

3
BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM
I. FÖGEL ET B. IVÁNYI MODERANTIBUS
REDIGIT L. JUHÁSZ, SZEGED (HUNGARIA)

SAECULUM XV.

ANTONIUS DE BONFINIS
RERUM UNGARICARUM
DECADES

EDIDERUNT

I. FÖGEL ET B. IVÁNYI ET L. JUHÁSZ

— IN IV TOMIS —

TOMUS III.
DECAS III.

MCMXXXVI. — LIPSIAE — B. G. TEUBNER

BIBLIOTHECA

SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM

I. FÓGEL ET B. IVÁNYI MODERANTIBUS
REDIGIT L. JUHÁSZ, SZEGED (HUNGARIA)

RM

SAECULA XII—XIII.

P. magister quondam Bele regis Hungarie notarius, *Gesta Hungarorum*, ed. L. Juhász. 1932. — — — — — 5.40

SAECULUM XIII.

De orthographia (incerti auctoris), ed. L. K. Born. (Apparebit.)
Garlandia, Iohannes de, *Integumenta fabularum Ovidii*, ed. L. K. Born. (Excuduntur.)

SAECULA XIII—XIV.

Dantes Alagherius, *Epistolae*, edd. H. Nachod—P. Stern. (Apparebunt.)

SAECULA XIV—XV.

Ravenna, Iohannes de, *Epistolae*, ed. L. Smith (in II tomis). (Excuduntur.)

Salutatus, Coluccius, *De saeculo et religione*, ed. B. L. Ullman. (Apparebit.)

SAECULUM XV.

Barbarus, Franciscus, *Epistolae*, ed. P. Gotthein. (Apparebunt.)

— *Orationes*. Una cum orationibus ad eundem habitis, ed. P. Gotthein. (Apparebunt.)

Barius, Nicolaus—**Kostolan**, Georgius Polycarpus de—**Hungarus**, Simon—**Zagabriensis**, Georgius Augustinus, *Reliquiae*, ed. L. Juhász. 1932. — — — — — 1.50

Bonfinis, Antonius de, *Rerum Ungaricarum Decades*, edd. I. Főgel—B. Iványi—L. Juhász. (in IV tomis).

Tomus I. — *Introductio et Decas I.* 1936. — — — — — 14.—

Tomus II. — *Decas II.* 1936. — — — — — 13.—

Tomus III. — *Decas III.* 1936. — — — — — 13.—

Tomus IV. — *Decas IV. et V libri decadis V. relictis et Index nominum.* (Excuduntur.)

Brandolinus, Aurelius Lippus, *Dialogi*, ed. P. Angyal. (Apparebunt.)

Callimachus Experiens, Attila. *Accedunt opuscula Quintii Aemiliani Cimbriaci ad Attilam pertinentia*, ed. T. Kardos. 1932. — 1.70

Corsinus, Amerigus, *Compendium in vitam Cosmi Medicis ad Laurentium Medicem*, ed. L. Juhász. 1934. — — — — — 2.—

Cortesius, Alexander, *De laudibus bellicis Matthiae Corvini Hungariae regis*, ed. I. Főgel. 1934. — — — — — 2.—

Vide paginas 3. et 4. involucris!

ANTONIUS DE BONFINIS
RERUM UNGARICARUM DECADES

DECAS III.

LIBER I.

Post regis Lodovici mortem due filie cum nepote Carolo super- 1
fuere; harum altera Ungarie, Polonie altera sortita est regnum.
Maria natu maior, minor Adviga fuit. Carolus ex cognomento 2
Parvus vivente adhuc Lodovico, quem Andree regis filium fuisse
aiunt, Neapolitanum, ut deinceps referetur, occupavit, quem quidem
an Lodovici, ut plerique, filium an ex Andrea frate nepotem dicere
ausim, nondum satis exploratum habeo, nisi fortasse ab eo adop-
tatum plane dixerimus. Nam, dum hinc Ligures mari, hinc Aqu- 3
leienses et Carrarii Lodovici socii Venetos terra vexant, paulo ante
Clodianam classem et transactam utrinque pacem Urbanus ponti-
fex Ioanne regine insolentiam domitare cupiens Lodovicum exora-
vit, ut se adiutore Andree fratris mortem cumulatius ulcisceretur,
regnum reciperet, quod suorum fuerat, eiiceret Ioannam non minus 4
de suis quam Romana ecclesia male meritam. Delatam belli con-
dicionem Lodovicus ne invitus quidem accepit, ut veluti utrique filie
ita et nepoti regnum compararet et illud imprimis, quod suorum
auspiciis gubernari consueverat. Quare Carolo in Taurisino agro 5
adversus Venetos, quemadmodum supra diximus, agenti mandat, ut
inde profectus Ioannam impetat, paternum regnum recuperare nitatur.
Carolus mandatis obtemperans vocatis ad se Venetorum oratoribus 6
sub pretextu cum Veneto ac Ligure componende pacis ac etiam nulla
eius habita mentione, sed aperto, quod animo moliretur, tam pre-
propera in Ungariam festinatione rediit, ut comites octoginta ad 7
Planim fluvium traiciendo amiserit. Iannotum Salerni principem
exercitusque sui ducem reliquit, quem in Etruriam properare iussit.
Iannotus Albricum Cunii comitem, et Ferrobracchium Germanum 8
unius cohortis prefectum in societatem accepit. Etruriam hic in-
gressus coactis Florentinis exulibus in Senensem agrum descendit.
Senenses et Pisani Iannotum Salernitanum multa pecunia placatum
ab agri vastatione submovere. Id ipsum dum Florentini facere stu- 9
dent, quia suos exules recipere cogeantur, a Iannoto nihil impe-
trare potuerunt. Ioannem Hancutum nominatum stipendio pacto
conducunt, ut eo duce Iannotum repellant. Dum id agitur, Carolus 10
ex Ungaria cum octo milibus equitum advenit, in Aretinum primo

agrum erupit, urbem Guelforum et Gibellinorum factionibus agitata in deditionem accepit. Senensem mox agrum ingressus Florentinos infestat, qui dimisso confestim duce XL milibus aureum pacem Caroli mercantur. Hancutus Bagnacavallum oppidum Nicolao et Alberto Hestensibus vendidit, quibus Astorgius Manfredus Faventiam paulo ante civium prodicione clam abstulerat. Carolus deinde urbem Romam, ut Urbanum pontificem adeat, recta contendit. Honorifice exceptus a pontifice data recuperandi regni potestate forti animo cum multis cohortibus et validissimo equitatu id adoritur. Occurrere continuo Ioanne regine copie, quas cum illico profligasset, iter Neapolim versus facere pergit; redintegrato iterum exercitu hostes obstitere, quos cum sepe fugasset cecidissetque, Neapolim tandem pervenit, urbem facta mox deditione recepit. Reginam in arce, quam Castellum Novum appellant, Ioannam obsedit, Albricum Ferrobracchiumque Germanum exonerandi regni gratia ultro dimisit, ut preda aut quavis exercitum vi pascere studerent. Episcopum Viridunensem Carolus Aretio sane prefecerat, qui factiones perosus Gibellinos et Guelfos sine discrimine ullo tractarat. Cum civium is animos nulla equitate beneficentiaque sibi conciliare posset, Iacobum Carazolum Neapolitanum civem successorem sortitus est. Hic inita gubernatione, cum pari iustitia et equitate urbem factionissimam pacare contenderet, suscitata e plebe Guelfa seditione in arcem reiectus est, quocum Gibellini quoque confugere. Carazolus Albricum in Tudertino agro tunc agentem accersi iubet eumque in urbem noctu clam immittit, qui, dum Guelforum audaciam coercere conatur, Gibellinorum quoque bona diripuit, a mulierum violentia manus abstinuit. Ferrobracchius paulo post secutus, quodcumque superfuit, totum abrasit, ingenti etiam preda Florentinos affecit.

Hec anno octogesimo primo supra terdecies centenum acta sunt, quo quidem tempore nova quedam e Gallia tempestas exorta Italiam incessit. Lodovicus enim Andegavensis Francorum regis et Clementis antipape suasu impulsus non tam Ioanne liberande quam deponendi Urbani gratia cum XXX equitum milibus Italiam ingressus in Bononiensi primum agro desedit. Carolus periculum imminens conspicatus relicto nobilitati Aretio Albricum et Ferrobracchium ad se revocavit. Quin et Florentini ab Urbano pontifice exorati Hancutum ad Carolum misere. Lodovicus per Marsos ad saltum Cassinensem pervenit. Anno secundo post Andegavensis adventum duodecim equitum milia e Gallia ad hunc transmissa, qui per Placentinum, Lucensem, Florentinum et Senensem in Aretinum tandem agrum Andegravio duce pervenere. In urbem a Guelfis immissi reluctantibus domi forisque Gibellinis urbem tertio post Albrici cladem anno diripere. Urbis arcem Guelforum presidium tenebat, que diebus circiter quadraginta oppugnata in Gallorum sane potestatem venisset, nisi Lodovici fatum intercessisset. Quo quidem cognito Andegravius exoratus deserta expeditione Florentinis urbem vendidit, soluta mox obsidione in Galliam reversus est. Pari quoque trepidatione Lodovici exercitus subinde solu-

tus est et solutione usque adeo turpi, ut mendicantes bini trinive milites in Galliam se receperint. Urbanus deinde cum universis 30 aulicorum ordinibus, ut nepotem Capuano principatu donandum curet, Neapolim proficiscitur, quod cum preter sententiam accidisset, spe frustratus in minas se convertit. Carolus intellecta ponti- 31 fici ambitione ac inconstantia mox ei custodes adhibuit, quibus palatii exitum inhiheret. Urbanus dissimulata iniuria et impetrata 32 missione Nuceriam estivatum se venire simulavit, ubi numerosam cardinalium manum creavit; e veteribus septem, quos una cum rege in pontificem coniurasse dicebat, in carcerem sane coniecit. Adversus Carolum deinde agere ocepit, ut eum haud iniuria regno 33 abdicare videretur. Diem Carolo abdicationis indixit, ut iure is in forum pontificium accersi videretur. Respondit Carolus se ad in- 34 dictum diem haud invitum affuturum et comparatis continuo legionibus Nuceriam profectus non ut reus, sed ut pretor et hostis obsedit, ut Marte polius quam centumvirali iudicio litem dirimeret. Intercessit Raymundus Baucianus Ursino genere natus 35 Nolanique comitis filius, qui Tarentinum post hec principatum nactus est; is copiis fretus, quas sub rege ductarat, Urbanum cum universo apostolico collegio ad mare deductum Ligustice classi imposuit. Qui, dum Genuam navigat, e septem cardinalibus, quos 36 Nucerie capi iusserat, quinque saccis involutos in mare demersit haud aliter atque parricidas, qui culleis insui et in profluentem demergi solent.

Sed ad Mariam historia nos redire cogit, ut, ex eius coronati- 37 one quid sibi Caroloque acciderit, deinceps rite narretur. Maria 38 Lodovici filia, veluti pater testamento caverat, Sigismundo Brandenburgensi Caroli imperatoris filio et adhuc puero ex compacto ita nupserat, ut ad maturas usque nuptias virum non duceret, consummatis nuptiis Sigismundum regni consortem pariter admitteret. Hanc ultro condicionem universa tunc Ungaria acceperat, cum im- 39 mortalia Lodovici regis beneficia omnes pariter obstrinxerint. Cum 40 intempestive adhuc forent nuptie Lodovicique patris merita universos sibi devinctos haberent neque interregnum ipsi facile paterentur, Mariam tanto studio suffragiorumque successu tota Pannonia in regni fastigium extollit, ut non modo reginam, sed regem pronunciarit salutarique. Quod sexui natura detraxit, fortuna concitissimo favore rependit, pro regina rex passim salutatur et, donec virum duxit, iubente Pannonia pro rege semper appellata et in cunctis diplomatis rescripta est. Quin etiam Albam ducta subsequen- 42 tibus cunctis antistitum, procerum nobiliumque ordinibus rite coronatur; ne corona quidem sacra divino quodam numine Ungarie principibus destinata hanc dedignata fuisse dicitur; hinc quanta Lodovici beneficentia et quam pia memoria fuerit, facile conici potest. Quanquam adolescentula regnum iniverit ac etatis 43 intempestivitate sui muneris magnitudini adhuc sat facere non posse videretur, materna tamen sapientia munus probe resarsit ac longe profecto commodius resarsisset, si dexteriolem illa fortunam, in

cuius potestate sunt omnium iura regnorum, sortiri potuisset aut si e suo quam alieno arbitrio maxima queque gerere voluisset. Erat enim huic Nicolaus Gara vir non magis genere quam opibus 44 spectatissimus, quem Lodovicus quondam ob rem bene gestam ad palatinatus, ut aiunt, munus evexerat; hunc potissimum Elisabetha mater in consilium admittere solita est, quando sibi fidum studiosumque noverat. Quodcunque regi Lodovico in vita is 45 exoluere non poterat, ne gratitudinis reus esse videretur, id omne uxori ac filie post mortem rependere nitebatur. Nunquam a regine 46 latere discedebat, ne imbecillum sexum in tanta animorum varietate periclitari pateretur; quantum in se fuit, Elisabethe consulabatur, quecunque dignitati aut saluti convenire viderentur. Contra 47 illa vehementissimam palatini fidem intelligere, nimium ei credere, ex eius profecto sententia cuncta gerere, ne illo quidem inconsulto quicquam agere, quando in viro non parum fidei et consilii iam inesse, quin etiam totum servitio suo addictum esse noverat. Hic multum auctoritatis apud reginam adeptus parum commode 48 consulere subinde cepit, ne suos proceres nimis extollat nimiumve donet; hortatur, quandoquidem iam potentes effecti imperata non 49 faciunt, detrectant fidem et obsequia et repentina insolentia correpti aliquid novitatis moliri conantur, satius esse hos ita tractare, ne nimium obesse possint; item prepotentibus quibusdam attenuandas esse vires, auferendos quoque magistratus, quicunque formidolosi sunt, ne quid insolentius audeant; fidelibus tantum viris, qui nunquam a latere abeant, honores ac munera conferenda; neminem se in Lodovici prolem spectatoris esse fidei constantieque, cum vetera illius in se merita oblivioni tradere nullo modo queat. In dicionem proinde suam regine mentem trahit, persuadet, quecunque cupit, et pro libidine sua cuncta facit. Occepit 53 ex hoc illa multos sibi e proceribus habere suspectos, in plerosque profecto immerentes odium et suspicionem concipit seque ipsa temere in nonnullorum invidiam trahit, item odio haberi cepta, quia non omnes eque diligere videbatur. Cum alios aliis honorando 54 preferret, ne mediocre quidem discordie ac dissensionis materiam serit inter proceres, quicunque se Nicolao prestantiores esse reputabant; eum unicum posthabitis ceteris in consilium admittere gravate ferebant. Conflata hinc immodica inter optimates odia 55 et in Garam presertim domum, quippe que non solum predominari, sed quemvis procerum e regine gratia submovere ac deprimere nitebatur. Hinc quoque immortalia Lodovici merita obliterrari cepta fastidirique virgineum plane sceptrum et pro nihilo duci. Suborta quoque mutua inter magnates nobilesque bella, vim palam pro se quisque inferre, rapere aliena, vicos et oppida ferro invadere. Multi etiam rebellare, e proceribus plerique deficere, qui alium regem creare pergebant. Perfidia hos primum incesserat Zagabriensem episcopum Itala gente natum et hac a Lodovico dignitate donatum, item Stephanum vaivodam Transylvanum et Andream fratres, quibus Ladislaus pater fuerat, nec non et Stephanum Sy-

monthorniam et Ioannem Croatiae presidem ac Ioannem denique crucigerum equitem Auraneque antistitem, qui quidem omnes adversus Mariam coniurati Lodovici beneficio quondam honore et opibus excreverant, quamvis humili loco nati forent. Ex composito ceteros clam adeunt, femineum incusant et execrantur imperium, vanam damnant Ungarorum patientiam, Nicolai Gare tyrannidem ingeminant, variis criminibus insimulant et, quid periculi cuique nobilium instet, variis argumentis ostendunt. In horum plerique sententiam concessere et imprimis illi, qui novarum rerum avidi esse solent. Addebant ad hec reginam bonis omnibus aversam preclusisse aditum, Nicolaum dumtaxat in consilium admitti, alios aspernari, maximam nobilitatis partem torvis oculis intueri, Garam tantum familiam respicere, sordere illi procerum servitia neque, quantum olim sanguinis Lodovici temporibus hauserint, memoria tenere; proinde nihil feminarum imperio formidolosius et intolerabilius esse, demum, si de optimo ac legitimo rege cogitaretur, haud ab re fore. His ne parum quidem dictis coniuratorum numerus amplificatur, in quem magna quoque equitum se multitudo insinuavit. Cum hi, quos diximus, a Marie fide descivissent, clandestina inter se concilia sepius de eligendo rege habuere, unicuique solus Carolus ex cognomento Parvus veniebat in mentem, quem quidem Apulie regem regali genere natum et Lodovici nepotem haud invitis populis tuto Marie imperio et Nicolai tyrannidi opponere se posse sperabant.

At, ubi inter eos de Carolo evocando conventum est, Zagabriensem uno consensu antistitem ad eum oratorem mittendum esse decernunt; id negotii sibi demandatum non invitus is accepit, quando factionis huiusce auctor erat. Ut cautius res agatur, feminea interim imperata faciunt, solvunt vectigalia et nulla denique re legitima obsequia detrectare videntur. Orator, ne quid novi moliturus in Italiam proficisci videatur, exolvendi voti et magne religionis gratia se Romam profecturum simulat. Nondum annos Maria duos plane regnat, cum is ad evocandum Carolum in Italiam contendit. Cum Sipontum appulisset, continuatis itineribus Neapolim venit; quo cum venisset et formidolosam in re quaque gravissima cunctationem esse reputaret, nil profecto sibi fuit antiquius, quam regem Carolum quamprimum adire, exponere mandata et in sententiam continuo suam illum trahere. Quare sine mora Carolum confestim adit ac impetrata clam dicendi copia fausta in primis salutatione usus sic eum prae reverenter alloquitur:

Sanctissima progenitorum tuorum memoria, qui, cum regnum nostrum pientissime semper gubernarint, nulla oblivione oblitterari queunt, nos huc adegit, ut ad te haud aliter atque ad veras sacrorum Ungarie regum reliquias confugeremus rati nos, qui tuorum iuris dicionisque semper fuimus, in calamitatibus nostris a te nunquam destitutum iri. Quin et obfirmatis hoc semper animis certo speravimus Pannonicam te gentem, que sub tuorum tutela fuit, in utraque nunquam fortuna deserturum. Non ignoramus, clemen-

tissime princeps, sacrorum regum sanguinem ad te unicum iam
 esse redactum et in tanta principum orbitate te superesse solum,
 quem tuam Ungariam curare et avitum regnum gubernare oportere
 intelligimus atque ut, quod nobis opus esse intelligimus, facile
 speremus. Maiestatis tue prestantia nos hortatur, in quam om- 74
 nium tuorum sapientiam, virtutem fortunamque confluisse intuemur.
 Quare, cum spes unica sit nostre gentis, veluti ex mandatis dudum 75
 intelliges, nos ad te potiores Ungarie procures miserunt, ut fluctu-
 antis regni et hereditatis quandoque tue reminiscaris neve usurpa-
 tum Italie imperium avito anteponas. Quam honesta sit adventus 76
 nostri causa, rex, brevibus accipies. Post Lodovici mortem de tota
 Ungaria et Christiana republica ita bene meriti, ut inter divos haud
 immerito referendum esse censeamus, incredibili favore omnium-
 que suffragiis ordinum, quando neminem alium heredem eius in
 Pannoniis intuebamur, ob tanti parentis gratiam, qui nos immor-
 talibus meritis obstrinxerat, Mariam gnatam regem salutavimus
 atque ita iussimus appellari, ut hac promptissima gratitudine Lo-
 dovici manes admodum promereremur nobisque semper propitios
 haberemus rati quoque id non minus insolentie quam utilitatis no-
 bis allaturum. Insuper tanto plausu eam coronavimus, ut non plus 77
 doloris Ungarie patris desiderium quam letitie inaudita Marie re-
 gis exclamatio dedisse videretur. Verum, postquam femineo cuncta 78
 arbitrio geri cepta sunt, longe aliter, ac spes nostra tulerat, accidit.
 Elisabetha mater, cum intpestivam adhuc regno filiam ac scep- 79
 tri impotem esse nosceret, ut eius resarciret officium, omnia pro
 sua et palatini Gare voluntate gerere cepit, illum tantum in consi-
 lium admittere, repellere alios procures et pro palatini libidine
 cuncta disponere. Multas is Elisabethe temere suspiciones iniecerat, 80
 deferebat quotidie aliquos, depravata consilia suggerebat, suade-
 bat, ut plerosque sublatis honoribus sensim attenuaret, quorum
 virtutem formidolosam esse reputabat. Non igitur Maria neque ma- 81
 ter infelix regnum gerit, Carole, sed palatinus solus est, qui late
 in Ungaria dominatur sevamque tyrannidem agit et pro libidine
 sua regine bonis viris aditum precludit; hos modo evehit, modo
 deprimit illos. Unde tanta cunctos optimates incessit indignatio 82
 tantaque facinorosos invasit audacia, ut depresso pudore concul-
 catisque legibus et iudiciis vis passim inferatur, exerceantur ubique
 latrocinia, e proceribus alter, alteri bellum indicat, incendat vicos,
 homines et pecora abigat, ferro incendioque demum omnia com-
 pleantur. Quin et ex privato bellum publicum exarsit, immo civile 83
 ac intestinum, quo mutue procerum nobiliumque cedes in dies augen-
 tur. Maria fluctuantis regni habenas, nacta partim per sexum par-
 tim per etatem tantis rebus moderari nequit neque secus ac Pha-
 ethon puerili inscitia et alieno furore trahitur et quasi solio excussa
 diffusa late incendia stupens timensque conspicit. Huc fatua nostra 84
 pietas et vana fides adduxit, ut, dum Lodovici nos manibus grati-
 ficari studemus et idcirco Mariam regem stolide creaverimus, in
 gravissima nos ipsos et fortunas nostras mala coniecerimus. Ma- 85

xima pars optimatum ad te me nunc venire iussit, ut, veluti maximo studio nuncupatissimisque votis te optavimus creavimusque regem, ita te minime cunctantem in Ungariam ducerem. Quam-⁸⁶ obrem antistitum procerumque consulto ad te venimus, Carole unica sacrorum regum veneranda propago, ut delatum sine mora regnum lubenter accipias, regnum, inquam, non tam a nobis tibi traditum quam, quia avitum est, hereditario tibi iure debitum, quod sine impietatis ignavie nota recusare non potes. Hoc, quod⁸⁷ deferimus, tuum est, quod in Italia possides, alienum et pontificie obnoxium dicioni, quod quidem precario tantum haberi potest, item insidiosum, varium et fallax. Quid in eo Andreas ille tuus⁸⁸ quondam subierit, quot bella Lodovicus et Ungari gesserint, quantum sanguinis effuderint, quot mala tolerarint, utinam hec, ne obducta iam vulnera rescinderem refricaremque, mitius dicere liceret. Nunc autem, quid Urbani pontificis iniquitas moliatur, satis super-⁸⁹ que tibi compertum habere debes, quippe qui, si sacrosancto collegio suo facinorosas manus non abstinuit, quonam pacto tibi parceret, quem non ad regnandum in Italia, sed ad eiiciendam Ioannam sibi admodum infestam e Pannoniis evocavit? Proprie potius⁹⁰ quam aliene semper utilitati pontifices studere iam longa te experientia satis docere debuit. Item tu quoque testis esse potes, qui tot bella pro Neapolitano regno gessisti, quam varia sint Italorum studia et quot artes, quas precavere nemo unquam etiam sapientissimus potuit. Hoc regnum nunc Romanos nunc Grecos nunc Gothos⁹² nunc Longobardos et post hec Gallos, Germanos, Normannos Aragonesque mutavit nec aliquando Sarracenos expavit; sola novitate principumque strage gloriatur et gaudet; nunc sub aliena dicione id et precario possidere opus est. Quam varie sunt pontificum voluntates et quanti eorum favores constant, tuorum exemplo, immo tuo exactissime novisti. Proinde consule rei tue, Carole,⁹⁴ memento te esse Ungarum et e sanctorum regum genere natum tibi que persuade te tutius apud tuos quam alienos versipellesque imperaturum, quamvis pre sapentia viribusque tuis et Ungarorum ope utrunque retinere poteris. Plurimos finge in hoc regno tibi⁹⁵ inimicos, immo crede, quando quotidie experiris. Severina domus vetustate opibusque prepotens infesta tibi est, pontificem habes multo infestissimum. Ne Galli quidem desunt inimici, qui regno eiecti et terra marique potentissimi nihil aliud dies noctesque moliantur,⁹⁶ quam ut debitum sibi imperium recipiant. Quod, si proprii commodi⁹⁷ ratione haudquaquam moverere, anne pietatis officio te nunc abalienari fas est et tuam gentem deserere estuantissima procella fluctuantem, cuius ope ac multo sanguine Neapolitanum tibi regnum comparasti? Num fluctuante Ungaria in otio tibi residendum est,⁹⁸ quam si perditam videris, neque hic neque ibi profecto regnare poteris? Quare collacrimans ac supplex te nunc obtestatur et obsecrat Ungaria, ut in tantis malis se respicias, quippe que non modo⁹⁹ externo, sed intestino quoque bello laborat misereque vexatur. Gens misella ex polo altiore profecta ad Danubium occupatis sedibus¹⁰⁰

omnes finitimos infestos habet, in medio hostium sita est et, quando nunc forti moderatore caret, domi forisque sevo bello conficitur. Num siccis id oculis et pacata mente spectare poteris, cum in Ungarica salute tuam quoque sitam intelligas? Proinde, princeps invictissime, quem Pannonie regem faustis auspiciis a principio salutavimus, hanc expeditionem, age, forti animo adorire, copias tibi spectatissimas coge, dispone extemplo regnum fidaque presidia ubique distribue. Viaticum tibi abundans attulimus, exercitum quoque coegimus, qui ad pacandam Pannoniam satis superque tibi erit. Modicis tibi copiis opus est, quandoquidem ad aspectum tue maiestatis arma quisque deponet, cum salutarem adventum tuum omnes expectent. Veni igitur, Carole, et regnum tibi hereditarium recipe, miserere, quesumus, patrie gentis, cuius fide ac ope tantum nominis et imperii tu cum progenitoribus tuis comparastis. Cogita idem nunc eorum manes te efflagitare ac petere supplices, qui suum regnum, quod tanto studio in vita curarunt, nunc in rerum omnium discrimen redactum per ignaviam et impietatem suorum ire perditum egerime ferunt. Felicibus itaque auspiciis faventibusque omnibus divorum regum numinibus arma cape in Pannoniasque traice, magnatum discordias compone, extingue incendia et intestini belli faces, quas imbecillum mulieris ingenium pre sexus infirmitate extinguere nequivit. Paterni regni habenas cape, quibus femineae manus moderari non possunt; gentem tuam externo bello circumventam protege, que ducem optimum sortita universo orbi semper formidolosa esse consuevit. Quanquam vana pietate calamitosaque imprudentia peccavimus, cum femineo nos imperio fecimus obnoxios, tuus tamen adventus errata corriget et sceptrum, quod femineas mollesque manus abominatur, a potentissima tua dextera susceptum feliciter cuncta disponet. Itaque delatum tibi regnum accipe et te ad faustissimam expeditionem confestim et audacter accinge.

Secundum orationem mandatorum litteras ostendit potiorum principum sigillis obsignatas et viatici et auctorandi militis collatam stipem depromit. Carolus Zagabriensis oratione persuasus letissimo antistitem vultu amplexatus gratias imprimis proceribus et legato ingentes ait et, cum res sit maximi sane momenti, ne quid temere adoriri videatur, tertio die se responsurum pollicetur. Interea honorificentissimo hunc hospitio excipi iubet, deinde se solum ipse admisit in consilium. Hinc quietis ratio, coniugis liberorumque suavissima consuetudo et partum nuperrime regnum in Italia quiescere suadet. Neque illud fugiebat, quam formidolosum sit et arduum nova quotidie moliri, incerta pro certis querere, quo plura tentaverit, eo gravius fortune imperium subire et per maiora quotidie discrimina vagari. Hinc seve imperandi cupiditas miserabiliter agebat se liberis prospicere oportere, utile gloriosumque fore alterum Ungaris, Italis alterum perficere et se utroque regno positum cuncta facile pacaturum. Succurrebat interim laborantis Ungarie commiseratio ignavieque nota atque virum, quem natura ge-

nuiisset ad regnandum, si oblatum et hereditarium regnum ultro recusarit, pusilli crimen animi nunquam evasurum. Vicit tandem 117 regnandi cupiditas et, quando carissima sibi uxor erat, consilium cum ea communicare statuit, aperit illi animum et, qua potest, ratione in sententiam suam trahere nititur. Legatos ab Ungaris venisse nunciat, qui regnum offerunt, occasionem hanc censet haudquaquam aspernandam, quando, quam varia sint Apulorum studia et Itolorum insidie, experientia docuit. Addit Urbani pontificis et 118 Severine domus inimicitias, item infestos Gallorum animos, qui ingentem nuperrime classem et terrestres copias in ipsum compararunt; preterea se filium natu grandiore secum in Pannoniam ducturum, se regno potitum confestim gnato sceptrum et diadema traditurum pacatisque rebus in Italiam continuo rediturum, ut Ungaricis opibus et auxiliis Neapolitanum quoque imperium tueatur; demum, quando potestas omnis a deo est, se non invitis regum 121 numinibus ad avita sceptrata vocari. Cum hec uxor accepisset, veluti 122 imminentis presaga mali tanto dolore correpta est, ut hec lacrimans verba fecisse dicatur:

O quam malis huc auspiciis infausti ad nos legati advenere! 123 o quam depravato cuncta iudicio, mi Carole, pensitasti! Nescis, heu, nescis, quam gravis semper fuerit Ungaria malorum omnium officina. Tot intestinis illa dolis simultatibusque completa est, ut, donec mutuis externisque cedibus ad interfectionem pervenerit, nullum unquam otii vestigium in Pannoniis intueare. Gens est, cuius 125 animus nunquam patet, novos in horam dolos excudit, decies in hora mutatur; vultus ad aliene mentis habitum effingitur, aliud in ore est, in corde aliud, quod cum semper subornatum sit, ex alieno semper incommodo ac regum mutatione sibi questum facit. Exultat cedibus, crudelitate gestit et plus quam barbara passim 126 feritate grassatur. Nil quiete vehementius abominatur; primas ex more in suum regem insidias intendit, quod superiorum te regum exempla docent, e quibus, si recte memineris, quid tibi consilii capiendum sit, facile colliges. Proinde, coniunx dulcissime, perfide 127 gentis pollicitationes abneue; non regnum ii patrium, sed proprium tibi deferunt exitium. Scythicis artibus ne crede, queso, Carole mi, 128 si tibi tuorumque saluti probe consultum iri cupis. Habenda est etiam sororum tuarum ratio neque Lodovici manes de te, de patre tuo optime meriti mente tibi excidere debent. Paulo is ante mortem te cum validissimo equitatu misit in Italiam; suo ductu et auspiciis Apulie et regnum occupasti. Sat igitur ample in Italia 130 dominaris; hic tibi regnum, hic liberi, hic uxor est, hic tua deinde est Ungaria; pro hac pugna, hos tuere. Nefas quidem est te Ludovici violare testamentum, quippe qui Marie, cui Sigismundum Caroli imperatoris filium pro viro destinarat, Ungarie, tibi vero Apulie regnum legarat. Si quid in virginem innocentem in paterno 132 regno sitam pro aliena libidine molieris, gravissimas, mihi crede, penas expendes. Nunquam innocentis sexus et presertim feminei 133 calamitates et iniurias deus equo animo toleravit, in cuius tutela

potissimum sunt virgines constitute. Non regnum, Hercle, repetis, 134
 sed in tuum sanguinem arma sumis, Carole, unde tibi liberisque
 tuis paras exitium. Quod, si huiusce regni discrimen obiicis, ne 135
 tibi rebusque Italicis diffidas, explorata dei benignitas hortatur.
 Oihonem Bavarie ducem paulo ante numeroso exercitu Italiam in- 136
 gressum, ut te regno eiiceret, divina ope reppulisti. Cum XXX equi- 137
 tum milibus Lodovicus Andegavensis Italiam inundavit et repentino
 mox fato preventus tantum exercitum in tot calamitatibus dimisit,
 ut bini ternive mendicando in Galliam se receperint. Quare Pan- 138
 nonum artes cave, oblatum regnum, immo cedem exitiumque tuum
 recusa. Sacram tui sanguinis aulam ne incestato neve Lodovici vio-
 lata manes, quod, si contra feceris, perniciem hinc tuam, quod di-
 vina benignitas avertat, imminere scito.

His dictis humi prostrata regis genua supplex amplexatur et 139
 ne expeditionem infaustam suscipiat, per deos, per liberos, per
 cuncta denique humana divinaque obtestatur. At ille pertinacius 140
 proposito instat, mulieris animum consiliumque a sexu metitur,
 necnon coniugali haud parum affectui tribuit. Post, ubi adversam 141
 sibi uxorem intelligit, mentem dissimulat, solatur pro virili sua et,
 ne quo se metu cruciet, admodum hortatur. Dimissa uxore ingenti
 propagandi regni cupiditate succensus legatum acciri iubet. Cum 142
 ille subinde venisset, rex gratiora opinione responsa dat se dela-
 tum Ungarie regnum ultro accipere, sacrum diadema et tanti mo-
 menti sceptrum, que suorum maiorum insignia fuere, quando sine
 scelere facere non posset, nunquam recusaturum, immo nil sibi
 oblato munere antiquius futurum; debitum se perpetuo Panno- 143
 nibus, qui regaliū reliquiarum non obliti e media eas Italia ab-
 ducere studuere; si inita iam consilia bene successerint, cumulas
 se omnibus gratias et universo regno salutem relaturum. Interea, 144
 quecunque moliatur, omnes reginam celare iubet, ne plus equo
 excarnificetur. Zagabriensis antistes responso gratissimo potitus ad 145
 parandam classem hortatur. Horrebat tunc seva hiems. Carolus,
 dum navigare non licet, classem struit, delectum habet, pecunias 146
 congerit, commeatus undique precipit afferri. Legatus allatis eum
 nummis adiuvat, quecunque bello sunt usui, comparari studet. Ca- 147
 rolus iam cuncta rite parat, ne maxima cepta temere inivisse vi-
 deretur, et, ne regni Neapolitani periculo sollicitaretur, omnis ar-
 ces munitionibus, presidiis et commeatibus satis instruxit, fidos
 provinciis prefectos imposuit.

Compositis demum Italie rebus, cum navigationis dies instaret, 148
 uxorem solatur, ne proficiscentem virum tam misere deploraret.
 Quanquam ambitione traheretur, uxoriam tamen dicta animo volu- 149
 tabat et admodum verebatur, ne certi hec augurii locum sortirentur.
 Quare, ne qua reginam desperatione conficeret neve suscepto ex- 150
 peditionis periculo universam domum committeret, filium, quem
 secum ducere statuerat, in matris solacium reliquit, quam alio pacto
 nunquam ab intemperato dolore coercere potuisset. Hec ubi omnia 151
 rite disposuerat, primo tempore cum honestissimo regulorum et

nobilium equitatu Sipontum venit; legatus nunquam a latere discedebat, qui, ne regine lacrimis et precibus mollitus remoraretur, summo studio caverat. Paratam ibi classem conscendit tempestivamque nactus navigationem octavo die Seniam appulit. Ex composito ante eius appulsum cum una legione nonnulli proceres illuc sane convenerant, ut advenientem Carolum honorificentius exciperent et in primo regni aditu regem salutarent. Cum maximo plausu et congratulatione Seniam introducunt faustis eum cognominationibus acclamantes. Curatis ibi triduo corporibus instructo agmine montem Adrium superant sextoque die Zagabriam veniunt. Antistes urbis, quem Vicum plerique Italicum quondam vocitatum fuisse volunt, ut pro legationis officio magnifice regem acciperet, quam gratissimum potuit, hospitio Carolum admisit. Aliquot ibi dies cunctandum esse censuit, ut novi regis adventum omnes audirent, quo plures a mulierum fide deficerent, femineum aspernarentur imperium et eius in dies expectatio augeretur. Hinc litteris interea fautorum numerus amplificatur, incenduntur amicorum studia, nutantium animi confirmantur et adversariorum pars magna partim promissis partim largitionibus conciliatur; quin etiam facinorosis impunitas, immunitas civitatibus, vectigalium remissio populis, militibus stipendia magna promittuntur. Clandestini quoque nuncii ad regulos et proceres mittebantur, ut suffragia undique pararentur; multis honores, pontificatus ac munera maxima proponebantur. Quibus quidem artibus tot favores sibi Carolus plane conflavit, ut nemine reluctantem regiam occupare posse videretur; quare multorum quotidie litteris ad capessendum regnum invitabatur.

Quecunque hactenus in eas Carolus moliebatur, ne Maria quidem et Elisabetha penitus ignorabant; dissimularant profecto multa, quando femineo sevir imperio non licere intelligebant; ad id viro duce opus esse noverant. Sigismundus, qui vivente adhuc Lodovico puer ex Augustali in regiam aulam translatus erat, ut Ungaricam linguam et mores ibi regnaturus imbiberet, intellecta novarum rerum mole ac festinante socru nuptias celebravit, ne quo regale connubium impedimento rescindi posset. Cum debitum sibi regnum haud parum invidie sane conflasset, quam Caroli factio suscitarat, ad declinandas Ungarorum insidias, cum suum competitorem adesse novit, deserta coniuge in Bohemiam se recepit. Transactarum fama nuptiarum mens Caroli admodum consternatur, siquidem Cesarem sua causa gnatum Ungarie regno exigi nunquam equo animo toleraturum arbitrabatur, sed pro restituendo filio extrema queque tentaturum; itaque admodum sibi timere ceperat, quoniam imperatoris vires et auctoritatem minime ignorabat.

Mulieres post Sigismundi abitum in regia deserte dissimulata novitate nuncium ad Carolum mittunt percunctantes, an is ut frater patruelis, an ut hostis venturus esset. Atque hoc haud ab re se facere scribunt, ut, si fratrem excepture sint, obviam, ut par est, prodeant debitisque officiis excolant; sin hostem, quod minime credunt, inermes veniam exorent. At ille dissimulato scelere sororis

gratia, quam regni procella nimium vexari audiverat, se Lodovici
 pientissimi memoria commotum venisse respondit, ne Mariam tot
 malis obsitam periclitari pateretur. Ad componendas procerum dis- 169
 cordias, ad curandas simultates, ad pacandum denique regnum
 Pannonias revisere proficetur, proinde metu quoque et suspicione
 ambas carere iubet. Spem Sigismundi timore collapsam resumit; 170
 nam, dum mulieres, que per nuncium significarat, credere arbitra-
 tur, sub caritatis auxiliique pretextu regnum tuto occupare confi-
 dit, quare Budam versus iter ocius init; eum et sue et amicorum
 copie subsequuntur. Regine quoque accepto responso, quanquam 171
 sibi intelligerent verba dari, tamen, cum hostis adventum vi repe-
 lere non possent, pari hunc arte eludere pergunt, dolis certandum
 esse censent, quando se quoque dolis peti sentiunt. Se ad exci- 172
 piendum fratrem non hostem accingunt, ubi Carolum appropin-
 quare rumor est; aurato curru invecte in occursum prodeunt, do-
 lorem metumque dissimulant. At, ubi ad congressum perventum 173
 est, hilari fronte accipiunt, mutuis se amplexibus confovent, ob
 sanguinis memoriam lacrimas interfundunt, quamvis utrique pari-
 ter ambitio inhereret. Mox Budam una iunctis agminibus iter ca- 174
 piunt. At, ubi civitatem subeunt, Carolus, ut suum eo magis ani-
 mum celaret, modestiam caritatemque preferret, non arcem ac re-
 giam, sed privatum hospitium subivit et, donec occasio daretur,
 regalibus tectis abstinendum esse censuit.

Cum inter Mariam et matrem ibi medius consedisset, Elisa- 175
 betha hec verba fecit: Nemo satis caritatem tuam, Carole, admi-
 rabitur gratissimumque animum dignis laudibus prosequetur, qui
 nostri gratia et Lodovici memoria regno, uxore liberisque relictis
 calamitates nostras et Ungarica mala miseratus traiecto mari supe-
 ratis Dalmatie montibus in Pannoniam venisti. Rem profecto non 176
 minus te quam maioribus tuis dignam fecisti et, quanti Lodovici
 regis beneficia feceris, plane hoc tempore ostendisti, quippe qui
 re postulante parem gnate vicem referre studes. Lodovici pietatem 177
 emularis, qui et quid pro patre tuo et quid pro te gesserit, salu-
 tari hoc adventu tuo probe significasti. Quecunque in nos bene-
 ficia contulisti et maiora in dies conferre pergis, quamvis hinc nos 178
 tibi perpetuo debituras ingenue fateamur, cumulas tamen si a
 nobis gratias, quando femelle sumus, sperare non potes, a deo
 cumulatissimas tandem exiges, qui uberrima preste pietatis officia
 rependit. Nos tibi deditissimas esse scito, fortunis et auctoritate 179
 nostra pro arbitrio tuo utitor, tuum, ut par est, sanguinem tuamque
 sororem tutator, interea, quando labor itineris ita iubet, in humili,
 quod optasti, hospitio requiescito. Carolus ad hec, quod grato se 180
 hospitio acceperint, gratias ait, ad solvendum caritatis officium se
 venisse iterum affirmat asseveratque se magnanimi piique Lodovici
 beneficia nunquam obliteraturum.

Post hec digresse mulieres in regiam se recipiunt et, quid Ca- 181
 rolus in dies moliatur, sagaciter investigant; adeuntes et abeuntes
 observant, subornant exploratores multos, qui cuncta diligenter in-

quirant. Nicolaus interea palatinus, cuius invidentia factiones ex- 182
 orte fuerant, a regine latere non discedit, stipatores cum pretoriana
 cohorte fidelissimos adhibet, ne quid insidiarum Marie intendatur; 183
 cum hostem in media pene regia intueatur, qua possit, arte pre-
 senti hanc periculo liberare huc omnis ingenii nervos intendit.
 Dum insidiis utrinque certatur, Carolus occupande arcis tempus 184
 observat, concursum ad se procerum in dies augeri, contra muli-
 eres ac regiam a paucissimis adiri contemptuique sensim haberi
 conspicatur. Imprimis, ut rem tutius agat, gubernatoris ad decli- 185
 nandam adversariorum invidiam sibi nomen usurpat, sub guberna-
 tionis pretextu arcem regiam subit. Interea perniciosorum quorun- 186
 dam opera ad declarandum hunc regem et ad deponendam Ma-
 riam plebs ipsa sollicitatur, quando, feminei sexus imbecillitate sub
 Marie imperio quot mala Ungariam incesserint, quisque novit. At 187
 illa novitatis avida mulieribus primo clam illudere cepit, mox palam
 dicere infelices Ungaros, quibus mulier imperat, preposterum hu-
 manarum rerum esse ordinem, qui viros feminis fecit obnoxios,
 inversa iam esse nature iura nec superesse aliud, quam ut viri mu-
 lierum loco nent, pensa disponant, contra ille pro his arma su-
 mant et virilia passim munia obeant; proinde inversos nature mores 188
 non ultra tolerandos, virile revocandum esse imperium, ne effemi-
 nati ubique gentium Ungari predicentur. Hec dum ille audiunt per 189
 vicos, compita foraque vulgo inclamari, non tam regni iactura quam
 vite periculo graviterangebantur rate instare mortem, tumultum et
 seditionem imminere, se dudum perfidia procerum ad extrema sup-
 plicia raptum iri, quare profusum domi luctum extulerant et Lodo-
 vici regis merita tam cito apud Ungaros interiisse vociferabantur.

Carolus vulgi favoribus elatus haud ultra cunctandum ratus 190
 frequentissimum conventum sub specie pacande gentis indicit, ut
 ibi rex ab omnibus crearetur; ne mulieres quidem ignorabant re-
 galia illa fore comitia. In Budensem arcem antistites cum proceri- 191
 bus convenere, cuius fores Itali observabant; ibi de eligendo rege
 agi ceptum est. Maxima pars optimatum cum obscura multitudine 192
 regem Carolum declarat; pauci, qui Marie favebant, pre timore
 plebis subticuere. Iussu populi rex pronunciatu cunctorum fere
 procerum auctoritate comprobatur. Antequam conventus ille solve- 193
 retur, infaustus confestim nuncius ad Mariam properavit, qui eam
 regno abdicatam sceptro cedere iubet, id procerum decreto et po-
 pulorum iussu factum esse refert, ne sub miliebris imperio Pan-
 nonia ulterius periclitaretur; iam satis omnibus experientia com- 194
 pertum esse, quid sexus et ingenium muliebre possit; demum mo-
 net, ut, quando respublica ita iubet, regno cedat, sacrum diadema
 sceptrumque resignet, ne sola nequiquam omnibus adversari vide-
 atur. Ad primum ille nuncius animo consternate verba vix facere 195
 potuere, sed, cum aliquantisper resipiscere ocepissent, Maria prior
 hec breviter respondit: Paternum diadema mihi iure datum nun- 196
 quam resignabo neque hereditario iuri, quo regnum hoc accepi,
 renunciabo unquam, vos autem, quam inivistis, viam hanc pergite,

ego contra torrentem bracchia non tendam. Mihi sat erit, si vos per 197
 Lodovici patris memoriam exorare potero, ut mihi beneficio vestro
 in Bohemiam tuto ad virum confugere liceat. Gnate responsum 198
 Elisabetha resarsit. Iniquus, inquit, in nos esses, amice, si tam cito
 tibi responderi postulares, quando mulieris ingenium consilii mi-
 nime compos extemporalia responsa reddere non potest. Proinde 199
 abi atque his, qui te huc miserunt, ista dicito de nostra Caroli-
 que re iuxta agi, nos eadem habitare palatia, ubi coram responsa
 dare possumus. Sic improbum nuncium in eius invidiam talia si- 200
 gnificantem Elisabetha dimisit, deinde redintegrato cum filia luctu
 mutuis sese ambe amplexibus confovent, materiam flendi certatim
 suggerunt et lacrimarum sympluvio sese aspergunt; sevit utrinque
 dolor, quando de vita et dignitate simul agi vident. Ne minus qui- 201
 dem impigre matrone ingenue et ancillarum multitudo planctum
 adaugent et nil magis omnes quam extincta Lodovici regis merita
 et immortalium beneficiorum oblivio ad lugendum hortatur; ingra-
 titudo hec ad luctum irritat omneque solacium longe repellit. Una 202
 voce ultorem deum exorant, ingeminant divinam iustitiam et furias
 proditorum ultrices ac Lodovici manes Carolo et fautoribus impre-
 cantur. Desidente aliquantisper planctu mater filiam hortatur, ut, 203
 quando Carolus regno iam dudum potitus coronam exposcit atque
 necem interminatur, regia cedat, in privata se tecta referat, ne facto
 populi rugientis in aulam impetu vita simul et regno utraque spo-
 lietur, plus quam efferatum affirmans esse Ungaricum furorem,
 quando nulla dignitatis, meritorum et sexus apud hos ratio haberi
 soleret; multo immanius sevirere quam feras, cito defervescere, in 204
 furore nil pensi habere neque, quid agant, neque, quid futurum
 sit, cogitare, sed fera tantum libidine trahi, cervices preferre hu-
 miles atque, ubi in iras excandueret, rationis omnino fieri expertes.
 Adicere ad hec opes, regna, potentatus in fortune manu esse; 205
 hanc pro libidine sua rebus humanis moderari; humane quoque
 condicionis esse calamitates, exilia, miserias, vincula inopiamque
 pati, quando malis omnibus nos obnoxios esse fortuna iubet; nihil 206
 homine miserior finxisse naturam neque minus inerme; deum con-
 dicionem nostram miseratum intus tantum hominem ratione muni-
 visse, qua nos docuit utranque mediocriter ferre fortunam; eum 207
 ab alto humana corda respicere, observare cuncta, innocentes tueri
 et nullum denique scelus impunitate donare; demum consulere, ut
 aulam deferat furorique infrendentis populi cedat. Maria proposito 208
 adhuc perstat, cui certum erat malle mori quam aula cedere co-
 ronamve reddere. Mater his dictis desiccatis parumper oculis Ca-
 rolum adit. Ungariam, inquit, immitem et asperam, quando muliebri 209
 manu gubernari nequit, mi Carole, nunc accipe, progenitorum regno
 potire, Pannonicis rebus pro arbitrio tuo moderare, nos in priva-
 tam vitam, quando ita fortuna iubet, missas face. Hinc rumor per 210
 urbem vanus effunditur Mariam regno ac diademati renunciasset.
 Carolus demum Elisabetham bono animo esse iusserat; hanc pro
 matre, pro suavissima sorore illam se habiturum pollicebatur, de-

mum, quacunq̃ arte poterat, his verba d̃bat.

His Carolus elatus et in tanto successu properandum esse ratus 211 coronationis tempus adurget. Albe conventum frequentissimum edicit, coronam subtractam illuc precipit afferri. Ad celebritatem hanc 212 Elisabetham et Mariam invitat et illic ambas, quando communis res agebatur, adesse iubet. Quare ad prestitutum diem quadrato 213 agmine Albam contendit, quem omnes antistitum procerumque ordines secuti sunt; armatus non modo urbem cum instructa acie, verum etiam divi Stephani templum insolenter ingreditur; circa basilicam presidia disponit. Affuere ex composito mulieres, que se 214 ad ludibrium exacerbandumque dolorem potius quam ad celebritatem honestandam accitas esse reputabant; dissimulandum tamen 215 esse Elisabetha censebat, veluti ultorem quandoque tante audacie deum fore speraret, quin etiam sub divine humaneve ultionis spe filiam in parem dissimulationem allexit. Coronationis die, cum ex 216 imperato in basilicam venissent, ad magnam primum divi Stephani aram supplicant, mox, antequam circum sacella lustrent, in Lodovici educulam, que ad dextram est, deflectunt, ut inferias operantur et ad sepulcrum eius manes rite placent. Quo cum venissent, luctum 217 clandestinum ibi instaurant, quamvis adhuc conclamatum nunquam satis esset, sepulcrum lacrimis osculisque aspergunt. Maria supplex 218 tumulum amplexata, Quid me miseram, inquit, pater, reliquisti? quid infelicis gnate deseruisti curam? Postquam inter divos relatus 219 es, prout tua in deos hominesque merita postulabant, nimirum una cum corpore humanarum rerum curam deposuisti, ne quo huiusce sollicitudinis affectu initam beatitudinem inquietares. Filiam, quam 220 regno prefeceras, cur ita periclitari pateris, naufragium nostrum ab alto despicias et siccis hec oculis, dive pater, intueris; beneficia 221 tua facinorosorum audacia et ingratitude Ungarorum interiere, filia cum misera matre non modo solio deturbata, sed in summum populi ludibrium adducta, circumventa ab hostibus de presenti morte cogitare cogitur; dignitatis ac vite iacturam nos una 222 subire improbitas fraterna iubet. Tu autem, pater, si qua superest tue gnate memoria, nos e celo respice; si id Pannonice saluti cedit ac numina suffragantur, veluti moriens legasti, dignitatem tue filie tuere; sin autem fata obstant, celerrima morte his malis preri- 223 pe, ne apud gentes omnes infelix ludibrio habeatur. Mox caput ibi usque adeo incutere ceperat, ut, ni a ceteris matronis fuisset inhi- 224 bita, ad paternum profecto tumulum obfirmata mente animam dimisisset; occurrit extemplo mater acrius increpitans.

Peractis breviter inferiis instante coronationis hora siccis oculis 224 et dissimulato dolore suggestum utraque conscendit. Inter sollempnia facta, veluti moris est, Carolus solio presidens regalia expectat insignia. Strigoniensis antistes, cuius munus est pronunciatos reges 225 coronare sacrisque regalibus initiare, accepto diademate, quod capiti eius dudum impositurus erat, ex more ter rogat, an populus hunc regem esse iubeat. Preter eos, qui Caroli studiosissimi et 226 qui ab his subducti fuerant, pauci acclamarunt et, quo intentius

ille rogabat, eo remissior erat acclamatio. Ex abdicata Maria, que
 cum matre aderat, et ingruente divi Lodovici memoria ex insperato
 quedam indignitas et commiseratio magna ex parte ita conventum
 inessit, ut nemo ibi fuerit, qui non admodum refervescentes ho-
 minum animos fuerit admiratus. Transacta sollemni coronatione
 multo magis Ungarorum studia referbuere, quin etiam, si ibi auc-
 torem habuissent, cum nemo Mariam regno iniuria spoliata sine
 lacrimis intueretur, parum abfuisset, quin tyrannum in templo truci-
 dasset; affectassent id potissimum Marie sectatores, si ducem ha-
 buissent. Novitatis huius auctores conscientia perciti subtristes
 plausus et congratulationes edidere, item ceteros omnes huiusce
 facti penitentia subiit. Quod stolidè multitudini est ingenitum, ut,
 quod inique imprudenterque dudum affectarit, immutatis subinde
 animis oderit. Ex inauspicato Carolum coronatum affirmant, quod
 subsequutum prodigium ostendit. Prefertur ex more novo regi
 Stephani vexillum cum assumptis regiis insignibus procedenteque
 procerum antistitumque multitudine absoluta coronatione e templo
 prodit; id, cum arduum et sublime preferretur, ad postes templi
 sensim illisum in varias partes laceratum concidit, veluti qui malo
 dolo sceptrum occupatum gravate ferret. Increbrescente autumno
 triduo tam seva tempestas celum invasit, ut nimbis et tonitribus
 omnia quaterentur, deturbarentur fastigiata passim tecta, xylimbrices
 longe lateque aera pervolarent, conculcarentur domus et valida
 etiam edificia nutarent; item hinc in homines ac pecora tanta est
 effusa calamitas, ut non parum ex his occiderit. Supervenit his
 innumera corvorum multitudo, que regia tecta circumvolans nulla
 vi repelli potuit, turmatim quandoque fenestras impetebant ac vel-
 uti strangulati crocitabant, congregiebantur inter se infesti et eque
 atque instructa acie pugnam conserebant. His tamen auspiciis Car-
 olus parum credere, dissimulare metum et obfirmata spe ductus
 omnia bene sperare.

Mulieres omni fere dignitate iam dudum exute velut in priva-
 tum hospitium in eandem arcem se redegerant soloque Nicolao
 palatino consultore utebantur, cui ob exploratam in utraque fortuna
 fidelitatem tantum tribuebant, ut hunc veluti antea potissimum con-
 siliarium et moderatorem haberent. Cum sepe Maria de prerepta
 dignitate quereretur rogaretque, anne aliquo modo recuperare posset,
 palatinus ad id animum intendit neque assiduus harum luctus
 neque Lodovici regis de ipso optime meriti memoria eum quiescere
 patitur. Elisabetham percontatur, an Carolum, qui regnum dolo in-
 vaserat, e medio tolli velit; affirmat illa nihil hac re sibi futurum
 antiquius. Intellecto mulieris animo palatinus fortissimum sibi virum
 esse retulit, cuius audacia operaque tyrannus facile perderetur. Ro-
 gatus nomen Blasium ex cognomento Forgach appellatum esse re-
 spondit, e cuius genere, qui ad Gymes oppidum dominantur, propagati
 esse traduntur atque id Blasio pro facinoris huiusce mercede datum
 esse perhibent. Hominem clam acciri iubent, quecunque fieri volunt, illi
 aperiunt, mercedem pollicentur amplissimam, sempiternam quoque

gratiam offerunt; modum hunc patrande rei una comminiscuntur, ut e sententia cuncta proveniant. Palatinus ad gnate nuptias propediem se iturum commentatur, ut domo instructa cohorte prodire impetrandique commeatus gratia in arcem Carolum adire liceret, cui mortem moliturus erat. Commonefacit omnes Marie fautores, quos fidos esse diu noverat; iubet clandestinis armis regiam obambulare, ut, si quid res auxilii postulet, quam nondum aperuerat, presto adsint. Elisabetham reginam edocet, ut rosarum die, quarum Februario mense sollemnia celebrantur, ficta causa regem ad se advocet, acceptas a Sigismundo litteras commentetur, quarum gratia secreta quedam se cum eo communicaturam significaret, que magni admodum momenti forent. Omnibus coniuratis prestitutum diem indicit nec adhuc rem omnem, quo cautius agatur, detegit. At, ubi hic dies advenit, Blasium, qui facinus patraturus erat, secum ducens cum instructa manu veluti ad nate dudum nuptias proditurus ad arcem concessit ac eadem hora admonitus reginam adit, qua accitus ad eam Carolus advenerat, ut omnia ex composito gererentur. Carolus omnis expers suspicionis inter Elisabetham et palatinum medius intersedit. Palatinus regem prior allocutus commeatum exorat proximas filie nuptias causatus, quod haud ab re factum est, ut omni virum suspicione liberaret. Regina Sigismundi litteras adiecit, de quo quidem conciliando nonnihil agi ceptum est. Inter colloquendum e composito palatinus Blasio signum a limo oculo dat, ut regem stricto gladio adoriatur. Blasius imperata peragit, Caroli caput ad oculos usque dividit. Rex letali vulnere confectus exclamat. Itali, qui cum rege venerant et colloquio cesserant, ad clamorem conveniunt; spectato regis vulnere animo consternantur. Blasius per medios cruento gladio fretus ad palatinam cohortem confugit, quam ad regie fores palatinus dudum ipse reliquerat. Elisabetha pre timore in atrio exanimata concidit. Rex fatiscente capite pavimentum cruore late respergens in cubiculum, unde paulo ante prodierat, se recepit. Palatinus rei successu admodum confirmatus in regiam milites, quos secum adduxerat, introire iubet; ii facto impetu curiam occupant, Italos eiiciunt, arci foribusque presidium imponunt. Itali tumultus in urbe sumptis armis excitare conantur. Pauci regis amici convenere, qui, cum neminem ad arma excitari cernerent, reformidare ceperunt; ad arcem concurrunt, quam ubi a palatino occupatam intuentur, desperatis Caroli partibus rediere. Qui autem Marie partes sectabantur, intempestiva nocte vi curiam ingressi regem saucium abstrahunt et in alta turri, quando moribundum intuebantur, asservari iubent. Itali desperata salute regis, ne a fera gente trucidarentur, eadem nocte clam versus Italiam iter ineunt sat magnum sibi questum fecisse rati, si incolumes domum se reciperent.

Nondum illucescente die innumera multitudo e proximis pagis oppidisque convenit, que Budam ingressa magno clamore Mariam regem exclamat, Marie regi feliciter ingeminat, divi Lodovici filie feliciter, Sigismundo viro feliciter; tyranno Carolo eiusque fauto-

ribus exitium imprecatur, mox ad rapinas conversa in Italorum edes, opes, qui multa in Pannoniis negotia habebant, impetum facit nec etati nec sexui parcit, fortunas diripit. Ex amicis Caroli, quicunque occurrunt, passim obtruncat, mulierum contumelias graviter ulciscitur, cedibus per vicos et fora grassatur. Et multo crudelius omnino seviisset, nisi Ioannes Croatiae banus, ut aiunt, in tanto furore intercessisset; hic enim cum validissima manu portam Sababati non sine cruentissimo certamine occupavit. Carolus nondum mortuus hinc ad Vicegradus arcem adducitur ibique in carcere admoto plage pharmaco et obstructis faucibus interiisse dicitur. Corpus in Andree ede sine pompa reconditum; paulo post, nescio, quomodo, effossum multos annos sibi spectatores allexit. Multi ad hoc humane conditionis regalisque miserie spectaculum e remotis partibus convenere, quo facile regnandi quisque cupidissimus, quid audere debeat et quam formidolosa sit humane mentis ambitio, admonetur. Inhumati corporis infelicitatem hinc illi plerique auspicantur, quod pontificio anathemate multatus obierat; anathematis ipse causa fuerat. Cum diro supplicio hic foret obnoxius, cadaver infamia carere non potuit. Hic igitur fuit Caroli Parvi finis, qui, cum in Lodovici regis heredem se impium et ingratum exhibuerit, pre nimia regnandi libidine haud immerito has penas exolvit. Caroli cedem anno circiter octogesimo quinto supra terdecies centenum accidisse traditum est. Quo quidem tempore Bernabovem vicecomitem Ioannes Galeatius ex fratre nepos ad Medoacie arcem in vincula coniecit et ad mortem usque custodiri iussit ac magnam dominatus eius partem obtinuit. Inter quos hec prius fuit partitio potentatus, ut Galeatius Papiam, Vercellas, Novariam, Terdonam ac cetera in Appenninum Alpesque vergentia, Bernabos Placentiam, Cremonam, Parmam, Laudem ac Bergamum obtineret.

Verum, antequam res Ungaricas ultra prosequamur, de Caroli filiis nonnulla breviter perstringenda sunt, ne Ungaricorum principum reliquias ingrato silentio pretereamus. Cesio Carolo Itali, qui evaserant, uxori ac liberis viri casum, quam illa proficiscenti sepe augurabatur, ex ordine retulere, rem, quoad illa potuit, celari iussit, donec arces adversus regni factiones prepropere munirentur; atqui id facile celari non poterat, dissimulatus aliquantisper dolor est. Carolo duo fuere filii, Ladislaus adhuc puer et Ioanna; ii ex amicorum consilio, qui Andegavensium partibus Neapolitanam urbem laborare senserant, in Gaietanam arcem extemplo translati, ut in fidissima urbe arceque munitissima servarentur. Audita Caroli morte hinc Urbanus pontifex, hinc Galli, hinc Severina domus ceterique eiusdem factionis reguli populi ad sollicitandum regnum animos intendere. Promulgato regis interitu civitates et oppida, item et plebei capita extulere, detrectavere imperium et libertatem ii, pontificis alii, alii Gallorum dicionem optare, interea misceri omnia et obsequia nulla prestari. Urbanus, cum Genue annum exegisset, Lucam venit, ubi cum a Florentinis apostolicum imperium labefactum iri cerneret, quippe qui Bononienses ceterosque rebelles in

pontificem quotidie irritarent Perusinosque ad novitatem suscitant, Perusiam per Pisanum et Senensem agrum profiscitur; mox patrie desiderio tractus Ferentinum concessit sperans se Ladislaum puerum et Ioannam paterno regno facile deturbaturum; multi enim nobiles ac reguli, qui Lodovico Andegavensi quondam studuerant, potiundi regni spem ei concitabant. Cum nunciis ac litteris, item largitionibus et promissis omnia sollicitaret regnumque universum in turbas vertisset, Gaietanorum nunquam fidem labefactare potuit, quippe qui servatis miro studio pueris regnum his quoque conservarunt. Pontifex, cum se incassum multa conari intelligeret, Romam rediit, ubi magno honore susceptus est; mox Anderesiorum audacia vexari cepit, quorum quidem insidiis novem et XX cardinalium creatio liberavit. Anno demum quadringentesimo primo supra decies centenum Bonifatius nonus Ladislaum adolescentem Caroli filium in patrium regnum a tyrannis et populis occupatum plane restituit. Caroli abdicationem, quam Urbanus Nucerie sextus olim fecerat, antiquavit. Florentinum cardinalem delegata auctoritate Gaietam misit, qui in urbe, que sola in fide permanserat, Ladislaum rite coronavit. Sed de Carolo liberisque hactenus, quando de Ladislao cetera suo loco referemus.

Illud tamen sat omnibus extare debet post Lodovici regis mortem Pannonie regnum, quod is tantopere amplificarat, ita surreptis hinc et hinc appendicibus fuisse diminutum, ut nullius unquam virtute ac fortuna instaurari potuerit; is enim solus est, qui perpetua in Ungaricis pectoribus monumenta promeretur. Veneti nanque post Lodovici mortem Carrarii principis ferociam, qui ad eum usque diem Taurisium infestare non destiterat, coercere se posse sperabant et pacata Venetia Foroiulianoque agro Dalmatiam quoque recuperare audebant, quam olim usurpatam amiserant. Contra ille maioribus aliquanto, quam antea viribus Taurisium adoritur, Leopoldum Austrie ducem eo desperationis adegit, ut urbem cum suis finibus certis condicionibus relinquere cogeretur. Post hec cum Antonio Scala Veronensi Francisco Carrarie senori grave bellum intercessit. Ioannes Galeatius vicecomes, cuius tunc opes amplissime habebantur, instigante Carrario Scalanis bellum indixit, quos cum dextro Marte superasset, his Veronam Vicentiamque abstulit. Mox adaucta regnandi cupiditate Patavium adoritur, socia Venetorum arma ad id bellum sibi iungit, quos illi infestissimos esse noverat. Iacobus Delphinus prefectus classis cum instructis ad bellum quadringentis fere navigiis iussu Venetorum advenit, qui oppida, munitiones ac loca, que in stagnis et fluviorum ostiis ille tenebat, illico occupavit. Galeatius in mediterranea regione universum agrum cum circumiacentibus oppidis accepit et paucorum mensium obsidione Patavium cum tyranno in dicionem suam redegit. Filius, cui Novello cognomen erat, in media trepidatione clam elapsus in Germaniam aufugit. Mox a Galeatio Taurisium subactum. Eversis Carrariorum opibus Galeatius Patavium, Feltrum, Bellunum ex federe sortitus est, Veneti vero Taurisium, Hestensis marchio, qui his faverat, op-

pida, que suorum olim maiorum fuerant, recepit. Secusque paulo post Roberti Bavarie ducis opibus adiutus cum maximis auxiliis in Italiam rediit vique Patavium recepit, deinde Veronam invasit, cui filium prefecit; neque his diu potiri potuit, quandoquidem Venetus amplificande reipublice semper intentus Vicentiam, Veronam, Coloniam, Feltrum, Bellunum ac demum Patavium occupavit. Hinc haud parva Venetis sollicitande Dalmatie occasio data, nam eiectis Carrariis et soluta Lodovici societate Pannonie regnum, qua Italiam attingit, admodum labefactari cepit.

Cum aliquantisper vagati simus, nunc res admonet, ut ad labores Ungaricos redeamus. Neque enim Elisabethe regine fatum et parricidarum casus tacite preterire possumus, ut divina in rebus humanis iudicia, quam equa sint, plane videantur et quam sibi quisque cavere debeat, ne suas regio sanguine manus inficiat, cum sub dei tutela sacri principes esse reputentur. Post Caroli cedem regina una cum Nicolao palatino Blasioque parricida sine pretoriana cohorte inferiores regni partes visere decernunt; quare ingenti leitiâ elate Idibus Iuliis Syrmium veniunt, ut Savi accolae Mysiosque lustrent. Nihil interfecto Carolo ultra verentur, omnia sibi tuta putant; nullius insidias suspicantur; aulica tantum turba hos sequitur. Cum divi Iacobi festo Diacum versus iter facerent, ecce in medio campo Ioannes Croatiae prefectus, qui Caroli regis partes potissimum olim sectabatur, audito reginarum et parricidarum adventu coacta tumultuaria multitudine cum multis equitibus eas adoritur, ut iniquam Caroli mortem, veluti fas esse putabat, data occasione ulcisceretur. Cum aulici palatinique homines se hostibus impares esse noscerent, in primo congressu dedere terga, ne vano conatu omnes iuxta caderent. Blasius Forgach ingenita fretus audacia primosque impetus excipiens equo deturbatur; captus in reginarum conspectu, que curru vehebantur, confestim obtruncatur. At ille belli atrocitate perculse veluti stupide attoniteque, quid agerent, nesciebant; exanimatam utranque dixeris. Palatinus extremo se periculo circumventum conspicatus desperata salute forti animo mori statuit, se equo demittens arrepto ense dextrum reginarum latu acerrime protegit. Multos, qui regali carpento nefarias manus iniecerant, impetu facto repellit; quamvis se continuo intelligeret occasurum, incruentam tamen hosti victoriam relinquere recusabat, cui et pulchre mori et ad mortem usque reginis prestare fidem certum erat. Interea loci telis undique petebatur; tot adverso corpore sagittas ferebat, ut sine earum fragore brachia circummovere non posset; instabat adhuc et a presenti morte resumebat animum; obclamabant ancille et dominas propugnatoremque frustra commiserabantur. Subiere plerique currum surreptumque pedibus palatinum humi subvertunt et ante reginarum conspectum, ne cui feritatis parcerent, vociferantibus illis obtruncant. Mox Croati in mulierum currum impetum faciunt, invertunt humi reginasque cum eximiis matronis inde deturbant, conculcato pudore et oblitterata dignitate regia crinibus distrahunt, probris ac iniuriis afficiunt et in Ioannis

presentia conspectum trahunt. Ubî, cum Caroli regis necem infren- 362
dens ille sepius obiiceret, Elisabetha supplex ad genua provoluta,
Parce, inquit, parce, mi Ioannes, et beneficia, que olim a Lodo-
vico rege accepisti, nunc, per deos queso, reminiscere, miserere,
te supplex oro, miserere nostri et pro cunctis meritis, quam debes,
cumulatissimam hodie Lodovico tuo gratiam refer. Si in sacrum 363
denique sanguinem sevirere tibi certum est, insonti saltem filie nunc
ignosce, quando regie cedis, sic deum hominumque fidem testor,
inscia, mihi crede, illa fuit; me huiusce mali consciam fuisse fa-
teor; auctores iam iam sceleris occubuere et sat tibi penarum ex-
pendere. Me ad hoc facinus ademptum filie regnum induxit; quid 364
pertulimus iniuriarum, non ignoras; ignosce mihi, quam gravis-
sima causa prestitit nocentem. Tribuendum cense aliquid feminee
imbecillitati, que in maximis virile robur iniuriis prestare non 365
potest. Memento me fuisse reginam Lodovici tui coniugem, a quo
tantam dignitatis et fortunarum amplitudinem recepisti. Et, quando 366
non temere mihi peccandum esse censui, si iustum te mihi iudicem
prebeas, innocentissime imprimis filie, deinde mihi exorabilem te
concede, ut tuo utraque beneficio vitam recuperasse videamur. In- 367
terpellat ad hec gnata Elisabethe preces ipsa supplex per deum,
per maiestatem regiam, per paterna merita, per suam innocentiam,
per spem futuram, ut utriusque pariter misereatur, patiatur aliquam
se pietatis et gratie subire rationem, etatis et sexus eque miserea-
tur, pensitet secum aliquantisper peccati causam, ne matrem temere
peccasse arbitretur. Quod, si insolentissime sevirere decreverit, eum 368
obsecrat, ut aut utranque pari beneficio servet aut ad perpetuam
ingratitude et feritatis infamiam utranque perdat. Quanquam plura 369
ille in summo lacrimarum profluvio subiicere conarentur, augerent
ululatus et veniam exclamarent, amplexarentur supplices Corvati
genua, ille tamen nequaquam collabascit, immo feritati obstinatis-
simo animo instat; ut diram crudelitatem ocus expleret, veluti mu- 370
tus incensus terga vertit, e conspectu se preripit et, quid fieri cu-
piat, satellitibus edicit. Ingruente nocte mater a Maria abducitur, 371
pro Ioannis imperio prima vigilia noctis obstructo ore in Bozutam
amnem regina demergitur. Marie, quia culpe expers esse ferebatur, 372
ab hoste ignoscitur, immo divina potius commiseratione vita re-
donatur, ut superesset, que Corvati immanitatem ulcisceretur. Vir- 373
gines non tam nobilitate quam forma prestantes pro militari libi-
dine incestate, ut aiunt; nullus in tanta crudelitate neque pudori
neque humanitati locus, more plus quam barbaro direpte, promi-
scue contemnerata pudicitia. Maria seorsum asservata, quam regie 374
maiestatis numen a morte ac turpitudine vendicarat; parum ab-
fuit, quin cum infelici matre pari fato necaretur. Totam noctem 375
abductam sibi matrem repetit, ingeminat et deplorat, ad cedem
iam dudum eductam rata non modo laceratis crinibus faciem uni-
guibus inscripsit, verum etiam et stans parieti et iacens humi sic
caput illisit, ut iam dudum moritura videretur, et omnino fecisset,
nisi admoti eam custodes inhiuissent. Sepe sibi et manus iniicere, 376

consciscere sibi mortem furibunda contendit, si amotis arbitris licu-
isset. Nihil isto casu miserabilius unquam spectatum est, unde non
tam principum miseriam et fortune varietatem quam divini iudicii
gravitatem et timorem dei considerare debemus. Suos inimicos per
inimicos punit deus et, ne quid sceleris impunitate donetur, cri-
mina criminibus penas exolvunt. Carolus immodica regnandi cupi-
ditate succensus, cum preter fas et equum sorori sceptrum eripuis-
set, presentaneas facinorose audacie penas expendit; regina, pala-
tinus et Blasius parricida extremum patrati sceleris haud longe sup-
plicium sibi distulere. O miseram humane vite condicionem et
eorum imprimis, qui in alto statu versantur, quippe qui, quanto
altius a fortuna evecti sunt, tanto graviores casum reformidare de-
bent vel maxime precavere, ut de se bene sperare posse videantur,
ne quo se scelere graviter obstringant. Ad rem igitur redeamus.

In sequenti die, cum regia preda in Croatiam iter vertunt, Ma-
riam captivam cum ceteris virginibus, quas infando stupro polluerant, abducunt. Cum furor ille aliquantulum deferbuisset, in Ma-
riam subinde mitius agi ceptum est. Succurrebat Ioanni sepe illud
esse satis adhuc superque sevitum; si res aliter, ac sperabant, ac-
ciderit, Marie vita multa mala declinari posse, ex morte vero de-
sperata omnia futura. Subibat quandoque patrata penitentia crude-
litis, que iniectis furiis absterrebat hominem neque fugiebat in
agendis rebus cunctatius futura cuncta prospicere oportere, quando
pro infectis facta haberi nequeunt; malis esse finem imponendum,
ne pergendo assiduorum malorum semina seri videantur; consci-
entia proinde rerum male gestarum corripitur cepit. In Croatia castel-
lum erat non tam loci natura quam arte ac presidio munitissimum,
cui Crupe nomen erat; hic Mariam asservari iubet, fidelem admo-
vet custodiam servitiaeque obsequentissima in his, que ad curan-
dum eius corpus pertinent, subiicit, quin et ipse sepius invisit ac
diligenter interim observat, quid ex patrato facinore novitatis oriat.

Sigismundus interea, qui celebratis nuptiis in Bohemiam au-
fugerat, de Caroli morte et de recuperato regno Marie ac Elisa-
bethe litteris certior factus erat, unde non parum animi cum ingenti
letitia sibi revocarat; reginarum vero casum, qui paulo post inter-
cesserat, nondum noverat. Oblata fortune sue occasione nil ultra
cunctandum ratus, quando ad recipiendum crebris litteris regnum
invitabatur, haud mediocrem in Bohemia delectum habuerat coacto-
que exercitu superioris Ungarie fines ingressus multos regni pro-
ceres admisit, qui in eius auxilium ultro concurrere. Continuatis Bu-
dam itineribus pervenit nemineque reluctantante in arcem admittitur;
ibi de cede socrus et aliorum ac de uxoris repente carcere admo-
nitus non minus dolore quam facinoris indignitate corripitur. Ce-
lerem pro liberanda Maria in Croatiam expeditionem nondum ac-
ceptis per sacramentum obsequiis neque confirmato adhuc regno
suscipere poterat.

Interea Ioannes, qui Mariam captivam retinebat, audito Sigis-
mundi adventu et quod iam regno sine controversia potiretur, pe-

nitentia ductus his eam verbis confestim adit: Quanquam, regina, 330
 te pariter ac matrem pro ulciscenda Caroli cede iam e medio tol-
 lere sepe cogitaram, Lodovici tamen regis beneficentia remoratus,
 que mente nunquam excidet, ignovi tibi et nunc me patrate cedis
 penitet. Quin etiam, si preterita corrigi potius quam damnari pos- 331
 sent, nil profecto mihi foret antiquius quam aut facta corrigere
 aut, si corrigi nequeunt, horum prorsus memoriam antiquare. In- 332
 digna Caroli morte provocatus in vos omnes seviendum esse duxi,
 peperci tamen, Maria, tibi et patris tue memoria et innocentie
 conscientia tue id ultro faciendum esse iudicavi, ne Lodovici de
 me optime meriti sanguine meas manus inficerem. Nunc de te li- 333
 beranda cogitare cepi, si qua mihi cautio iuramento prestari potest,
 qua liberationis huiusce nulla me unquam penitentia subsequatur;
 sin eam senserim aspernari, materno tu quoque fato cades. His 334
 dictis abiit, at illa collacrimans eum ad se revocari iubet supplex-
 que obsecrat, ut se liberet regnoque restituat, quod si eius bene-
 ficio assequatur, Ioannem se patris et gubernatoris loco semper
 habituram pollicetur; non modo id interiecto sacramento, sed al- 335
 latis divorum reliquiis id ipsum se asseveraturam esse recipit;
 quod, ut faciat, etiam atque etiam ad genua supplex obtestatur.
 Exoratus tandem ille magis feritatis et imprudentie quam consilii 336
 compos bono hanc animo esse iubet, mitius lautiusque tractari pre-
 cipit. Interea carpenta regia ancillarumque cohortem parat, spolia 337
 direpta disquirat; que inveniri nequeunt, ipse rependit, postremo
 cum honesto procerum nobiliumque comitalu hanc Budam remittit.

Cum reginam carcere eductam esse ac Budam redire rumor 338
 effunderetur, quacunque iter facere dicebatur, omnes ex oppidis
 passim ac pagis spectatum convenere, fauste ubique congratulatio-
 nes salutationesque facte haud aliter, atque si hec aut Lodovicus
 pater ex inferis rediisset. Certatim populi collacrimantes ex inspe- 339
 rata letitia congratulatum concurrebant. Maria vero obvium quen-
 que ordinem lacrimabunda suscepit. Cum Bude appropinquasset,
 non modo vir cum omnibus et instructis legionibus, verum etiam
 universa civitas in occursum effunditur. Cum plausu et incredi- 341
 bili letitia Mariam reducem omnes excipiunt, intermiscebant con-
 gratulationibus publicis lacrimas et Marie ingeminatione omnia
 resonabant. At, ubi ad Sigismundi congressum perventum est, Salve, 342
 inquit, dulcissima coniunx tot et tantis vexata periculis, salve, spes
 viri ac Ungarorum unica, que periculo tuo in lacrimas omnia con-
 vertisti. Iam dudum ad te liberandam et ulciscendum sancte pa- 343
 rentis interitum legiones et cetera bello necessaria comparavera-
 mus; insperata letitia dolorem ademit et immanissimum hostem
 metus et penitentia ad officii resipiscentiam revocavit. Proinde 344
 clementissimo deo ceterisque sacrorum regum numinibus, qui Pan-
 nonie presunt, immortales gratias agamus, quod te, cuius casum
 nuperrime scivimus, incolumem mihi et reipublice reddidere. Hinc 345
 maximam deos nobis fidem fecisse reputare debemus, curare mor-
 talia, hominum facta pensare et in peculiari cura tutelam princi-

pum habere, ut, quos regendis aliis prefecerint, cum omnis a deo potestas tribuatur, eos potissimum servare videantur. Affuere quo- 346
 que tibi non minus ac regno pientissimi patris manes, qui neque tuam neque Pannonie salutem deseruere. Quare faustus ac felix sit iste tuus reditus et universe reipublice quam maxime salutaris. Regni habenas resume, quas diu pater tibi iam legavit. Solum, 347
 sceptrum regiamque recipe, quam nulla improborum facinora tibi adimere potuere. Fortuna, ut virtutem magnanimitatemque tuam 348
 gentibus ostentaret, de te periculum fecit profecto maximum, ut in utroque te semper statu sapientissime geras; ab adolescentia robor animi tui periclitari voluit, ut regina gentium futura gnaviter moderari et misereri scires. Nemo bonus miles unquam futurus est, qui 349
 a tirocinii die laboribus et periculis sese obdurare non didicerit. Quare scito, regina suavissima, te non minus de liberatione quam 350
 periculo divine benignitati gratiam agere oportere; in altero virtutis meritum, in altero dei clementia plane consistit. Periclitatur deus hominem, non demergit. Veni igitur, salus publica, publica libertas, 351
 moderatrix Ungarica et spes mea unica, et post hec meliora spera, quando satis superque tecum fortuna lusit satisque in te periculi fecit, ut iam omnibus Ungaris apertum esse debeat te non minus tue quam publice saluti fuisse servatum et ad imperandum tantum Mariam esse natam. His dictis coniugem amplexatur, mutuis sese 352
 ambo lacrimis osculisque respargunt, lacrimosus circum plausus oboritur. Mox hec prensandam omnibus dextram porrigit et non 353
 modo optimatum quenque pientissime amplectitur, sed humilibus ad unum, qui ad officium prodierant, se adiri passa est. Sigismundus singulari pompa, cum socia sibi agmina iunxisset, hanc dextera apprehensam in urbem duxit. Urbs ingenti plausu intonans 354
 excipit; letitia et festivitate complentur omnia. Pro liberata domina sacra celebrant, multos dies indicte supplicationes, ut digne diis immortalibus gratie agantur. Soteria mira sollemnitatem celebrata; nulla cessavit ara, ubi non fuerit abunde supplicatum. At, ubi diis 354
 immortalibus satis quisque factum esse censuit, de coronando Sigismundo mox agi ceptum est, quare frequentissimum Albe conventum Maria tunc edixit diemque Pentecosten conventui prestituit.

LIBER II.

Cum ad prestitutum diem omnes ordines convenissent, habita 1
 contione Maria Sigismundum dextra tenens ita profatur: Quartus iam 2
 annus agitur post divi patris obitum, fidissimi proceres, quo tempore quot mala perpessi simus et quanta in regno perturbatio discordiaque fuerit, quando hec omnia vos et vidistis et audivistis, de his verba facere supervacaneum foret. Commemoratio enim vulnera refricaret, perturbaret consilia et hunc diem, quem felicem ac faustum esse volumus, malis auspiciis ista calamitatum memoria incestaremus. Duo sunt, que me ad hanc orationem impulerunt; unum 4
 fuit gratiarum in eos actio, qui de me ac regno iuxta bene meriti

sunt, alterum providentia futurorum, qua ita nostre reipublice prospicere cogimur, ut nunquam in superiora mala recidamus; hoc itaque gratitudinis, necessitatis vero illud erit. Imprimis igitur vobis 5 omnibus, qui aut otium servastis aut iniurias inhibuistis aut denique regno mihi favistis, immortales ago gratias. Quando Mariam 6 vestram a tot malis circumventam destituendam esse minime censuistis, quod in fide permansistis, quod e medio censuistis tollendos esse tyrannos, nulla profecto laus digna vobis neque gratia evolvi potest. Magni nanque momenti est ipsa fides, cui multum 7 probitatis et constantie inest, nec sola veritas est, qua tota fere iustitia consummatur, quam si e medio tuleris, non solum universus corruet virtutum chorus, verum etiam omnis humana societas dissolvetur. Hec facit, ut non solum amicis, sed hostibus quoque 8 officia persolvamus, superis nos conciliat, a perpetua morte nos vindicat, ita sibi deum obligat ac reddit obnoxium, ut ad edenda miracula cogat ac ab eo illa consequi mereatur, que natura prestare non posset. Quare nemini mirum esse debet, si in nulla se 9 verius facinora quam in perfidos deus animadvertere solet, cum in plerisque sepe viderimus conniventem. Proinde non immerito 10 vobis omnibus pacato regno uberrimam me cum viro meo gratiam relaturam esse polliceor et a me vos nihil unquam frustra petitu-
ros. Quin et vos officio preveniam et pro meritis et dignitate quenque 11 tractabo perpetuaque mihi, quando fenerationa esse debent, que principibus conferuntur, officia, cunctos beneficentia obligabo; hec me sunt partes, id Lodovici filie est officium, id Marie vestre postulat obligatio. Et, cum hec re potius quam verbo prestari debeant, 12 idcirco de his breviter agendum esse censui. Nunc autem superest, 13 ut futuris rebus prospiciamus, ni fortasse furentium more omnis perditum ire contendamus. In hac re duo necessaria esse censeo, 14 que potius e recentibus malis quam longa rerum experientia didici: prius concordia, deinde moderatore optimo nobis opus est. Nisi intestinam discordiam curetis, procures, unde omnia hec mala 15 orta sunt, nunquam regnum pacatum habebitis. Deponenda, mihi 16 credite, sunt odia, coercende iniurie, vi occupata reddenda, obliterande contumelie et eo magis, si lesi presentur indemnes. Subeat 17 vos religio et iustitie amor, depositis privatis affectibus capessite, queso, quandoque rempublicam, communem salutem amate. Otium, 18 quod domi retineri debet et privata odia subverterunt, appetite, discite e preteritis malis nil homini concordia domestica antiquius esse oportere. Nam domi pax, bellum foris colendum est. Contra 19 vero nihil reipublice ipsa discordia exitius inveni potest. Itaque, 20 si regnum domi forisque salvum esse cupitis, diligite, queso, concordiam, procures, et veteres simultates odiaque deponite. Nullam 21 vim cuiquam inferendam existimate, lites non armis, sed foro dirimate; iudicia vobis equissima prestabimus, quare posthac vim omnem publico edicto et capitali supplicio inhibemus. Quicumque aliena 22 occuparit, nisi spatio mensis legitimo possessori reddiderit, hunc latrocinii pena multandum esse pronunciamus. Que quidem idcirco recte 23

sancimus, quia amotis iniuriis omnis causa discordiarum extinguitur, publica pax et intestina concordia introducitur, qua nil magis hostes formidare videntur. Postremo de optimo rerum moderatore nobis cogitandum, quod quamvis sit in dicendo novissimum, potissimum tamen in considerando esse debet. Quid enim salutis in fluctuantissimo navis pelago sperare potest, si optimo gubernatore caruerit? Non vos preterit Lodovicum patrem de vobis omnibus et imprimis de republica optime meritum, qui hec omnia mala pro sapientia sua plane providerat; Sigismundum Augustali genere natum ex omnibus principum adolescentibus delegisse potissimum ac veluti futurum principem in aula sua educasse, adoptasse demum et, ut scitis, mihi legitimum connubio collocasse, ut alterum Lodovicum haberetis, qui amplificatum regnum haud aliter ac ille servaret tuereturque et Augustali quoque dignitate Pannonicum regnum honestaret. Quid de viro sperare liceat, animi magnitudo, aperta probitas et aspectus eius maiestas ostendit. Vos connubii auspicia ne minore quidem quam pater consensu approbastis. Consalutastis sepe regem post divi patris obitum et non minora huic quam illi obsequia quandoque prestistis. Eadem igitur, que tunc approbastis, vos nunc rata ac firma habituros esse credo, partim quia nihil reipublice salutaris fieri potest, partim ut, ne ultra femineum toleraretis imperium, quem vobis regem Lodovicus optavit et mihi coniugavit, eum rite legitimum habeatis. Ne feminee quidem potestatis est Pannonia, cui virilis vix dextra moderari potest. Proinde Sigismundo viro clarissimo coniugique sapientissimo sacrum diadema, sceptrum ac ius omne regni ultro iubentibus nunc vobis ipsa resigno. Regiam potestatem a patre mihi legatam ac auctoritate vestra mihi comprobata huic sponte concedo, hunc faustis, queso, auspiciis Pannonie regem exclamate, hunc accipite moderatorem rerum, hunc propugnatorem Ungarie observate, qui Romano regnum, ut videbitis, decorabit imperio. Pacabit hic regnum, hic otium vobis insolens introducet, hic denique a Turcorum iugo et ab hostium insidiis Ungariam, mihi credite, vendicabit. Sic Christus optimus maximus, sic patrii dii esse iubeant, sic omnia nobis posthac fausta et felicia ac etiam reipublice esse velint.

Vix dixerat, cum sacra diadema ac sceptrum, quod ipsa in media contione gestabat, Sigismundi, quem manu semper apprehensum tenuerat, alterum capiti imposuit, dextre iussu populi patrumque consensu tradidit alterum. Hinc tantus favor ac plausus elatus est, ut Sigismundo regi Marieque regine cuncta feliciter ingeminerent. Initis deinde in Stephani ede sollemnibus inter sacrificandum ab Strigoniensi metropolita coronatio rite celebrata. Ubi in coronati regis caput omnes principes et optimates cum antistitibus, item nobiles conventuumque legati fidum Sigismundo obsequium se perpetuo prestituros esse iurarunt, quod anno salutis octogesimo sexto supra terdecies centenum factum esse tradunt, anno autem etatis eius vicesimo, quem deinde regalibus rite sacris initiatum Budam reduxere. Ast, ubi in regiam rediere, per

multos dies de pacando regno et componendis optimalum litibus agitatum est.

Maria vero, cui nihil materna vindicta videbantur antiquius,⁴¹ dies ac noctes ad id Sigismundum irritat, inauditas iniurias et illata probra oculis obiicit. Nullum regalis decori simulacrum eum⁴² retinere affirmat, nisi in parricidam, qui sacro manus cruore federat reginamque innocentem et virginem duro carcere maceraverat, pro dignitate animadvertatur. Vincitur tandem regine precibus Sigismundus ac legiones duas cum equitibus expeditissimis comparat. In Transistrianas partes iter intendit simulans se in Bulgariam adversus Turcos iturum. Interea amicorum litteris admonetur Ioannem⁴³ Croatiae prefectum Posegan, quod regale foret oppidum, clam tutandi sui gratia occupasse loco quidem et arte munitissimum. Illuc igitur e sententia cum exercitu divertit iter, arcem obsidet,⁴⁵ admovet varias belli machinas, die noctuque acrius oppugnat. Potiundi quamprimum oppidi spes aberat, quippe quod ars et natura⁴⁶ iuxta muniverat; insidiis aut fame capere confidebat. Ioannes, ne⁴⁷ ad extrema redigeretur, ad artes animum intendit, clam arci se subtrahere decernit; quanquam stationes cum excubiis circum ab hoste dispositas intelligeret, ea tamen parte effugiendum esse retur, ubi amicos forte suos tendere senserat; captabat occasionem, qua ceca nocte se surriperet. Cum tempus advenisset idoneum, quo⁴⁸ pre tenebris non modo noctu, sed interdiu iter facere nemo poluisset, clam ea descendit, qua Stephanus Ladislai vaivode filius et Stephanus Symonthorna metabatur, qui dissimulata perfidia se in regis amicitiam exercitumque insinuarant; cum in horum excubias descendisset, evadendi facile copiam impetravit. Mox trajecto Savo, quod⁴⁹ navigandone an tranando fecerit, incompertum est, Dobor oppidum subivit, quod in ea Bossene parte situm est, quam Usoran appellant, ubi Zagabriensem antistitem cum plerisque coniuratis esse noverat. Horum arte perfidiaque universi Dalmate, Bossenenses et Croati⁵⁰ a regia fide defecerant, Pannonias, quacunque licebat, parte vexabant, incursabant pagos et cuncta igni ferroque vastabant. Quare⁵¹ Sigismundus obsidionem hanc solvere, traicere Savum adauctoque exercitu Dobor proditorum omnium asylum circumvenire coactus. Celerem et audacem regis obsidionem hi admodum formidarunt,⁵² immo usque adeo sunt absterriti, ut Ioannes, ne in angustiis iterum se obcluderet, ante acerrimam se cum nonnullis obsidionem inde preriperet ratus eadem se fuge fortuna potitum, verum multo aliter, atque speraverat, res accidit. Ex oppido clandestina fuga⁵³ exiit, dum per colles aviaque montium loca iter facit, in regis, quas circum intenderat, insidias concidit, captivus in Sigismundi conspectum adducitur; hunc diligenti custodia is asservari iubet. Interim Dobor expugnat; Bossenam post hec, deinde Croatiam Dalmatiamque omnem in dicionem suam recepit; nam captis rebellionis auctoribus ceteri facile ad obsequium rediere. Pacatis regionibus in Quinqueecclesiarum urbem rex cum universo exercitu se recepit, secum captivos omnes adduxit. Ibi pro dira Marie libidine⁵⁵

de Ioanne supplicium sumptum est; revinctis enim ad palum manibus per urbes, vicos et compita curru circumvectus candentibus frustillatim forcipibus passim discerptus est, postremo ad gemitorios usque dissectus frusta corporis singulis portis ad deterrendam facinorosorum audaciam imposita. Ioannes tandem dignas crudelitatis sue 57 penas expendit; ceteri capite multati. Zagabriensis episcopus huiusce novitatis auctor, ob sacrosanctam dignitatem cum capitalis esse non posset, episcopatu publicatis bonis abdicatus est.

Post hec Valachos successit haud infausta expeditio. Nam, cum 58 sub mulieris imperio intestino inter se bello fluctuaret Ungaria, Valachi, qui Dacorum Getarumque regionem incolunt, ipsi quoque femineum sceptrum abominati in tanta rerum perturbatione a Pan- nonie regno defecere; rogati prestare obsequia et stipendia solvere recusarunt; quare quarto coronationis anno in hos bellum 59 Sigismundus iure suscepit. Utrique tempestate illa Valachie Stephanus preerat, quem vaivodam dicunt; audito regis adventu Transalpinam regionem expedito milite ac ingenti sagittariorum manu complet, omnes aditus angustiasque montium preoccupari iubet, ut ingressum, veluti multis olim obtigerat, hostem obcluderet gravique cede conficeret; item per iuga montium presidia multa disponit, que hostem undique propulsarent. Sigismundus cum numeroso 60 exercitu ac forti animo provinciam adoritur; cum inter Alpes progrediretur, occurrit hostis, sagittariorum multitudine Ungarum circumvenit, pedites simul ac equites confodit, saxis obruit et ad inter- necionem pro virili parte redigere pergit. Contra illi Sigismundi 61 voce confirmati longe audacius obstant, imperatoris iussu equo desiliunt pedibusque pugnant. Obstinatissimis Valachum animis subeuntes ex alto deturbant et per abrupta loca fugam capere cogunt, fugientibus a tergo instant, inter fugiendum multos inter- 62 cipiunt obruncantque, partem e rupibus precipitem agunt, gladiis igitur per montium fauces et anfractus sibi viam faciunt. Ad vai- 63 vode tandem oppidum perventum est, ubi cum presidio se ille tutabatur. Is, postquam audacissimum sibi hostem instare cognovit, non vi, sed precibus vincendum, item salutem sibi non perti- 64 nacia, sed humili facilitate comparandam esse censuit. Quare, ante- quam regem castra metari ocepisse noverit, data sibi tuto ab- eundi redeundique copia ex arce cum multis proceribus obviam 65 prodiit et ad pedes eius prosternatus, Tua, Sigismunde, inquit, clementia factum est, ut, quamvis in te arma sumpserimus, victi tamen maiestatis tue benignitate multo magis confidere videamur, 66 quam si tui victoria potiremur. Magnanimus enim neque armis neque officio vinci potest, nihil gravatius ferre solet quam ab hoste 67 pariter et amico superari, quando hunc armis illum sibi officio et utrunque, cum res tulerit, beneficentia sua obstringere nititur. Pec- 68 cavimus igitur, rex clementissime, et errata nostra ingenue fatemur, luimus haud paululum penarum et dextera tua fugati quam scepro dignam nunc re ipsa didicimus, ad eius tutelam confugere malu- mus quam pervicacia omnes iri perditum. Ab Ungarica fide id-

circo defecimus, partim quia femineum imperium ob insolentiam rei perpeti nequivimus, partim quia laborante graviter Ungaria de-
letum ibi regni simulacrum credebamus. Nunc autem, postquam 69
te potius a deo datum quam a dissidentibus Ungarorum studiis optatum intuemur, iam dudum nos facti penitet et a te veniam supplices petimus. Quodcunque temeritate nostra in maiestatem regiam commissum est, supplicamus, ut id tua mansuetudine expietur. Imitare, quesumus, rex excellentissime, deos immortales, 70
quorum vicem geris in terris, et ab his addisce resipiscentes a penitentia animos non aspernari, non obstare supplicibus, nullam postulantibus veniam abnegare, obstinatos tantum proterere et clementia potius ac officio quam severitate benivolentiam hominum promereri. Bonis hoc tibi bellum auspiciis esse volumus, ubi ex 71
victoria gloriam et clementia, si uteris, laudem tibi comparasti. Ignosce regni tui sociis, quos neque indecores neque inutiles olim sibi superiores tui habuere. Hodie tibi non mediocre clementie 72
argumentum attulimus, hanc laudis occasionem preterire ne permit- tas, Sigismunde, ut ab ineunte iuventute tua hec summa immortalitatis fundamenta iacias. Pios et misericordes deus semper excolit et hos potissimum sua gratia dignos facit. Proinde, quando rex 73
et dominus noster es, quem antea non agnoveramus, sociis tuis ignosce, ad vetera nos obsequia fidemque recipe. Vectigalia usi- 74
tata pendemus et eo reverentius imperata cuncta faciemus, quo prestantiorem nos regem sortitos esse intelligimus. Quod ut facias, 75
per Lodovici manes, per ingenitam pietatem tuam, per sanctum Marie coniugium te iterum atque iterum obsecramus. Secundum 76
orationem hanc supplices ad Sigismundi pedes, quoad responsum habuerunt, iacuerunt. Ad hec ille pauca reddit. Ne qua, inquit, 77
maiestatem regiam impietatis nota commaculemus, quamvis facinora vestra impunitate donari non deberent, quia necessitate potius quam ex animo veniam postulatis, tamen vobis omnibus ultro veniam impartimur. Suscepti belli audacia vos a perfidia detertere 78
et impetrata facile venia ad fidum obsequium hortari debet. Illud dumtaxat posthac vos admonitos habere velim, date operam, ne mansuetudine nostra abuti videamini. Post hec ad genua iacentes 79
levat; si in fidelitate permanserint, bene de se sperare iubet. Surgentes contra illi paludamenti laciniam osculantur, in manus imperatoris iurant se illius imperia nunquam detrectaturos. Pacata 80
demum provincia rex Budam re prospere gesta redit, militem unius anni quiete reficit.

Sexto regni anno Transalpinum apud Valachos bellum iterum 81
emersit, quippe qui contempta Sigismundi benignitate ab eius fide iterum defecere. Propriis parum viribus confisi in belli societatem 82
Turcos admittunt, unde illius plage primum religionis libertatisque Christiane emersit exitium. At ii ad propagandum profanum impe- 83
rium occasionem optimam nacti lubentissime societatem hanc ineunt, cum multis equitum turmis et frequentissimo peditatu e Thracia profecti Istrum transmittunt. Rex audita sociorum defectione 84

habito delectu in provinciam concessit, exercitum cum amplissimo cataphractorum equitatu secum duxit. Post, ubi superatis Alpibus in effusos campos descensum est, ubi hostium castra esse noverat, quadrato agmine iter fecit. Cum in hostium conspectum venisset, fulgentes cataphractorum acies educit. Collatis dum pugna signis initur, utrique hostes armorum fulgore perterriti terga dedunt et, ut proprie salutis consulant, in fugam se convertunt. Instat a tergo Ungarus ac in hostem fugientem seua cede grassatur. Multi in fuga cesi et quam maxime pedites, qui, cum equos anteire non possent, pessumdati fere omnes et attriti sunt; expediti pedites cladem facilius evasere. Quin etiam e procidentium multitudine Ungarorum impetus admodum remoratus ingratum fuge spatium dedit, declinabat ad hec dies et Danubii vicinitas occurrebat, quem traicere ii cito non poterant. Ingruente nocte signum receptui datum, ne quid insidiarum moliretur hostis. Cesa magna Turcorum Valachorumque manu rex Nicopolim minorem contendit in altera Istri ripa sitam, hanc gravi obsidione circumventam admotis machinis vehementer oppugnat. Urbs duplici presidio munita pertinaciter se tuetur; arcem Valachi, Turci civitatem protegunt, erumpunt interdum oppidani et quandoque noctu sevos tumultus in castris excitant. Rex eo intentius expugnare pergit, tormentis arcem et magnum urbis partem amolitur. Nicopoli tandem potitus, quicunque ibi depresi sunt, partim captivitate partim morte cunctos affecit, urbi validum presidium imposuit, mox universam provinciam pacavit. Insigni demum victoria fructus in Ungariam rebus compositis pedem retulit.

Nondum Budam pervenerat, cum de regine obitu nunciatum est; quo quidem nuncio ab re usque adeo consternatus est, ut quicquam tristius nunquam acceperit. Maria repentina quadam gravique egritudine correpta perbreve diem obiit. Hinc regi sollicitudo ingens oborta, quod defuncta sine liberis uxore ad sororem eius Adiugam Polonie reginam regnum iure recidere verebatur. Ne sigismundum quidem suspicio ista fefellit. Ladislaus enim Polonorum rex conscripto magno exercitu Ungariam uxorio iure ac armis repetere sane decreverat. Mariam sine liberis agente in Valachia Sigismundo decessisse noverat nec adhuc Ungarie finibus appropinquasse audiverat; quare Ladislaum regni cupiditate tractum cum multis legionibus regni fines invasisse rumor erat. Nimirum haud parvas in Ungaria turbas Polonus ipse suscitasset, nisi Ioannes Canisa Strigoniensis metropolita vir consilio opibusque potens occurrisset, quippe qui absente rege et audito Sarmatarum adventu cum tumultuario mox exercitu obviam profectus aditum in finibus obclusit Sarmaticoque bello Ungariam liberavit. Rex igitur Marie fatum Budam ingressus acerrime deploravit, exequias pro dignitate sollemnes edidit, corpus Albe in sacellum patris retulit.

At, ubi satis conclamatum est, in otium redactus ad vindictam animum revocavit; quotidie nanque sibi succurrebant, quicunque reginarum temporibus sibi illisve insidias intenderant, de utrisque

male meritos mente facile hos eicere non poterat. Et, quamvis in 99
consultando diversus quandoque traheretur, alios tamen beneficentia
sibi conciliare, alios, qui gravius errassent, capite multare decreverat,
quando nullo hos officio ad fidem revocare sperabat. Contra illi malle 100
mori quam imperata facere; tanta obfirmari pervicacia, ut neque salu-
tis neque dignitatis ulla memoria superesset; potissimos horum duos
et triginta numerant. Principem istorum Stephanum Conthum prodi- 101
dere opibus et virtute prestantem, qui nobilissimo Hedervarorum ge-
nere natus erat, quem ad nostram usque etatem per fora, vicos et tri-
via citharedi concinunt. Hi, cum imperium detrectarent, per varias 102
regni partes vagabantur et, ne vi parere cogerentur, magna pars
horum sub divo noctu quiescebant, disquirebant latebras et per
pagos ac sylvas a rege procul vitam debebant. Sigismundus, ne 103
quid per occasionem novitatis ii moliri possent, Georgium Vayda-
fium virum sibi fidum ceterum vafrum et experientia audaciaque
summa preditum delegit; huic animum suum aperit, dat huiusce
rei negotium ac iubet, ut, quacunque liceat, arte adverse factionis
homines capiat ac in regiam redigat potestatem. Demandatum iste 104
negotium forti animo accipit, tradita fida cohorte ad inferiores re-
gni patres descendit et, dum ex mandato regionem lustrare simulat,
audit illos haud procul a Savo in patenti planicie sub divo dor- 105
mire; immissis exploratoribus locum edoctus proxima nocte his
insidias collocat; antequam illuxerit, circumventos omnes adoritur.
Unus tandem aberat, quem Ioannem Corpadum dicunt; hic ita sibi 106
timere solitus erat, ut, necubi somno deprehenderetur, multo ante
diem surgeret. At illi somno experrecti certatim arma capiunt, ut
se adversus insidias tueantur. Georgius contra mitissimis hos ver- 107
bis omni timore carere iubet, quando non ut hostis, sed amicus
advenerit; se cunctos regi reconciliasse nunciat atque idcirco ve-
nisse, ut eos ad regem exoratum reduceret ac illi fidum iure iu-
rando regi obsequium sponderent. Cum numero ac viribus inferi- 108
ores ii sese intelligerent, pre metu in vanam fidem adducti depo-
sitis armis ultro sese dedunt, ducuntur spe completi ad oppidum,
cui Caro est nomen; hic ex composito a Georgio in vincla con-
iecti, mox manicis pedicisque vincti curribusque invecti cum pre-
sidio magno Budam deferuntur. In itinere sera penitentia correpti 109
consilium ineunt, ut in Sigismundi presentiam adducti nullo regem
salutationis officio honestarent, obfirmato adforent animo nullum-
que venerationis indicium ederent rati fore satius obire mortem,
quam infenso parere tyranno. Ex consulto in conspectum regis ad- 110
ducti, quem innumera nobilium multitudo circumsteterat, neque ca-
pite neque genu neque verbo neque re ullum reverentie signum
exhibuere, oculos humi plane defixerant, raro truces imotosque
vultus obduxere. Obstinata horum pertinacia veluti adempta beni- 111
gnitatis occasione rex admodum exasperatus eo vehementius in
horum ultionem exarsit; paucis post diebus capitali supplicio ante
divi Georgii edem ad caput fori a lictore ex edicto affecti sunt. Ste- 112
phanum ante alios invicto animo fuisse memorant, quippe qui mor-

tem usque adeo contempsit, ut, cum alii a tergo a lictore obtruncarentur, is unus fuerit, qui adversum, cum cedem non expaverit, intentis oculis lictorem spectare voluerit, immo, si tyranni libido tulerit, asseverabat ex edita se turri deturbari haudquaquam formidaturum. Cum nullum supplicii genus moriens expavisset, multum hinc publice commiserationis invictus ille animus sibi comparavit. Spectata domini morte famulus, cui Chioka nomen erat, in profusum conversus fletum commiserabili vociferatione a cunctis spectatoribus lacrimas exigebat. Ab ense hic Stephano serviebat et, cum post abscissum domini caput eandem magnanimitatem et pertinaciam referret, nullius monitu, solacio increpationeve a fletu coerceri poterat. Animum ad hec Sigismundus advertit et approbata famuli fide, iam, inquit, dominus tuus ego sum, qui tibi magis quam truncus ille prodesse possum. Ad hec puer, Nunquam ego, inquit, Bohemico porco sane deserviam, quin etiam in partis mille discerpi malim, quam a domini magnanimitate desciscere, cui Bohemi omnes parem animum prestare non possent. At ille his incensus, Fatum, inquit, heri cum immanitate sequere, infelix puer, et, cui vivens in omni feritatis ministerio servivisti, eiusdem mortui latus ipse claudito. Ille vero regis imperium haudquaquam detrectans ultro cervicem ac parti animo lictori supposuit cesorumque numerum non invitus clausit. Extra pomerium in suburbio, qua ad veterem Budam exitur, horum corpora sepulta sunt; in cimiterio edicula est erecta, ubi state inferie fierent. Hinc future coniurationis multo perniciosioris in Sigismundum semina profluere, nam ob sumptum e tot nobilibus proceribusque supplicium tanta optimatum animos rei indignitas incessit, ut in odia regis clam exarserint et, quod in aliis spectarunt, sibi id ipsum timere ceperunt. At ille, qui prius diligi et observari videbatur, nunc sevi more tyranni ab optimatibus reformidari cepit. Intercesserat Marie obitus, quo Ungarorum amor haud parum sane deferbuit; quare ad extremum usque exitum hinc sibi cavere Sigismundus coactus est. Subiiciendum his bellum, quod apud Nicopolim infeliciter gestum est, rite censuimus, quod altiuscule repetendum est, ut gestarum rerum series evidentius prosequamur.

Imprecarer, ut dii Grecis male facerent, nisi iniquitatis et perfidie sue sat penarum expendissent, quippe quorum memoria prorsus extincta; ii nanque fuere, qui primi Turcos in Europam traiecere. Nam, cum ex Augustali, ut aiunt, Paleologorum familia duo de imperio certarent, duas in Grecia factiones excitarunt, quibus universa respublica nimium laboravit. Decertatum utrinque diu, quare Grecorum opes admodum attenuate sunt; alter, qui inferior erat, ne facile cederet, ad barbaricas opes plane confugerat ratus plus in profana gente fidei quam in Christiana se inventurum. Turcorum auxilia imploravit, qui late in minori Asia dominabantur. Ad Amorem primum Turcorum imperatorem, quando ita eorum vires excreverant, ut imperium orbi interminarentur, legatum misit, qui eius copias pacta mercede conduceret. Celerrime hic mandata per-

egit, quando Turco nil erat antiquius quam per occasionem in Europam traicere, ubi se imperium facile propagaturum, ut obtig-
 git, esse sperabat. Coercebatur mari necdum navigandi artem gens
 ista noverat, quare sub auxilii pretextu in Europam traiciendi co-
 piam haudquaquam contempsit. Non modo militem mercenarium,
 sed socium se daturum pollicetur; conducitur Turcus ea condi-
 cione, ut exacto bello in Asiam se reciperet; accepta est utrinque
 condicio. Et per Hellespontum barbarus accommodata sibi classe in
 Greciam primo traiecit, hinc primum Europe exitium promanavit,
 cuius auctorem haud immerito primum dignas penas dedisse vi-
 dimus. Redintegrato Grecorum bello et instauratis factionibus diu
 Turcorum auxiliis pugnatum est. Cum finem sepe malis utrique
 dari cuperent, cum presentem internecionem conspicarentur, novas
 quotidie causas Turcus ipse nectebat, quibus redintegrato bello
 usque adeo Grecorum vires enervarentur, ut exactos deinde viribus
 utrosque facile domitaret. Ne se quidem id consilii frustratum est,
 nam extenuatis Grecorum opibus in eos arma vertit, occupavit
 Gallipolim, que ad Hellespontum sita est. Locum nactus ad infe-
 rendum bellum nimis idoneum, ubi ex Asia copias facile traicere
 poterat, ceteros mox impetere, vastare agros, per finitimas regiones
 excursare cepit. Occupata magna Grece ac Macedonie parte in
 Thraces deinde arma vertit; nam, cum excursionibus et rapinis om-
 nes longe lateque vexaret, defatigatos ad deditionem, multos ad
 mercandam pacem populos impellebat. Pasaythes quoque Turcorum
 imperator Amorate patre longe audacior et acriore in gerendis re-
 bus ingenio brevi Thraciam, Thessaliam, Macedoniam, Phocidem, Be-
 otiam et Atticam in potestatem suam redegit. In Mysias mox erupit,
 quos nunc Bulgaros vocamus et sub Ungarorum dicione esse noverat.

Cum e sociorum litteris variisque rumoribus Sigismundus ac-
 cepisset Turcos Mysias invasisse, in divina humanaque seuire,
 omnia igni ferroque vastare, ad Pasaythem continuo legatum misit
 monens, ut et provincia, in qua ius nullum se habere noverit, et
 alienis rebus manum abstinere; si quid fas, quid equum foret,
 recte sciret. Distulit ille responsum, donec universam fere provin-
 ciam occupavit; deinde, cum domos armis instruxerit, accito legato
 sat sibi iuris esse respondit, quando parietes etiam sua iura pre-
 ferrent. Cum hec legatus continuo retulisset, Sigismundus huic ius
 omne in armis esse sensit; cum diro sibi hoste agendum esse
 ratus haud parum timere ceperat. Decimo sui regni anno expedi-
 tionem in Turcos ipse suscepit; salutis vero anno nonagesimo
 sexto supra terdecies centenum promulgata belli fama delectus maxi-
 mus habetur, iubentur omnes dare nomina. Quare tot legiones et au-
 xilia coacta sunt, ut sine formidine cum profano hoste pugnare posset.
 Advenere Burgundionum Gallorumque auxilia, que orthodoxe fidei
 caritate commota gratis hec sacra stipendia faciebant. Multi e Bel-
 gis ac Celtis eminentioris fortune viri, nonnulli quoque reguli con-
 fluxere, quorum insignia Bude in Nicolai ede parietibus affixa ex-
 peditionis huiusce prestantiam testantur. Coacto igitur exercitu com-

paratisque rebus omnibus, que bello usui forent, ex Ungaria in
 Rassiam, que in superiore Mysia continetur, castra movet. Sigis-¹⁴⁷
 mundum in agmine quandoque dixisse ferunt, cum amplissimum
 ductaret exercitum : Nimirum non solum Turcus nobis nequâquam
 formidandus est, sed ne celi quidem, si forte ruerent, quorum ru-¹⁴⁸
 inam stantibus hastis subire possemus. Rassia non sine populati-
 one transacta ; at, ubi in Bulgariam, que in inferiore Mysia conti-
 netur, descensum est, Oristum et Budinum nonnullaque alia ca-¹⁴⁹
 stella Turcorum firmata presidiis multo sanguine expugnata. Ka-
 lendis Octobris ad Maiorem Nicopolim Sigismundus castra movit ;
 ab una Istri ripa Maior, ab altera Minor Nicopolis est sita, hec
 Traiani, Hadriani illa victorie monumentum, ut quorundam est
 opinio. Sigismundo hinc nunquam stativa movere certum erat, do-¹⁵⁰
 nec Nicopolim expugnaret. Turcorum Cesar, quem Pasaythem Un-
 garorum annales nominarunt et Chalapinum plerique dixere, au-
 dito ingenti Christianorum apparatu, ne Europa eiiceretur, univer-
 sam Turcorum rempublicam ad arma suscitavit, cum maximo equi-
 tatu ac innumera peditum multitudine in Nicopolitanum agrum his
 occurrit. Urbs acri obsidione circumventa et ingenti presidio luta haud¹⁵¹
 impigre obstabat ; erumpebant ex urbe sepe Turci ac varia fortuna po-
 titi redibant. Irritabantur in dies ad pugnam utrinque animi, sed ap-¹⁵²
 propinquante Turcorum exercitu eo vires convertere opus erat ; relicta
 legione cum nonnullis turmis equitum, que civitatem eruptione prohi-
 beret, ceteri omnes in Turcos, qui iam dudum in conspectum vene-
 rant, sese vertere. Cum collatis dudum signis dimicandum esset, Galli¹⁵³
 instantissime ab Sigismundo petiere, ut prime pugne partes sibi
 concederentur ; id laudis divineve caritatis ardore cuncta Gallorum
 agmina exposcebant ; concessum id in castris Gallo facile. Mox¹⁵⁴
 in castrorum conspectu, cum instructa acie Turcus obversatur,
 nondum instructa Ungarorum acie nec dato signo Galli elato cla-
 more in hostem e castris prodire. Concitatis equis in certamen¹⁵⁵
 descendunt ; inauspicato pugna conseritur. At, ubi ad congressum
 perventum est, ii Gallico more descendunt equo, ut pedibus con-
 grediantur. Equi dimissi inito prelio cum ingenti clamore in castra¹⁵⁶
 recurrunt. Turcis nil antiquius obtingere potuit, quam ut ab equo
 cum peditate dimicarent. Ab expedito hostium equitatu circumventi¹⁵⁷
 obteruntur Galli miserrimeque ceduntur. Dum hasta securive Tur-
 cum ferire student, incursu recursuque hostili defatigantur deludun-
 turque. Dum audacie penitet, a lateribus modo adversi aversique¹⁵⁸
 telorum imbris aut falcatis ensibus lanceisque leduntur. Subsidi-¹⁵⁹
 dii spe firmati ad necem usque dimicant, spe tandem sua fru-
 strantur, nam equi, quos dimiserant, in castra pre tumultu fragore-
 que relati Ungarorum absterruere animos, quippe qui huiusce mo-
 ris ignari sociorum hinc conflictum suspicantur ; metu perciti ca-¹⁶⁰
 stra reliquunt, ad unum plane omnes in fugam vertuntur ; in tanta
 rerum trepidatione nullum imperatoris edictum, nullum imperium
 servare. Turcus ceso Gallo a tergo instat, palantes Ungari fugiunt,¹⁶¹
 magna in fuga cedes patrata. Defatigatus cede hostis ad capturam

et questum se convertit; maximus captivorum fit numerus. Quin¹⁶²
etiam Sigismundus quoque, qui celi ruinam paulo ante contemp-
serat, in manum hostium pervenisset, nisi parva cymba Danubium
traiecisset Xerxis profecto fatum nactus, qui contempto maris im-
perio parvo navigio in Asiam relatus est. In hoc prelio viginti
Christianorum milia cecidere, ex Turcis milia sexaginta desiderata.
Traiecto Danubio reformato Ungarorum impetu ob rem male ge-¹⁶³
stam in Thraciam Constantinopolim rex effugit, hinc navigavit Rho-
dum et Egeum Ioniumque pelagus emensus in Dalmatiam lu-
strataque Dalmatie ora in Croatiam venit. Illum viri auctoritate opi-¹⁶⁴
busque prestantes eo tempore sequebantur; horum principes Ioan-
nes Canysa Strigoniensis metropolita et Stephanus frater fuisse di-
cuntur; hi fidum regi comitatum consiliumque semper prestitere.

Cum optimatibus regni, quecunque pro defensanda regia di-¹⁶⁵
gnitate fieri opus erat, studiosissime curabant, abominabantur no-
vitatem rerum et nihil his otio et pace erat antiquius, dum optimi
viri fungerentur officio. Contra duo Stephani intercessere Caroline¹⁶⁶
olim factionis principes, quorum alter Ladislai vaivode filius erat, e
Symonthornia alter natus erat. Ii, cum aversos a regis fide ob rem¹⁶⁷
ad Nicopolim pessime gestam Ungarorum animos intuerentur, ad
refovendam factionem pristinam animum advertere, tempus per-
quam idoneum sibi oblatum esse rati e proceribus multos in hac
coniuratione sibi socios asciscunt, populorum sub officii et publice
caritatis specie animos invertunt, perniciosum hunc regem reipu-
blice esse suadent et, ni provideantur, multo in dies perniciosiorem¹⁶⁸
futurum. Defuncta Maria regnum ad Ladislaum Caroli filium per-
tinere, qui in Italia late regnaret, diri tyranni crudelitatem, qua
duo et triginta nobiles in foro trucidati fuerant, vulgo predicant.
His verbis usque adeo cunctorum animos forte sollicitarant, ut ma-¹⁶⁹
ximam in regem invidiam conflarint, inverterant optimatum animos
illique infestos plane reddiderant. Proinde nuncios ad Ladislaum¹⁷⁰
mittunt Apulie regem, quibus eum ad recipiendum Pannonie re-
gnum hortantur hereditario iure ipsi debitum; si in Ungariam ve-
nire voluerit, se regnum sine periculo tradituros pollicentur. Signi-¹⁷¹
ficant omnes procerum antistitumque animos Sigismundi tyranni
crudelitatem habere odio nec ultra eum tolerare posse, cum ad in-
teritum Ungariam redigat, rem domi forisque male gerat, infensam
sibi nobilitatem ordinemque patricium habeat; item Caroli regis¹⁷²
probitatem, iustitiam et virtutem ita omnium pectoribus insedis-
se, ut excidere nequeat; eius fatum ita passim ab omnibus deplorari,
ut nihil vehementioribus votis expetant quam filium tanti sceleris
ultorem Pannonicarumque rerum legitimum moderatorem; proinde
impensius orare, ut delatum sibi patrium regnum accipiat, quo sine
controversia potiri poterit. At ille, cum se ad magna cepta vocari¹⁷³
intellexisset, continuo Caroli patris memoria succurrit, obversabatur
ante oculos paterna fortuna, fatum miserabile, varia Pannonum
ingenia, subornata corda et studia perquam diversa, que omnia
cunctatius capere consilium cogeant. Quanquam illi Sigismundum¹⁷⁴

exigere, tradere pacatum regnum forte spondebant, tamen paterna infelicitas absterrebat. Cum Ladislaum in capiendō consilio tardiorē conspicantur, eo magis in dies litteris adurgent, incendunt ad id instantissime. Demum per internuncios cum Ladislao inter-
 175 iecto sacramento paciscuntur, quicquid uterque Stephanus ipsius nomine in Pannoniis egerint, quousque regno potiatur, eum ratum ac firmum apud se habiturum. Pacta condicione coniurationis auctores in dies Ladislai partes pro viribus augent; tot enim nobiles
 176 hac labe infidelitatis coinquinarent, ut proditorum posteri in hodiernum usque diem ad rusticitatem redacti maiorum errata luant.

Ii quamvis rem clam agerent, Sigismundum tamen latere
 177 non poterant; is enim in Dalmatia moram trahebat, ubi, antequam in Ungariam restitueretur, menses duodeviginti mansisse dicitur. Dissimulabat omnia, ne invidiam sibi ex re ad Nicopolim male
 178 gesta conflata adaugeret. Strigoniensis tandem archiepiscopi et Canysarum ope, item Ioannis Maroti opera, qui Sclavonie prefecturam cum imperio gerebat, in regnum restituitur. Stephanos nova
 179 quotidie moliri conspicatur et, cum eos presidio valido firmatos intueretur, eorum audaciam ulcisci non audeat. Post restitutum regem iam annus quartus agebatur et novitatis auctores ceptis in
 180 dies multo impensius instabant; iam gens fere universa ex omni ordine a regia fide defecerat et limis illum oculis omnes intuebantur. Duorum et triginta equitum cedes, Nicopolitana clades, in in-
 181 vidiam Marie obitus et inita post illius mortem intemperantia et precipue feminarum, quibus pre licentia celibatus se fecerat obnoxium, in contemptum hunc adduxerant. Exaggerabantur coniuratorum obloquiis hec omnia, que multo minora, quam ferebantur, profecto fuere, quippe qui multa ab eo comiter populariterque facta vitio vertebant et in malam cuncta partem interpretabantur. Tem-
 182 pus tantum idoneum expectabant, quo regem tuto caperent, cetera, que ad patrandum facinus pertinebant, summo studio diligentiaque paraverant. Ad postremum anno salutis quadringentesimo primo
 183 supra millesimum festo Vitalis die ex composito regem ingens procerum multitudo sub officii pretextu adiit, frequenti virum corona circumvenit. Convenere etiam duo fortissimi iuvenes Nicolai Gare
 184 palatini quondam filii, quem ad Elisabethæ regine latus a Ioanne Corvato cesum esse diximus; horum alter Nicolaus, Ioannes alter dictus est. Ob indignitatem, quam ex paterna nece conceperant,
 185 quia illum Sigismundi factione cesum fuisse senserant, haud difficulter in hanc coniurationem descenderunt. At, ubi apud regem
 186 conventum est, de patris ab eo facinoribus, de republica male gesta primo agi ceptum; oborta contentione, quando de rebus gravi-
 187 bus agebatur, ad convicia contumeliasque perventum est. Irritati citro ultroque iurgiis animi ac nimis exacerbati sunt; mox facto impetu omnes, veluti inter eos dudum conventum erat, regi manus iniiciunt, hostili more confremescentes capiunt distrahuntque et iam de trucidando viro cogitassent, ni quorundam amicorum suasu re-
 188 morati fuissent. Fatum fortasse Iulii Cesaris subivisset, nisi bono-

rum plerique intercessissent. In vincula tandem preter dignitatem miserrime coniectus adhibitaeque procerum custodie cohors. Cum de prefectis custodie ageretur, Nicolai Gare filiis committendum esse regem uno consensu decrevere, quos illi infestissimos esse intelligebant; negotium datum ultro accipiunt, in Soclon oppidum captivum abducunt ibique cum presidio regem asservant.

Sigismundo ad captivitatem miseram redacto omnes, qui ad-versa factione iacuerant, capita extulerunt. Suscitato tumulto proceres cum numeroso equitatu urbem discurrunt, Ladislaum regem declarant, hunc verum regem ingeminant. Ladislai signa edunt non modo per fora et compita, verum etiam per omnes regni oras circumferunt. Cuicunque urbi elata signa appropinquabant, cum penatibus et magnis diis collegia sacerdotum occurrebant; illa modulato carmine ac hymnis praereverenter excipere, inferre templis et magnis aris imponere, plausu et congratulatione excolere, saluti hilaritaeque publice passim supplicare. Redacta in Ladislai absentis potestatem Ungaria patrum consulto, dum hec aguntur, ad eum in Italiam continuo legati missi sunt, qui Sigismundi captivitatem et eum regem declaratum nunciarent, demum orarent, quando iam in vado res est, in Ungariam repente traiciat. Cum ex his et paulo ante disseminatis rumoribus rem omnem Ladislaus ex ordine accepisset, ad expeditum pacatumque regnum se vocari ratus classem opinione celerius parat, complet milite. In Dalmatiam, quam celerrime potest, optimam nactus tempestatem contendit, Iadram classe primo appulit, quam Ungarici iuris esse noverat. Iadrenses Ladislaum audita Sigismundi captivitate et declaratione huius haud inviti honorifice excipiunt, consalutant regem et tanquam verum legitimumque regem excipiunt, quamvis adhuc in Ungaria Budensis arx ceteraque regis presidia cum superioribus Ungarie partibus, quae ad Moraviam spectant, in Sigismundi fide permanerent. Aliquot Iadre dies ille subsidet, dum reliquam classem exspectat et ab amicis, quid in Pannoniis agatur, intelligat. Cunctatius patre longeque consultius res suas agebat, ne pari fato rueret ne quae se facti penitentia sequeretur. Utrinque in dies nuncii veniebant, qui, et quid in Italia et Ungaria gereretur, ex explorato referebant. Non tam potiunde Pannonie spe trahebatur, quam Apulie sollicitudine remorabatur. Iadram a Ladislao vi captam Venetorum annales prodidere, quod veritati absonum esse videtur. Nam, si ab Ungaris abdicato Sigismundo is rex pronunciatus erat, ne magnum quidem negotium fuit ab Iadrensis spectate fidei sociis excipi.

Interea Sigismundus, qui in Soclo castello angusto carcere coercebatur et Gararum presidio custodiebatur, dies ac noctes lacrimis et singultibus vexabatur deplorans condicionem principum vel maxime fortunam suam, qua nihil videtur esse miserius, quippe cui nec mortis adminicula concederentur nec carnifex quisquam adhiberetur, qui eum his malis eriperet, nec pre vigili custodia mortem sibi consciscere liceret. Denegato quodam pulchro genere mortis indignabatur etiam quaecumque negari et, quod longe gravius

videbatur, id assiduo succurrebat nec licere vivere nec posse mori. Tanti supplici gestarum rerum conscientia virum haudquaquam al-
 ligabat, quam multo magis recte quam perperam ubique servasse
 sibi videbatur; si quid patrarat immitius, ultionis gratia se iure
 fecisse iudicabat. Captivi regis gemitus assiduos Nicolai palatini
 coniunx Gararum fratrum mater diu tolerare non potuit, que non
 modo muliebri ingenio, sed etiam suapte natura perquam pia sem-
 per est habita. Infaustam regis condicionem miserata, ne quid in-
 consultis liberis ageret, cum his primo de liberatione verba facere
 constituit, quibus seorsum accitis, Unde id, inquit, suavissimi fi-
 lii, vobis accidit, ut infandi carceris prefecturam sortiti eternam
 pre ceteris infamiam despiciatam habueritis. Quid plus vobis iniuri-
 arum quam ceteris illatum est? quid plus oneris et periculi in ma-
 cerando Augustali et sacro sanguine accepistis? Nicolaus pater
 vester, qui palatinus erat, a Maria et Sigismundo pii parentis loco
 semper habitus; is a Ioanne Corvato cesus est, qui acerrimus do-
 mus Gare fuerat inimicus. Vos cum paternis inimicis miseri coniura-
 stis, in sacrosanctum regem iniecistis manus, coniecistis in vincla
 et nefarii carceris prefecturam obivistis. Recordor equidem patrem
 vestrum sepe hec dicere solitum coronatum sacro diademate regem,
 etiamsi bestiis comparari posset, nunquam tamen sine magno sce-
 lere ledi posse; si in vestra manu is diem obierit, nonne perpetuam
 vobis vestreque posteritati notam inuretis? Alii, qui novum regem
 inducere pergunt, habent, quid sperent, vos, qui sacrum principem
 carcere maceratis, conficitis multiplici morte, etiam pro nefariis
 parricidis haberi potestis. Quidnam miseri speratis? Quod in hunc
 patratis, id ipsum in se futurus rex, mihi credite, formidabit. Lau-
 dant tyranni proditorem, ut aiunt, proditorem tamen abominantur
 et timent. Si regie cedis auctores fueritis, preter infamie eternitatem
 quid a diis hominibusque vobis sperare fas erit? nempe preter inau-
 dita supplicia, extremum exitium aut perpetuum exilium fortunarum-
 que iacturam quid aliud sperari possit, non invenio. Hic tot an-
 nos iure coronatus regnoque potitus est, ille, qui aditurus est, non
 modo rex non est, sed nondum regnare didicit. Levitatis profecto
 magne summique periculi et sceleris inauditi est incerta pro certis
 querere, tentare extrema, infandum patrare parricidium et deorum
 una mortaliumque iram sibi provocare. Proinde, dulcissima pi-
 gnora, ab inito facinore desinite, detestabilia deponite consilia, a
 nefanda coniuratione deficite, hanc notam vobis posterisque perpe-
 tuam futuram, dum tempus est, diluite. Dimittite, queso per ma-
 ternam pietatem, per salutem vestram, Ladislai regis factiones, qui,
 cum patrem Carolum regem a parente vestro cesum noverit, nun-
 quam vos equis oculis poterit intueri. Sigismundus est, qui de pa-
 tre ac domo vestra semper fuit optime meritis, huius uxor et so-
 cirus ipsum ita opibus et auctoritate extulerant, ut alter apud Pan-
 nonios rex esse videretur. Quare, si mihi auscultaveritis, si inae-
 statem regiam, quam in captivitate preter equum et fas retinetis,
 beneficio vestro liberaveritis, omnia profecto summa ab eo vobis

sperare licebit, pro quo pater vester animam effudit.

Maternis dictis iuvenes collabascunt, perterriti restitere et inter
spem et metum nutantes in gravissimas curas incidere. Postero die
pia mater in carcerem descendit. Nihil, inquit, rex optime, tui nunc
impensius curant inimici, quam ut te quoquo scelere perdant im-
merentem, contra vero me femellam assidui gemitus lacrimaeque
tue semper excruciant et dignitatis et etatis tue me commiseratio
subit. Non hec tua maiestas de republica semper optime merita,
non hec tua fausta florensque iuventus, non hec divi Lodovici he-
res meruit. Te ab omnibus destitutum nec deus, in cuius tutela
sunt reges, nec viri manes, qui pro te olim occubuit, a me deseri
patiuntur. Incumbo saluti tue nihilque succurrit antiquius quam,
quibus te captivum sicarii commiserere, eorum in libertatem manibus
vendicari. Vêrum unum est, quod me a proposito sanctissimo re-
moratur, filiorum, inquam, meorum ratio, qui ne a te deinde de-
serantur, vehementer addubito; proinde, si neque me neque libe-
ros meos, mea, inquam, duo lumina recuperato regno deserturum
unquam esse receperis, profecto te continuo liberatum in pristinam-
que salutem ac dignitatem restitutum dabo.

Ad hec Sigismundus oblata spe salutis, quam antea despera-
rat, dispansis bracchiis ad pedes provolutus, Salutaris, inquit, dei
internuncia solaque infandos Sigismundi regis labores miserata,
quamvis te palatini mei, quem parentis loco semper colui, pudicis-
simam coniugem esse reputem, miserere tamen, queso, quacun-
que sis, calamitatis nostre. Et nostri miseria pristinaque benivolen-
tia in vos omnes ac lese maiestatis numen et inaudita fortune
nostre condicio te quandoque ad commiserationem excitet. Quan-
quam ad definiendas erumnas lacrimasque meas nihil morte magis
presentaneum succurrit, tamen, ut ab huius fati turpitudine me red-
imam, spem, quam detulisti, lubenter accipio. Si ea, que me
sperare iussisti, exitu prestabis, omnia in me ingratitudinis exempla
et supplicia consummentur, si qua in me unquam minima tanti
beneficii oblivio deprehendetur. In omnes, que excogitari possint,
incidam infelicitates omniumque sim exemplar infelicium, si me
tibi tuisque in pristinam dignitatem restitutum pro arbitratu tuo
semper, uti par est, gratissimum non inveneris. Proinde hoc inter
utrumque teste deum hominumque fide iam fedus percutio; Sigis-
mundus liberos tuos in fratres nunc adoptat, adoptat te quoque in
matrem pientissimam, testes deos adesse iubet, iureiurando fedus
obfirmat. Quicumque initum fedus violarit, non modo libertate ca-
reat veluti omnium compos miseriarum, sed ut feda porca dissece-
tur in frusta. Dextra demum utrinque data fedus ictum est.

Mater mox cum liberis de liberando rege transegit; ad emit-
tendum regem Moravie dominatum liberis pollicetur; commentum
id vafre a muliere inventum, ut Sigismundus a filiis studiosius
et cautius educeretur. E sententia omnia facta sunt; emissus in
Moraviam Sigismundus, deinde in Bohemiam pervenit. Coniurato-
rum igitur perfidia, que multis artibus regem circumvenerat, unius

pietate mulieris eluditur. Hec igitur Sigismundi liberatio, qui, ubi 240
vinculis emissus est, pervenit ad Celie comitem, cuius viribus ad-
iutus, quia sororem eius Barbaram desponsavit, in Bohemiam rediit
et deinde Ungariam recuperavit. Cum rex in Bohemiam evasisset, 241
liberationis huiusce rumores dicto celerius in Pannonias, Gallias
Germaniamque disseminati sunt; ad hanc inimici famam animo
consternantur, nesciunt, quid ultra moliantur, neque, quo fugiant,
neque, quid sperent, plane succurrit. Contra vero, qui regis captivi- 242
tate iacuerant, veluti se ab inita servitute vendicaturi revocandum
cito Sigismundum exclamant, quicumque intercedant contrave senti-
ant, pro reipublice hostibus haberi oportere, in auctores tanti mali
publice animadvertendum. Sumunt quoque in eos arma, qui regem 243
ceperant. In Pannoniis omnia miscentur, sub pretextu regie vindicte
in adverse factionis nobiles vim inferunt, populantur agros, agricolas
cum pecoribus abigunt, seviunt quandoque ferro ignique ac nul-
lum crudelitatis et sevitie genus omittunt. Inter hos seviebat im- 244
primis Ioannes ille Marot Sclavonie prefectus, vir quidem, ut aiunt,
iniurius et ab omni humanitate destitutus. E contrario, quicumque
has iniurias accipiebant, pari feritate certabant. In tanta rerum om- 245
nium perturbatione Sigismundus comparato ingenti Bohemorum
exercitu et adiectis Ungarorum auxiliis, qui superiores regni partes
incolebant, cum maximis viribus Ungariam ingreditur. Diffugere 246
inimici obversari minime ausi, quando Budensem arcem ceteraque
presidiaria loca adhuc in fide regia persistere noverant. Recta Bu- 247
dam rex venit, arcem recepit ceteraque munitissima in Pannoniis
castella regia recuperavit.

Hec in Dalmatiam Venetiamque omnem fama diffuderat. La- 248
dislaus hoc nuncio consternatus in Italiam irritis ceptis elusus re-
pente redire contendit. Cunctationem, quam in Dalmatis fecerat, 249
approbavit, ne turpiore reditu notaretur; aliqui autem, quod minus
probe scriptum est, quando nimis est absonum veritati, suorum
litteris ab hac expeditione fuisse revocatum prodidere, quippe qui
non modo Neapolitanos, verum etiam plerosque regni principes
iam formidolosam expeditionem moliri significassent. Adiecere quo- 250
que Ladislaum ea tempestate ladram vi captam cum universo agro
adiacentibusque insulis ac mari centum milibus Veneto vendidisse,
ad recipiendam eam transigendamque venditionem cum presidio
valido legatos venisse quattuor Franciscum Cornarium, Leonardum
Mocenicum, Antonium Contarenum et Fantinum Michaellem. Sunt, 251
qui multo absurdius tradidere Venetos a Ladislao totius Dalmatie
iura cum ladra redemisse, senatum populumque Venetum empta
Dalmatia ita publica letitia fuisse exhilaratum, ut supplicationes ac
unius diei ferias indixerit. Ex his utrique futilia ac vana scripsere. 252
Ii, qui captam a Ladislao ladram tradidere, ut rem belli iure sibi
vendicatum haud iniuria vendere potuisse videretur, iniquum pro-
fecto scribendo profitentur affectum. Nam ladrenses, qui tot Veneto- 253
rum Pannonumque bellis haudquaquam facile capi potuere, nun-
quam a parva Ladislai classe ac primo congressu capi potuissent.

Admisere illi virum tanquam amicum ac regio sanguine oriundum, 254
 quod eo fecere libentius, quia in regni spem vocari intelligebant.
 Cum ibi moram traheret, a Venetis fuit pecuniis ac navibus adiu- 255
 tus; ut aliqua ex parte satisfaceret, id, quod ladre habebat, que
 alieni, hoc est Ungarici iuris erat, abiens ultro Venetis concessit.
 Qui autem Venetos ceteram Dalmatiam ab eo mercatos tradidere,
 multo gravius errarunt. Quonam pacto Veneti in gerendis rebus 256
 prudentissimi centies mille aureum pro emenda a Ladislao, quam
 vendere non poterat, Dalmatia erogassent, quia Ungarici iuris erat
 atque Sigismundi et non Ladislai tunc auspiciis regebatur? Nun- 257
 quam profecto in re vana ac futili tantam pecuniarum iacturam
 Veneti fecissent. Ladislaus igitur spe sua frustratus in Apuliam
 regressus est. Antequam e Dalmatia solveret, ad Sigismundum hec 258
 scripsit: Ingenuus fateor, Sigismunde rex, me a proceribus Un-
 garis diu ac impensius sollicitatum, invitum tandem ad promissum
 mihi regnum in Dalmatiam usque venisse, subsedis ibi diu, do-
 nec rei exitum conspicerer, ut, quid ipsa fortuna ac varia Un-
 garorum studia sibi vellent, veluti e specula prospectarem. Inconstan- 259
 tiam dolosque istius gentis plane novisti; utinam in patre id ip-
 sum non fuissem expertus. Nihil ii regum novitate ducunt antiquius
 et tunc maxime gestiunt, quando in certamen reges ex arte com-
 mittunt; ex hac re questum faciunt. Excusatum igitur me habebis, 260
 quia expeditionem hanc ultro non accepi acceptamque idcirco cunc-
 tatus gessi, ut divinam quoquo modo voluntatem elicerem, unde
 mortalis potestas cuique tribuitur. Proinde tibi, quem e tot erum- 261
 nis ipse deus asseruit, sponte cedo, posthac me officiosum ami-
 cum, immo affinem tui studiosissimum in ceteris rebus agnosces.
 Mihi autem nil gratius unquam facere poteris, quam si ab his, 262
 qui regum novitate letantur, eas penas exegeris, quas de te sumere
 conati sunt. Sigismundus pro fratre imposterum se habiturum et 263
 cumulas a paricidis penas exacturum esse respondit.

Reversus Ladislaus in regnum Albrici Cunii opera Neapolita- 264
 num regnum bene pacavit, quo pacato, cum incredibili prudentia
 et magnanimitate polleteret, omnibus Italie potentatibus imprimis-
 que pontifici formidolosus esse cepit. Albricum hic magnum, ut 265
 aiunt, commestabilem creavit. Ne amplius per prefectos et legatos
 foris rem ageret, sed ipse rebus suis adesset, Perusiam ac multas
 Latii civitates in dicionem suam redegit. Vicesimo regni anno per 266
 speciem amicitie Romam ingressus Romanos in Bonifatium ponti-
 ficem irritavit. In hac urbis perturbatione undecim e patriciis a Lo- 267
 dovico nepote pontificis capti sunt et a lictore cesi. Pontifex pa- 268
 triciorum cede consternatus cum aulica turba Viterbium effugit. Se-
 dente deinde Gregorio pontifice maximo, cum is abesset, urbem
 Romam occupavit. Pontifex indignitate rei percitus Ladislaum regni 269
 titulo privavit Lodovicoque titulum addixit Lodovici Andegavensis
 filio, que regis Gallie fratrem fuisse perhibent. Succedente deinde 270
 Ioanne ac redintegrato bello ita a pontificis ducibus profligatus est,
 ut ingenuus sepe fateretur, quod, si hostis prudentia et victoria uti

scivisset, iam dudum de se ac regno fuisset actum. Post hec inter
utrunque varia fortuna fuit; modo bello modo indutiis tempus trans-
actum. Cortonam Florentinis vendidit. Dum Florentiam ceterasque
liberas Italie civitates in servitutem vendicare pergit, Perusie morbo
correptus Neapolim contendit. Paucis post diebus, cum ibi conva-
lisset, Florentinorum arte, qui ab hoc sue libertati admodum time-
bant, medicato puelle concubitu, que sui medici filia fuerat, enec-
tus est. Hic fuit Ladislai finis, qui Caroli Parvi, ut aiunt, filius
erat, a quo Ioannam reginam et victam et cesam fuisse tradiderunt.

His temporibus anno nonagesimo nono ultra terdecies cente-
num mirabilis Dealbatorum peregrinatio ex ulteriore in Cisalpinam
Galliam erupit tribusque mensibus ad extremas usque Italie oras
progressa universos tunc populos ad sumendum candidatorum habi-
tium et ad continuanda supplicantium agmina concitavit. In illis
supplicationibus divinam misericordiam passim conclamabant, inge-
minabant publicam pacem fideliumque otium et quietem, quam per
tot annos amiserant, elatis vocibus implorabant. Tantam ea tempe-
state religionem populos incessisse aiunt, ut, qui candidatus non
prodiret, ab humanitate simul et divino cultu destitutus esse vi-
deretur. Venceslaus Caroli imperatoris filius et Sigismundi frater,
qui cum patre olim imperare ceperat, in sequenti anno ob ignaviam
inauditamque lasciviam ab electoribus est imperio abdicatus; Ro-
bertus Bavarus huic substitutus, sed non eque ab omnibus appro-
batus. Conductus a Florentinis ingenti pecunia adversus Galeatium
vicecomitem cum maximo Italiam exercitu ingressus est nulla-
que re gesta memorabili in Vindelicos se recepit. Cometes in celo
visus; hinc Galeatii mors secuta, quem in agro Mediolanensi ad
Malignanum diem obiisse ferunt. Eodem quoque anno Tamburla-
nus vita defunctus est; inauditis opibus imperator natus apud Tar-
taros gente humili mox eousque evectus, ut duodecies centena milia
hominum haberet in castris. Qua quidem multitudo attritis bello
Turcis eorum imperatorem aureis catenis vinctum curru, quo ve-
hebatur, quasi triumphans alligaverat. Protrivit Armenos, Persas
evertit, destruxit Egyptios, Damascum pene delevit. Tanto Asiam
et Europam terrore compleverat, ut humanorum ultor scelerum ap-
pellaretur. Occuparunt eodem quoque tempore Galli Genuam late-
que in Liguria dominari occeperunt. Quinto post anno Pise bello
fameque confecte in Florentinorum potestatem devenere. Iam tem-
pus admonet, ut ad Sigismundi gesta revertamur et, quid post
reditum in Ungaria gesserit, rite prosequamur.

Post, ubi Sigismundus in Pannoniam rediit, quamvis accepte
iniurie animo altius insederant, nequaquam tamen in vindictam
continuo erumpendum esse censuit; dissimulato dolore clemen-
tiam pretulit, ne extrema inimici desperatione correpti aliquid obsti-
natus molirentur. Predia solum a fidelibus postulata, ne his in-
gratus videretur, ultro rescripsit, multos villis, muniis alios pro
dignitate donavit. Ere bonisque potius quam capite multandos esse
rebatur, contra vero illis neque spem obcludebat neque occurrentes

limis oculis intuebatur. Ne gratiam quidem petentibus se difficilem²⁸⁹
 inhumanumque prestabat, exorabilem preter omnium opinionem se
 his prebere, ostendere se iniuriarum immemorem, insperatam pre
 se ferre mansuetudinem, ut, qui gravius in eum peccarant, fiduciam
 suscitaret ac metu simul et omni suspicione liberaret. Postquam²⁹⁰
 satis securitatis iniecerat, in Sclavonia conventum indicit oppidum-
 que huic prestituit, quod barbarice Keureusduarhel nominant. Ad²⁹¹
 conventum Stephanus vaivoda Ladislai filius cum magna equitum
 manu advenit partim suorum viribus partim regis clementia fre-
 tus, sed spe sua falsus longe aliter, ac putabat, sibi accidisse co-
 gnovit. Cum in concilium venisset frequentissimum, dato signo ex²⁹²
 obtruncatus est. Diffuso necis huiusce rumore equites, ut sui ducis
 mortem ulciscerentur, sumpserunt arma, domum, ubi concilium eo²⁹³
 die habebatur, circumvenere et iam fuisset cruenta pugna certatum,
 nisi e fenestris continuo corpus eius in forum deturbassent, quo
 quidem spectaculo ita suorum animi consternati sunt, ut domini
 sui vindices esse formidarent. In medio tumultu adversus hos unus²⁹⁴
 obclamat: Qui ruitis, miseri, quo ruitis? En, cuius gratia sumpsis-
 tis arma, iam extinctus est; incassum furitis. State, viri, et adversus
 regie maiestatis imperium dimicare desinite. Deferuit hac voce²⁹⁵
 furor equitum, nam timore extemplo perculsi diffugere. Stephanum
 vaivodam preter alia gravissima scelera, que patrarat, id potissimum
 austum fuisse memorant. Post Nicopolitanam cladem, cum in mari-²⁹⁶
 timis oris Sigismundus moram traheret, hunc ad Pasaythem Tur-
 corum regem tabellarios misisse ferunt clamque cum eo de filie
 nuptiis cum Ladislao rege egisse et ea quidem condicione, ut ge-
 nerum ad eiicendum Pannonie regno Sigismundum copiis auxiliari-
 bus et opibus adiuveret; rem per internuncios eo adduxisse, ut sub²⁹⁷
 hac spe affinitatis oblate, quam tantopere profanus barbarus appe-
 tebat, nonnullas Turcorum legiones ad labefactandas Sigismundi
 vires inter Savum Dravumque induxerit, unde magna Ungarie ap-
 pendicibus calamitas vastatioque illata; hunc igitur primum Turcorum
 ingressum in inferiorem Pannoniam fuisse perhibent. Quare tunc²⁹⁸
 Syrmensis ager, qui tot urbibus oppidisque florebat, ita populatus
 et eversus est, ut vix nunc tot civitatum perpauca vestigia super-
 sint. Sumpto de Stephano tot malorum auctore iam supplicio ce-²⁹⁹
 teri quoque suas dedere penas; alii nanque ere, exilio complures
 multati sunt ac postremum nemo e potioribus impunitate donatus.
 Res interea Ungaricas aliquantisper dimittamus et de Venceslao³⁰⁰
 et Sigismundo fratribus et quid huic cum altero intercesserit, haud
 ab re iam referendum esse duximus.

Venceslaus enim patris admodum absimilis improbis volup-³⁰¹
 tatibus obnoxius, item desidiosus, iners et ignavus, parum appe-
 tens laboris ac vino potius quam imperio deditus ita principum a
 se animos abalienavit, ut ab omnibus odio et contemptui habere-
 tur; quare captus a proceribus menses tris carcere affectus, sed a
 Ioanne Lusacie duce et a Procopio Moravie tyranno non sine magno

reipublice malo liberatus est. In pristinam paulo post intemperan- 302
tiam effusus iterum a Sigismundo fratre captus Albertique custo-
die commissus, qui ducatum Austrie ea tempestate gerebat. Cum 303
in magnificis edibus Vienne asservaretur, custodum incuria fugam
rapuit, iterum regno potitus in mores pristinos plane recidit; age-
bat perpetuos in vino crapulaque dies. Cum imperio indecorem 304
omnes arbitrarentur, ab electoribus haud invito pontifice Augustali
dignitate abdicatus est; reliquum etatis pari infamia transactum.

Quinquagesimo huius anno profana Husitarum emersit insania, 305
que totam Bohemiam ac magnam Germanie partem prorsus in-
fecerat. Pragense gymnasium ad ea usque tempora Teutones plane 306
gubernarant, quod Bohemi, quibus ferox et indomitum est inge-
nium, gravate pertulerant. Ex his quidam nobili genere natus apud 307
Oxonium Britannie civitatem eruditus, cum in Ioannis Vicleffi li-
bros incidisset, qui de Rerum universalibus inscribuntur, his haud
parum monumentis oblectatus hec in patriam retulit; in his de ci-
vili dominio, de ecclesia, de clero agebatur. Vicleffistarum veneno 308
iam imbutus mox in alios perniciem suam effudit, librum conciv-
ibus accommodavit, qui Teutonum odio trahebantur, imprimisque
Ioanni humili loco nato, cui a villa cognomen Hus inditum, quod
Bohemice anserem significat. Maxima ingenii prepollebat is acri- 309
monia et eloquentia licet peregrina non mediocri; accedebant dia-
lectice argutie, ingenium depravatarum avidissimum opinionum,
quibus Teutonicos preceptores admodum sollicitavit ratus callidis
confusos eos enthymematis possessa diu gymnasia deserturos. Mox 310
cum res e sententia non succederet, a Venceslao imprudentissimo
principe impetratum, ut gymnasium Parisiorum ritu gereretur, quare
professoribus externis locus ademptus est, qui rei indignitate com-
moti inito iureiurando omnes cum discipulis abiire. Duo milia 311
ex composito uno die recesserunt, paulo post tria circiter milia
subsecuta, ad Lypsicham Misne urbem trium dierum itinere a Praga
remotam convenire, occepere ibi cuncta liberalium artium studia
profiteri. Exhaustum Pragense gymnasium ad Bohemorum pote- 312
statem redactum est. Hus partim vite subornate continentia partim
copiosa dicendi facultate fretus gymnasii facile principatum sibi
vendicavit. In ede divi Mathie, quam Betleem nominant, sacram 313
declamationem sortitus festis profestisque diebus de divinis huma-
nisque rebus vulgo predicare cepit. Et, cum eloquentia improbum 314
hominem nacta haud aliter sese habeat atque gladius, qui in ma-
nus incidit furiosi, quodcunque e veneficis quondam libris virus
ille conceperat, in populum tunc id universum evomuit. Publice 315
Vicleffum extollere, commendare viri dogma, dicta divina et e celo
sumpta dicere, inter divos hunc demum relatum esse impensius
asseverare. Virosum repente dogma primum imbibere, qui sacris 316
initiati, gravati alieno ere, insigni quoque scelere pollentes hac de-
pravate opinionis novitate supplicium evadere sperabant. Conces- 317
sere quoque in hanc sententiam plerique doctrina prestantes, qui,
cum in ecclesia dei suam dignitatem assequi non possent nonnullos-

que nec cognitione rerum nec vite probitate, sed fortune tantum temeritate ad magna sacerdotia evectos intuerentur, perquam iniquo animo tolerabant. Hinc primum in sacerdotes opulentos oblatratum, adiecte blasphemie et excogitata crimina. Summum deinde pontificem graviter incusare, deficere a catholica ecclesia. In eum hec dogmata commenti sunt Romanum pontificem reliquis episcopis esse parem; nullum inter sacerdotes esse discrimen; presbyterum non sacrosancta dignitate, sed vite meritis effici potiozem; animos corporibus exutos extemplo aut superis aut inferis in eternum addici, inter hec nullum esse medium; purgatorium ignem haudquaquam inveniri; pro mortuis frustra inferias celebrari ac preces effundi irritas et sacerdotalis avaritie id esse commentum; item imagines divorum e medio tollendas; irritandam aque sancte asperisionem; mendicantium religionem a demonibus inventam; sacerdotes omnis paupertatem colere oportere eleemosynisque tantum pasci; liberam cuique divini verbi esse predicationem; nullum capitale peccatum quantumvis maioris mali evitandi gratia esse committendum; mortalis culpe reum neque seculari neque ecclesiastica dignitate potiri neque ei parendum; chrisma et novissimam unctionem inter sacramenta haudquaquam contineri; confessionem deo tantum factam cuique satis esse; baptisma e fluviali sat aqua constare; cimiteriorum usum questus gratia adinventum; templum dei terrarum esse orbem; templis et sacellis divinam coartari maiestatem; sacerdotii vestes altariumque apparatus ac cetera tale genus incassum veluti nullius momenti fuisse comperta; eucharistiam quoque loco ac temporeulantibus dari posse; sacerdotique conficiende eucharistie ubique ac semper liberam esse potestatem, divinis ad id tantum verbis opus esse; frustra etiam eorum suffragia impetrari, qui inter divos relati sunt, quando nihil adjuvare possunt; in canonicis horis tempus frustra teri; nullum diem preter dominicum festum haberi; ferias divis indictas reiici oportere; nil ieiunia sibi promereri.

Sbincolepus Pragensis antistes Ioannis Vicliffi volumina ad se deferi coactoque doctorum concilio in foro concremari iussit. Ioanni predicatio interdicta et adiecte mine. In vicum ille rediit, unde olim cognonem acceperat; suffragantem sibi loci dominum nactus hec eadem coacte plebi predicare coepit. Multa in Romanum ceterosque pontifices in dies maledicta evomere, ad conciliandos populorum animos decimas dicere haud secus ac eleemosynas habendas esse, possessorum cuique esse liberum eas pro voluntate dare, ad solvendum nullo iure cogi posse. Nondum eucharistie profanus error emerserat; hanc novam pestem Petrus Tarsensis induxerat, quod quidem oppidum ad Albim fluvium situm est. Hic a Teutonibus eiectus, cum pravis opinionibus laboraret, primus sub utraque specie dominicum corpus ministrandum esse profitebatur ecclesiam inscitie non mediocris insimulans, que sub una tantum specie sumendum edixerat; id salvatoris ore prolatum: Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem,

non habebitis vitam in vobis. Ceteri sensim hac contagione coinquinari coepere. Venceslaus rex, quamvis iniquo id animo audiebat, correptus tamen ignavia pestem hanc impune grassari patiebatur. Sbinco presul, cum nullam ad coercendam hanc labem in rege opem inveniret, ad Sigismundum sane confugit obsecrans simul et exclamans, ut labanti dudum orthodoxe fidei succurrat. Perniciosam populi mentes heresim obrepisse significat, sacras ceremonias et mystica cuncta incestari; ni brevi provideatur, catholicam ecclesiam ire perditum. Se in Bohemiam propediem rediturum Sigismundus affirmat et diligentissime mysteriis prospecturum. Dum negotiorum mole tempus differtur, Pisonii Sbinco diem obiit, cui Albericus suffectus est Bohemica gente natus inaudite avaritie deditus, quandoquidem rogatus, quem sonum molestius audiret, maxillarum inquit ossa frangentium.

Ladislaus ea tempestate Romanam ecclesiam infestabat, adversus Ioannem pontificem maximum gravissimum bellum gerebat. Pontifex defensande ecclesie gratia integram peccatorum remissionem publico omnibus edicto passim indulserat, qui in pontificum hostem arma sumerent. Cum edictum hoc in Pragensi basilica recitaretur, tris e plebe homines continuo inclamarunt Ioannem papam Antichristum esse, quippe qui crucem in Christianos indixerit. Ii senatus imperio subinde capti in vinculaque conieci sunt. Facta seditione populus occurrit, dimitti homines exposcit, mox senatus oratione placatus arma deposuit, desidit tumultus. Proxima nocte de his capitale supplicium sumptum est. Cum e pretorii foribus cruor effluxisset, patrata necis fecit indicium, quod ubi populo significatum est, tumultus redintegratur, resumuntur arma, ad pretorium undique concursus est. Erepta cesorum corpora aurea purpura involvunt, circa omnia templa hec per urbem efferunt, profane secte sacerdotes cum his pariter exclamant hos pro sanctissimis martyribus habendos, quando pro dei testamento sua corpora exposuerunt. Corpora ad Betleem in sacrario non sine aromatibus recondita sunt. Postquam satis superque conclamatum est, soluta multitudine res pacatur.

Paulo post ad Constantiam Suevorum urbem conventus indicitur; convenere frequentissimi Christiane reipublice procures; ibi de rebus Bohemicis agi ceptum est. Sanande tandem provincie gratia Sigismundo, qui, ut infra referetur, ad Romani imperii dignitatem evectus erat, Ioannem Hus et Hieronymum ad synodum placuit accersi. Acciti veniunt Ioannes etate et auctoritate maior, doctrina et facundia superior Hieronymus. Lecti ex omni natione patres eruditissimi, qui cum his studiosissime disputarent. Ostenderunt horum dogmata a divina lege ac bonis moribus nimis esse aliena, demum hos orant, ne plus ecclesia sapere contendant, moventes ad salutem non ad perniciem sapere oportere. Ad hec illi pertinacius insistere, dicere se veros esse Christi discipulos, Romanam ecclesiam ab apostolorum sentiis admodum dissentire, opibus et deliciis oblectari, amplissimos affectare dominatus; proven-

tus ecclesie non, ut fas est, pauperibus impartiri, sed in luxum et intemperantiam erogari; nullum maledicendi genus pretermittere. Ad postremum, cum rogati neque mutare sententiam neque resistere 351 piscere vellent, sanctorum patrum decreto incendii damnati sunt. De 352 Ioanne prius supplicium sumptum est, paulo post de Hieronymo actum; uterque inaudita animi fortitudine rogi obiit, nulla miserabilis vox audita. Ambo in ignis ingressu hymnum cantare, 353 quod vix flamma et fragor incendii intercipere potuit. Cineres, ne raperentur a Bohemis, in lacum proximum dispersi. Rogi solum 354 a discipulis erasum in patriam relatum et pro sacro habitum. Uterque a Bohemis inter divos relatus sollemnisque utrique dies publice constitutus. Sectatores exin amicorum opera quedam a rege 355 templa extorquent, ubi sue plebi predicare ceperant. Ad Glatoniam 356 nobile predicatorum collegium evertunt idque primum in Bohemia cenobium Husitarum impietate ruinam dedit, quod edificiis et prestanti sacrarum rerum apparatu iuxta pollebat. Deinde oppida- 357 tim vicatimque in magnifica templa sevitum. Item celeberrimum aule regie monasterium, quod ad Moldavie ripam situm est, qua Mysa fluvius eum influit, ubi regum corpora condebantur, pari sacrilegio absumptum est. Preterea ad castellum quoddam triginta ho- 358 minum milia convenere, quibus in patentibus campis, cum trecentas mensas erexissent, sub utraque specie data est eucharistia.

Venceslaus hac re vehementer absterritus, ne eorum in se arma 359 verterentur regnumque sibi abrogaretur, Corande tamen presbyteri contione liberatus est; in Vicegradensem arcem se recepit parvo tantum fluvio a Praga disiunctam. Ad castellum deinde novum, 360 cui Cunragie nomen inditum, quod ad quintum ab urbe lapidem ipse construxerat, cum paucis abiit, ad Sigismundum repente fratrem oratores misit, qui auxilium implorarent. Mox consulibus Nove 361 Civitatis Pragensis edixit, ne ulterius dominicum per urbem corpus cum pompa ab hereticis circumferri paterentur. Contra illi pridie 362 Kalendas Iulii, cum ad Carmelitarum basilicam convenissent, eucharistiam contempto consulum imperio per urbem circumtulere, diripere domum sacerdotis, qui a profanis deliramentis plane disenserat. Mox facto tumultu circumvenire pretorium. Consules unde- 363 cim metu perculsi fuga sibi salutem compararunt, ceteri septem, qui remanserant, raptim intercepti ex altissimis in forum fenestris deturbati pilisque multitudinis excepti pariter et dilaniati sunt. Ven- 364 ceslaus interea paralysi correptus gravius laborare cepit. Exin duodeviceno die signatis hereticorum nominibus, quos morti destinarat, dum fratrem assidue vocitat et amicorum auxilia anxius expectat, prius humanis excessit, quam Sigismundus et vocati principes adessent.

Post Venceslai mortem Ioannes Zyska quidam emersit haud 365 ignobili genere Trosnovie ortus vir tenui censu in aula a pueritia educatus, bello impiger ac strenuus, altero captus oculo, quem per certamen amiserat, item cui ferox ingenium et indomita rapinarum libido inerat. Husitarum contagione infectus coacta sacrilegiorum 366 manu in cetera, que superstiterant, templa fecit impetum, comminuit

divorum simulacra, Christi optimi maximi fregit imagines, Carthusiensium cenobium vetustum quidem et mirabili opere constructum diripuit succenditque. E montana turba circiter quadringenti viri cum mulieribus descenderunt Husitica labe coinquinati, quibus a consilibus pre timore plebis cibaria publico sumptu decreta; ii a Zyska inter suas copias asciti. Zyskam ad locum profectum, quem Cruces appellant, magnus hereticorum numerus est secutus. Ad eum profecto locum quadraginta circiter milia convenere, quare audentiosem impii ad maximum quodque facinus animum concepere. In eo conventu multa adversus Sigismundum Cesarem, quem regni heredem suisque conatibus infestissimum esse noverat, excogitata et decreta sunt. Post hec Zyska Coranda duce Pelezinam contendit, ubi complures eiusdem factionis esse senserat, urbem confestim in potestatem suam redegit validoque presidio confirmavit. Qui ad Cruces remanserant, arcem Vicegradensem invasere, quam negligentius aservari intelligebant. Regina interim anxiosa, cui Sophie nomen erat, diversa trahebatur; quo se modo tueretur, haud facile succurrebat. Sigismundum crebris nunciis opem orabat nec non et vicinorum auxilia petere, in partis omnes versare mentem et deum hominumque fidem implorare. Nimirum haudquaquam probo Sigismundum consilio usum tunc omnes affirmant, quippe quem in Turcos, qui iam pridem se castris exuerant, arma prius movere quam laborantem Bohemiam petere libido incessest. Quod, si Pragam confestim exercitum duxisset, antequam hereticorum vires coaluissent, nunquam Germania tot incendia subiisset. Ille vero, dum bello Turcum lacessere pergit, Bohemiam amisit et Ungariam non defendit, cum serum eius foret auxilium.

Regina cum Cenchone Vratembergensi regni gubernationem obivit. Comparatis regio sumptu copiis arcem Pragensem et minorem, que arci subiacet, civitatem presidio munivit, ad pontem Moldavie turres erexit, ut hereticis transitum inhiheret. Contra illi per regnum passim conventus habere, sollicitare populos, hos minis trahere, illos blanditiis allicere, suis urbem hominibus complere, demum dies noctesque impensius decernere, quibus rerum summam artibus occuparent. Cum his Petrus Sterembergus ad Benedicti insulam confligit; prelium equo Marte diremptum. In Praga adaucta impiorum multitudine pro ponte pugnatum; cum multi utrinque cecidissent, pons tandem in Husitarum potestatem redactus est. Mox, cum fideles in altiore sese partem recepissent, coniunctis animis una certamen instauratur; quinque diebus assiduo pugnatum est, multi utrinque cesi, multe magnifice domus igni absumpte, pretorium infimo loco situm quoque incensum est.

In hac summa rerum perturbatione intestinoque bello legati Sigismundi regis intervenire, regni Prageque gubernationem iuxta susceperunt, fecere indutias, ut Vicegradensi arce reddita civibus ad Sigismundum oratores mittere, cum eo rem suam transigere liceret. Zyska Pelezinam, Piestam et alia, quecumque loca ceperat, ultro restituit. Pacta condicione externi heretici deseruere urbem,

gubernatio et prefectura urbis a consulibus recepta. Quamvis ali- 382
 quanto pacatior exin urbs facta, catholici tamen, qui excesserant,
 redire non ausi Sigismundi regis adventum expectabant, cuius pre-
 sentia se tuto in urbe permansuros sperabant. At spes omnis per- 383
 lectis eius litteris intercepta, quippe quibus ille haud aliter se re-
 gnum ac pater Carolus provinciam gubernaturum esse significavit.
 Hinc sectam suam eiectionem iri heretici intelligere, que regnante Carolo 384
 nondum emergerat; quare magis ac magis exacerbantur. Salvatoris 385
 nostri natalibus Brunnam, quod est Moravie oppidum, Sigismundus
 advenit, accurrere illico Pragenses veniamque supplices exoravere.
 Venia ea condicione data, ut catenas et repagula tota ex urbe de- 386
 ponerent, suos acciperent magistratus eisque rite parerent; acce-
 perunt illi pre metu condicionem. Audito novi regis adventu ingenti 387
 primores regni letitia correpti nuncupatissimis eum votis expecta-
 bant, admittebant urbes prefectos a rege missos et ad eius obse-
 quium iam dudum sese omnes accommodabant. Quod, si Brunna 388
 tunc recta Pragam ipse venisset, nemo profecto dubitasset, quin Hu-
 sitarum pestis tota penitus Bohemia excessisset. Sed in Schlesiam 389
 Sigismundus iter forte divertit Wratislaviamque pervenit, que caput
 gentis est. Itineris causa fuerat, quia consulatum, quem nuper illic
 instituerat, populus facta seditione trucidarat. Urbem ingressus re 390
 cognita a sceleris auctoribus supplicium continuo sumpsit. Quod
 cum Pragenses audivissent, veriti Wratislaviensium exemplum a
 Sigismundo palam defecere. Cenchonem prefectum arcis largitione 391
 corruptum in factionem ascivere; huius litteris cunctis populis edi-
 citur, ne quem Sigismundo aditum prebeant, quando Sclavonice
 lingue hostis factus est, exitium regno molitur, marchiam antiquam
 Prutenorum ordinibus iure pignoris obligarit, alienarit Brandebur-
 gensem, Ioannem et Hieronymum viros plane sanctissimos synodi
 auctoritate cremarit, antiquarit sacra illorum dogmata. Zyska facta 392
 defectione adversus catholicos irruens eos fudit fugavitque. Mox
 Austam oppidum, quod ad Lusmicium amnem situm est, petiit, unde
 Procopium Ulricumque fratres orthodoxe fidei caritate preditos,
 ne mediocrem quidem populi partem Husitarum labe coinquinatam
 eiecisse noverat; brevi hanc obsidionem expugnavit, diripuit et in-
 cendit. Litium castellum mille passibus inde remotum, quo se Ul- 393
 ricus cum familia tota receperat, vi cepit. Ulricus cum universa
 domo cesus; uni data venia, qui ceteros trucidavit. In hoc vesanie 394
 magne successu, cum civitatem muro turribusque munitam non ha-
 beret, in eiusdem fluvii ripa locum octo stadiis ab Austa semotum
 elegit, quem menibus munitionibusque non parvis obfirmari iussit;
 ut tentoria quisque fixerat, ita domos edificare precepit. Civitati 395
 Tabor a castris nomen inditum, quando tabor Ungarice castra di-
 cunt; hec inter duo flumina sita veluti in peninsula sic arte loci-
 que natura munitur, ut vix unquam capi posset; tutissimum id
 hereticorum asylum Zyska esse voluit. Nicolaus monete magister 396
 et Sigismundi procurator in Bohemiam cum equitatu a rege missus
 Taboritarum vires auxit, quippe qui, cum in regnum venisset, ut

Zyske motibus occurreret, ex improvise ab hoste petitus armis et equis exultus est; vicus incensus, Nicolaus in arce servatus.

Cum vero uti Africa semper aliquid novi apportet Bohemia, longe superiore absurdior heresis emersit, que Adamitarum dicta est. Piccardus quidam e Belgis trajecto Rheno in Bohemiam penetravit, qui prestigiis quibusdam et mira calliditate fidem sibi concilians magnam in suum dogma multitudinem coegit. Et occupata insula Lusmicio amne obducta se dei filium esse profitebatur, sectatores nudos incedere iubebat, appellare se Adam, promiscua conubia indulgere; item pro libidine quisque mulierem apprehendere et in Ade conspectum adducta dicere: In hanc spiritus meus incaluit; contra ille respondere antistes: Crescite, multiplicamini et replete terram. Hic ceteros homines servos vocare, se tantum hoc modo natos liberos dicere. Hinc quadraginta in proximas villas homines prodire strictisque gladiis plane grassati ducentos circiter agricolas interfecerunt, quos diaboli filios asserebant. Verum, cum hec ad Zyske aures pervenissent, Adamite reservatis duobus, unde superstitione nosceretur, ab eo ad unum omnes interfecti sunt. Mulieres, que superfuere, palam asseverabant, quicumque vestibus et precipue subligaribus uterentur, nequiquam esse liberos; ab Ulrico Rosensi coniectas in carcerem et pre obstinatione ac pertinacia inaudita incendio expositas cum risu et cantu ferunt subiisse supplicium.

Sigismundus tandem profanis factionibus et populi perfidia irritatus coactis Schlesie ducibus cum exercitu Bohemiam ingreditur. Grecium, deinde Cuthnam hostili animo petit. Cencho ad reddendam arcem Pragensem multis promissis impellit, quattuor milia equitum, qui urbem infestent, in arce collocat. Cencho bina proditione insignis domum revertitur. Pragenses in angustias reducti Zyskam accersi iubent, qui, cum una cum Taboritis presto affuisset, urbem continuo in potestatem accepit, arcem repente, quia non alio modo quam inedia capi poterat, acerrima obsidione circumvenit, obcludit omnes aditus, ne quid commeatum inferatur. Sigismundus autem, ne presidarios equites, quos arcis imposuerat, fame laborare pateretur, ferro viam aperuit, cibaria et quecumque usui fuere, intulit. Mox accersitis e Germania auxiliis urbem obsidere decernit; acciti ii primum affuere principes Saxonum Brandenburgensiumque reguli et gener eius Albertus Austrie dux. Coactis auxiliariis copiis urbs oppugnari cepta et diebus circiter duobus et quadraginta vexatur assiduo. Interea Sigismundus, ut regalibus sacrisque Bohemie insignibus rite initiandus esset, e metropolitana ede regni coronam accipit et a Corrado metropolita, qui Vesphala gente natus in heresim postea concidit, sacris sollemnibus rite peractis coronatur. Mox regalibus potitus insignibus, ut summis viribus urbem oppugnaret, animum advertit. Interea Rosenses reguli et Crageri Taborite castra tenentes a Nicolao Hus, quem Zyska cum aliquot cohortibus eo miserat, et victi et castris exuti sunt. Grecium regine ab hostibus expugnatum. Mons Vidichonis, qui urbi imminet, ne a fidelibus occuparetur, a Zyska anticipatus est

et imposito presidio munitus, quem cum Misnensis regulus expugnare contenderet, id non sine magna suorum iactura tunc ausum fuisse ferunt. Nam, cum Misnenses iam cacumen occupassent, in partem coacti, que praeputa erat, dum hereticos inde delicere summis viribus conantur, ipsi partim cesi partim capti a monteve deturbati. Quare Sigismundus desperata victoria Cuthnam revertitur.

Zyska cedente rege urbanam potestatem adeptus hereticorum sacerdotum decreto ad basilicas amoliendas animum adiecit, quando illi deorum nulli preterquam uni deo templum dicare fas esse dicebant. Quare cenobia multaue sacra collegia sacerdotum uno impetu in urbe eversa, quod cum cives egre ferrent, quia decorum urbis hinc admodum fedatum esse videbatur, seditio sensim in urbe oboritur. Zyska intestinum sue secte bellum formidans cum suis ad Taboritas reversus, ut per immanitatem hereticum amplificaret imperium, ad multa fidelium oppida arma vertit. Pracatum expugnat, ubi, ne sexui parceret et etati, universam oppidanorum multitudinem, que in templum sane confugerat, iniecto igni combussit. Dum hec omnia ita geruntur, arx Pragensis aliquamdiu ab hereticis obsessa oppugnatur, Tanta rerum inopia presidium incescit, ut diebus aliquot equina carne vesceretur; itaque de facienda deditione necessitas decerni iubet. Ad extremum equites, ni Sigismundus ad prestitutum diem affuerit, deditionem pollicentur. Item hec adiecta condicio, ut veniente Vicegradenses rege quiescerent. Ad prestitutum diem Sigismundus affuit, condicionis haudquaquam admonitus per augustum sub arce locum ingreditur, unde a suis facile defendi poterat; oborto a Pragensibus impetu magnam suorum cedem perpassus re infecta abire coactus est. Ibi e Moravis proceres XIII cecidere, ex Ungaris ceterisque nationibus haud pauca multitudo. Arcem ex compacto Pragensibus equites dedidere. Zyska Booslaum interea regulum, cui Cygneo cognomen fuit, qui gravibus sepe cladibus hereticos olim affecerat, in munitissimo eius oppido vi ceperat, pellegerat in heresim et pro hereticis exercitum ductare coegerat, sed, cum is paulo post tempore ad Retium Austriae oppidum copias duceret, letali vulnere confossus interiit. Deinde, ut rapinis et presidie simul ipse consuleret, Zyska in Pelezinensi agro quina cenobia opibus edificiisque preclara combussit. In Cladronensi, cenobio, quod arte et natura munitissimum erat, presidium imposuit. Sigismundus huc prefectos aliquot cum cohortibus et turmis equitum repente misit, qui, ubi in hostium conspectum venere, a Zyska turpiter fusi et fugati sunt. Mox universa a Sigismundo Bohemia deserta est. Zyska Pelezinam deinde profectus obsedit, verum desperata victoria Comitivam venit ne ignobile quidem oppidum, quod cum paucorum dierum obsidione vi cepisset, universum populum cum sacerdotibus, qui ad templa confugerant, petita incassum venia iniecto igni absumpsit, sed mox impie temeritatis sue penas dare cepit. Zyska luscus erat; cum Rabum oppidum accitis Taboritarum Orobitarumque auxillis, quos fratres appellare mos erat, obsedisset, dum summa vi capere con-

tendit, alterum, qui supererat, oculum sagitta confossus amisit, Prag-
gam extemplo translatus curato vulnere lumine caruit. Ne ex hac 426
quidem oculi iactura nefarie militie curam intermisit, quin et eo
magis cecus ceco populo ductor placuit. Brunnam, ubi magnum 427
Sigismundus presidium imposuerat, Pragenses expugnarunt, in utran-
que, ut aiunt, etatem ad internecionem usque sevitum; perquam
pauci vita donati. Post hec ab iisdem Broda Teutonica ceso pre- 428
sidio in potestatem recepta, qui paulo post Cuthnam complures-
que alias urbes in deditionem accepere. Cum ad Pontum oppidum 429
a Misnensibus possessum perventum esset, occurrentibus Saxonibus,
quorum vires admodum formidabant, illico rediere.

Sigismundus periniqua hucusque fortuna usus nondum animo 430
suo exciderat, cui cum nihil heretica strage foret antiquius, omnes
imperii Romani electores admonuit, ut ad festum divi Bartholomei
diem eam Bohemie partem, que spectat ad Oceanum ex composito
adorirentur, se vero cum Ungaris, que ad exortum Solis pertinet,
invasurum esse significat. Ad prestitutum omnes diem affuere, im- 431
primis Maguntinus metropolita, palatinus comes, Saxonie Brande-
burgensiumque reguli et quamplurimi ex Alemania pontifices tetrar-
cheque militem misere. Primo Soczium obsedere locum profecto 432
munitissimum, quod cum vi capere nequivissent, agrum longe late-
que vastarunt. Cum ad statum diem Sigismundus non adesset,
obsidionem repente solve. At ille, cum ex Ungaris, Moravis et Au- 433
stralibus exercitum coegisset, ad salvatoris natalia Bohemiam inva-
sit, nonnulla vi oppida cepit, Cuthnam per deditionem in potesta-
tem suam redegit. Sed irruente mox Zyska infeliciter dimicavit, 434
quando reformidato ceci agmine in primo fere congressu terga vertit
et in fugam effusus magnam partem nobilitatis cum impedimentis
amisit. Cuthnam incendio absumpsit, quam Taborite propter argenti 435
fodinas Antichristi crumenam appellabant. Zyskam, cum unius diei 436
itinere imperatorem Sigismundum a tergo insequeretur, magna fu-
gentium preda ditatum ferunt. Brodam Teutonicorum exin a Zyska
expugnatam et incensam tradunt. Imperator Iglaviam amnem ponte 437
traiecit; Pipa Florentinus, qui quindecim milia equitum ex Ungaria
duxerat, cum per glaciem iter faceret, ea pre multitudinis pondere dis-
soluta in amne quamplurimos amisit. Hac Zyska victoria insolenter 438
elatus, qua Romanum imperatorem fuderat fugaratque, multo quam
antea furiosius in sacra templa deseivit. Cui dudum certum erat nus- 439
quam divas statuas picturasve perpeti neque permittere sacerdotes in
sacro habitu rem divinam facere, unde ne mediocres quidem inter Zy-
skam et regni proceres inimicitie intercessere. Consules Prage Ioannis 440
apostate Premonstratensis insolentiam gravate ferentes eum cum ce-
teris scelerum auctoribus, qui forte novem fuerant, iussere in pretorium
accersi significantes se aliquid cum his de republica agere oportere;
cum acciti venissent, intus extemplo clam a lictore obruncati sunt.
Consules re patrata soluto collegio abiire, apparitores incauti, dum 441
locum cedis aqua proluunt, cesorum cruorem per aque ductum forte
in forum demisere, unde patrate cedis oborta suspicio ac indicium

facinus occultum aperuit. Hinc tumultus exortus urbem in arma 442
 convertit, pretorio vi expugnato cives undecim huiusce cedis aucto-
 res habiti repente trucidati sunt. Ioannis caput, qui sanctissimi viri 443
 loco habebatur, a mulieribus cum ululatibus diebus aliquot per tem-
 pla prereverenter circumlatum est et inter divorum monumenta re-
 conditum. Eodem quoque tempore Purgelinum, ubi parvum Sigis- 444
 mundus presidium imposuerat et quo multi orthodoxe fidei cultor-
 es cum uxoribus et liberis sese coegerant, oppidanorum incuria
 incendio correptum est; quicunque ex incendio superfuere, Pele-
 zinam se contulerunt. Quam iniqua ob hereticorum immanitatem 445
 fortuna Sigismundus in Bohemia usus fuerit, satis ex his, que di-
 ximus, extare potuit. Nunc cetera, que succedere, bella in tertium 446
 librum, ne hic nimis excrescat, haud incommode transferemus.

LIBER III.

Nescio equidem, unde illud accidere soleat, ut principes, quos 1
 singularibus animi dotibus natura coluit et industria exornavit, for-
 tunam parum prosperam nactos esse videamus, immo ita virtuti in
 his infestam eam fuisse cernamus, ut huic tantum invidisse et bel-
 lum indixisse iudicemus. Id potissimum in Bruto, Catone ceteris- 2
 que aliis legimus, qui honestatis et patrie caritate ducti iniquissimo
 fato concidere. Si cui latentiori cause fortunam obnoxiam esse 3
 dixerimus, inexplicabilia divina iudicia esse asseremus et a con-
 templatione nostra prorsus aliena, sin autem aperte, quid aliud in
 hac re potissimum occurret quam clarissimum indomite virtutis
 exercitamentum esse fortunam. In Bohemico bello et Nicopolitano 4
 infelicem retulimus esse Sigismundum et, quamvis magnanimitate,
 clementia, liberalitate et religione polleret, successu tamen belli haud-
 quaquam gloriari potuit.

Cum igitur heretici e bellorum eventu magnos animos conce- 5
 pissent, plerique Bohemorum reguli consulatusque Pragensis ad
 Vitoldum Litvanie ducem oratores misere, qui eum regem ascisce-
 rent et ad capessendum regnum hortarentur. Zyske factio his ad- 6
 modum adversabatur, quippe que liberos populos in servitutem re-
 giam asserere nec iustum nec fas esse asseverabat et in eius pre-
 cipue, qui ethnico ritu vitam duceret. Vitoldus Coributum patrualem 7
 cum duobus milibus equitum in Bohemiam transmisit; qui a Pragen-
 sibus honorifice exceptus rempublicam in meliorem statum sane
 redegit. Nam, cum nobilibus otiiue studiosis se facilem et beni- 8
 gnum, facinorosis contra et insidiosis difficilem scelerumque vindi-
 cem preberet, multum sibi gratie hac arte comparavit. Secundum 9
 eius adventum consulibus senatuique placuit castellum in monte
 situm oppugnare, quem Caroli Lapidem appellant, ubi Sigismun-
 dum quattuor militum centurias presidio reliquisse noverant. Tri- 10
 nis castris id circumveniunt, in sextum usque mensem obsidio pro-
 ducta, die noctuque oppugnatio continuata, quinque balistis, qui-
 bus gravia saxa iactabantur, sine intermissione colliditur, vasorum

circiter duo milia tabidis cadaveribus humanisque excrementis completa in hostem emissa, ut eum pernicioso fetore conficerent, ex quo factum est, ut pre teterrimo odore omnibus fere dentes caderent nutarentve. Obsessi tamen omnia tolerarunt et bellum in 11 hiemem usque produxere, obsidionem tandem ita solutam fuisse ferunt Fredericum Brandenburgensem regulum cum ingenti Bohemiam exercitu invasisse, predam, incendia, cedens latius egisse, quare coactos Pragenses extemplo stativa solvisse; ad hec Vitoldum Vratislai Polonie regis precibus adactum, qui cum Sigismundo imperatore ad Ungarie fines fedus iniverat, Coributum e Bohemia revocasse.

Soluta his artibus obsidione, cum Bohemos externis auxiliis 13 privasset, Sigismundus, qui eos ita destitutos facile posthac sua imperata facturos arbitrabatur, spe sua falsus est; nam eo magis illi pre desperatione furentes insanivere. Imprimis, quicunque intra 14 Bohemie fines de catholica fide recte sentiebant, domitarunt, deinde regni finibus egressi finitimos omnes gravi bello vexarunt, modo in hos modo in illos eruptione facta longe lateque cuncta vastabant. Quin et Zyskam in Austriam usque igni ferroque grassatum fuisse 15 ferunt. Quam callidus in abigenda preda Zyska fuerit, hinc intelligi potest. Cum ad ripam usque Danubii excursasset, omnes accolae in proximam insulam coactum pecus transmisere, ut profani 16 populatoris vim evitarent; non defuit rapine ingenium; vitulos suesque nonnullos, qui per negligentiam superfuerant, ad oppositam ripam adduci iussit et subinde usque adeo diverberari, donec pecus auditu mugitu grunntuque sobolis excitatum pre nimio desiderio tranavit et a collatis circumventum insidiis in Bohemiam abactum est.

Sigismundum aiunt, cum eam facile tueri non posset, Moraviam eadem tempestate Alberto genero suo duci Austrie dedisse 18 dono, cuius gratia plerique proceres ad Husitarum insaniam declinarunt. Quanquam a remotissimis regionibus ad Sigismundum 19 auxilia convenissent, nequaquam tamen illi profuere, contra vero Zyska ab omni religione ac humanitate destitutus eo felicius quotidie in imperatorem bella gerebat. Ericus rex Dacie Germanice 20 et Petrus Lusitanie regis germanus, quam Hispanie partem Portugalliam nunc vocant, ambo domi militieque prestantes cum optimo equitatu nonnullisque cohortibus ad imperatorem venire, ut tot bellis circumventum adiuverent; excitabantur hereticorum sevitia, quam perpeti summum nefas esse censebant. Cum auxiliariis copiis 21 Sigismundi exercitum adauxissent, ad Lucemburgum Moravie oppidum castra movere, mentes tris id pertinacius oppugnant. Procopius Husitarum labe infectus et Zyske socius pari crudelitate ac 22 perfidia preditus, cui Moravie prefecturam heretici sane commiserant, invitis hostibus Lucemburgum ingressus milite et non modica commeatuum copia oppidum complevit, quare spe sua frustratus Sigismundus obsidionem solvere coactus est. Preterea, cum Misnensium regulis Pontem et Austam, que civitates ad Albim amnem 23 site sunt, haud multo ante dederat, ut has imposito presidio ab hereticorum iniuriis tuerentur, Austam Zyska una cum Pragensibus

obsedit. Fredericus Misnensium princeps landgraphiusque frater, 24
ut obsesse urbi opem afferrent, e Saxonia, Turingia, Misnia et
utraque Lusatia militem evocarunt moxque laborantibus Austanis
presto affuere. Certamen pro menibus initum diu pari impetu di- 25
micatum et variante utrinque fortuna e fortissimis quam plurimi
occubuerunt; superiores tandem heretici fuere. Hic e nobilitate bur- 26
graphii Misnenses, Chirporgenses Glicensesque comites cum multis
aliis cecidere, ex his nonnulli dimissis armis ad hostis genua pro-
voluti irritam veniam petierunt. Eo bello novem fidelium milia de- 27
siderata sunt. Austa demum potitus hostis funditus evertit.

Zyska tot victoriarum successu elatus in omnes insolentie ac 28
feritatis partes effunditur. Religiosa, que superfuerant, templa delet,
sacerdotes crudeliter insectatur, qui more legitimo rem divinam fac-
cerent. Nobilitatem usquequaque persequitur, ex urbibus insana 29
vectigalia exigit. Mox in Pragenses, quia imperata non fecerant, iram
effundit, diripit agrum, villas incendit, nullo detrimenti genere se
abstinet. Pragenses contra imploratis magnatum auxiliis in hunc 30
arma vertere, quibus cum se bello haudquaquam parem esse intel-
ligeret, prelium detrectavit. Intendit ad Albim amnem fugam ac 31
parum abfuisse, quin in hostium manus pervenisset, nisi Georgii
pater, qui deinde regno potitus est, per Poiebracium oppidum
transitum illi prebuisse. Nec ista tamen ope magnam cladem eva- 32
sit, quando Pragenses ad alios pontes diffusi traiecto Albi ultimum
Zyske agmen cohibuere, quocum inita pugna terga dare coegerunt
et graviter insectati quamplurimos Taboritas interfecere. Sed, cum 33
ad montium angustias perventum esset, Zyska sistit agmen, fauces
montium, que ab hostibus circumveniri non poterant, occupari iu-
bet; ibi prelium redintegratur. Cum in angustiis illi aciem explicare 34
non possent, iniquo Marte pugnarunt; tria Pragensium milia ibi
cesa sunt, ceteri a Zyska fusi fugatique. Mox Cuthnam festinat 35
Pragensium presidio remunitam; iterum vi capit incenditque. Pra-
genses ibi deprehensi eodem, quo urbes, incendio omnes absumpti.
Zyska e fortune dexteritate animum eo insolentius adauxit; Pragam 36
versus castra movens ad secundum stadium metatus est. Cum in- 37
ter se intestinum bellum exortum esse omnes intuerentur, non solum
in castris, verum etiam in urbe cuncti dissidium tale detestari, hi
Zyskam Pragenses illi incusare. Plerique Pragam dicere caput gen- 38
tis sine maximo scelere oppugnari non posse, e gentili discordia
Bohemorum vires ad breve tempus interituras ceteri mussitare.
Dum a Zyska urbs acerrime infestatur, Ioannes quidam, cui Ro- 39
chezane cognomen erat, in urbe dei verbum publice profitebatur;
is haud iniussu consulum urbe egressus cum Zyska ita rem egit,
ut urbi virum continuo reconciliarit.

Sigismundus autem, qui hoc intestino bello hereticorum vires 40
brevis labefactum iri sperabat, audita reconciliatione ita animo con-
sternatus est, ut preter Augustalem dignitatem non vi et armis, sed
muneribus, largitionibus et prefecturis Zyskam expugnare studuerit.
Huc res imperatoris redacta fuerat, ut Cesar Augustus, quem non 41

modo Italia, Gallia et Germania, sed tota Europa veneratur, homini ignobili, seni ceco, profano, sacrilego heresiarcheque et omnium scelerum auctori, si Bohemie titulo potiri velit, supplicare cogetur. Hunc pecunia honoribusque superandum esse censet, 42 perpetuam Bohemie gubernationem, magistratum quoque equitum ac ingens quotannis stipendium offert, si regem Sigismundum nominet eiusque partes ubique tueatur. Accepit condicionem avarus 43 Zyska et, cum ad imperatorem iter faceret, ad Prisconiam oppidum pestilentia correptus obiit; id divino beneficio accidisse creditum, ne tanta Augusto nota inureretur. Monstrum feritatis, quod humana manus conficere nequivit, dei digitus e medio sustulit. Rogatus 44 paulo ante mortem, ubinam sepeliri mallet, respondit se iubere cute corpus exui, exutum volucris ac feris exponi, curata cute tympanum obtendi eoque duce bella geri, quod ubi hostes audiverint, fugam rapturos illico hariolabatur. Taborite Zyske imaginem angeli- 45 que calicem tenentis effigiem supra portam urbis inscripsere, stata quotannis huic sacra decrevere. Eius mortem universus populus 46 misere deploravit, cum nullum Zyske parem imperatorem inveniri posse dicerent. Pre nimio doloris affectu in partis duas milites divisi, pars una Veterum, Orphanorum altera dicta est. Veteres 47 Procopium ex cognomento Magnum sibi optavere, Orphani selectos quosdam habuere, qui communi consilio bellum gererent; selectorum princeps quidam alius Procopius erat ex cognomento Minor 48 appellatus. Etsi pars utraque inter se quandoque dissentiret, ingruente tamen extrema vi iunctis castris bella gerebant. Cum liberis 49 etiam et uxoribus omnes in castris vitam agere, abominari civitates, otium et ignaviam detestari, sub divo vivere, carrorum copiam habere, quibus pro vallo uterentur. Ii duo exercitus egressi alter 50 Sclesiam, Moraviam alter populatur, finitimos excursionibus et rapinis infestant. Bohemiam Promissionis terram dicunt; Teutones 51 partim Philisteos partim Idumeos Moabitasve nominant. Erat et tertius 52 Orobitarum exercitus, cui Bedricus presbyter Strasmicensis, qui diu Sclesiam oppugnavit, dux erat. Taborite simul et Orphani in 53 Austriam erumpentes Sueciam obsedere; tribus fere diebus sine intermissione oppugnant. Oppidum Alberti ducis adventu obsidione 54 liberatum, qui cum hereticis inito certamine quattuor horis ita variante fortuna dimicavit, ut primis utrinque bellatoribus amissis ad extremum is castris exutus et hostes amissis curribus abirent. 55 Paucis post diebus Procopius, cui Raso cognomen erat, Retium obsedit. Booslaus Cygneus sagitte vulnere saucius interiit. Retium 56 expugnatum, quod a Retis olim fuerat edificatum, rapinis et incendiis absimitur, oppidanorum magna cedes editur. Burgraphius 57 Madeburgensis, qui oppido dominabatur, Pragam in captivitatem abductus in carcere diem obiit.

Cum hec ita gererentur, Sigismundus imperator, qui abrogatum sibi Bohemie regnum, quod paternum avitumque fuerat, iniquissimo animo ferebat, indicto conventu, quod in Ungarie Austrieque finibus fere situm est, Bohemie principes Pisonium accivit.

Cum illi convenissent, ante urbem tetendere, ne intro ingrederentur. 59
Sigismundus ad eos egressus habita contione multa de iure suo
locutus est, iniquo se bello impetitum esse dixit. Si que cause fo- 60
rent, que populorum animos a regia fide abalienarent, se abroga-
turum et benignum tranquillumque regem omnibus futurum pollice-
tur. Contra illi rebellionis causam a Romana ecclesia exortam dicere, 61
cuius decreto se hereseos iniuste damnatos esse asserebant; supe-
riora bella idcirco intercessisse, ut honori suo Bohemi consulerent.
Benigne ad hec a Sigismundo responsum, se generalem his offere 62
synodum, ubi suam innocentiam et dogma tuerentur. At illi, qui
armis et non argumentis talia disserere consueverant, ad disputati- 63
onis angustias cum se redigi recusarent, re infecta discessere.

Postquam hanc heresim Martinus pontifex maximus in dies 64
obrepere intellexit, extemplo Christiane fidei succurrendum esse cen-
suit. Cardinalem Vintoniensem regia Britannie stirpe natum in Ger- 65
maniam cum auctoritate summa legat, finitimas undique gentes
in Bohemos concitare iubet, mandat, ut Sigismundo, quacun-
que potest, auctoritate opituletur, ut e medio heresis illa tollatur. Tres 66
coguntur exercitus; in primo Saxonie duces urbesque, quas Sta-
gnales vocant, in altero Francones cum Brandeburgensi principe,
in tertio Rhenenses cum Othone metropolita Treverensi fecere sti-
pendia. Item Bavari et Suevi penetrata sylva ad Misam castra po- 67
suere, quam superiore nocte Pricicho Clevonensis hereticorum prin-
ceps et fidelium manibus eripuerat; hanc mox reformidato hostis 68
adventu deseruere, Taconiam subinde venire ibique machinas bel-
licas cum presidio dimiserunt. Mox oborto rumore Bohemorum 69
adventus in fugam conversi omnes neque a pudore neque a car-
dinali remorari potuere; instantibus a tergo hereticis impedimenta
cuncta reliquerunt. Hostes adauctis e victoriae successu animis in 70
Misnam erumpunt passim omnia populantes. Cum per Franconiam
pedem referrent, ab his Bambergenses Norimbergensesque multa in-
tegritatem agrorum pecunia mercati sunt.

Sigismundus, cum rem male gestam accepisset, nec fortune 71
adhuc cederet iniquitati, Norimbergam prope concessit, nova prin-
cipum auxilia comparat. Iulianus cardinalis omnia sapientia ac vite 72
probitate precellens a Martino in Germaniam legatus mittitur, ut
loco pontificis Basiliensi synodo presideat et in Bohemos arma
cogat. Hic Norimberge imperatorem convenit, ubi cum Sigismundo 73
expeditio magna decernitur; ad octavum Kalendas Iulias statutus
est dies. Belli summa Frederico principi Brandeburgensi deman- 74
datur, ut, qua ad Teplam est iter, Bohemiam adoriretur. Albertus 75
Austrie princeps Christophorusque Bavarus et Fredericus Saxonie
dux una cum apostolico legato per Moraviam in Bohemiam iter
facere iubentur. Preterea Herbipolensis, Bambergensis Estetensis- 76
que episcopi, item societatis Suevorum, quam divi Georgii nomi-
nant, Augustalium urbium et Maguntini, Treverensis Coloniensis-
que antistitis auxiliares copie convenere. Ad piam expeditionem, 77
que hereticis fuerat indicta, e provinciis multi quoque confluerant.

Equitum quadraginta milia, peditum paulo minus fuisse prodiderunt. Prorogata ad Augustas usque Kalendas expeditione in Bohemiam tandem ex composito omnes irrumpunt. Incendunt innumeros hereticorum vicos, oppida multa diripiunt, in utriusque sexus plane cedem grassantur; non tam avaritiae quam crudelitatis passim vestigia relinquunt. Deseviunt in appendices regni, Bohemiam tamen penetrare non audent. Contra Bohemi, qui dudum hostem validissimum affore cognoverant, fidelium villas ac oppida destruunt, ex his neminem superstitem faciunt. Sciltiberdium ab Orphanis vi captum; oppidani ad unum cesi omnes. Interea audito Bohemorum adventu, sive proditio sive timor inanis ille fuerit, tantus Germanos pavor incessit, ut nec pudore ullo nec metu turpitudinis nec apostolici legati verbis a fuga remorari potuerint. Cum hostem appropinquare senserunt (nondum ille in conspectu fuit), se in fugam convertere, deposuere arma et ea profecto haud secus, ac si a tergo instaret hostis, in sylvis prepropera festinatione, quibus obsita est Bohemia, impedimenta deserunt. Cum heretici Germanos terga vertisse intelligerent, ingentes ex hac fuga animos concepere, totis hos viribus insequuntur, deprehensis ditantur impedimentis et incruenta faciliq[ue] victoria potiuntur. Albertus, cum cardinalem ac ceteros Bohemiam socios invasisse sensisset, ipse quoque a Moravia hanc adoritur. Prezeroniam civitatem obsidet, sed audita sociorum fuga in Moraviam reversus est a Sigismundo sibi traditam, que, cum nondum illi parere vellet, ne mediocrem quidem suarum rerum iacturam fecit. Infestis nanque signis Albertus per eam divagatus quingentos circiter pagos igni feroque vastavit, oppida multa diripuit diruitque et pre ingenti cede provincialium ipsam eo redegit, ut imperio suo pareret et de orthodoxa id fide sentiret, quod iam futura synodus decrevisset. Post hec frequentissimus Basilee conventus presidente Iuliano pontifice cogitur.

Sigismundus, qui per id temporis Norimberge manserat, quo duce legato pontificio Germani Bohemiam invasere, de ineundo in Italiam itinere cogitare cepit. Bohemicis optimatibus magistratibusque scripsit se Augustalis corone gratia Romam profecturum, ut, cum anno salutis millesimo quadringentesimo decimo imperator fuerit legitime declaratus, Romani imperatoris insignia sumat. Quod ne Bohemis quidem ignotum esse debet, si pro rege Cæsarem Augustum accipiant et eum suarum rerum moderatorem habeant, qui Bohemice glorie semper incubuerit. Eos hortatur, initam dudum synodum adeant nec plus sapere contendant, quam ecclesia Romana iubeat; sua cum concilio sacrosancto dogmata communicent disserantque et ab orthodoxa fide non desciscant; sibi demum ex Italia redeunti regnum, quod fraternum, quod paternum, quod avitum fuit, sine dissensione reservent. Quin et ipsa synodus ad Bohemos scripsit exorans, ut legatos mittant. Dissentientibus tandem Orphanis, Taboritis et plebe honestissima legatio ad synodum destinata; trecentorum comitatus equitum huic addictus. Legati fuere Guilielmus Cosca, Procopius ex cognomento Rasmus,

Ioannes Rochezana, Nicolaus Galètus Taboritarum sacerdotes et Petrus Anglicus elenchorum argutiis instructus. Cum Basileam venissent, in conventum sacrum admissi benigna apostolici legati oratione sunt excepti, multis ab eo verbis ad respiscendum hortati sunt. Quattuor igitur articuli ab his ad synodum relati, de eucharistia sub panis vinique specie sumenda, de civili dominio, quod clericis interdictum esse asseverabant, de libera verbi dei predicatione, de publicis denique delictis nulla ratione tolerandis. Selecti e Bohemis doctores quattuor, ex patrum ordine totidem; diebus quinquaginta de his disputatum. Cum Husite victi pre obstinata pertinacia haudquaquam cederent, mitius de his agendum esse visum est patribus. Oratores in Bohemiam a concilio missi viri profecto doctissimi et Bohemicarum artium perquam gnari multa cum Bohemis agere cepere, quare modo pacis spes modo belli metus obortus est.

Inter agendum inter Taboritas Orphanosque et nobilitatem, cui Maynardus preerat, orta dissensio ac odium non mediocre. Proceres enim et nobiles respiscendo se dicere miseros, quippe qui, cum regis imperium abrogarint, in Procopii Rasi servitutem inciderint; illum imperiosissime dominari, pro libidine provinciam gerere, tributa imponere, exigere vectigalia, habere delectum, bellum pro arbitrio indicere, iudicare, ere capiteve multare, neminem pati in decernendo adversarium, furiosas sententias ac verba sua pro lege, pro decretis haberi, nobilitatem iuxta atque plebem illi servire et imperata facere; demum nil Bohemica gente miserius esse. Quare de instauranda reipublice forma frequentissimam contionem haberi oportere censebant; in ea Maynardus censuit e media nobilitate ducem deligendum, ne imperium a proceribus usurpetur, viros huic consultissimos cum senatu adhibendos, ut consulto omnia faceret. In eius sententiam omnes pedibus ivere; Alscio Rosemburgensis dux declaratur; huic maiestatis insignia fuere, Maynardo auctoritas remansit. Cum hec Procopius accepisset, Orphanos et Taboritas ad intestinum bellum continuo suscitavit; ad Pelezinam urbem castra movit, quam fideles incolebant; gravi mox eam obsidione circumvenit. Interea intestinum Prage bellum inter nobiles et Taboritas Orphanosque suscitatur. Maynardus et Alscio victoria potitus hereticorum perfidiam contudit. Procopius audita sociorum clade soluta obsidione Pragam contendit, ubi, cum nullam iuste pacis condicionem accipere voluisset, instructa acie infeliciter decertavit. Cesio Taboritarum Orphanorumque exercitu ipse cum Minore Procopio pari fato occubuit. A Cosca perniciosissimum hunc hereticum cesum esse aliqui tradidere, auctorem victoriae Maynardum ferunt. Cum multa captivorum milia e perfida multitudine capta superfuissent, Maynardi consilio in horrea redacta et ab armatis cohortibus circumventa immisso igni absumpta sunt. Sicque profana illa multitudo, que, cum in castris semper vitam degerit, tetro horribilique aspectu, aquilinis oculis, impexo crine, demissa barba, insano corpore, hirsutis membris, dura cute, nigro ferrugineoque

colore fuerat, cumulatissimas depravate religionis penas expendit.

Interea Sigismundus imperator Philippi vicecomitis ope ac viribus adiutus in Italiam concessit parumque prospere deinde succedentibus rebus diuturnis cunctationibus affectus Romam tandem pervenit, ubi ab Eugenio pontifice maximo Augusta cum diademate ornamenta suscepit. Nec multo post, cum Philippo, qui Germania ipsum evocarat, infensus esse occepisset, Italia abscessit, quod anno salutis XXX. secundo supra quaterdecies centenum accidisse legimus. Nam primam Aquisgrani, secundam Mediolani coronam acceperat. Italia egressus Basileam iter intendit, ubi adhuc concilium haberi senserat. Cum illuc venisset, dissidium inter patres offendit, quod Eugenii gratia fuerat obortum; id Cesaris Augusti presentia et auctoritate sedatum. Mox in Bohemie fines properat, ut, quid de rebus Bohemicis agi possit, intelligat. Cum Ulmam venisset Suevie civitatem et in ulteriore Danubii ripa sitam, ubi Litius amnis, qui Suevos a Bavaris disternat, Danubio immixtus nomen amittit, Taboritarum Orphanorumque cladem audivit. Fausto admodum nuncio letatus oratores extemplo in Bohemiam misit, qui suo nomine sapientiam, virtutem magnanimitatemque principum commendarent, recentem gloriosamque victoriam congratularentur, quod profanos, sacrilegos immanesque homines e medio tulerint, maximam a Christo optimo maximo gratiam iniverint, quia vere religionis inimicos extirparint; proinde hortarentur, ut pro virili quisque sua publicam quietem in regno curarent, si qua superessent bellorum fomenta, extinguerent; initam iam pacem servarent, qua nil deo gratius et reipublice salutaris facere possent, seque demum regem excipiant, quem fratri successorem et paterni avitque regni heredem ius gentium esse iubet, et illi quoque suo beneficio ipsum regem esse patiantur. Bohemi grato legatos animo acceperunt honoreque magno honestarunt. Cum se postulata facturos asseverarent, coacto mox ingenti nobilium numero ad Ratisponam eum convenere, Romanum imperatorem ac suum regem consalutarunt. Cum autem ab his seorsum Ciapoco et Rochezana legatique Basilienses, qui Prage fuerant et sibi cum Bohemis certo modo convenerat, ad eum quoque venissent, Sigismundus, cum initam de religione concordiam recitassent, approbavit et ex convento cuncta servari edixit. Mox Ungarorum efflagitationibus repetitus secundo amne Danubio devectus primo Pisonium, deinde Budam venit, ubi ad reformandum rerum statum animum advertit. Edicta multa legesque varias edidit, varias nobilium lites discordiasque diremit, inimicitias quoque nonnullas extinxit, otium in regno instauravit. Sed, antequam ultra progrediamur et, quo se modo cum Bohemis gesserit, enarremus, nonnullarum rerum, quas omisimus, est repetenda narratio. Bohemica nanque bella et hereticorum secte ita nos a rebus Ungaricis divertere, ut, ne inaudita illorum facinora interciperemus, nunquam ad institutam Ungaricorum gestorum historiam redire valuerimus. Quare de Bossenorum bello, quod paulo ante indictum Constantiense consilium gestum est, rite

dicendum esse censuimus.

Cum salutis annus quintusdecimus supra millesimum et quadringentesimum ageretur, Hervoia Spalethii dux, qui omne hucusque fidelitatis officium Sigismundo prestiterat, nescio, qua temeritate correptus a regia fide defecit. Ut perfidiam suam tutius expleret confirmaretque, se in Turcorum societatem asseruit, multas ex his equitum turmas centuriasque peditum introduxit; quo facilius discursare, latrocinia latius agere, pagos oppidaque diripere posset. Augebat latronis audaciam regis absentia, qui ad indicendum Constantiense concilium profectus erat, ut abortam in Bohemis heresim coerceret ac de capessenda Romani imperii corona tunc ageret reliquaque in ecclesia dei suscitata dissidia factionesque componeret. Proceres, quibus Ungarie cura auctoritate regia credita fuerat, Bossenorum novitate commoti reipublice sociorumque saluti consulere coguntur. Prefecti Pannoniarum continuo deductum habent, copias et auxilia cogunt, turmis equitum Ioannem Garam et Ioannem Maroth, item Paulum Chuporem provincie presulem rite preficiunt; cohortium prefecturam ceteri nobiles obiere. In Bossenorum provinciam exercitum satis amplum deducunt. Contra hostis Turcorum auxiliis obfirmatus in occursum castra movet. In certamen utrique forti animo descendere, suis quisque viribus freti collatis signis manum conserunt. Diu equo utrinque Marte pugnatum et, dum pari pertinacia dimicant, magnus utrinque numerus ceditur. Bosseni, quia, ne forte Ungarorum viribus impares essent, admodum verebantur, ut ex arte sibi consulerent, multos per circumstantium iuga montium homines disposuerant, qui in ferventissimo prelio Ungaros in fugam iam versos, esse proclamarent, e montibus in hostes ruerent et sic pugna instaurata infelici nuncio hostium animos consternarent. E sententia successere doli; cum suos ii laborantes despectarent, ex composito clamoribus hortantur, ut obstent pertinacius, quando hostes terga dedisse significarent. Id temere Ungari credidere et, cum suorum fuga animo consternarentur, remissius pugnare occeperunt. Confunduntur interim ordines et, dum instant alii, alii contra terga vertunt; res Pannonica inclinatur. Multo ad hec impensius Bosseni dimicant, nutantem iam hostium aciem repellunt, instauratis ex astu animis et redintegratis viribus eorum decursu, qui e monte descenderant, Ungarum passim fundunt fugantque. Miserrima interim strages exoritur, deseruntur in tanta trepidatione castra et ea cum impedimentis fere omnibus in manus hostium pervenere; multi e principibus Ungarie occubuerunt, plerique etiam capti. Ioannes Gara et Ioannes Maroth in captivitatem incidere, quippe qui, dum turpiter cedere nolunt, nonnullis ex hoste cesis demum circumventi sese tandem dedidere. Sed Gara post multos dies, cum e duro se carcere vendicasset, durissimas compedes, quibus inde prosilierat, ad religiosissimum Bathe fanum, quod eucharistie numini dicatum est, retulit ibique, ut debita vota persolveret, postibus affixit; ad nostram usque tempestatem inter cetera dei miracula ille spectan-

tur. Marothus abnegata fuge copia multa se ab hoste pecunia red- 141
emit. Paulus vero Chupor, qui pari fortuna captus erat, imma-
norem naclus hostem bovino tergo insutus in profluentem ab
Hervoia cum his verbis demersus est: Qui sub humana specie
bovina quondam voce utebaris, bovinam quoque nunc cum voce
formam indue. Nam, cum os moresque bovis dux ille preferret, in 142
regia quandoque a Paulo ludibrii loco per mugitum salutatus est,
unde conceptum grave odium facta vindicte copia hoc immane sup-
plicii genus invenit.

In Transalpinis partibus, cum Valachi sepe rebellassent, in eos 143
quoque sepe his temporibus est suscepta expeditio, de qua post
Bossensem cladem haud immerito referendum est. Cum Sigis- 144
mundus huiusce provincie prefecturam Stephano Losoncio credi-
disset, ob regis absentiam in ea est oborta seditio. In causa Vala- 145
chorum duo fuere principes; Daan alter, alter Merches dictus est
uterque eodem genere natus. Dominandi gratia est nata discordia; 146
Daan, cum se viribus inferiorem esse cerneret, precipiti consilio
tractus ad Turcorum opem confugit, a quibus auxilia, que petierat,
facile impetravit, cum occupande illi Dacie potissimam hanc esse
ducerent occasionem. Quare, ut cognatum sibi infensum regno 147
exigeret, profanas legiones induxit. Merches, ne Turcos Daciam
inundare pateretur neve fede gentis opibus regno eiiceretur, ad Si-
gismundi opem confugit. Losoncius a rege missus est, qui provin- 148
ciam cum imperio sortitus erat. Cum legionibus supplementum ad-
didisset, hostibus occurrit. At, ubi in conspectum hostium castra 149
movit, se Turcis Valachisque numero imparem esse cognovit, vi-
ribus tamen sui militis fretus pugnam detrectare haudquaquam est
ausus. Postero cum hoste die prelium inivit, cum diu cruento Marte 150
dimicasset paremque utrisque spem victoria ostendisset, in medio
ecce ardore pugne Losoncius letali vulnere confossus oppetiit. Ca- 151
dente duce legionibus quoque cedere animi; extemplo acies in-
clinari cepta, mox in fugam effusa, ceteri quoque palantes castris
iuxta atque impedimentis exuli partim inter fugiendum cesi partim
capti sunt; pauci e tanta clade evaserunt.

At illud incredibile, quod paulo post accidit, miraculum silentio 152
preteriri non potest. Secundo nanque tertiove anno, cum plerique
in eum campum descendissent, ubi patratam stragem fuisse me-
morant, editissimumque cadaverum acervum spectarent, emissam
inter ossa subinde vocem exaudire faustissima Iesu Christi sal-
vatoris et dive Marie virginis nomina resonantem. Admiratio simul 153
et pavor hos incessit; cum ad verba subticuissent, eadem paulo
post quasi difficulter expressa accepere. Dum vocis locum inter 154
ossa disquirent, portentis desiderio succensi loquax inter cadavera
caput inveniunt. Quod ubi homines sibi adesse novit, Quid tam, 155
inquit, stupidi, hic statis, viri? Christianus ego sum et magne matri
dive Marie semper addictus inexpressus inconfessusque in hoc bello
occubui. Magna dea, in cuius tutela vitam degi, me eterni supplicii 156
reum esse non patitur; hic me adhuc lingue compotem servavit,

ut et delicta fateri et animum sacris rite apostolicis lustrare queam, proinde sacerdotem, qui confessionem exaudiat et me expiatum reddat, accersite, queso. Rogatus, quid tantum a dea beneficii promeruisset, respondit peculiare sibi id in vita fuisse numen, septena quotannis in vita sua festa reverendissime celebrasse religiosissimisque ieiuniis ex pane dumtaxat et aqua decorasse, sacris fuisse quam studiosissime operatum, illi tantum numini cunctas animi vires dedicasse. Accersito e pago proximo sacerdote confessionem rite transegit et impetrata erratorum omnium remissione acceptaque novissima lustratione id defuncti caput repente conticuit perpetuoque quievit.

Varia quoque bella in Transalpinis dexteriore exin fortuna gesta sunt, sed hoc illustris clades fecit insigne. Cum Turci ex perfidia et societate regūlorum Istrianas in Mysia partes et ad Temeschum precipue incursarent, prede cupiditate ac soli feracitate tracti se ab infestanda provincia continere non poterant. Quod, nisi temporibus illis Nicolaus Petri Macedonis filius intercessisset, nimirum de Mysiis perbrevis fuisset actum. Is enim bello impiger ac strenuus, corporis iuxta atque animi viribus pollens ac tempestivus strategematon artifex bella cum Turcis olim infelicer gestas bene resarsit, bis hic insigni strage Turcum afflixit ac impedimentis et castris exiit. Cum ea tempestate Maumethes primus quintus Turcorum imperator appellatus subreptis e medio fratribus rerum potitus esset et amplificato opinione magis imperio, quando iustitia, calliditate et rei bellice disciplina parem etas nostra non viderat, eam Mysie partem occupasset, quam nos Bossenam superiorem dicimus, regulum quendam provincie nove prefecit humili genere natum, qui Ichach dictus est. Hic regie dignitatis accessione tumescens finitimos circum rapinis ac bello non parvo infestare cepit; latius cum ingenti equitatu excursans multum pecorum hominumque abigebat et, prout immanis libido tulerat, cuncta igni ferroque vastabat. Magna pars hominum relictis pagis oppidulisque non satis obfirmatis emigrare coacta. Feri hostis audaciam et sevitiam usquequaque grassantem is diu ferre non poluit; quanquam hosti longe se intelligeret imparem, feritatis tamen indignitate correptus tumultuarium cogit exercitum. Miles sibi nullus preter gregarium aut e rustica plebe evocatum erat; auxilia, undecunque potest, educit, paucas a rege Sigismundo cohortes cum modico equitatu, que in provincia hibernarant, accersi iubet, quin et agrestem congerit multitudinem, quando eadem omnibus erat pro aris ac focis pugnandi causa. At, ubi, qualiscunque foret, tantum sibi exercitus esse sensit, quantum ad arcendum hostem sat esse videretur, palantibus Turcis occurrit. Ichach, ubi hostem adesse conspicatur, instructa acie collatisque signis in eum contendit. Ne pugnam quidem ille detrectat, quando longe maior audacia et ulciscendi libido ad dimicandum irritarat. Quare magno impetu pari quoque furore manus conserunt, prelium cruentum reddunt. Ichach prospecto Nicolao, quem ducem hostium, veluti fuerat, esse rebatur, recta in eum ci-

tato equo cucurrit. Nicolaus hostem non declinat, immo, cum nil 170
 sibi hac re antiquius accidere posset, singulare certamen init. In 171
 primo congressu infesta Turcum hasta gravi vulnere confossum
 equo excutit, ipse quoque desiliens, impacto gutturi pede reiectis
 precibus humi iacentem iugulat. Spectata nece regis Turcorum acies 172
 in fugam convertitur, a tergo contra instant Ungari, multos in fuga
 cedunt, multos defatigati cede capiunt. Nicolaus insigni victoria 173
 potitus opima ad Sigismundum spolia retulit. Vexilla Turcorum et
 impedimenta capta ad imperatoremque Romanum relata sunt; eius
 exercitus ac pagana multitudo spoliis hostilibus et ingenti preda
 ditatus. Haud multo post tempore, cum in Mysiam iterum Turci 174
 erupissent, ne inferiorem quidem inde cladem et iacturam a Nicolao
 duce retulere. Nam, cum adventantibus Turcis iam se viribus im- 175
 parem esse intelligeret, hoc virum astu victoriam sibi comparasse
 memorant. Imprimis, quem potuit, militem congregat; cum hosti 176
 ob inopiam militum se obversari non posse cognosceret, ab arte
 pariter ac tempore auxilium accepit. Cum per vicos et oppida ma- 177
 gnum armentorum numerum esse nosceret, agrestes omnis iumentis
 considerare iubet, precipit etiam cum armis tympana buccinasque capi
 et aggressuros dudum hostes ingentis clamores in pugne congressu
 edere. Mox in sequenti nocte tertia vigilia Turcos adoritur; a fronte 178
 is cum paucis exercitu, a lateribus rusticana turba iumentis insidens
 hostem invadit, ex composito clamor ingens editur, tympana circum
 obsonant. Turci se ab innumero Pannonum exercitu circumventos 179
 esse rati, cum, quid potissimum agerent, haud facile succurreret,
 confunduntur omnes, aliqui fortius agentes in hostem versi truci-
 dantur, nonnulli in fugam versi palantesque diffugiunt; ducis im-
 perium in tanta confusione a nullo exauditur. Inter confusos hostes 180
 Nicolaus cum agmine quadrato se ingerit, multum ex hostili san-
 guine haurit; ut sui ab hostibus intempesta nocte dignoscerentur,
 Christi sanctique Michaelis iam symbolum edixerat. Turci castris 181
 pariter ac impedimentis exuti magna clade affecti sunt. Nicolaus
 cum agresti multitudine ovans ac spoliis onustus domum rediit.

Sigismundus ad hec quattuor et triginta annos in Ungaria late 182
 regnat, abrogato fratre Bohemie regnum sub gubernatoris nomine
 gesserat. Post Venceslai obitum anno dominice incarnationis quad- 183
 ringentesimo ac vigesimo ultra millesimum Bohemico diademate
 coronatus est. Hunc ingenita probitate ac profusa beneficentia fuisse 184
 memorant; non de nobilitate solum, verum etiam de plebe is bene
 mereri voluit. Nobiles ac ignobiles iuxta extulit ac preter fortune 185
 condicionem et opinionem omnium evexit. Plerosque in Ungaria
 civitatibus, oppidis magnisque dominatibus donavit. Eximios magi- 186
 stratus temere quandoque compluribus impartivit. Palociorum ac
 Rosgonorum domum multis beneficiis ornavit. Quin et Michaelis 187
 Orzagi palatini quondam haud ignobilis familiam multis honoribus
 excoluit. Pipo Ozora ab eo mirifice dilectus ac liberis orbatus obiit.
 Philippus Florentinus et sua et illius virtute nimis adauctus. Item 188
 cunctis honoribus excultus sub ductu auspiciisque Sigismundi vi-

ginti Turcum cladibus afflixit. Quos ex obscuro et agresti genere olim extulit, ingrati foret otii enarrare. Illustrem Sigismundi aulam 180· nemo satis admirari potuisset, quandoquidem prestanti principum frequentia refulgebat, quo tanquam ad procerum vivaria ex omnibus Europe partibus viri clari confluebant. E remotissimis Hispanie 190 finibus multos in Pannonias imperatoris huiusce fama contraxit. Lusitanie regis filius audito Sigismundi nomine in Ungariam peregre profectus est. Qui ab Augusto remoratus et illic hibernare coactus, 191 cum stantem glacie Danubium et oneratos currus pedestremque transitum equissime toleraret, haud secus ac rem miraculo dignam ad patrem multosque Hispanie regulos id scripsisse dicitur. In- 192 gruenta mox primo tempore impetrata missione ab imperatore magnifice donatus ac multis excultus honoribus dimissus est. Frequentavit quoque illius aulam Georgius superioris Mysie princeps, quem despotem nominant. Hic Sigismundi beneficentia victus Albam Re- 193 giam ibi ad Danubii ac Savi confluenta sitam, ubi Taurinum olim fuerat, in perpetue fidelitatis pignus veluti tuti obsidis loco imperatori sponte dono dedit, quod quidem in Mysia ac ea, que ad Turcos nunc spectat, Ungaria unicum est propugnaculum. Contra 194 ille, ne bene merendo cederet, hec illi castella in regno rependit, Zalancemem, Bechium, Cheulpen, Vylagos, Thoiium, Muchacum, Talam, Regegum, oppida vero Sathmar, Bezermen, Debreczyn, Thur, Varsan et pleraque alia, Bude autem magnificas edes, que regie loco haberi possunt.

Dum extirpando schismati, quod iam diu in Christiana repu- 195 blica fuerat suscitatum, et castigandis hereticorum dogmatis, pacande Bohemie et capessende corone incumberet operosus ille princeps, res nove ob regis absentiam nonnullorum scelere oborte sunt, quas haud facile perfecti regni sedare potuerunt. Blasium quendam re- 196 ferunt humili genere ac in tenui re natum ex imperatoris peregrinatione tantum sibi audacie comparasse, ut coacto facinorosorum exercitu, quem ex gregario milite plane conflaverat, Ternaviam noctu clam intraverit et Ungarici Bohemicique militis viribus fretus cesa haud parva civium multitudine in potestatem suam urbem red- egerit, mox Ternavia potitus locumque nactus ad inferendum vi- cinis bellum quam accommodatissimum superiores omnis Ungarie partes, que ad Austriam Moraviamque pertinet, longe lateque ce- dibus, rapinis, incendiis tumultuque perculerit, ad Danubium usque regionem, quam a Mathia denominant, magnis calamitatibus et ter- rore compleverit atque, nisi magna nobilium multitudo congregata comparato tumultuario exercitu occurrisset, multo latius pestis illa debacchata fuisset. Cum is accepisset, quod ad coercendam eius 197 audaciam nobiles molirentur, cautius rem egit; de pace agi ceptum est; ea condicione res pacata, ut, quecunque sevus latro occupas- set, nobilium permissu tuto potiretur.

Non multo ante tempore in Ungaria bellum quoque rusticorum 198 emersit servili socialique bello haudquaquam inferius; diversis hec temporibus gesta sunt. Antonius in Transylvanis nova molitus et 199

coacta ingenti agrestium manu sub pretextu exuende servitutis a regia fide defecit, mox in oppida castra movere cepit, que rebellionem istam detrectarent; obversantem his nobilitatem collatis signis proterit, multos cedit; pagos et oppida, que parere nollent, primo diripere, ferro ignique vastare. Nonnulli e proceribus, qui Antonianas partes tunc sequi recusarent, repente a pagana turba trucidari, in vincula coniici, coacta viritim spolia dividi. Quare sub libertatis nove specie Antonius tyrannidem sibi comparavit. Id ipsum Martinus vir agrestis in regione, quam Nyrim et Zamoscenum dicunt, ausus est, quippe facta seditione cum quadrato rusticorum agmine longe lateque grassatus maximam per vicos et oppida nobilitati calamitatem intulit. Cui quidem pesti nisi cum tumultuariis copiis prefecti provinciarum occurrissent, parum abfuisset, quin regnum ad publicam defectionem perpulisset. Singulis utrique preliis profligati sunt cesisque seditionis auctoribus ex agresti multitudine alii oculis, pars magna naso, auriculis labiisque aliqui mutilati sunt, nonnulli precis manibus penas luere, ut omnes illi, que nefario scelere patrassent, feda cicatrice vulgo referrent. Ex his igitur, que dicta sunt, quantis periculis ac malis imperator ille laborarit, facile intelligi potest.

Iam tempus exposcit, ut, quo pacto res Dalmatie decrescere ceperint in Venetorumque potestatem devenerint Sigismundi temporibus, breviter aperiamus. Cum a Ladislao Apulie rege Iadram Veneti accepissent, quam cum agro et appendicibus centum milibus aureum se mercatos esse profitentur, ad recuperandam reliquam Dalmatie oram animum adiecere. Sollicitare sensim populos ad defectionem, discordie semina passim serere, vexare factiones et magnis nobiles plerosque promissis allicere, variis artibus hominum animos infirmare, nutantes ad se trahere. Quare Sicenses paulo post tempore intestina dissensione laborare ceperunt; due in urbe factiones oborte, nobilitatis una, altera plebis fuit. Ad Venetos secessere nobiles, Pannonum fidem retinebant reliqui. Cum a Pannonibus nobilitatem defecisse multitudo vidisset, extemplo facto tumultu in eam arma capit et plerisque cesis urbe eiicit reique publice gubernationem capessit. Optimates exacti ad Venetorum opes confugiunt, a senatu facta deditione auxilium implorant; ob imperandi cupiditatem senatus id ultro pollicetur, primo tempore triremes quattuor cum parvis quinquaginta navigiis in Dalmatiam mittit. Contra Sicenses per totam hiemem Pannonica auxilia sollicitant, validissimo Ungarorum presidio urbem muniverant. Cum Sicum Veneti oppugnare cepissent, prosilientes ex urbe cives cum Ungaris ita Venetos inclinarunt, ut, nisi illi se in classem continuo recepissent, eo de his die actum foret; cecidere tamen multi, qui in litus egressi subire menia tentavere. Cum tenui Sicum apparatu expugnari haudquaquam posse intuerentur, senatui repente significarunt maioribus id virtutibus adoriri oportere neque sine terrestribus copiis capi posse. Lodovicum Bucecharinum misere patres, cui copie cum supplemento date et mandatum, ut summo studio ac vi

terra iuxta atque mari civitatem oppugnaret. Postquam Sicum per-
ventum est, Lodovicus urbem obsidet, omnis aditus dispositis cir-
cum militum stationibus obcludit, quin et turres erigit presidiaque
imponit, ne arma, subsidia commeatusque importari possent. Dum
pertinaci urbs obsidione vexatur, legati a senatu in Ungariam mit-
tuntur, ut hanc cum Sigismundo causam componerent. Ioannes
Barbus et Thomas Mocenigus legati fuere; cum in Pannoniam ve-
nissent, quia de re molesta agebatur, multos in contentione dies
contrivere. Ad extremum, dum se per omnia versant, cum nihil
inter eos convenire posset, utrique ex composito Sicensem causam
Ioanni summo pontifici delegarunt.

Dum hec ita geruntur, non multo post Pipus Florentinus Sco-
lariorum familia natus, quem Philippum dicimus, cum decem mi-
libus equitum a Sigismundo missus in Italiam Venetos fines in-
vasit. Belli huius causam Foroiuliensium Carnorumque discordias
plerique suspicantur, cum ex his alii Venetis, Pannoni Aquileien-
sive antistiti alii parere studerent. Nimirum Dalmatia motus huiusce
causa fuit, quippe que non modo Pipum prefectum legionis, verum
etiam et Sigismundum ipsum in hanc expeditionem adegit. Is enim,
quod Lodovicus quondam socer eius tanto sudore ac impendio
compararat, facile amittere non poterat. Adauxerat indignitatem
ladra a Ladislao vendita et Sici obsidio. Irritabat quoque ad id
bellum Brunorius Scala, qui patrium dominatum Sigismundi ope
recuperare sperabat. Quin etiam et Mariam Sigismundi coniugem
in Dalmatiam venisse et hac Sicum obsidione liberasse accepimus;
oppidani quoque tempestate nostra testantur haud a Sico procul
cenobium quoddam diversoriumve ab illa fuisse edificatum. Cum
Pipus igitur in Italiam Sigismundi iussu primum erupisset, Frede-
ricus Savorgnanus cum universa factione sua transivit ad Venetos.
Utinenses Pannoni se dediderunt. Ille recepto Utino in Taurisi-
norum fines castra movit, Venetis Serevallum, Bellunum, Feltrum
ac Metam abstulit. Demum, cum multa preclare hic facinora ges-
sisset, auro demum a Veneto corruptus dimissa provincia in Un-
gariam reversus est. Quem detecta viri avaritia Sigismundus infuso
in os auro, ut aiunt, enecari iussit. Sed, cum prefecti sui cupidi-
tate victoriae successum interceptum esse intellexisset, instauratis
exercitibus in Italiam venit; ex quadraginta hominum milibus exer-
citus conflasse plerique tradidere, multo minus alii referunt. In
Carnos primum is erupit. Veneti Carolum Malatestam conduxere
virum longa rerum experientia et bellica disciplina valde pollentem.
In agro sepe Feltrensi Taurisinoque manu consertum est et cruen-
tissima quandoque pugna dimicatum. Ungarorum sevitiam hic pleri-
que commemorant, quia, quicumque bello superfuissent, oculis or-
bassent aut mutilatis manibus dimisissent. In tanta belli crudeli-
tate legati tres iterum ad Sigismundum a senatu missi; Franciscus
Foscarus, Thomas Mocenicus et Antonius Cornarius fuere oratores,
qui cum rege Pannonie quinquennales indutias confecerunt.

Ne diu quidem id otium permansit, in Carnis iterum bellum

suscitatur; Utinensium factiones in causa fuere. Lodovicus The-²³⁴
chius, qui eo tempore Aquileiensis ecclesie antistes erat, totam Carn-
norum regionem, que Lipientia Timavoque, item Alpibus Adria-
ticoque mari continetur, sub ditione sua regebat. Cum inter Lodo-²³⁵
vicum et Utinenses discordia propter exules oboriretur, quia hi
Savorgnane factionis homines, qui ad Venetos superiore bello de-
fecerant ac idcirco patria carebant, in eam restituere nitebantur,
contra ille nimium obversari ac dicere se nullo id pacto permis-
surum; hinc ingens est orta seditio. Interea Sacillum a Venetis²³⁶
occupatur. Lodovicus cum gravissimo sibi hoste rem fore ratus ad
Sigismundi opes confugit. Veneti, cum occasionem invadende re-²³⁷
gionis perquam idoneam oblatam esse conspicerentur, quibus pos-
sunt, artibus discordias foveant, Civitatenses ad se deficientes ge-
stiente animo in fidem accipiunt. Paulo post Lodovicus cum Un-²³⁸
garorum auxiliis advenit, cum quattuor hominum milia e Panno-
nibus eduxisset, e Carnis multas cohortes et sat validum equitatum
coegit, imprimis in Civitatenses castra movit. Oppidum imposito²³⁹
Venetorum presidio munitissimum obsidet, circumiacentem longe
lateque agrum populatur et incendit, sed brume mox vesania ob-
sisionem solvere coactus est solutoque exercitu, cum per oppida
cuncta presidia disposuisset, ipse cum auxiliaribus copiis in Un-
gariam concessit. Eadem hieme Veneti oppida, que proximo bello²⁴⁰
amiserant, recepere imprimisque Feltrum et Bellunum recuperant,
mox Carnorum fines ingressi, quos magna ex parte Foroiulianos
appellant, Pratum imprimis adoriuntur evertuntque. Philippus Arcius²⁴¹
vir bello impiger Venetorum tunc ductabat exercitum; in tanto belli
successu haud cunctandum esse ratus Utinum obsedit, quod id-
circo factum est, quia Utinenses plerique cives, qui Savorgnane
factionis erant, portam, que ad Civitatum pertinet, se proxima nocte
patefacturos esse pollicebantur. Patefacta ex composito porta in-²⁴²
gressi oborto tumultu detectaque coniuratione oppidanorum occursum
reieci sunt. Exules, quos temeraria invexit audacia, partim cesi,
partim repulsi. Utinenses annos aliquot bello vexati. Veneti plera-²⁴³
que interim oppida proceresque Carnorum in ditionem suam red-
egere. Utinenses, cum Lodovicum Aquileiensem in Pannoniis agen-²⁴⁴
tem aliquamdiu expectassent, desperato subsidio ac Venete artis
instinctu ad Venetos misere oratores, qui bonis deditionem con-
dicionibus curarent. E sententia cum Venetis est composita deditio,²⁴⁵
id unum adiectum, ut inito federe Fredericum eiusdemque factionis
homines in patriam restituerent omniaque bona redderent. Percus-²⁴⁶
sum ex compacto utrinque fedus. Audita Utinensium deditione ean-
dem pleraque Carnorum oppida condicionem subivere. Lodovicus²⁴⁷
Aquileiensis Utinensium defectione irritatus e Pannoniis per No-
ricos confestim in Carnos cum validissimo equitatu Pannonum eru-
pit. Primo Clusinam arcem impetu in montium angustiis editam²⁴⁸
vi cepit, Mutianum oppressit, nonnulla circum oppida expugnavit.
Sed Veneti interventu intercepta victoria. Sigismundus enim, qui²⁴⁹
variis expeditionibus distinebatur et modo cum Turcis modo cum

Bohēnīs variisque gentibus bellum gerebat, Italici belli spiritus remittere cobeatur. Non multo post tempore Lodovicus Sigismundi opibus adiutus haud inferiore quam antea apparatu in Foro-
iulianum agrum revertitur. Mansanum primo, deinde Rosacium et
pleraque castella capit. Instaurato in Carnis bello Veneti occur-
rere, exegere Lodovicum, qui pre commeatum inopia bellum ibi
diu alere non poterat. Ad Sigismundum tandem reversus, dum in
Noricis et Pannonibus nova molitur, vita decessit. Audito Aquile-
iēsis presulis obitu Foro-
iulianus ager, cum variis Sigismundus bellis vexaretur, a Venetis occupatur. Hec habui, que Sigismundum
cum Venetis gessisse legi, quin etiam et a plerisque Ungaris audi-
vi, qui, dum in Italiam per Foro-
iulianum agrum iter facerent, nonnullos precis adhuc manibus hospites ibi se spectasse testantur. Cum
de rebus Ungaricis, Dalmaticis et Venetis nonnulla dixerimus, nunc
de Sigismundo reliqua prosequamur.

Postquam igitur Augustali corona potitus in Ungariam, quem-
admodum supra dictum est, rediit, Pannonias pacavit novasque
leges edidit. Ut Bohemorum animos sibi apprime conciliaret, eorum
ad se principes in Ungariam evocavit; sexaginta his aureorum milia
in Alba Regali distribuisse fertur. Immenſum pecorum numerum
adiecit. Qua die Bohemiam aditurus erat, admonuit. Deinde in
Bohemiam iter intendit, venit Iglaviam, ubi conventum frequentis-
simum Bohemorum habuit. Ibi omnia cum synodo Basiliensi de
vera religione transacta iterum comprobavit. Bohemis et Moravis
hec synodus indulsit, ut sub panis ac vini specie eucharistiam
sumere fas esset, in ceteris omnibus cum Romana ecclesia sen-
tirent. Id an ex precepto dei fieri fas sit, Basiliensis ipsa synodus
plane definit. Quin et eam condicionem adiecit, ut his eucharistiam
impartirent, qui rationis forent compotes et eam reverentissime po-
stularent; item inter communicandum publice sacerdotes plebem
admonerent, ut non sub specie panis tantum Christi carnem nec
sub specie vini tantum sanguinem, sed sub altero utrunque
contineri catholice credat. Intercessere quoque alie inter Sigismun-
dum et Bohemos condiciones pacis; ecclesiarum predia loco pi-
gnoris occupatoribus relicta sunt, donec certa pecunia rependeretur.
Religiosis utriusque sexus, quibus collegia sacra adempta fuerant,
item exulibus spes redditus interdicta, promissus Rochezane Pragen-
sis basilice presulatus. Bohemicarum ecclesiarum potestas Romano
pontifici prorsus ablata. Cum hec ita ex composito constituta fuis-
sent, presidente in Augustali suggestu Sigismundo, quem in foro
erexerant, et adstante Alberto genero in frequentissima procerum
corona Rochezana cum presbyteris quattuor, quibus ceterorum pro-
testas delegata fuerat, omne religiosi obsequii officium Romane se
ecclesie prestiturum plane professus est. In sequenti die in eadem
contione ac sollemnitate pari anathemate ceterisque censuris ponti-
ficiis heretici absoluti, introducti per concilii legatos in ecclesiam,
ubi, cum res divina fieret, Rochezana perfidie sue haud immemor
uni ex plebe, quem adesse iusserat, sacramentum ex calice dedit.

Ioannes ad hec Palomar alter e concilii legatis cum in aliena ec- 265
clesia haudquaquam id fas esse clamaret inhiheretque, perstitit
in proposito ille et contempto eius imperio eucharistiam homini
communicavit. Quare parum abfuit, quin conventa omnia pro irritis 266
haberentur. Ex eo conventionis capite res pacata, quo sancitum erat
paucis licet pacta violentibus initam tamen concordiam nequaquam
intercipi.

Compositis rebus omnibus nono Kalendas Septembres anno 267
dominice salutis sexto et tricesimo supra millesimum et quadrin-
gesimum Pragam incredibili pompa honorificentissime invecus
est, ubi, qui paulo ante Bohemorum hostis spurius Antichristi filius ha-
bitus et profanus cunctisque hominum votis perdendus esse censebatur,
inauditis honoribus exceptus est. Iuraverunt in eius manus proceres 268
cuncti urbiumque legati se illius imperium nunquam detrectaturos.
Constitutos ab eo magistratus ultro accepere. Certavere mox omnes 269
obsequiorum officiis atque ea tempestate Bohemum et persequendo
et obsequendo immoderatissimum iudicasses. E Basiliensi deinde 270
synodo legati Pragam missi, quorum Philibertus Constantiensis epi-
scopus princeps erat. Ille ecclesiasticos ritus introducere, restituere sa-
cerdotes, corrigere sacra et emendare, quibus plebis cantilenas olim
adieceraut, item revocare divorum imagines, sacras aquas referre,
dicare fontes baptismatis, altaria ornare ac demum spurcitas omnis 272
abolere ceperunt. Quamplurimi sane mentis parvare, obstitere Ro-
chezane sectatores, item passim obloqui, maledictis non abstinere,
publicis Romanam ecclesiam apostolicumque senatum sermonibus
laniare, quin etiam legatis plerumque synodalibus insidias tendere.
Sigismundus pollutis se templis abstinuit. Iacobi edem, que Mino- 273
rum ordinis collegium olim fuerat et quam in erarium illi redege-
rant, sibi restitui poposcit; annuit civitas. E Mendicantibus etiam 274
plerique rediere, ut puta Celestini, Sclavi, Servi dive virginis, Hiero-
solymitani et plerique sacrorum ordines, item abbates nonnulli et
divi Georgii antistites nec non et Urbane basilice canonicorum ordo;
altaribus ornamenta reddita, divini quoque ritus instaurati; ademp- 275
tis olim basilice proventibus, quibus templorum ministri alebantur,
impense hebdomadatim collegio huic ex fisco date; quare cathed-
rali ecclesie sex aureum milia quotannis hinc erogata. Multa ceteris 276
templis donativa ab imperatore distributa. Ad extremum vi potius
necessitatis quam voluntatis imperio fedus cum hereticis ictum est.
Pacata Bohemia multum sibi nominis imperator comparavit. Maxi- 277
mus ac spectatissimus in Christiana republica habebatur. Congra-
tulatum undique oratores ad eum veniebant et hunc verum omnes 278
Augustum ac Cesarem predicabant. Eugenius quoque pontifex maxi-
mus auream rosam in gratulationis et letitie speciem ab urbe mi-
sit. Quicunque autem superfuerant Taborite, in oppido conservati 279
et hac in gratiam condicione recepti sunt, ut quinquennio tantum
suis moribus uterentur, tributum nomine quotannis sexagenas argenti
libras penderent, ius civitatis haberent, rubra cera litteras obsigna-
rent. Verum in re divina facienda, cum in nefandas cerimonias 280

recidissent, castigaturum se eos propediem Sigismundus interminari. Contra vero profanam eorum insaniam Rochezana assiduo hortatu confirmare, in dies se pertinacius agere, monachos redeuntes demones appellare, demum imperatoris minarum admonitus clandestina se fuga preripuit. Eius ecclesia Rapusconi viro probitate vite et doctrina prestanti commissa, qui perturbatis iterum rebus in exilium exactus est.

Antequam Sigismundus Bohemiam ingrederetur, Ioannes quidam Robacius vir optimo genere ac pessimo ingenio non longe a Cuthnis montibus in edito colle castellum erexit, quem montem Sion appellavit, auguratus ex eo quandoque loco promanaturam esse veritatem, que Bohemicam gentem aliquando in libertatem vendicaret. Cum ceteri proceres audito imperatoris adventu Iglaviam cum universa nobilitate proficiscerentur, ut eum pro dignitate exciperent, hic domi remanens predas exercebat. Infestat finitimos et regem demum lacessere non veretur. Boves ac vina, que ex Ungaria ad imperatorem vehebantur, intercipit, formidolosa reddit itinera. Ad hunc latronem expugnandum Henricus Prascon a Sigismundo missus, qui, cum menses quattuor castellum natura et arte munitissimum oppugnasset, capto tandem Robacio ceterisque latronibus expugnavit. Cum his etiam Husitarum antistes captus est, qui sacris apud eos operabatur. Pragam perducti furcisque devoti omnes laqueo enecti sunt; duo et nonaginta hos fuisse perhibent.

Sigismundus interea iam etate gravis variis tunc senectutis incommodis laborare ceperat. Hinc Barbaram imperatricem non mediocris imperii sollicitudo incessit. Henricum Prasconem, Alscionem Sterembergium, Georgium Proiebracium et plerosque regulos ad se acciri iubet, quos magnam apud Bohemos auctoritatem habere senserat. In abditas aule partes inducit, ubi, cum consedisent, imperatorem propediem moriturum enunciat, cum tot morbis obsito et his quam difficillimis longam proferre diem sperare non liceat. Cum multe sint undique turbe oborture, haud ab re ait fore, si ante tempus de retinendo imperio provideretur; illud unum consilium optimum futurum, si, cum vidua fuerit, Polonie regi legitime coniugetur. Opulentissimi hunc coniugii condicionem haudquaquam abnegaturum affirmat, quando duo pro dote regna capesset; item Celie comites, alterum fratrem, nepotem alterum magna sibi auxilia prebituros; quin et multos sibi in Ungaria esse proceres, qui suas partis tuebuntur. Imperatricis consilium Bohemi approbant et pro illius arbitrato fedus ineunt. Imprudens profecto mulier et proprie libidini nimis obnoxia, quippe que iam annis effeta Elisabetham filiam, que Alberto Austrie duci nupserat et iam in spem regni fuerat educata, mente deiicit, novum coniugium molitur eoque vesanie illa processit, ut omnes ingenii nervos geniali toro prorsus intenderet, cuius iam se impotem fore senserat. Ne latuere quidem imperatorem uxoris artes et consilia, cuius ingenium et pudicitiam quandoque suspectam habuerat, quando hanc ab Ernesto Austrie principe adamatam esse intellexerat. Cum interea medici omnem

Sigismundo spem validitudinis ademissent commonefacerentque, ut animi imperique sui salutem curaret, e Bohemia, quam perfidia semper laborasse noverat, depexa coma et viridante serto comptus in bone validitudinis pretextum egreditur, in Moraviam concessit, ut, antequam de vita decederet, filiam generumque videret. At illa cum Alberto audita gravissima patris egritudine ex Austria repente profecta Znoymam venit ibique imperatorem offendit. Barbara imperatrix una cum Ulrico Celie comite ac fratre suo virum secuta imperatoris iussu custodie tradita. Ulricus inite factionis conscius capta sorore mox aufugit.

Sigismundus, cum se in dies gravius laborare intelligeret et mortem instare propius, potiores Ungarie Bohemieque procures in cubiculum accersi iubet, qui ubi presto affuere, Cum novissimum, inquit, diem imminere sentiam, nil me magis angit, amici suavissimi, quam vestra salus et utriusque regni sollicitudo. Idcirco, cum Prage me iste languor incesserit, extemplo dissimulandi morbi gratia, ut mihi comam barbamque depexam et caput sertis bene comptum redderetis, admonui, ut vos tutius e perfida hereticorum gente educerem. Non enim nescius eram, si Prage mihi mori obtigisset, vos frementi sacrilegorum rabie obsitos hinc nunquam tuto egressuros. At, postquam pericula hec evasimus, antequam mihi vita tot bellis, laboribus discriminibusque vexata claudatur, agendum est, socii, quo pacto hec duo regna gubernentur institutamque pacem ac otia servant. Nam superiora mala, ut futuris prospiciamus, eo magis hortantur, quo maiora illa fuere, imminetia vero quam gravia futura sint, Barbare vos conatus admonuit; itaque, nisi in tempore provideatur, multo graviora supersunt. Multi nanque morbi quamprimum, ubi advenere, curantur et ante eorum adventum multo facilius ipsa prudentia declinari potuissent, qui, postquam altius insedere, aut mortem inferunt aut perquam difficulter curari queunt. Imprimis rege ac moderatore optimo vobis opus est, quem delectum amare et observare, debitam prestare fidem ac equa illius imperia facere debetis. Quem autem vobis regem meliorem optare possim, preterquam eum, quem mihi generum filiumque delegi, haud facile dixerim. Albertus nobis est virtute, sapientia et longa rerum experientia prepollens, nobilitate quoque generis ac morum excellentia usque adeo prestans, ut, etsi infensus nobis esset, res tamen nostras ipsi in tanta bonorum principum orbitate committere cogeremur. Non me magis, si vera loqui liceat, quam vos omnis probitate sua promeruit. Superest filia, supersunt quoque aliquae Sigismundi reliquie, quas in amoris mei monumentum et colere et diligere debeatis. Ad hoc nos Alberti iustitia ac integritas impellit et ingens in vos omnes amor et beneficentia, quem apud me patronum unicum, immo patrem semper habuistis. Beatum mihi credite id futurum imperium, quod Alberti ductu auspiciisque geretur. Princeps enim, cui religio, pietas, magnificentia, equitas et prudentia singularis est insita, omnes de se optima queque sperare ac iubere potest. In eo spem omnem collocavi, hunc mihi adop-

tavi, hunc unum pacis et iustitię ac otii fundamenta, que ieci, in utroque regno adaucturum esse speravi. Vos autem, socii, aliud sentire aut optare non crediderim, quando hunc iuxta atque me ipsum semper amastis et, ut, quod nunc nuncio, facerem, sepe mihi persuasistis. Si pro arbitrato meo vitam prorogare fas esset, recusarem profecto sponte tot malis et laboribus absumptus; sed vestri caritas me remoratur in terris. Nunc, postquam paralytici sevitia morbi iam collabante corpore propediem obeundum est, per meam in vos pietatem, per vestram in me fidem queso, item per utriusque regni salutem, per incolumitatem vestram, pro qua maxima queque pericula pertuli, ut Albertum, quem vobis nunc declaro regem et cui coniugavi filiam, cui potestatem ac omnis fortunas meas iure legavi, hunc vos eundem cunctis suffragiis et habere et declarare velitis idque, antequam vita decedam, omni studio faciatis. Elisabetham, qua debetis, fide colatis et tueamini ne aliter quidem, atque nostra in vos officia postularunt.

His dictis conversus in lacrimas haud plura loqui potuit; annuere proceres ad unum omnis et in manus eius id ipsum re prestituros semper esse iuraverunt. Declararunt ibi regem et cuncti ante socerum Albertum regem et imperatorem consalutarunt. In Alberti deinde manus rite iuratum. Introducta quoque gnata ac faustis salutationibus admissa. Cum a lacrimis aliquantisper ille respirasset, ut inita dudum consilia e sententia evenirent, legatos quoque declarare placuit, qui post eius obitum in Bohemiam contenderent et testamentum in contione recitarent. Legatorum princeps Gaspar Slichius mira ingenii dexteritate et dicendi copia preditus trium Cesarum secretarius et de Pio pontifice maximo, dum in Noricis ageret, optime meritus. Quam versatile huic fuerit ingenium, hinc intelligi potest. Apud imperatores tris, qui diversis admodum fuere moribus, cum summa semper laude ac dignitate versatus inter ceteros secretarios obtinuit principatum. A Sigismundo Egra et Cubito in Germania, ab altero Calesio et Alba Ecclesia in Ungaria, a Frederico Grecio in Austria donatus est. Postero die, quo dive virginis conceptio celebrabatur, Sigismundus compositis humane vite rebus ac omni sacri viatici instructus apparatu, qui ad vite alterius iter pertinet, Znoyme cum summo omnium desiderio excessit humanis dominice nativitatis anno quadringentesimo trigesimo septimo supra millesimum, etatis vero sue septuagesimo, regnorum autem ac imprimis Ungarie quinquagesimo primo, Romanorum septimo et vicesimo, Bohemie decimo septimo, imperii denique Romani quinto. Post mortem ita ab omnibus deploratus, ut adhuc Germani gemant, Ungari defleant, Bohemi lacrimant, catholica ecclesia predicet atque universa denique Christiana publica cum omni posteritate summis laudibus efferat ac commemoret. Vir fuit probitate ingenita, Augustali genere, fausto aspectu, statura magna, pulchro corpore, quod Auguste multum referebat maiestatis, crines aurei crispique a iuventute, serenus erat obtutus, glauci quidem oculi, item promissa barba multum sibi adiiciens

gravitatis, quam ad promerendam Ungarorum gratiam, qui proluxa
 barba utebantur, in deliciis nutritis et gestasse dicitur; cum ni-
 mium popularis esset, ad corporis decorum nihil adicere amplius
 natura potuisset. Animo fuit perquam grandi et excelso, item pro- 325
 fuse liberalitatis et magnificentie princeps, amicis prodigebat omnia
 et ita sepe proventus omnis erogabat, ut nil etiam in his, que
 vite sunt usui, sibi superesse pateretur. Sepe, cum in regia nihil 326
 esset, quod suo prandio prepararetur opipare, amicos invitatus ad-
 ivit; sepe etiam ab his symbola corrogavit. Item comitate, clementia
 et affabilitate tanta, ut ceteros ea tempestate principes anteiret. Ad 327
 crudelitatem nunquam nisi gravissimis iniuriis irritatus est. Christia-
 nam rempublicam ecclesiamque Romanam plus omnium opinione
 dilexit. Quod ex his vel maxime constare potest; nam, cum gravi 328
 diuturnoque schismate, quod unum de quadraginta annos perdu-
 raverat, divi Petri naviculam fluctuare cognosceret, Constantiensem
 synodum indixit, ubi Ioanne, Gregorio Benedictoque pontificibus ab-
 rogatis Martinum quintum summum pontificem creavit, universam 329
 rempublicam industria laboreque suo componere studuit. Ioannes
 concilii decreto ad Aldebergam Germanie castellum perpetuo rele-
 gatus; Gregorius, qui a Pisano concilio damnatus fuerat, per Car-
 rolum Malatestam oratorem suum se ultro pontificatu abdicavit;
 Benedictus cognomento Boltrinus, cum se Paniscole, quod Taraco- 330
 nensis Hispanie munitissimum est castellum, tueretur seque Christi
 vicarium pertinaciter assereret, eiusdem synodi auctoritate iterum
 abrogatus est. Hic etiam heresiarcharum gravissime exacte sunt 331
 pene, promulgate sanctiones nove et optima Romane ecclesie forma
 introducta est. Cuncta quoque pro viribus pacare curavit, orthodoxe 332
 fidei amore succensus tot in Bohemia bella gessit, coercuit here-
 ticorum rabiem et, quantum in se fuit, Husitarum sectas repressit.
 Turcas propriis sedibus quiescere adegit, quos per Pipum Floren- 333
 tinum magistrum equitum viginti preliis superavit. Bis in Italiam
 contendit; semel, cum Cesar declaratus est, ante Constantiense conc- 334
 ilium, quo quidem tempore universam ferme Cisalpinam Galliam
 sedandi belli causa lustravit. Philippum Mariam ducatus Mediola-
 nensis titulo sua auctoritate fecit insignem. Iterum evocatus est a 335
 Philippo, dum Venetorum bello durissime premeretur, cui, si auxilio
 foret, Augustalem coronam ille promiserat; profectus Mediolanum
 affectato nimium ducis colloquio, cum in arce Iovis ille se obclu-
 sisset, virum nunquam videre potuit. Ob contemptam Cesaris im- 336
 potentiam id factum plerique iudicarunt. Verum exacta Parme hieme
 in Etruriam non sine magna indignatione concessit. A Senensibus 337
 honorifice exceptus aliquot ibi menses subsedit et formosissimarum
 sepe spectaculo matronarum exhilaratus est. Hic memorabile illud 338
 duorum amantium exemplum intercessit. Euryalus enim iuvenis eque-
 stris ordinis et comes Augustalis mira pulchritudine spectatissimus
 primo obtutu in Lucretie Senensis amorem exarsit; pari quoque 339
 ardore correpta virgo, quam tanta venustate formeque prestantia
 ea tempestate prepoluisse memorant, ut alteram multi Venerem

cognominarent. Amoris estus perbreui utrunque voti compotem fecit. Sed abeunte Romam imperatore, cum Euryalus amicam desiderere cogeretur, secundum digressum altera sexus imbecillitate parum constans pre amantis inopia expiravit, alter amicorum consilio et solacio aliquantisper instauratus, quamvis vitam distulit, nunquam tamen amplius ridere visus est. Cum Romam imperator venisset, ab Eugenio coronatur. Hinc profectus per Flaminiam Ariminum, mox Ferrariam Mantuamque revisit, ubi, cum a Ioanne Francisco Gonzaga honorificentissime exciperetur, non modo ius dominatus imperatoria auctoritate illi confirmavit, sed Barbaram Brandeburgensis principis filiam ac sibi arta affinitate coniunctam Lodovico eius filio coniugavit; quibus quidem nuptiis haud parum domum illam honestavit. Demum icto cum Venetis federe Philippo infensus in Germaniam rediit secundumque reditum vix annos tris quattuorve vixit.

Referunt preterea principis magnificentiam superbissima eius edificia atque illa imprimis, que Bude statuit. Ante arcem sacellum erexit, quod divo Sigismundo dicavit, cuius quippe numini se peculiari religione fecerat obnoxium, idque amplissimo sacerdotum collegio donavit. Item edificavit in arce palatium multum Romane referens antiquitatis, muro arcem obduxit ambulacrisque amenissimis exornavit in specularie porticus speciem. In media fere arce turrim amplissimam fundavit ex quadrato veluti cetera omnia lapide, que ad duo subdialia pertinet, sed morte preventus initum opus non absolvit. Ex altera Danubii ripa in Pestana civitate, que e conspectu est, molem posuit in arcis obiecte speciem, ut hinc supra Danubium perpetuo ponte arcem utranque coniungeret. Verum mors invida tam superbi operis initium interceptit; quod si perficere potuisset, Traiani pontem, quem in superioris Mysie ripa quondam ille fecerat, procul dubio superasset. Nunquam opera spectabilis, ut non ex illis animi magnitudinem plane metiri videare. Quid plura? Quanquam satis superque domi forisque is clarus est habitus, tamen, si equiorem sibi fortunam nactus esset, complura talem principem secula non vidissent.

Post fatum igitur Sigismundi legati, qui dudum destinati fuerant, in Bohemiam cum testamenti tabulis properant, ne quid ob eius obitum novitatis oriatur. Albertus et Elisabetha coniunx in Ungariam corpus deferunt unaque cum regio corpore imperatricem captivam abducunt miserabile humane miserie spectaculum. Cum Pisonium primo descenderent, e pagis et oppidis undique lugubres Ungari occurrebant, ultro miserabantur et comploratu filie generique lacrimas augebant, quin et ingentem regine vincula commiserationem excitabant. Unicum omnibus solacium occurrebat novi regis electio, quem optimum futurum omnes augurabantur. Comititia regia sine ulla controversia et contentione futura sperabant, quando sat omnibus Alberti virtus explorata fuerat, sed, cum de Sigismundi pientissimi regis et de omnibus optime meriti funere cogitabant, in fletum decidebant. Nullum mestissimum exequiarum honorem

huic pro dignitate persolvi posse predicabant. Pisoniani corpus honorifice excepere, persolvere postero die iusta et patrem Ungarice gentis pientissimum publico funere complorarunt. Corpus deinde Budam devectum atque, veluti vivens ipse legarat, Varadinum detulere, quando divi se Ladislai numini semper addixerat. Cum ingenti populorum procerumque frequentia elatum funus et in Ladislai basilica ex testamento conditum. Mox, postquam conclamatum est, Albertus cum uxore ceteraque nobilium turba ad regalia comitia festinarunt. De his hactenus.

Sigismundi temporibus multis Italia bellis estuavit imprimisque Cisalpina Gallia Philippi ducis Venetorumque discordiis, quæ ob imperandi cupiditatem redintegrare videbantur; in dies diuturno bello laboravit atque multo longiore Neapolitanum regnum, cuius gratia Aragones Gallique tot annos acerrime decertarunt. Ioanna nanque Ladislai regis soror, postquam secundum fratris obitum liberis orbatæ hereditario iure regnum accepit, unum et viginti regnavit annos, in femineo sexu virilem illis temporibus animum pretulit, in tot bellis et calamitatibus patientiam magnam ostendit. Cum multi eam reges captare studerent, Alphonsus Taraconensis rex primus in eius se gratiam insinuavit, quod eo facilius impetravit, quando suum atavum adversus Carolum primum id sibi vendicasse audiverat. Hunc Ioanna filium adoptavit, at is mulieris veritus inconstantiam ex nonnullorum exemplo Neapolitanas arces mari expositas presidiis munivit, Serianum magnum, ut aiunt, senescalcum in vincla coniecit. Quod idcirco ab eo factum, ut varia regine studia coerceret. Ad extremum multo milite in Neapolitana arce circumvenit; multa ingratitude indicia hinc edidisse visus est. Ioanna ingentem hominis ingratitude causata adiecta Martini summi pontificis auctoritate ius adoptionis abrogavit Alphonso Lodovicumque Andegavensem Sforcie suasu e Galliis accitum redoptavit. Quare Bractius Montanus cum Alphonso fedus init, Sforcia Ioanne ductu auspiciisque Neapoli Aragones exegit. Post Lodovici fatum Renatus Narbonensis Gallie princeps in eandem adoptionem assumptus est, qui variante diu fortuna cum Alphonso dimicavit, demum vi regno exactus illi cedere cogitur.

Sub eiusdem imperio Eugenius a populo Romano eiectus Tiberique delapsus Florentiam aufugit. Cum is princeps Basiliense in se concilium moliri sentiret, quod a Martino fuerat indictum, accitus sepe non paruit, quo ex Hispania, Galliis, Germania et Pannoniis optimates multi plane convenerant; quare pontificatu synodi decreto abdicatus est et Amideus Sabaudie dux pontifex maximus declaratus. Eugenium perhibent indignatione percitum composita inter Carolum Gallie regem ac ducem Burgundie pace Caroli filium cum ingenti equitatu in Basilienses concitasse, quo quidem bello synodus repente soluta est. Frequentissimum hic deinde concilium Florentie indixit, quo maximo sumptu e remotissimis partibus principes acciri iussit; huc ultro Ioannes Paleologus imperator Grecorum, item Constantinopolitanus patriarcha cum multa Græcie

nobilitate doctissimisque pontificibus et presbyteris convenere. Hos Armeni, Ethiopes, Georgiani Iacobiteque ex Asia ac Libya secuti sunt. Hic orientalis occidentalisque ecclesie salubris est facta conventio.

LIBER IV.

Duas Sigismundo uxores fuisse diximus Mariam et Barbaram ; 1
alteram Lodovici regis, Hermanni Celie comitis alteram filiam fuisse
scripsimus. Exactis rite imperatoris exequiis Elisabetha, quam a 2
Barbara ille tulerat, una cum Alberto viro ac cetera optimatum
pontificumque manu ad comitia regalia Albam properarunt, ubi in
frequentissimo Pannonum conventu omnium ordinum populorumque
suffragiis summo consensu Kalendis Ianuariis rex et Elisabetha re-
gina salutata est. Eodemque die ex auspicio uterque pro more co- 3
ronatus, quod quadringentesimo octavo supra millesimum factum
est. Quare in Pannoniis Sigismundi manes, prout ipse legarat, voto 4
potiti sunt. Legati vero, qui in Bohemiam concessere, advocata
contione testamentum publice recitarunt. Post, ubi omnes hinc ut- 5
runque Alberto et Elisabethe regnum a patre iure legatum cogno-
vere, subinde adiiciunt perquam iniquum ac summum esse nefas
hos paterna hereditate privare, accedere et alia, que Sigismundi
testamentum violare vetant. Imprimis Alberti maxima in Bohemos 6
merita, preterea probitatem ingenitam, viri iustitiam et cum opibus
et nobilitate sapientiam, quo neminem hec tempora meliorem of-
ferre posse asseverabant ; hunc vicinum beneficentissimum, clemen-
tissimum principem in Bohemos et Moravos fuisse repetunt. Com- 7
memorant quoque Ioannis Caroli, Venceslai et ipsius denique Si-
gismundi in Bohemos immortalia beneficia ; nil iniquius committi 8
posse, quando ad maximam orbitatem tantus sanguis redactus erat,
quam Elisabetham unicas tot principum Augustorumque reliquias
paterna per impium facinus hereditate privare. Item interlicere inter 9
Bohemie reges Austrieque principes inviolatum extare fedus Au-
gustali auctoritate munitum, ut, ultra prius domus regali stirpe ma-
sculove successore defecerit, ex altera regem accipere ex compacto
cogatur ; successorem igitur ex Austria vocandum nec eo potio- 10
rem alterum optari posse, quippe qui et suo et uxoris iure et divi Si-
gismundi iudicio est omnibus anteferendus. Ungarorum sententias 11
imitari oportere, utpote qui tam cupide hunc et iuxta atque e celo
datum acceperunt. Bohemi tandem his rationibus victi Albertum
secundo Nonas Maias regem crearunt. Ii tantum proceres interces- 12
sere, qui, cum una cum Barbara conspirassent, haud alia condi-
tione sua suffragia Alberto Elisabetheque daturos fatebantur, quam
nisi prius postulata quedam impetrassent. Eorum ergo nomine Alscio 13
Sterembergius ad Albertum venit, postulata nanque omnia irrita
fuere ; Albertus preterquam ea, que socer indulerat, nihil affirma-
vit. Interim Barbara, que a custodibus inter Ungaros asservabatur, 14
cum castella quedam munitissima, que in Ungaria retinebat, novo
regi tradidisset, libertatem sibi comparavit ; duodecies mille aureus

quotannis ei, quoad viveret, ex fisco constituitur. De Bohemicis 15
rebus hactenus. Nunc autem ad Pannonicas redeundum est et, quid
coronato rite Alberto novitatis Bude obtigerit, enarretur.

Secundum Alberti coronationem seva Bude seditio suscitatur; 16
nam, cum civitas ex Ungarica Alemanicaque gente constaret, ob
morum dissimilitudinem contrariaque studia gravibus inter se fac-
tionibus laborabat. Hinc inter eos antiqua condicio fuit, ut uno ex 17
Alemania, ex Ungaria pretorem urbanum altero anno crearent, quem
iudicem appellant; rata ac firma inter eos fuit ista consuetudo, que
sacre sanctionis loco habebatur. Alemani, quando arte, urbanitate, 18
opibus et calliditate plus poterant, sepe infensam sibi gentem pre-
tura privare studuerant, variis sepe iniuriis contumeliisque adver-
sarios affecerant, sed illi dissimulatis odiis patientia quadam eorum
invidiam declinarant; reformidarant quoque ipsi Ungarorum vires
et, quid in alieno regno molirentur, diligentius pensitarant. Nunc 19
autem oblata patrandi facinoris occasione, siquidem Alemanum se
regem nactos esse cernebant, haud ultra cunctandum esse rati ab-
rogande gentis consilia ineunt. Erat in urbe civis Ungarorum prin- 20
ceps, qui Ioannes Euthveus dictus est, vir profecto gravissimus,
multi consilii compos atque his admodum formidolosus, quando-
quidem Alemanorum probra molestius quam ceteri ferre solebat. Is 21
unus erat, qui nec in senatu nec publice privatimve sue nationis
dignitatem quoquo modo ledi patiebatur, unde universam in se
Alemanorum invidiam plane conflaverat. Contra ii hunc unum in 22
republica patronum habere putabant, qui libere ubique loqueretur.
Ioannem igitur sub pretextu criminis illi ceperunt, in suis edibus 23
in vincla coniecere, mox in abditis penetralibus variis cruciatibus
afficere occepere, quibus tandem enectum culeoque insutum alligato
gutturum lapide in Danubium clam demerserunt. Octo circiter dies 24
facinus tale delituit, mox cadaver emersit ac ripis ab undis expo-
situm clandestinum scelus indicavit; cum plurima vulnera et stig-
mata circumferret, id ab Alemanis vulgus factum esse repente
coniecit, cum his olim infensum nimis esse cognoverit. Eo tempore 25
novi regis gratia multum nobilitatis Ungarice Budam forte conflu-
xerat, deprehenso facinore tumultus in urbe ab Ungaris excitatur at-
que ingens mox oborta seditio. Alemani facinoris huiusce conscii sese 26
in proprias quisque edes receperunt, pessulis id obicibusque ob-
dunt, armis instruunt obfirmantque presidiiis, quando in se arma
capi sentiunt. Mox in eos vulgo fit concursus, suspectas primum 27
edes expugnant negotiatorum opibus mirifice completas, trucidant
homines, quos offendunt, nec etati nec sexui parcunt. In ceteros
deinde impetum faciunt ac pari usquequaque crudelitate grassantur.
Adaucta vulgi licentia in alios externos et in Italos vel maxime ne- 28
gotiatores prede cupiditate fit impetus. Pre furore efferatissime gen-
tis urbs universa passim cedibus et clamore completur. Erat ea 29
tempestate Bude Iacobus vir sanctissimus ex agro Asculano natus,
qui propagandi divi Francisci ordinis gratia ex Italia in Panno-
nias cum Ioanne Capistrano pari sanctitate predito paulo ante ve-

nerat. Miseratus barbare gentis immanitatem audita seditione sumpto ³⁰ salvatoris nostri patibulo cum universo sacerdotum collegio e Ioannis ede prodiit nunc misericordiam exclamans, nunc Iesu Christi opem ingeminans, nunc armatos per Christi passionem obtestans, arma deponant, Christiano et civili parcant sanguini, divinam iram reformident; quin etiam flexis sepe genibus obsecrans, ne ultra se- ³¹ viant, iniurias omnes presenti animo deo vendicandas remittant. Contra illi, veluti si deum in subsidium advenisse reputassent, eo ³² crudelius seviunt, neminem ex illis deprehendunt, quin extemplo trucidant, eorum furtunas, merces et bona cuncta diripiunt, item in publicum tracta plebi diripienda preponunt. Iacobus autem, cum ³³ in vesaniante turba se nec verbis nec divini salvatoris imagine quicquam proficere posse conspicaretur, in edem Ioannis, unde dudum exierat, se recepit. Ungari longa Alemanorum cede satiati tandem desiere. De his hactenus.

Albertus igitur utroque regno potitus uno eodemque tempore ³⁴ et rex et imperator Romanorum creatus est, e sententia supremis honoribus et Augustali dignitate sine controversia fungitur, uno anno par socero factus parem quoque gloriam assequi studet. Bohemica imprimis obtigit expeditio. Prasco nanque audita Alberti voluntate, ³⁵ quemadmodum ab Alsione certior factus erat, primores sue factionis acciri iubet eaque Husitica magna ex parte fuerat; coacta factione de alio rege creando decernit, demum Casimirum Polonie regis germanum annos tantum tresdecim natum regem declarat; oratores subinde mittit, qui auxilia postulent, quibus destinatum illi regnum tueantur. Interea principes, qui imperatoris eligendi po- ³⁶ testatem habent, apud Francofordiam rem Romanam Alberto commendant. At ille rei Romane publice summam Ungarorum procerum iniussu accipere haudquaquam ausus, veluti a regni initio illis promiserat, eorum animos prius consuluit. Rogati vero illi Si- ³⁷ gismundi imperatoris exemplo id dissuadere ceperunt, quippe qui, dum Italiam, Germaniam variaque loca Christiane reipublice gratia lustrare cgebatur, diripiendam Turcis Ungariam deseruit; ad ex- ³⁸ tremum, cum multa ultro citroque disputata fuissent, omnium consensu, ne tanto Albertum honore defraudarent, accipiendi Romani imperii potestatem faciunt, quod quidem summa Germanorum omnium congratulatione est ab illo susceptum. Tunc etiam legati Bo- ³⁹ hemice gentis nomine ad Polonie regem profecti sunt, quorum alter Ioannes Rabensteynus, Henricus Platius alter dictus est; ii regem orarunt, ne fratrem Bohemie regnum interturbare patiat, quod nullo iure assequi potest, quando Albertus et procerum po- ⁴⁰ pulorumque suffragiis et Sigismundi testamento rex esset; iubent veteris amicitie esse memorem; demum, si preter fas et equum alienum fratri regnum comparare contendat, admonent, ne ita aliena occupare pergat, ut pro suis dimicare cogatur; Alberto Bohemis- ⁴¹ que omnibus, ut sua retineat tueaturque, neque vires neque animum deesse; paucorum levitatem audaciamque contemnat; hortantur, quanta dignitatis ac virium paucis diebus Alberto facta sit accessio;

secum reputet, si quid ausit, id non in Bohemos modo, verum 42
etiam in Germanos, Ungaros et Alemanos ac in universam denique 43
Christianam rempublicam omnes fieri reputaturos. Polonus ad hec 43
mutuam sibi cum Bohemis amicitiam intercessisse ingenue se fa-
teri neque alium, quam antea fuerit, sibi esse animum, veterem
benivolentiam a maioribus institutam se omni studio et officio ser-
vaturum; se tamen fratrem a potioribus optimatibus delectum regni 44
iure nunquam privaturum neque intercessurum unquam, quin tra-
ditam sibi potestatem assequatur; immo se Bohemos admonere,
cognate gentis regem habeant; Bohemis et Polonis idem fuisse ge-
nus, quod lingue similitudo testatur; si peregrinum regem admi-
serint, non in rem suam fore, quocum semper interprete opus est;
et, quos neque lingua neque morum similitudo conciliarit, nullam 45
cum his concordiam caritatemque intercessuram; Teutonum et Sar-
matarum mores ac studia usque adeo diversa esse, ut in hanc us-
que tempestatem inter se congruere nequiverint; se regno suo mi-
nime timere neque externas reformidare vires, proinde impensius 46
hortari et monere, ne qua deinde penitentia corripiantur, ut fratrem
recipere quam ab eo recipi malint. Cum hec dixisset, preciosis mox 47
omnes pellibus magnifice donatos dimisit. Contra vero adverse fac-
tionis oratoribus se propediem copias missurum esse respondit.

Iglaviam interea contendit Albertus, ubi Ulricus Rosensis, May- 48
nardus compluresque optimates ardenti desiderio novum regem
expectabant. Prasco per internuncios precatur Albertum, ne invita 49
factione sua regnum adeat, sua prius suffragia petantur, quibus per
contemptum omissis nullum se regem in Bohemia passurum plane
fatetur. Contra Albertus eum iure regem haberi oportere, quem maior 50
pars Bohemie elegisset; ad hec vehementer orare, se benignissimum
omnibus futurum admittat, quietem regni inturbare caveat, e su-
perioribus malis, quibus diu Bohemia laboravit, consilium sumat,
pacem quam bellum malit; si quietem ac otium sue gentis optarit, 51
nihil unquam ab ipso frustra petiturum; a novarum rerum mole
animum revocet, tutiora consilia subeat; quod si contra perrexerit,
presentaneam penitentiam incessuram hominem tandem affirmat.
Motis hinc castris Albertus Cuthnam, quam sine presidio Prasco 52
reliquerat, vi capit. Mox Pragam caput gentis iter intendit; frequen-
tissimus hinc populus congratulatum occurrit, regem Augustumque
salutat. Qui Prasconis partes sectabantur, conventum iterum haberi 53
postulant; reiecta istorum postulatione tertio Kalendas Iulias Prage
rite coronatur. Cum Prasco se nihil intercessione sua proficere 54
posse intellexisset, armis iam agendum esse ratus Coloniam non-
nullasque socias civitates presidiis munitionibusque firmat; duo equi-
tum milia et Polonis accepit. Postquam se iam aliud audere posse 55
intelligit, eos primo gravi bello sollicitat, qui Albertum admisere;
horum agros populatur et vastat. Tanto expeditionem hanc animo 56
adoritur, ut nobiles, quoscumque a principio ceperit, omnis cum iura-
mento dimiserit, ut ad commeatus diem redirent, diem autem com-
meatus prefinivit, cum eius ad Pragam castra esse senserint. Nihilo 57

secius Albertus omnia prospicit curatque, que bello sunt usui; milites inductorat, delectum habet, a Pannoniis Austriaque copias evocat. Cum brevi exercitu, qui in eo tumultu ac temporis angustia cogi potuit, ante auxiliorum adventum Polonis obviam prodit, facit pugnandi copiam, quam illi continuo declinare, quin etiam per Cuthne montes ac Sobeslaviam ad Taboritas hereticorum asylum confugere, locavere castra pro menibus et ante urbem Albertum expectare decernunt rati, si quid in bello preter opinionem acciderit, in amicam civitatem haud secus atque in propriam arcem se repente confugituros. Rex interea per Benescaviam cum exercitu iter facit, ut, quam ocissime posset, hostes conveniret. Oratores premit, qui eos admonerent, ut populationibus et incendiis abstinere, agris, hominibus pecoribusque parcerent; cum de Bohemie possessione inter se et Casimirum nunc agatur, rem prelio, non provincie vastatione dirimendam, cultam potius quam desertam esse utrique habendam; si nullum populis detrimentum inferatur, haud inutile utrique futuram; gentis innocentiam nulla sevitia esse ledendam. Respondere Poloni iam pugnandi potestatem ab eo tantopere anhelatam, cum advenerit, non defuturam neque se latere humani sanguinis avidos diis immortalibus parum caros fore; Sarmatice non esse gentis detrectare prelium, ad quod se natam non infitiatur. Hoc nuncio exhilaratus Albertus castra movet et quadrato agmine postero die in conspectum Polonorum advenit; circiter mille passibus procul ab hoste metatur. Tumultuaria, non statim diebus singulis pugna conseritur, extrema tamen Poloni tentare non audent, verba tantum gloriosa faciunt. Ad hec regis castra corrogatis undique auxiliis complentur, nam Christophorus Bavarie princeps advenerat, qui Danie mox regno potitus est, item Fredericus Saxonie et Albertus Brandenburgensis regulus advenere. Triginta milia hominum in Alberti castris fuisse memorant, in Poloni vero quattuordecim, qui, cum se proxime Taboritarum menibus admovisset, instructa acie in certamen descendere non audebat. Albertus negata certandi copia grandem machinam in hostium castra intendi iubet, qua tanta cedes facta, ut vix credi possit. Nunquam intendebatur, quin circiter octoginta disperderet; diffingere passim hominum capita, modo humeros et femora frustillatim disicere et cuncta cruore fedare; miserabile profecto spectaculum. Poloni hoc tormenti genere perculsi se intra menia recipere. Georgius interea Pogebraccius, qui Prasconi adheserat, Tabor cum optimo equitatu dum facit iter, in equitum Alberti turmam incidit, qua cum extremis viribus dimicare coactus victoria potitur et hinc primum sibi nomen comparavit. Rex autem, cum Taboritas nulla vi nisi fame expugnari posse conspicaretur, ne frustra ibi tempus terere videretur, obsidionem solvit; ipse Pragam concessit. Fredericus, cum in Saxoniam redire contendit, in insidias hostium incidit, sed nequaquam in tanta trepidatione animo consternatus instructa dicto celerius acie cum hoste confligit multisque cesis et fuis fugatisque ceteris, cum maximo quoque captivorum numero se cum suis in-

columem in patriam recepit. Poloni absumptis pecuniis amissis 72
 equis turpiter in Poloniam redire coacti sunt. Ad hec, cum rex Po-
 lonie nondum suorum fortunam accepisset, cum duplici exercitu
 Sclesiam dudum, ut in Bohemiam properaret, intraverat, sed audita
 suorum fuga vastato agro pedem retro tulit. Albertus, ut Poloni 73
 audaciam ulcisceretur, haud cunctandum esse ratus Ulricum Celie
 comitem Bohemie regno prefecit, ipse continuatis itineribus per
 Sclesiam Gorlicium venit, que Bradislaviensium urbs est opibus
 et nobilitate potens et Sclesitarum caput. Cum Bradislavienses 74
 belli ducem peterent, Albertum Brandeburgensem principem dedit,
 qui longe lateque coloniam incursaret, predas abigeret et cumulas
 a Polono penas exigeret. Verum non multi intercessere dies, quod 75
 de concordia agi ceptum est, quandoquidem Basiliense concilium
 misso legato intercessit, quem Rudericum Burgensem episcopum
 fuisse perhibent Hispana gente natum, virum probitate magna et
 summa integritate auctoritateque predictum. Hic Albertum prius 76
 convenit, apud quem presentibus utriusque partis oratoribus, cum
 de concordia ageret nec eam conficere posset, delegata sibi causa
 indutias fecit. Cum apud Wratislaum Polonie regem deinde con- 77
 ventus esset indictus, Albertus, dum eo iter facit, e gradu forte pro-
 labitur. Quare haud parum lesus aliquamdiu loco moveri non po- 78
 tuit, claudus hinc factus per Moraviam transiens in Austriam in-
 fecta pace rediit; ex auspicio se ad percutiendum fedus prodiisse
 ratus Poloni amicitiam parvi fecit.

Ulrici preterea comitis iniquitas intercessit, quem Bohemie regno 79
 prefecerat, ex quo intelligi potest, de committenda cuiquam regni
 prefectura quam diligenter prospiciendum sit. Ulricus imperandi 80
 cupidus tantique regni gubernationem adeptus clam primo cum
 optimatibus de vendicando sibi regno agere cepit, variis in dies
 artibus ad captanda virorum studia utebatur. Quecunque iste moli- 81
 retur, amicorum litteris admonetur Albertus; vir prudens materiam,
 qua procerum animos ille sibi conciliabat, subducendam illico cen-
 suit, quare statuta stipendia illico subtraxit. Ille se hinc veluti 82
 exauctoratum intelligens magistratum ultro dimisit e provinciaque
 decessit. Maynardus Ulricusque Rosensis iussu regis huic surrogati.

Dum hec ita geruntur, audito Sigismundi obitu magnam hinc 83
 Turci audaciam sane conceperant; videbant enim in Rascia, quam
 superiorem Mysiam veteres appellabant, suum imperium facile pro-
 pagari posse. Despotes Georgius provincie regulus, cum fere gen- 84
 tis viribus obstare non posset, traecto Savo Danubioque in Un-
 gariam emigravit. Eum ceteri nobiles sacerdotesque secuti; unus 85
 dumtaxat filius in Mysia relictus est, qui Synderoviam in ripa Da-
 nubii sitam et a Turcis obsessam propugnaret. Cum Ungari iam in- 86
 ferioris Pannonie fines Turcum attigisse novissent et solo ab hoste
 Savo dirimi, ad regem nuncios crebro mittunt, qui ad protegendum
 regnum copias mittat; imminens fede gentis periculum significant,
 multis precibus properare cogunt. Albertus nuncii importunitate fe- 87
 stinare iussus, ne obsessos socios perire pateretur, quacunque potest,

celeritate continuatis itineribus in Ungariam contendit. Cum Budam⁸⁸ venisset, de Georgii Palocii metropolite Strigoniensis obitu statim significatum est, cuius quidem viri summa auctoritate prediti fatum egre tulit; in Strigoniensi nanque is arce coronam sibi cum regia supellectili creditam asservabat. Eo una cum regina rex properat⁸⁹ arcemque uxori dedit; illa cum prefectis erarii thesaurum totum recognoscit, coronam inter recognoscendum clam subreptam anicule tradit. Postquam cetera rite recensuit obsignavitque, Albertum secuta Budam rediit. Cum belli metus et tumultus instaret, sine auxiliis adversus Amratem Turcorum regem castra movit eaque inter Tibiscum et Danubium collocavit. Dum accita expectantur auxilia, Synderoviam, quam Turci obsederant, dies ac noctes graviter oppugnant atque eo impensius expugnare contendunt, quo propius hostem cum subsidiis appropinquare sentiunt, neque parcut machinis neque extremis periculis abstinere. Neque spes neque diligentia frustratur eos; nam, antequam Albertus illinc castra movisset, illi vi castellum capiunt, quod, cum a sancto Andrea nomen acceperit, barbari Synderoviam vocant. Potiti oppido pro more seviunt, Stephanum despotis filium capiunt oculosque exerunt, sororem eius principi suo matrimonii loco coniugant. Item Gregorium Stephani fratrem pariter excecant. Lazarus vero, qui tertius ex his erat, cum patre Georgio in Ungariam evaserat. Oppidanos cum presidio ad unum omnes intericiunt. Multi, ut mitiore se vita uteretur, hoc a Turco commentum excogitatum fuisse referunt candens aeneum oculis obiecis, ut infesto calore exiccati aciem visus amitterent et luce capti speciem retinerent. Inita cum Turco affinitas fortissimo iuveni nil commiserationis adiecit, quandoquidem apud Turcos pro facultatibus plures uxores ducere fas est et diversus in plures amor, veluti fluvius facile extenuatur, quare tantum apud eos contemptum multitudo parit uxorum, ut pro ancillis potius quam vite comitibus ac sociis habeantur. Synderoviam Augusto⁹⁷ mense captam perhibent. Ad hoc triste nuncium Albertus et Pannonia animo consternantur. Iam fines Ungarie Turcum propagato plus⁹⁸ opinione imperio attigisse vident, immo pro foribus immitissimum prepotentemque hostem conspiciunt.

Sed, cum post captum oppidum dimisso tantum presidio Turcos hinc abiisse sensissent, ipse quoque rex oborta in exercitu seditione, qui pre nimio estu ventris profluvio misere absumebatur, castra solvere coactus Budam revertitur. Ob ingentem estum, quem¹⁰⁰ in ea expeditione subiverat, in profluvium alvi perniciosamque dysenteriam concidit. Morbi causam peponum arguunt fuisse edacitatem, nam, dum precordia cum gule oblectamento refrigerare contendit, sue vite tetendit insidias. Quamobrem, cum alvus sisti non posset, provisa morte, ut in patria regione moreretur, Viennam versus iter cepit; venit Strigonium, ubi pre languore aliquantisper immoratus est, sed, cum Strigonio profectus in vicum pervenisset, qui Nesmel dictus est, ingravescente morbo testamentum condidit et sexto Kalendas Novembres ibi vita decessit. Nonnulli in Simonis¹⁰²

et lude sollemnibus expirasse tradunt. Duos in regno ante, vel aud-
dere non licuit, siquidem annum unum, menses novem ac dies
duodetriginta regnavit. Obiit autem salutis anno quadringentesimo
trigesimo nono supra millesimum. Elisabetha defuncto rege cum fre- 103
quentissima pontificum procerumque turba corpus ad Albam rega-
lem refert, honestissimis id exequiis exornat. Tres ibi nationes 104
consimili dolore ac planctu pientissimum regem deplorare cernere
erat; hinc Norici, hinc Bohemi ac Ungari certatim omnes regis op-
timi laudes profuso luctu referebant. Funus singulari pompa ela- 105
tum, corpus inter monumenta regum ex more Ungari principes re-
condidere. Fuit Albertus statura corporis aliquanto supra medio-
crem, mira fortitudine ac liberalitate insignis; preter eximias viri
laudes intentissimum religionis studium pietatisque culturam predi-
cant. Item colore subnigro, venerando aspectu, preterea mitissi- 106
mus et in suos omnis nimium exorabilis fuisse dicitur. Beatum 107
igitur imperium Romanum cum Ungaris et Bohemis omnes fore iu-
dicassent, si Alberti diutius auspiciis gubernari potuisset.

Amrates autem audito regis obitu elatus superiorem Mysiam 108
populatur, maximam eius partem occupat; mox in Thessalonicen-
ses castra movit non ignarus, si antiqua opulentaque urbe potiri
posset, haud difficulter ceteras Grecie oras in dicionem suam redac-
turum. In huius civitatis obsidionem vires omnis effudit; quicquid 109
terra moliri potuit, huc coegit. Capta vi tandem Thessalonice in Eto-
liam et Epirum castra mota, quas quidem provincias crebris incur-
sionibus tot spoliis et rapinis affecit, ut provinciales aut barbaro
parere aut solo patrio emigrare cogerentur. Exacti hinc populi tra- 110
iecto Adriatico mari universam Italie oram, que e conspectu est,
his temporibus inundarunt atque multas maritime regionis urbes,
que aut celi iniquitate aut longo senio effete fuerant, adventu suo
instaurarunt. Quare tempestate hac res Turcorum laborante inte- 111
stina discordia tunc Pannonia nimis adaucte sunt.

Postquam Albertum vita defunctum fama percrebuit, Bohemi, 112
qui in duas partes divisi fuerant et intestinis factionibus graviter
fluctuabant, Pragam omnes confluxere; de redintegrandi imprimis
republica aliquamdiu disceptatum. Quod ubi factum est, ad Kalen- 113
das Maias regalia comitia indicuntur. Extincto vere religionis auc-
tore hereticorum, que haud parum depressa fuerat, iterum exarsit
audacia; Rochezana, qui ad Grecium relegatus fuerat, Pragam extem- 114
plo rediit, ubi relaxatis ex morte regis habenis nihilo minus solito
in profanam effusus insaniam in contione quaque in Romanam ec-
clesiam, in pontificem maximum, in apostolicum senatum, in pa-
triarchas et metropolitans, in ceteros ordines sacraque collegia im-
pudentissime imprecatur apud omnes exclamans mystica sacra
multis piaculis fuisse polluta, apud Bohemos tantum vere religionis
initia immaculata permansisse. Infandum pertinacia sua piaculum 115
auget; pretiosissimum Christi sanguinem infantibus dementibusque
propinat. Adversantes domo sacerdotes explodit; in sacro loco se- 116
pulturam omnibus interdicit, qui sub panis vini que specie mysticam

condicionem detrectarint; execrabilem animorum pestem instaurat et sedatum illorum interitum redintegrat. De Bohemis, quid post regis obitum novitatis ediderint, ostendimus, nunc, quid in Ungaria acciderit, brevissime referendum.

Elisabetha secundum regis interitum gravida iam relicta, postquam in regiam relata est, lugubrem vitam ducit reputans secum non minoribus quam Elisabetha et Maria quondam laboribus se amisso viro laboraturam; a fortuna patris Bohemorum discordias et fraudes Ungarorum probe didicerat. Illud succurrebat imprimis se ac infantem, quem adhuc in utero ferebat, nil profecto aliud quam fortune spectaculum futurum; a viri morte, ab immatura viduitate, a presente orbitate infaustissima queque hariolatur, se destitutam et infelicem infantem etiam utcunque editum multo infeliciorem auspicatur. Item feminei presertim sexus pensitat imbecillitatem. Regni consortem, ut tutius res agatur, non aspernit; nihil quoque succurrit antiquius, quam fortune se aliqua ex parte temeritati subtrahere, in tutioris vite condicionem asserere, si honeste liceret. Nil quandoque magis optare, quam huiusmodi ludi missione donari. Dum consternato sic animo regina vexatur, accersi primores imperat vel eos maxime, quos regni charitate, prudentia et pietate haud parum valere diu noverat. Prestanti procerum fecunditate tunc pollebat Ungaria, ne minore quidem pontificum turba florebat. Cum frequentes ad reginam optimates convenissent, hec imprimis verba fecit:

Cum optimum dudum regem immo patrem pientissimum miserimus, de futuro principe decernendum est, patres, ne sine capite ac moderatore perditum cuncti principes eamus, immo, ut officium dignitasque postulat, publice saluti consulamus, et, cum extincto potiore lumine vos ad tenebras redacti non secus atque ad lunam homines nunc oculos universi in me convertitis, fatebor equidem ingenue nullam vobis ex me lucem oriri posse. Quamquam me iure heredem regni Sigismundi filiam, Alberti regis uxorem et reginam auctoritate vestra diu approbatam esse non infitior, tantarum tamen rerum me impotem esse libere fateor, ne tantum mihi arrogare videar, ut supra vim etatis et sexus tante molis imperium ausim moderari. Me non parum Marie ac Elisabethe deterret audacia, ne me quidem Pannonica latent ingenia Bohemiceque secte. Proinde mei sexus et ingenii vires emensa salutarem tantarum rerum moderatricem me esse non posse confiteor. Si prolem, quam edidero, expectare volueritis, longa quidem et formidolosa hec erit expectatio; quin et vereor, ne femellam potius quam marem edam. Quare reipublice vestre consulite, optandi vobis interregis gubernatorisve facio potestatem. Eum disquirite, qui multo femina melius huiusce regni temperet habenas. Et, cum hinc, salutem vestram quanti faciam, intelligere facile possitis, Elisabethe ac future prolis, quecunque fuerit, in tempore memores estote, hinc meum in vos omnis amorem pensitate. Neque tamen, patres, ex eo, quod hoc vobis liberum esse facio, regno cedo iurave resigno hereditatique renuncio, immo vos per deos, per Sigismundum, per

Alberti nuper erepti pietatem oro et obtestor, ne me regni vel mei iuris expertem esse iubeatis neque, si faustam divina benignitas prolem dederit ac veluti e celo ad vos demiserit successorem, hereditario, queso, iam regno defraudetis. Servate igitur per deum hominumque fidem sempiterna memoria parentis beneficia et, qua fide illa tueri debeatis, vobiscum assiduo reputate. Cavete, per ingratitudinem aliqua in eius manes piacula committatis, in que multo severius quam in reliqua a deo animadverti solet.

Mox in lacrimas effusa conticuit. Ex hac regine oratione multa et diuturna mala promanarunt, nam, cum usurpata potestate optimates ad eligendum regem animum advertissent, maximum hinc incendium exarsit, hinc Polonis Ungarisque bellum emersit. Quare ex composito regalia sunt indicta comitia, que, postquam haberi cepta sunt, Wladislaum Casimiri fratrem et Polonie regem adhuc iuvenem suum principem extemplo nominant. Que quidem propria declaratio plus temeritatis quam prudentie retulisse visa est; multo nanque tutius ad interregnum res tunc redigi potuisset, quam longarum semina discordiarum serere. Gubernatorem interregis loco creare licuisset, declinassent huiusce belli pericula, que comitiis quibusque regalibus redintegrascent. Rex his condicionibus electus est, ut reginam uxorem ducat et, cum ex Alberto gravida foret, postumo Austria Bohemiaque cedat, futuris Wladislai e regina liberis Polonie Ungarieque ius sit. Declarato rege legati designantur, qui regem e Sarmatis evocent. Quattuor hos fuisse memorant Tininiensem imprimis episcopum, Mathicum Ragusinum Dalmatie prefectum, Emericum Marchalium vaivode filium Ladislaumque Palocium, qui quidem omnes auctoritate ac opibus admodum illa tempestate pollebant. Wladislaum Ungari haud inviti idcirco regem declararunt, quia vicinitate, probitate, iustitia, religione ac magnis denique viribus prestare senserant. Sed, cum prepropera festinatio magna ex parte penitentiam continuo pariat, vix fere legati Gracoviam advenerant, cum repentinis subinde nunciis, qui scitum et elegantem a regina puerum natum esse significabant, pedem referre iubentur. Abrogatur his legatio et potestas omnis adimitur. Illis rei novitate commotis, quid potius agerent, haud facile succurrebat. Quare advenerint, passim rumor effuderat. Wladislaus maximo, ut par erat, honore ac plausu hos exceperat, in senatum longo itinere defatigatos nondum admiserat et, quamvis adhuc illi mandata non exposuissent, ea tamen omnes e rumore noverant. Cum diversi traherentur, mandata tandem, ne turpiter abirent, exequi invita regina et magna reipublice parte decrevere. Aderant eodem tempore Gracovie Turcorum legati, qui vivente adhuc Alberto e Thracia profecti in itinere mortem eius audiverant. Hi Amratis nomine pecunias et exercitum Wladislao deferebant ad gerendum adversus Albertum in Bohemia bellum, que mortuo Sigismundo in duas factiones partita graviter estuabat et altera Casimiro regnum detulerat, altera uxoris iure Albertum retinere studebat. Hac demum conditione sancendum fedus postulabant, ut Casimiro Bohemia potito

Wladislaus ab Ungarorum fide et societate abstineret. De utrisque 146
legatis ad senatum uno tempore relatum est. Turcis responsum est
Alberti morte eorum legationem esse irritam; cum Wladislaus erit
in Ungaria, tunc de ineundo federe agendum.

In senatum igitur Pannonες acciti in frequentissima procerum 147
turba, cum rite mandata retulissent, non sine ingenti plausu a cunctis
senatoribus exauditi sunt. Quanquam multi sententias dixissent et 148
tanti principis absentiam egre ferrent, nemo tamen eum tanti regni
gloria defraudandum esse censuit et hanc Casimiri virtute iacturam
resarciri sperabant. Wladislaus tandem senatus consulto non sine 149
aliqua Polonorum molestia delatum Pannonie regnum accepit; fe-
dus quoque inter Sarmatam et Pannonem eternum percutitur. Com- 150
paratur mox exercitus, qui Wladislaum in Ungariam comitetur. Le-
gati una cum rege novo Budam continuatis itineribus properarunt.
Wladislaus Ungariam ingressus rex per vicos et oppida passim sa- 151
latur. Honestissimus Polonorum procerum comitatus eo tempore
sequebatur; imprimis Andreas et Ioannes Taucinenses et Dobro-
gostius Sandivogiusque Ostrorogii, item duo Ioannes Tarnini ac
Vincentius et Scidova Sciamatulei, insuper Lucas Gorcensis, Nico-
laus Lassovianus, Gregorius Sanoceus, qui annos quinque ac viginti
Leopoli preefuit, et Lesco Bobricius arte bellica exercitissimus.
Sophiam vero matrem fratremque Casimirum secum biduo profici- 152
scentes rex dimisit. Primores Pannonie audito eius adventu salu-
tatum occurrere. Magnus ubique honor exhibitus. Eo tempore Si- 153
mon Rosgoinus Agriensis episcopus, cum Aperiascium negligenti-
us custodiri accepisset, noctu per occasionem oppidum intercepti
Polonis infestissimum impositoque presidio mox regi obviam Ches-
marcum venit, ad capessendum regnum animum eius incendit
assumptisque secum Andrea Taucinensi, Vincentio Sciamatuleio et
Lescone Bobricio Budam, quam Fredericus comes Celie preoccupa- 154
re contendebat, continuo properavit regique aditum patefecit. Lau-
rentius Hedervara, qui eo anno palatinatum gerebat et ex more in-
terregis potestatem habebat, adventanti regi Budensem arcem ultro
patefecit ac in regia sede collocavit.

Quando Wladislaum regem e Polonia Pannonες evocatum in 155
regno constituerunt, quadringentesimus tunc et quadagesimus supra
millesimus salutis annus agebatur et festa Pentecostes instabant.
Elisabetha vero, cum Ungaros potestate, quam tradiderat, abusos 156
esse conspicaretur filiumque genuisset elegantissimum, concessa po-
testatis penitentia extemplo corripitur. Merorem cum amicis et luctum 157
instaurat, quando infanti, quem genuerat, imperium sua culpa
ac stolidam quadam indulgentia abrogatum iri considerat. Conditio- 158
nes pactumque cum Wladislao coniugium rescindit; novum regem
pati non potest et legatos, qui redire iussi pertinaciter mandata
peregerant, in ceterorum procerum invidiam adducit, nonnullos, qui
prius redierant, in carcerem coniecit. Quare duplex in regno factio 159
suscitatur; multi Polono, pars maxima pupillo Ladislao favet, quando-
quidem regis imperatorisque Romani filium hereditario regno de-

fraudari neque fas neque iustum fore videbatur. Accedebat etatis 160
orbitatisque commiseratio, que complurium pontificum regulorum-
que animos postumo conciliarat neque adhuc Sigismundi gesta
beneficiaque multa principum sane mentibus exciderant. Quare ii 161
cum regina coronandi extemplo pueri consilium ineunt, Albam ex
composito cum universa factione contendunt. Quo ubi perventum 162
est, in Stephani basilica inter operandum in frequentissimo con-
ventu Dionysius Seech metropolita Strigoniensis et cardinea digni-
tate peditus pupillum in gremio matris vagientem ac nondum
quartum mensem natum rite coronavit. Lacrimarum profluvium Eli- 163
sabetha inter coronandum spectante populo continere non potuit,
quando plus laboris et discriminis quam otii ac felicitatis insignia
illa puero allatura esse contemplantur, quin etiam ex vagitibus
infantis infausta quedam auspicari videbatur. Reginam quoque cum 164
filio collacrimantem non sine fletu singultuque pontifices ac ceteri
spectatores intueri poterant. Coronationi Ladislai regis hi antistites 165
ac proceres imprimis affuere: Mathias Vesprimiensis et Benedictus
lauriensis antistes, Ulricus Celie comes, Nicolaus Uilach, Ladis-
laus Gara, Andreas Bothos, preterea Ladislaus et Emericus Ioannis
Chanisii vaivode filii, item Thomas Seech et frequentissimus no- 166
bilitatis ordo. Ulricus Celie comes Elisabethe avunculus regine pro-
ximus affuit et, cum rex se regni libertatem, leges, sanctiones et
plebiscita omnia populorum nunquam violaturum iurare debeat, is
pro Ladislao rege iuravit. Contra vero supra coronatum pupilli ca- 167
put post, ubi regalibus sacris a Dionysio pontifice initiatus est,
omnis antistites ac proceres cum universa nobilitate perpetuam illi
fidem obsequiumque prestituros esse iurarunt. Peracta coronati- 168
onis celebritate solutoque conventu mater cum puero et honesto
procerum comitatu Vicegradum concessit, ut in arce munitissima,
cui Ladislaus Gara preerat, sacrum diadema reconderet, quemad-
modum veteres editissimum tutissimumque locum asservande co-
rone hunc unicum dicarant. Atqui, in arcem ubi conventum est, 169
omnis, qui aderant, optimates regina fefellit, quippe que, dum fu-
tura discrimina veretur, quam recondere simularat, coronam iterum
subtraxit et prestigii dexteritate freta spectatorum lumina elusit, mox
reconditorium obsignato ab optimatibus thesauro iussit obcludi.
Deinde regni dissidium causata ad Fredericum Romanorum regem 170
Stirieque ducem in Austriam contendit, quem puero fratrem fuisse
plerique prodidere, huius fidei filium coronamque commisit, unde
eterne discordie ac assidua cum Alemanis bella promanarunt.

Verum ad Bohemos redeamus et, quo id regnum pacto regina 171
recuperare studuerit, videamus. Cum Bohemi reginam octavo Ka-
lendas Martias scitum puerum genuisse, dixisse Ladislaum et sacro 172
Ungarie diademate rite coronasse cognovissent, mittendos ad eam
legatos crearunt, qui statuta apud se regalia comitia nunciarent ad-
monerentque, ut, si quid iuris in Bohemico regno deberetur, in-
fanti procuratores mitterent, qui Ladislai causam in comitiis age-
rent; hec demum omnia in tempore curaret, ne suo iure pupillus

fraudaretur. Advenientibus legatis regina Ladislaum, quem ex Alberto genuerat, in cunabulis ostendit, mox per deum hominumque fidem eos obsecrat et obtestatur, ne paterna pupillum hereditate privent, comitiorum item tempus prorogent, que ad diem quintum decimum habenda erant; artissimum conveniendi tempus esse, quod, si differatur, se oratores, qui pueri iura tueantur, missuram esse pollicetur. Sed, cum ex legatis unus esset regine amantissimus, quem Alberti regis beneficentia obligarat, cui Procopio Rabensteyno nomen erat, vir equestris ordinis, item doctrina moribusque prestans, is optimam Elisabethe operam apud Bohemos pro puero se navaturum esse recipit. At, ubi audita regina in Bohemiam illi rediere, Procopius omnis veteres Alberti regis amicos alloquitur, Elisabethe desiderium exponit, eius nomine comitia proroganda suadet, quando id nequaquam iniquum et inutile fore videbatur, in re tanti momenti non temere festinandum; precipitis consilii et temeritatis comitem penitentiam esse docet; id et superioribus presentibusque et variis exemplis asseverat; regine postulationem iustissimam esse fatetur. Quare hos omnes haud difficulter in sententiam traxit. Contra Prasco, qui Alberti partibus olim fuerat infestus, quamprimum regno consulendum esse vociferatur; nullam femine rationem in rebus gravissimis habendam neque attendendos infantium vagitus, ad hec neque Sigismundum neque Albertum Bohemiam curare potuisse; preterea passim exclamare habenda esse cito comitia, instare adversantibus, proceres convocare, comitiorum tanquam interrex diem indicere; Ladislai vero partes ad prorogandam diem multa ex industria causari, suadere non tantopere festinari oportere atque diem ex die protelare, donec a regina legati venerunt. Elusos in tempore conatus Prasco egerime ferebat, at, ubi eos advenisse sensit, id tulit multo molestius.

Comitia sequenti die haberi cepta, quo cum oratores pueri descendissent, extemplo ambire proceres, apprensare manus, cuique Ladislai ius hereditarium commendare et orare impensius occeperunt, ut Sigismundi Albertique regis beneficia recordentur, fedam ingratitude infamiam precaveant. In contionem deinde vocati hec verba fecere :

Si quis fortasse vestrum, proceres, adventus nostri causam admiretur, nimirum, ubi recte fas et equum hic secum reputarit, non tam eorum, qui nos miserunt, quam horum, qui nunc audiunt, rationem commodumque nos huc perpulisse cognoscet. Neque a societatis et amicitie iure est absonum eos equitatis, officii et utilitatis admonere, qui fide longoque federe sunt obstricti, neque cuiquam molestum et grave videri debet, cum amice vel a paribus vel a superioribus cum private tum publice salutis admonetur. Regina nos Elisabetha ad vos exorandos venire iussit, ut post Alberti regis obitum neque se neque filium Bohemie regno defraudari patiamini, quando id neque Sigismundi neque viri sui neque progenitorum in vos officia, que perpetua memoria tenere debetis, meruisse videntur. Non enim vos latet, proceres, quid ius gentium, quid leges :

ipse imperii Romani, quid federa, que vobis cum Australibus inter-
 cedunt, quid beneficiorum memoria, quid denique pupillaris com-
 miseratio et commodorum ipsa ratio postulet. Quandoquidem nemo 184
 vestrum est, qui, si se a privatis vindicet affectibus, hec per se non
 omnia facile iudicet. Quanam honestatis specie paterna avitque
 hereditate quisque privari potest? Que sat evidens ratio contra ex- 185
 cogitari poterit, nisi vim, ius armorum et divini humanique iuris
 piaculum adieceris? nempe nulla. Quin etiam, cum et cetera ani- 186
 mantia preterea, que rapinis sunt obnoxia, quodam nature instinctu
 religioneque nidos neque latebras lustraque aliena invadere ausint,
 nos puerum, cui ipsa natura indulgentissima esse solet, paterno et
 avito regno defraudabimus? Tenellam etatem et tante molis impo- 187
 tem immaturamque causabitur quisquam? Qui id obiecerit, prius
 caveat, gravibus Bohemos Australesque afficiat iniuriis. Num in 188
 utraque gente usque adeo preclara interiere ingenia, ut, donec puer
 coalescat, regnum hoc administrare nesciant? Atque, ut hoc vestra 189
 pace dixerim, quod in bonam partem accipi velim, utinam, utinam,
 inquam, Bohemi viri, vobis e celo non tantum sapere datum esset
 neque in divinis humanisque rebus plus sapere videremini, quam
 opus esset. Nimirum tot intestinis gravissimisque bellis et tam 190
 diu nunquam, mihi credite, laborassetis. Neque vos preterit nil boni
 sine rerum ordine constare posse et non solum infanti, sed tempe-
 stivo quoque regi consiliarios adhiberi, adici senatus et populi auc-
 toritatem oportere, ut nihil his inconsultis agere liceat. Quare, vel- 191
 uti adulto, ita et parvulo moderatores optimi dari possunt, qui rem-
 publicam gerant. Quin etiam sub huius quam illius auspiciis multo 192
 tutius respublica regeretur, quando moderatoribus, legibus consulto-
 que senatus alter adversari non potest, alter vero pravis sepe con-
 cupiscentiis estuans contemptis omnibus appetitus imperio trahitur
 et rebus pro libidine sua moderatur; hinc iudicia sepe corrup-
 puntur, violantur leges et patrum consilia depravantur. Proinde, 193
 ne ius gentium ac legum auctoritatem violare videamini, hunc vobis
 regem, procures, optate, cuius non modo patrem, sed avos atavos-
 que reges olim tantopere coluistis. Neque initum quondam cum 194
 Australibus fedus mente vobis excidere debet, qui antique societa-
 tis iura tantopere coluere. Si in orbitate principum, prout casus 195
 ipse tulerit et inita federis condicio postulat, utrinque reges optari
 debent, nos in necessitate hac non solum Australem, sed verum
 heredem et quem indolis prestantia ad imperandum tantum natum
 esse portendat, vobis regem offerimus, quem sine violentia federis,
 sine iniuria societatis, sine piaculo divini et humani iuris, sine per-
 petua regni infamia, sine summo denique facinore impietatis recu-
 sare non potestis. Preterea unum nobis quandoque venit in men- 196
 tem, quid Ladislai regis progenitoribus rependi debeat, a quibus
 tot beneficia et ea quidem immortalia accepistis; ne minus quidem
 publice quam privatim de Bohemis illi bene meriti sunt. Quando 197
 regnum hoc illi augustali dignitate decorarunt, vos omnis ita di-
 lexere, ut non pluris imperium Romanum quam regnum Bohemicum

fecisse existimetur, vestram gentem domi forisque clarissimam reddidere, prestitere opulentissimam et tot familias amplissimis honoribus et dominatibus exornarunt. Nec inter cogitandum etiam illam Indorum legem nefaria vobis occupet oblivio, qua omnes ingrati capitales iudicabantur. Sigismundus cum Alberto quid pro pacando regno, pro animorum corporumque salute fecerit, insudarit, prodigerit, non facile, si ii estis, qui esse debetis, oblitterare poteritis; nimirum ille tantum profusissime principis beneficentie fuit expers, qui aut noluit aut non petendo contempserit. Proinde, quid eorum manes, quid insignia, que accepistis merite, quid vestrum officium postulet, considerate. Et, cum hodie, quecunque debetis, exolvere liceat, cumulatissimam data occasione gratiam, vos queso, rependite et perquam abunde referte. Si parum, quod nequaquam crediderim, vos ista movent, quando estis homines, humanitatis officia colite. Leones, tigres lupasque legimus ac immanes plerasque feras et gratiarum et humanitatis commiserationisque rationem habuisse, perperisse infantibus, vicem retulisse et innocenti denique etati fortuneque aliquid indulsisse. Si hec quandoque illa prestitere animalia, que humanitatis expertia natura finxit, quid homo faciet, qui ab hac ingenita nomen accepit. O quam aliter ac nunc sentiretis, proceres, si Ladislaum infantem spectaretis, in quo faustissima indoles maiores omnis inesse testatur. Spem eam prefert, qua illi nunquam fuere prediti, ea nutu molitur infans, que fidem superant. Si vixerit, progenitores in gestorum gloria se antecessurum pollicetur. Sepe hunc Fredericus imperator in medium afferri iubet, quo ubi allatus est, imprimis coronam procerum circumspectat, mox in Cesarem brachia intendit, vagitu exposcit, fratrem amplexatur, madidis os eius oculis aspergit, veluti si se tutori et Christiane reipublice moderatori commendaret exoraretque, ne regnum sibi pre-ripi, ne paterna hereditate fraudari pateretur; deinde circumstantem coronam lustrare contendit et per optimatum amplexus obvagatur, tanquam omnes ambiret et obtestaretur, ut immaturam dignitatem tuerentur. Neminem demum inamplexatum inosculatumque dimittit, ambitioni quandoque gemitum quandoque vagitum intermiscet, quare nunquam prodit in publicum, quin lacrimas a cunctis spectatoribus exigat. Nihil igitur est in puero, quod non admirabile, faustum et incredibile videatur; plus divinitatis quam humanitatis refert. Nemo puerum videt, qui sub divina tutela non credat esse. Omnem a deo potestatem hominibus dari procul dubio credendum est. Divine voluntati quis obstiterit? Cyrus infans expositus, Romulus cum Remo in Tiberim eiectus, Servius Tullius captiva matre natus, quin ea, ad que nati fuerant, regna non assequerentur, nulla vi inhiberi potuere. Proinde deum ducem sequimini, proceres, eum, quem e regia stirpe demisit, excipite, declarate regem et tanquam angelum e celo demissum cunctis suffragiis faustisque votis consalutate, admittite, colite. Sic dissidia, intestina bella ceteraque externa incommoda propulsabilis; hinc pristina vobis commoda instaurabuntur. Quem nanque vos magis amaturum

studiosius vestra commoda curaturum putatis, quam eum, qui e vestro sanguine in vestra aula, in vestris ulnis et natus et educatus est? Nulla, mihi credite, peregrini principis admissio fieri so-
 let, que aut calamitosam novitatem aut diuturna mala non inferat. Quare, ut dicendi finem faciam, per deum hominumque fidem oro,
 Ladislaum verum principem, ut vestrum officium et utilitas postulat, uno regem consensu declarete.

Secundum legati orationem magna pars procerum edito plausu illius postulata comprobavit asseverans nullo pacto aliter esse sentiendum, ne perpetua iniquitatis ingratitudeque nota universa Bohemia sugilletur. Contra vero, qui Albertum oderant, filium regem creandum esse negabant; dicere nihil inconsultius esse, quam intempestivum et inutilem regno optare hominem vel maxime illum, qui non regere, sed regi tantum posse videatur; Ladislaus antequam sit regni compos, longam temporis intercapedinem intercessuram, Bohemiam sub interregni discrimine interea futuram, fluctuantissimum optimo moderatore regnum tam diu carere non posse; proinde, quoad Ladislaus adolescat, regem creari oportere et id eo tutius agendum, quo facilius Fredericus Romanorum rex nuper electus optandi regis iam ipsis potestatem indulserat. Vicit hec tandem sententia. Quare, cum de creando novo rege ad proceres referretur, ii maiore ex parte Albertum Bavarie ducem regem declararunt, qui apud Venceslaum quondam ab ineunte etate fuerat educatus; quin et e primoribus nonnulli designantur, qui e Vindeliciis Albertum evocent. Horum princeps Ulricus Rosensis erat, qui, quamvis Alberti partibus semper favisse videretur, in his tandem comitiis aliquid tempori tribuendum esse censuit. Alii autem, qui id egre ferebant, rei indignitate correpti ad Fredericum clam Procopium mittunt Cesaremque orant, ne pupillum paterno regno defraudari patiatur, tutelam infantis, quam nuper acceperit, summo, ut par est, nunc studio gerat, sine infamia regnum Ladislao debitum alio diverti non posse reputet. Mandata Procopius diligenter et caute peragit. Fredericus rerum admonitus ad Albertum ducem repente scribit; hominem hortatur et monet, ne qua ductus ambitione alienum sibi regnum usurpet; Bohemos herede superstitute, cui regnum debetur, alium regem creare non posse et creandi potestatem, quam ab ipso in comitiis impetrasse predicabant, ementitos esse; pertinacius asseverare nullam se Bohemis unquam creandi regis potestatem fecisse. Albertus Cesaris diplomate inhibitus ea animi moderatione usus esse fertur, quam in paucissimis invenire licet; nam, cum adventantes Bohemorum legati potens amplumque regnum detulissent, ingenue abnuat. Gratias ingentes egit, quod tanto ipsum regno dignum iudicassent; insuper inhumanum esse pupillorum iura ledere; quibus omnes favere fas est, sine maximo scelere ledi non posse; se quoque federis olim inter Bohemos Australesque percussi haudquaquam ignarum. Albertum igitur longe clariorem regem recusando quam accipiendo regnum omnes haberi iure oportere iudicarunt.

Bohemi accepta repulsa iterum conventum habent legatosque 224
 ad Cesarem mittendos esse decernunt, qui ipsi exorent, ut, donec
 Ladislaus adoleat, tutorio nomine regnum accipiat. Cesar ad hec, 225
 cum legati mandata detulissent, respondit se Augustalis corone gratia
 in Belgas contendere; cum redierit, perquam commode rebus Bohe-
 micis consulturum. Reverso e Gallia Cesare proceres e Bohemia 226
 multi extemplo affuere imprimisque Prasco acerrimus infantis in-
 imicus Cesarem hortatur, ut pupillari tutele renunciaret, quod si fe-
 cerit, eum subinde regno potiturum esse pollicetur; adiicit hoc iure
 federis plane fieri posse, ut seniore Austria principem Bohemi ex
 compacto regem in regia orbitate pronuncient. Abnegat Cesar se 227
 turpiter et facinorose pupillum, cuius tutelam ageret, esse circum-
 scripturum hereditariumque illius regnum occupaturum neque Bohe-
 miam tutorio nomine administraturum, quando non ignorabat eam
 sine insano sumptu haudquaquam gubernari posse. Bohemi nan- 228
 que, nisi quotidiana stipedia munerave a regibus capiant, ab officio
 extemplo recedunt. Fiscus profecto tenuis, regia predia ab optima-
 tibus occupata, fecundissime olim argenti fodine iam exhauste sunt,
 extenuata vectigalia censusque distracti erant. Quicumque igitur aut 229
 rex aut gubernator futurus erat, nimirum cum dignitate vivere non
 poterat, nisi aut raptu aut precario aut collata popularium stipe
 victum quereretur. Quare, ipsi per se Bohemi regnum gubernarent, 230
 quousque Ladislaus adolesceret, plane suasit, mox legatos magni-
 fice donatos a se dimisit. At, ubi ad populum id latum est, ut hoc
 interregni tempore gubernatores Bohemiam regerent, veluti Cesar 231
 ipse suaserat, imprimis Prasco Maynardusque creati. Inito magi-
 stratu subornatam aliquamdiu concordiam servarunt, si quidem alter
 catholice fidei propugnator, Rochezane pravitatis assertor alter erat
 et uterque factionum princeps, ne tamen ad arma perveniretur, op-
 timum excogitare ambo temperamentum, ut pro suo quisque iu-
 dicio viveret. Haud multo post Prasco gravi morbo correptus interiit, 233
 cuius interitu Maynardi auctoritas usque adeo crevit, ut Pragenses
 ac potiores Bohemie civitates huic ultro parerent. Hoc adverse fac- 234
 tionis homines perquam moleste tulerunt, ad Georgium Pogiebra-
 cium confugere, quem sapientia et bellica disciplina, item ingenti
 gestarum rerum gloria prestantem esse noverant; hunc sibi prefi- 235
 ciunt persuadentque, ne suas partis iacere neve Maynardum, cui
 Praga caput gentis obsequitur, qui Romane religionis ritus extol-
 lit, patrios antiquat ac demum ad tyrannidem aspirat, imperiose ac
 late dominari patiatur; item viri dominatum populo videri gravissi-
 mum necnon et Rochezane multas esse amicitias fidasque clien-
 telas; Pragam illi facile praeipi posse, proinde exorare hominem,
 ut sue dignitati suorumque saluti iuxta consulat. Profane verba mul-
 titudinis haudquaquam Georgio displicuere, cum pre magnitudine
 animi res maximas anhelaret; coniurationem magnam clam molitur
 et ad novitatem animum intendit; Pragam subornatos quosdam mit-
 tit, qui civium studia tentent, sollicitent animos et, ut Maynardo
 veluti tyranno ac peregrine religionis amatori potestas omnis abro-

getur, impellant. Quid fieri oporteat, Rochezanam consulant et con- 237
iurationis admoneant. Compositis rebus, cum multi in coniurationem
ultra confluxissent, novitati diem constituunt. Moliendum in 238
remota parte urbis incendium decernunt, ut, dum eo populus re-
rum ignarus plane cucurrerit, ex altera Georgio parte cum copiis
venienti portam patefaciant. Quare ad praestitutum diem ex compo- 239
sito cuncta fiunt et sententiaeque succedunt. Committitur clam incen-
dium, quo omnes ex more convolant; Georgius in tempore adve-
nit patefactaeque porta ingressus tumultu ac ferro omnia miscet.
Magnus extemplo terror incessit; quicumque adversi arma sump- 240
serant, continuo trucidantur. Capitur Maynardus infelix et, post-
quam inimicus eius est urbe potitus, in arcem adductus in carcerem
conicitur. Multi carceris tedio, nonnulli veneno assumptum inter- 241
iisse ferunt. Georgium integram potestatem nactum sic urbem et
Bohemiam illico pacasse et pacatam in otio diu tenuisse tradunt,
ut nemo sit, qui ex tanto facinore tantum quietis promanare po-
tuisse crediderit.

Dum hec, quemadmodum supra diximus, in Bohemia geruntur, 242
quia res Ungarice nos ad se redire iubent, quid in Pannonia fieret,
exponamus. Postquam Elisabetha in Austriam profecta est filiique 243
tutelam satis Frederico commendarat, ipsa non sine magna fauto-
rum turba in Ungariam revertitur. Fines ingressa Pannonie ex vultu,
verbis conviciisque multorum, dum per vicos et oppida facit iter,
mutata hominum studia deprehendit; quod quidem in his rebus
accidere solet, partim, quia novarum rerum cupidi plebis animi esse
solent, partim, quia nova spes ex Wladislao concepta omnia in
melius itura pollicebatur. Neque deerat ingenitum ac sempiternum 244
odium, quod Pannonicum Alemano semper intercesserat. Wladis-
laus enim, cum procera statura, valido corpore, consentientibus inter
se membris et gratissimo foret aspectu, haud difficulter comitate,
mansuetudine et insita quadam ingenii probitate populorum sibi
animos conciliabat, quando hec facile popularem auram captant.
Succurrebant et alie prestantiores animi dotes, religio singularis, 245
diligentia divini cultus, iustitia insuper ac pietas et constantia cum
ingenti moderatione coniuncta. Animus ad hec insons ac simplex, 246
nulli vitio obnoxius et ad promerendam Ungarorum gratiam im-
mortalitatemque comparandam nimis intentus, in bello fortis et in-
trepidus. Nulla vir bonus ac regno permaturus estuavit avaritia 247
nulloque libidinis imperio vexatus est. Cum se facilem exorabilem-
que prestaret, nimium ex popularitate favoris gratieque contraxit.
Nullum ex eius ore verbum auditum, quod insolentiam temerita- 248
temve saperet aut aliquid turpitudinis oboleret. Consuetudo dulcis,
mores quoque mitissimi; talis denique censebatur, ut e Sarmatis ta-
lem virum prodixisse haud facile quis crediderit. His igitur artibus
Wladislai presentia multum favoris sibi comparavit. Hinc multo- 249
rum voluntates immutate et e proceribus complures, qui adverse
factionis erant, in eius partis praeter omnium opinionem conces-
sere imprimisque Nicolaus Uylac Croatiae praefectus, cum pupilli

partes quotidie labefactari conspiceretur, ut sue consuleret utilitati, a regina defecit, in Wladislai factionem plane concessit et in asserenda Poloni dignitate sic acer perinaxque fuit, ut multo plus fortitudinis in asserendo quam in deficiendo perfidie retulisse videretur. Simon quoque Rosgon Agriensis episcopus, item omnes eius fratres Poloni partes pertinacissime sectati sunt. Rosgone defectionis causa Elisabetha fuit, quippe que Simoni, dum Vesprimiensis erat episcopus, archiepiscopatum Strigoniensem efflagitanti repulsam dedit responditque Elisabetha regnante Simonem nunquam archiepiscopum futurum, contra ille se vivente Elisabetham nunquam regnaturam. Archiepiscopatus igitur regine iussu Dionysio datus. Item, cum in superioribus Ungarie partibus Rosgana domus nimis auctoritate opibusque polleret, universam illius ore procerum nobiliumque turbam in Wladislai auxilium convertit.

Quin etiam Ioannem Unniadem, quo prestantiorem domi milieque virum illa tempora non viderunt, ut deinceps, cum res ipsa postularit, sat copiose referemus, Polono nimium favisse addictum perhibetur. Hic enim Valacho patre, matre vero Greca natus industria et virtute supra omnium opinionem suum genus illustravit; parentibus nequaquam obscuris editum tradidere. Pater nanque inter Valachos, qui Getarum Dacorumque loca nunc incolunt et e Romanis superfuisse colonis, veluti lingue similitudo testatur, sane creduntur, plurimum apud eam gentem potuisse dicitur. Quippe qui non consilio solum ac longa rerum experientia, sed opibus et fortunis multum sibi auctoritatis compararat, assiduo bello exercitatus non plus divitiarum quam nominis e militaribus studiis ipse contraxerat. In Corvino vico natus in Corvinam Romanorum familiam genus retulit. Mater vero e Grecis edita e veteri et imperatorio sanguine promanasse credita est. Nonnulli in Theodosii hanc genus referre audent. Servivit a principio cum XII equis Demetrio episcopo Zagabriensi et in Italia duos annos sub duce Philippo Mediolanensi prima stipendia meruit, nam Sigismundum in Italiam secutus remansit. Sigismundum enim affirmant fama paterni nominis Ioannem adhuc ephebum e Transalpinis oris in Transylvaniam transtulisse, Unniaticis prediis, que in extrema Transylvanie ora, que ad Valachiam attinet, sita sunt, ob rem bene gestam donasse. Prima hunc stipendia sub Ungaro ale prefecto fecisse memorant. Nosque a divo Mathia nonnunquam audivimus, cum prefecti cuiusdam filium in conspectum admitteret, quod de patre conversus ad alios ingenue fatebatur. Hic est, inquit, illius optimatis gnatus, sub quo pater primum meruit vocemque centurionis expavit, mox propria virtute fortuneque dexteritate fretus munia queque militie honorificentissime gessit, ex bono tirone miles fortissimus, ex milite imperator optimus emersit. Per singulos ordines miro laudis glorieque successu iam evectus provincias cum imperio sortiri cepit, cum prestantissima Gereborum domo affinitatem inivit. Hinc Elisabetham, que Ladislaum Mathiamque genuit, uxorem duxit. Vir fuit, in quo magnam Corvinorum virtutem, item magnanimitatem, sapientiam fortitudi-

nemque Romanam recognoscere licebat. Aspectu perliberali fuit ac
venerando, militari robore indomitus, cuius mite prestansque inge-
nium nil preter Romane dignitatis imaginem referebat. Oculorum
ac oris venustate prepolluit. Mores omni ex parte nobilissimi ab
omnique barbarie feritate redempti. Religionis ac iustitiae, item libe-
ralitatis et beneficentiae studiosissimus fuit. Neque deerat amor ho-
nestatis et amicitiae cultus ad obligandos militum animos et prome-
rendam ceterorum gratiam usque adeo promptus, ut eque ab om-
nibus amaretur. Comitatus, beneficentia dissimulationeque callida sic
inimicitias et odia declinavit, ut his officiorum artibus ad eius di-
gnitatis altitudinem sibi viam compararit, quam ne sperare quidem
licuisset. Acer et excelsus viro fuit animus, consilium prudens cal-
lidumque, cui mos erat nil inconsulte, nil intempestive agere. Nil
spes eius appetere videbatur, quod arte consiliove consequi non au-
deret. Variante tamen in bello fortuna usus, ne obnoxiam hanc sibi
semper habuisse videretur, in agro Unniatico, quem a Sigismundo
quondam dono acceperat, in edito monte castellum erexit, quod
placida circum flumina lambunt, item arte atque natura usque adeo
munitum, ut nullum hostilem impetum reformidet. Ioannes igitur
Corvinus post cetera, quae summa cum laude munera gesserat, Tran-
sylvaniam provinciam cum imperio ob rem optime gestam impe-
travit atque hinc facile ad maxima quaeque subinde evectus est.
Quare vaivoda, ut aiunt, cognominatus multum posthac auctoritatis
et potentiae sibi vendicavit. Itaque, cum duplici factione Ungaria
tota laboraret, Wladislai partes sectari placuit, quod adversariorum
vires haud parum enervavit; hinc tanta Polonis accessio facta, ut
absque difficultate cetera transigerentur.

Cum igitur coronandi regis tempus instaret et pupilli res quoti-
die detereret, Bude a palatino conventus indicitur. Convenere ex-
templo proceres, antistites, legati civitatum universaeque regni no-
bilitas, insuper et plebis innumera multitudo, qui quidem omnes
novi principis imperio gratulari passimque gestire videbantur. Sub
incolumitatis diplomate adverse factionis nonnulli principes ad in-
dictum conventum advenere, imprimis Dionysius metropolita Stri-
goniensis, cardinalis eo tempore spectatissimus et Ladislaus Gara
Vicegradiensis prefectus arcis, quos haud mediocris pars optimatum
et nobilitatis sequebatur; ex his alter pupillum precipue diligebat,
quia sacro baptismate initiatus, alter erarii munitissimeque arcis
prefecturam ob exploratam fidem non immerito fuerat assecutus.
Cum Budam non absque magna expectatione venissent, regalem
cum ceteris pontificibus optimatibusque arcem subivere, dum soluto
senatu, cum aliis patribus abirent, interceptus est exitus nec un-
quam exeundi facta copia, donec fidum in manus novi regis ob-
sequium iurarent et Ladislaus Vicegradum thesaurumque redderet.
Vi adacti postulata factitarunt; mox non sine gratia in libertatem
restituti. Post, ubi satis inter principes de coronando Wladislao
conventum erat, Vicegradum omnes ad recensendum erarium ac-
cipiendumque sacrum diadema concessere. Patefacto erario cuncta

integra invenere, corone tantum ab Elisabetha subtrahere furtum
 deprehendere. Hinc turba ingens inter proceres oborta, hinc prima 279
 perniciosi ac diuturni belli auspicia leva sunt edita, infremere mul-
 tudo cepit et factionum vulnera, que cicatricem dudum obduxe-
 rant, recrudescunt. Pars Polonica ad Regalem Albam extemplo pro- 280
 perandum regemque coronandum exclamat; sacrum Albe diadema non
 defuturum; reges non peregrine femine, sed Ungarorum auctoritate 281
 fieri oportere. Subticebant pre metu et pudore, quicumque reginam
 et pupillum diligebant. Nonnulli regine facinus improbare, dicere 282
 nec iustum nec fas esse divinum regie maiestatis insigne per sacri-
 legium abstulisse et illorum commisisse manibus, quibus cum
 Ungaris non tam antiqua quam ingenua odia intercessere. Quin 283
 etiam multa hinc mala augurari. Quare non sine tumultu ob in-
 dignitatem rei Albam properatur. Rex cum ingenti suffragatorum 284
 multitudine illuc ducitur; in divi Stephani basilica Wladislaum
 cum maximo plausu rite coronant. Cum vera corona defuisset, 285
 quam regina sustulerat, e simulacro divi regis, quod in sacello
 colebatur, placato numine prae reverenter diadema sumptum et re
 iubente in coronandum Poloni caput usurpatum est. Hinc inextricabiles 286
 totius Ungarie factiones exorte sunt, hinc omnis concordia
 soluta, extemplo intestine discordie incessere, simultates et odia
 instaurantur. Conticuere leges et conculcata iudicia; prout quen- 287
 que propria libido tulerit, ita sese gerere; quisque sibi iudex esse,
 vim, rapinas, homicidia passim agere; inimicitie tunc graviter exer-
 ceri; ille magis iniurius haberi, qui minus posse videbatur. Aliena 288
 predia sine pudore occupari, violari templorum iura, nulla denique
 sacra profanave potestas se iniuriis abstinere. Exaggerabat et illud 289
 hec mala, que diximus, quod, cum armis omnia obstreperent, qui-
 cunque se imparem inimico senserat, peregrina auxilia introduce-
 bat, que utrumque pro furoris imperio populabantur. Hi pupillum 290
 revocare, Polonum illi retinere contendunt. Alteri Alemanos, Polo-
 nos alteri certatim invocant. Barbaram igitur Scythice gentis im- 291
 manitatem, que tantopere concordiam et otium abominatur, diu
 iste furor exercuit et eo usque, ni mentiar, exercebit, donec se
 quisque metiri, coercere ambitionem, aliena dimittere, invidia carere
 mutuanque concordiam amare didicerit. Sed de his hactenus.

E conflatis igitur discordiis, quibus graviter Hungaria estuabat, 292
 bellum civile tandem exarsit. Ladislai partibus imprimis hi pre- 293
 erant: Ladislaus Gara banatus, ut aiunt, munere insignis, Ioannes
 Philippus Corogus, item Andreas Bothus ex Arapco vico natus et
 Henricus Themasi vaivode filius, qui armis, consilio fortunisque 294
 amplissimis multum ea tempestate posse videbantur. Hi a Polono
 palam defecere et pupilli partes se acerrime asserturos esse profite-
 bantur. Non solum a regina Elisabetha opibus adiuti, verum etiam
 suis impensis haud parum equitum ac peditum inductarunt, ut
 a Sarmatarum servitute Pannonias vindicarent. In inferiore Pan- 295
 nonia primum res novas moliti ad monasterium Zykador, quod
 sub Batha situm ad quinque milia passuum prope Danubium nunc

Zic appellant, prima castra locarunt. Ad coercendam huiusce fac-²⁹⁶
tionis audaciam Ioannes Corvinus, qui, cum Transylvaniam provin-
ciam cum imperio tenuisset, perpetuum vaivodatus nomen ausump-
sit, a novo rege decernitur; Nicolaum quoque Uylak Machovien-²⁹⁷
sis provincie prefectum regnique Bossenensis titulo deinde clarum
in hac expeditione collegam sortitus est. Ambo nanque illa tem-²⁹⁸
pestate armis, auctoritate, divitiis viribusque prepollebant, quare
haud temere ad extinguenda prima formidolosi belli incendia utrun-
que proceres illico delegere. Cum properatis itineribus ad mona-²⁹⁹
sterium pervenissent, vix curandis corporibus unum diem indul-
sere, postero prima luce prelium initur. Nondum utrinque signa³⁰⁰
dabantur, cum levi velitatione pugna conseritur; in dextro Cor-
vinus, Nicolaus in sinistro cornu preerat, in medio Polonus erat.
Facta repente pugnandi copia tanto inter sese impetu concurrere,³⁰¹
ut non cum propria, sed aliena vel infestissima gente dimicaret.
Poloni Ungarorum exemplo inanimati eo vehementius dimicare³⁰²
nitebantur, quo magis verebantur, ne ab his, qui parebant, ulla vir-
tute superari viderentur. In tanta igitur certandi pertinacia Ladis-³⁰³
laus Gara, qui in sinistro cornu pugnabat, a Corvino inclinatus
cedere cogitur et, dum manus hostis evitat, fugam preripit; tali
facinore suorum mox animi consternantur, confunduntur ordines.
Henricus et Andreas a Sarmatis inclinati prospecta Gare fuga et³⁰⁴
confusis ordinibus pari metu perculsi palantes fugiunt; relictis quis-
que castris et impedimentis in proximas continuo sylvas involarunt.
Per avia loca ferri, disquirere latebras et varia sese arte tueri; contra³⁰⁵
illi ne minore quidem pernecitate a tergo instare, passim insequi
atque trucidare. Andreas Bothus haud parva sevitia peditus in fuga
cesus est. Capitur Henricus. Ladislaum Garam Ioannemque Phi-³⁰⁶
lippum, quamvis maior corporis moles utrumque gravaret, dexterior
tamen fortuna respexit; cecum iter ingressi e tanta strage tandem
evasere. Quicunque superfuere, nunquam amplius in apertum cer-³⁰⁷
tamen descendere ausi sunt. Ioannes autem et Nicolaus victoria potiti
castris impedimentisque direptis Symonthorniam Istro vicinam et
Soclos Dravo proximum obsedere. Cum nihil obsidendo profice-³⁰⁸
rent, quando validissimo utrumque presidio munitum erat, ne tem-
pus in minimis frustra tererent, inferiores oras ocissime lustrarunt
et nutantes aversosque populorum animos ad Wladislai fidem revo-
carunt. Reversi Budam a rege ac proceribus cum magno plausu³⁰⁹
admissi et pro dignitate laudati sunt.

Dum hec in inferiore Pannonia gesta sunt, qui superiorem in-³¹⁰
colunt, ob Austrie vicinitatem omnes fere regine partes tutabantur;
in Zaladiensi primum ora res novas moliantur, vicinos pagos et
castella, que Wladislao parebant, variis belli incommodis afficiunt
omnique conatu ad sua finitimos studia revocare contendunt. Atqui³¹¹
pre ceteris id Thomas Zeech Dionysii Strigoniensis metropolite
frater experitur, vir bello impiger, animi corporisque viribus ex-
cellens, qui a pupilli fide reglulari non poterat. Cumaron regale³¹²
castellum cum presidio tenebat ad fluvialis insule caput situm neque

procul a Strigonio remotum. Audito sociorum conflictu, quem a 313
Corvino Nicolaoque acceperant, eo magis ad bellum irritatus finiti-
ma cuncta igni ferroque sollicitat, longe lateque discursat, predas
ingentis agit, pecora cum hominibus abigit, incendit pagos et tu-
multu omnia complet. Eo quoque sua evecta est audacia, ut Budam 314
despectante rege sollicitare non vereretur; instructo nanque agmine
e Strigoniensi arce descendens, quicquid interiacet, id omne po-
pulatur et vastat. Cum ad Budam veterem pervenisset, suburbium 315
Nove Bude, quod ad Calidas aquas situm est et Feleviz nunc Scy-
thice nominant, nullo metu remoratus adoritur. Ignem imprimis
edibus subicit, obstantes obtruncat, in suburbanos haud parum
sevit. Rapinas, cedes et incendia rex ab arce despectat, quin et 316
urbi timet, cuius ab ea parte menia tentari prospicit; et illud vere-
batur imprimis, ne qua in urbe coniuratio foret inita, que Thom-
am propius admovisset; arcem cum civitate dispositis ubique
militum stationibus diligentissime custodiri iubet. Ex improvise ad 317
repellendum hostem prodire non ausus sat se facere arbitrabatur,
si civitatem protegeret; item ille tot copiis instructus advenerat, ut
non facile repelli posset. Thomas incenso suburbio et direpto agro
Strigonium se recepit.

Wladislaus autem spectata suorum fide et profligatis in infe- 318
riore Pannonia inimicis animatus in domitandum Thomam, qui ex
his, qui superfuerant, formidolosus admodum sibi videbatur, ani-
mum advertit. Convocato exercitu, Strigonium imprimis properat, 319
arcem in edito monte sitam et Danubio prominentem obsidet. Ut
artius urbem obcluderet, in monte, qui e conspectu assurgit et a 320
divi Thome edicula nomen accepit, presidium imponit, munitiones
et tormenta statuit. Oppidani sepe ex arce prodire, ex improvise 321
castra adoriri nonnullisque cesis in arcem se recipere, contra illi
dispositis circum vigiliis observare, coercere prodeuntium audaciam,
et muluis quotidie cedibus sese conficere. Dionysius autem metro- 322
polita pientissimus, omni religione ac vite honestate prestans haud
equis Ungaricum sanguinem oculis in dies hinc et hinc effundi
despectare poterat; pupilli iura violari egerrime ferebat neque ta- 323
men intestinum quotidie bellum augeri facile tolerabat, in lacrimas
effusus divinam opem implorabat; ad postremum communis hu- 324
iuse calamitatis impatiens ad Wladislaum in castra cum litteris
puerum mittit, quibus de concordia agendi copiam postulat. Rex 325
pari pietate decertans equissima postulata non abnegat; postero die
per internuncios res agi cepta; tertio intercedente pax transacta est.
Wladislaus pacatis his rebus in conventum Zaladiensem, quem a 326
se defecisse noverat, castra movit; duo ibi castella expugnavit, que
impositis Alemanni presidiiis pertinacissime tutabantur, quorum Pa-
can alterum, alterum Chigios vocitatum. Receptis igitur his locis
et pacata provincia ovans Budam rediit. Ne insignia quidem in- 327
commoda calamitosasque rapinas pretermittendas esse censui, que
his quoque temporibus in variis Ungarie locis a finitimis exerce-
bantur atque in annos circiter octo et viginti deinde continuate ad

Mathie usque regis tempora perdurarunt.

Dum hec a Wladislao in Pannoniis agebantur, in ulteriore 328
 Ungaria externorum latrocinii et rapinis omnia miscebantur. Elisa- 329
 betha nanque regina Giscra Bohemo nobili Brandorum genere nato
 viro impigro ac forti assiduoque bello exercitatisimo, alioquin plus
 equo cupido obnoxioque rapinis Zolium oppidum regale cum ap-
 pendicibus secundum Alberti regis obitum dono dederat. Adiecerat 330
 quoque huic Cassiovie urbis montaneque provincie prefecturam, ut
 hominem, quem consilio, armis et auctoritate haud parum in Bo-
 hemia posse noverat, hisce sibi officiis obligaret eoque vehemen-
 tius in pupilli sui tutelam obstringeret. Is, cum Ungarie proceres 331
 mutuis inter se iniuriis ac intestino bello decertare sensisset, nac-
 tus ad explendam cupiditatem tempus nimis idoneum vicinas Cas-
 siovie regiones ac universas superioris Ungarie oras incursat, pagos
 incendit, agrum late populatur, predam undique ingentem congerit,
 iuxta in homines ac pecora sevit. Eos pre ceteris gravi bello sollici- 332
 tat, quos adverse factionis esse acceperat. Quosunque nobiles pu-
 pilli partibus infestos per delatores esse cognoverat, igni ferroque
 lacessit atque, ut initum tutius bellum aleret, externum militem con-
 ducit, facinorosa quoque gente complet exercitum, que raptu vic-
 tum trahere consuerit. Ast, ubi satis audaciam suam munivisse ratus 333
 est, aperto cunctos adversantes Marte lacessit, vicos incendit, multa
 vi oppida capit, quin etiam et aliorum suo scelere audaciam auget.
 Hinc Pancratius Lyptoviensis, hinc Petrus Camorousius, item Axa- 334
 mithus, Talephus et Ribaldus, Chelzecus, Uricus, Zlowachus et cum
 his preterea magna Polonorum Sclavorumque manus et gregarie
 militie multitudo prede cupiditate allecta confluit. Multas in regno 335
 munitiones temporariaque castella construunt impositisque presi-
 diis agros late discursant populanturque, tumultu et terrore omnia
 complent; quicquid ex intestino superfuit, peregrino bello ab- 336
 sumptum est eoque erumnarum redacta fuit Ungaria, ut suorum
 externorumque rapinis pariter afficeretur plebs et rusticana multi-
 tudo neque quotidianis vectigalibus neque crebris rapinis spoliisque
 pacem otiumque mercari poterat; ad extremam tandem redacta ca- 337
 lunitatem desertis vicis oppidisque in sylvas et antra se receperat,
 disquirebantur latebre et in lustris ferarum more multi delitescen-
 bant, assiduis nanque cedibus et incendiis cuncta passim absume-
 bantur. A Carnis autem et Noricis, ne qua pars igni in tanta per- 338
 turbatione cessaret, Ulicus Celie comes, reginae Elisabethe, ut fe-
 runt, avunculus, Pannonias bello nequaquam inferiore sollicitat.
 In omnes optimalum nobiliumque pagos et oppida, qui Ladislao ne- 339
 poti refragari dicebantur, usque adeo sevit, diripit ac vastat omnia,
 ut cum profano execrabilique hoste rem agere videretur. Vicos et 340
 castella passim incendit, pecus hominemque iuxta abigit, nullum
 inferendi terroris modum pretermittit, quo magis nobilitatis et plebis
 animos a Wladislai regis fide abalienet, quin et finitimos omnis in
 Ungaros irritavit. Verum haud ab re fore duceremus, si, priusquam 341
 Corvini bella, que cum Turcis ille varia fortuna gessit, attingeremus

et ea, que intra regni fines gesserit, breviter enarrantur imprimisque, quid cum Giscra fecerit, a quo bis victum Pius pontifex fuisse scribit, exponeretur. Sed, cum ratio temporum his congruere minime videatur, hunc ordinem, ut, quo tempore queque gesta sint, referantur, intercipere cogimur. De Turcorum igitur bello agendum, quod altiuscule repetendum est.

Eodem fere anno, quo rex Albertus vita decessit, Amrates rex Turcorum estuante Pannonia superiorem Mysiam, quam Rasciam nunc vocant, occupavit, quod haud difficulter assequi potuit, nam rebus Ungaricis ad interregnum redactis, deinde duplici factione et intestino bello admodum laborantibus eiecto Georgio principe et obversante nemine id sibi non prius sperare quam prestare licuit. Mysia potitus ad invadendam Ungariam animum appulit, quod ex intestinis, regni discordiis audere facile potuit, imprimisque Albam Grecam Taurunium prius dictam et ad Danubii Savique confluenta sitam obsedit. Arcem cum presidio Ioannes Aurane militaris antistes vir bello impiger et clarus tenebat; hic Matthei Croatiae bani frater et e patricio Ragusinorum ordine natus erat. Hanc spec- tate virtutis magnanimitatisque familiam Sigismundus imperator ob rem bene gestam nimis extulit omnibusque honoribus excoluit. Cum adventantem hic hostem prospexisset, ex urbe occurrit et tumultuario certamine usus, cum se Turco imparem intellexisset, illico rediit miraque diligentia munivit urbem. Contra hostis pro virili parte menibus appropinquare, stationes circum disponere, tormenta proprius bellica admove- re, obcludere civitatem et quam gravissima potest, obsidione coercere. Ne minus quidem impigre oppidani cuncta intus curare, vigilias agere intentissimas, ex improvise in castra erumpere cesisque nonnullis intro se recipere atque ita conatus hostis eludere. Cum Amrates crebris suis eruptionibus haud mediocriter infestari cerneret illorumque cedem in dies augeri, eo magis instat et ad prelium irritatur. Intendit machinas, menia et propugnacula pertinacissime quatit, turres nonnullas proterit, multi quoque e propugnatoribus quotidie interficiuntur. Quassa in dies menia aliqua ex parte labascunt, obsessis nihil quietis datur, quippe qui interdiu urbem protegunt, fractos noctu muros resarciunt, egesta terra, fimo et pecorum excrementis aggerem lignis circummunitum ducunt eoque magis hostis laborem ac ictus eludunt. Sepe usque adeo irritati sunt utrinque animi, ut scalas ii muris admovent, subeuntes urbem comminus oppugnarent, onerata hoste menia suspicerentur. Contra illi, qui audaciam silentio fecerant, mox insurgere, cum securibus excutere, conflata picem ac sulphur in hos demittere, apum in hos examina iaculari, ut aculeis competiti graviter angantur; item clava enseve deturbare muris deturbatosque saxis illico contere- re, ingentem demum patrare stragem videbantur. Cum uno atque altero prelio se nihil proficere Turcus intelligit, ad machinarum spem continuo redit, urbem gravius quassare non cessat, clam sepe muneribus et promissis oppidanum tentat. Obau- dit ille, acceptis quandoque muneribus et promissa irrita prestat et

exteriore muro ne satis quidem fretus intus fossam et aggerem altiore obducit. Quin etiam dirempta dudum hostis oppugnatione ex insperato prodit ex urbe, incautum militem adoritur et, antequam e suscitato tumultu expedita acies cogatur, gravis interim clades infertur. Elusa hucusque opera Turcorum imperator, antequam ceptis absistat, nil intentatum dimittere decrevit. Novas artes excudit, quando facile intelligit capta repente Alba patentissimum sibi Pannoniarum patere aditum, quare multo vehementius ad expugnandam urbem incenditur, eam adactis clam cuniculis occupare cogitat. Ad secundum lapidem monticulus assurgebat, a cuius tergo omnia clandestine fieri poterant. Continuat igitur obsidionem, ex inita parum oppugnatione se remittere simulat et, si quid remittitur, id non nisi ex ingenti labore fieri ostendit. Mox cuniculorum opus inchoat, vigniti hominum milia operi destinata, fossam in antri speciem exordiuntur, die noctuque suffodiunt; quo suffossam cautius terram egerent, maximum iumentorum numerum adiecere, addidere camelos, asinos et onagros et, dum vecturam commeatum simulant, egestam terram subvehunt subvectamque mox in proximum fluvium demergunt. Has oppidani insidias nequaquam sentire, pre montis oppositu nihil prospectare. Iam illi ad menia cuniculos continuato labore prope subduxerant nec adhuc Turci dolos miseri intellexere; fossa usque adeo patens, ut quaterni equites facile subequitarent. Interim immitissimi hostis consilium a divina benignitate intercipitur, ne unicum Ungarie propugnaculum, que sola per tot annos pro Christiana republica cum fera gente dimicavit, in perniciem fidelium expugnaretur; indicatur facinus. Nomen indicis et modus ignoratur, aliqui a Christiano milite oppidanum quendam admonitum fuisse memorant; brevem epistolam sagitte alligatam immissamque menibus rem patefecisse alii prodidere. Prefectus Albane arcis admonitus, veluti in re tali fieri solet, extemplo alteram contra molitur; interdum ac noctu Turcorum cuniculis occurrere contendit. Quem ubi appropinquare sat certo comperit argumento, fossam, quam ipse fecerat, nitro, sulphure, sarmentis aliisque concitatissimi alimentis incendii repente complevit, muro crassissimo mox ad initium obclusit; foramen dumtaxat angustissimum ad obstrictum aditum relinquitur, ubi admoto tempestivo igni succensaque materie cecus hostis absumi posset. Ioannem haudquaquam spes sua fefellit, nam, ubi hostilem fossam cum sua intra menia congruisse per exploratores intellexit, ignem repente per foramen immittit, gravissimum intus incendium concitatur et, cum exhalare non posset, atro cuncta fumo complevit; homines cum iumentis partim igni, partim fumo absumpti. Congesta nanque multitudo ac cecitate obsita una miscetur mutuoque impedimento confunditur, neque cedere neque egredi novit, in communem quisque perniciem festinat. Nam, ubi a penitior parte tumultus obortus est, quicumque penes aditum versabantur, intonante clamore insiluerunt; occurrere, egredi conantibus et, dum mali causam scire contendunt, moribundam multitudinem sistunt, cameli, asini equique clamore

perculsi fugientes remorantur et impediunt, quare preter iumenta septemdecim hominum milia in cuniculis interiire. Amrates consilio suo frustratus, cum enectam in fovea multitudinem efferri imperasset, spectata suorum strage graviter indoluit, cum dira sibi gente iam esse sensit. Preter hec in urbis oppugnatione octo circiter hominum milia desiderata sunt. Postquam se nihil septem mensibus proficere potuisse cognovit, obsidionem illico solvit, ab alia Ungaros parte sollicitandos esse intellexit. Relicta Mysia, ad instaurandum exercitum et comparanda supplementa in Macedoniam et Thraciam hibernatum se recepit. Et Ioannes Ragusinus ob Albam strenue defensatam perpetuam sibi domuique sue laudem comparavit.

Unicum illa tempora virum protulere Ioannem Corvinum, de quo supra dicere oceperamus. Quo quidem si in tanta rerum omnium perturbatione caruissent, nemini profecto dubium est, quod iam diu non solum de Pannonibus, Noricis et Germanis, verum etiam de universa Christiana republica fuisset actum. Hic regni et orthodoxe gentis propugnator fuit acerrimus Turcumque non modo intra fines coercuit, sed variis cladibus affectum ad reddendam Georgio Mysiam, ut suo loco referetur, sane perpulit. Quare non multo post tempore, cum spectate fidei ac virtutis esset, preter Transylvane provincie gubernationem, quam cum imperio tenebat, ob rem bene gestam Severiensis Themesiensisque oppidi prefecturam sortitus est. Nam, cum hec loca Turcis essent exposita, ad inhibendum durum hostem inferioris Ungarie oris prefectus est. Ne virum quidem latebat se talem provinciam fuisse sortitum, in qua virtutis sue periculum et perpetuum laudis monumentum futurum erat. Succurrebat amor patrie et presentis exitii metus, que virum vehementer angebant. Ungari ob intestinas discordias, dum mutuis cedibus et rapinis libidinem suam explerent, neque patrie neque imminentis mali curam agebant atque proprie salutis immemores nil pensi habebant, Turco quam civi cedere malebant. Quin etiam eo furoris et vesanie tunc Ungarus evectus erat, ut graviores civis quam Turci reputaret iniurias. Exin vero Amrates, qui tantam opum hominumque iacturam in Albana obsidione fecerat, ne tantam preteriret occasionem, quacunque licet, parte regnum incursat; nunc ad Tibiscum usque ulteriorem Danubii partem populatur, pagos comburit, homines ac pecora abigit, nunc, quicquid Savum Dravumque interiacet, vastat ac diripit. Hinc et hinc senes et iuvenes, mares et femine cum pueris in perpetuam servitutem abducuntur et proceres Ungarie intestino bello correpti nondum resipiscunt. Solus Corvinus reipublice charitate percitus tot malis occurrit, profligavit Turcos regnumque pacavit. Nos autem, qui tanti viri gesta scribimus, non quotidianos congressus, sed insignia quedam bella memoria perquam digna et potiora referemus, minoris autem momenti certamina, que latrocinia potius bellicque simulacra, quam vera fuere prelia, silentio preterire duximus.

Duo eodem tempore duces impigri in finitimos convenere lo-

cos : Corvinus inferiorem Ungarie, contra Isac Rascie ac Mysie superiore oram tuebatur. Alter Themesum, Synderoviam alter, gubernare. Hic consilio et virtute maior, ille audacia et calliditate potior ;
 laudis et victorie utrique par amor. Superiorem Mysiam et non mediocrem Dacie partem tenebat Isac. Ut gratiam ab Amrate longe
 maiorem iniret, sub quo munera queque maxima gesserat, ad propagandos hic imperii fines omnes animi nervos intendit. Albanum agrum, quem Taurini quondam incoluerant, vastare statuit, ut coloni desperatione adacti emigrare cogerentur et Albam demum,
 quam imperator expugnare non poterat, ad extrema redactam occuparet, quo facilius deinde Pannonias adoriretur. Quacunque potest,
 arte Corvinum suis consiliis obstinatissime adversantem sollicitat ; modo in eius provinciam excurrit, modo varias, dum predari cupit, insidias intendit. In vias omnis consilia versat, quibus prudentissimum fortissimumque hostem circumveniat. Albanum igitur agrum imprimis adoritur, pagos diripit, incendit, ingentem hominum pecorumque predam abducit. Populata circum regione suburbana invadit, unde egre eiectus est. Cum circum late longeque igni ferroque grassantem Corvinus equo animo tolerare non posset, coacto clam valido equitatu nonnullisque cohortibus et accito collega suo Nicolao Uylaco Danubium traiecit et inter Albam et Synderoviam castra posuit septuaginta stadiorum intervallo seiunctas. Occurrit extemplo Isac audacissimus cum ingenti copiarum multitudine, ne lacescitum tot iniuriis et occursionibus hostem reformidare videretur. Data pugnandi copia prelium detrectare non ausus extemplo in medium instructam aciem educit ; id ipsum quoque facit Coorvinus. Imprimis duas vexillationum alas intendit ad utrumque cernu, posthec cataphractus equites collocat, quibus hippobalistas subiicit, in medio agmine milites gravis armature, ferentarios sagittariosque statuit cataphractorumque munit equitatu, subsidia his fortissima subnectit, presidium etiam statuit validissimum. Mox pugne signum dari iubet ac ea mente certamen adoritur, ut aut gloriosam victoriam aut pulchram mortem tandem sortiatur. Collatis ubi signis concursus est, gravis et cruenta pugna conseritur ; cum ingenti clamore Turci pugnam ineunt, quam si non bene succedere sentiunt, mox prelium detrectant ; ale ab his continuo inclinate. At, ubi ad cataphractus perventum est, eorum impetus illico sisti cepit ; pertinaciter hic aliquamdiu utrinque pugnatum. Oppetiere hinc et inde multi, sed, cum hi robore, agilitate illi obniterentur, in confertissima pugna Turci proteruntur. Oritur hic magna cedes, quam cum Isac intellexisset obstinatioresque Ungarorum animos in horam fere conspicaretur, Synderoviam versus fugam rapit, ut sue ac ceterorum, qui superfuerant, salutem consuleret. Vertente terga duce id ipsum reliqui fecere. Contra a tergo instare Ungari, Ioannes pre ceteris oculus insequi, multos in fuga cedere, exemplo suo ceteros hortari, optimi imperatoris ac fortissimi militis uno eodemque tempore officium prestare. Ad Synderovie usque suburbia petitus est hostis ; pauci e Turcis evasere, ceteri partim capti, partim trucidati

sunt. Impedimenta et multa hinc relata sunt spolia. Corvinus tandem insigni victoria potitus cum ingenti preda et captivorum numero Albam rediit et cumulas pro illatis iniuriis a Turcis tunc penas exegit. Isac pregustata Corvina virtute in posterum se longe modestius egit. Magna hinc nominis Ioanni fuit accessio, nam, ubi de Turci clade Bude significatum est, ne parva quidem omnes letitia incessit imprimisque Wladislaum regem, qui acceptis de victoria litteris diis immortalibus repente supplicationes instituit longaque Ioanni epistola congratulatus multis laudibus amplissimisque donis ad continuandum hoc bellum plane succendit. Hinc ille maiores extemplo animos concepit, quod eo lubentius facere videbantur, quia tam sanctam expeditionem sortitus erat, qua non modo fortunarum incrementa perpetuamque apud posteros immortalitem, sed solidam animi beatitudinem hinc sperare fas esset.

LIBER V.

Dum hec in inferiore Pannonia Mysiaque geruntur, Bohemi quoque fluctuare non desinunt. Postquam Georgius apud eos principatum adeptus est, tantum sibi virium conflavit, ut e proceribus nemo publice privatimve huic auderet adversari, quin et senatoribus formidolosa viri potentia libere loquendi potestatem ademerat. Quisque hunc vulgo laudare, approbare certatim eius gubernationem, item publice assentari, omnia ad nutum eius facere, demum impensius orare, ad Cesarem oratores mitteret, per quos pupilli tutelam impetrare niteretur; nihil ad hec fore reipublice salubrius, quam hunc fieri gubernatorem, immo perpetuum dictatorem; que si Cesar abneget, dicere nil ultra cunctandum, quin regem alium creandum curent; regnum tante molis absque rege optimove gubernatore, cui summa reipublice tradatur, esse non posse; huius dumtaxat temporibus procillas publicas desedissee. Hec Georgius quamvis ingrato haud parum animo acciperet, assentanti tamen populo, cuius auram affectarat, obstinatius adversari et ista confutare non poterat, ne popularia a se studia declinaret. Ad Cesarem oratores misit, qui, cum mandata diligenter exposuissent, nihil impetrarunt, quin etiam id ipsum multis legationibus a Bohemis postulatum nunquam impetrari potuit. Veniebant sepe ad Cesarem nonnulli e Bohemis optimates, qui sub officii pretextu visendi pupilli gratia Cesaris aulam frequentabant imprimisque Georgius, cui Giscere cognomen erat, qui non multo post tempore Ioannem Corvinum insigni clade fugarat. Polonos sepe Cassiovanum agrum invadentes acie fuderat adverseque factionis Ungaros magnis cladibus et detrimentis affecerat. Is, ubi in Ladislai conspectum admissus est, in lacrimas confestim effusus manum infantis praeveniente apprehendit et exosculatus, Video te tandem, inquit, teneoque, mi rex exoptatissime, quem nondum hec etas spectatissimam tuorum fidem agnoscere patitur. Utinam, que pro te pericula subivi, quibus me laboribus exposui, quot adverso pectore vulnera toleravi, et cogno-

scere et amorem tui militis intueri posses. He testimonio cicatrices 10
sumpta. Quam tibi nunc et patri quondam tuo vitam devovi, in
tuo universa servitio expendetur. Nullum periculum, nulla vis et 11
fortuna meum a te animum abalienabit, servitutem meam sola mors
intercipiet. Tu autem, domine, que dicimus, per infantiam non 12
intelligis, subrides tantum et intentus audis. Veterano tandem mi-
liti tot laboribus iam effeto que premia polliceris? que stipendia
solves? Ladislaus ad hec nondum sextum nactus annum, ne indo- 13
natum militem dimitteret, huc et illuc oculos obduxit; Ioannis, qui
erarii questor erat, loculos raptim apprehendit et sex, quos ibi num-
mos invenit, non sine multorum, qui aderant, principum admira-
tione depromptos Giscra dono dedit. Fausta infantis indoles hec 14
prima future liberalitatis signa edidit. Giscra susceptos cum maximo
plausu nummos aurata et gemmata bulla reconditos sibi e collo
suspendit atque id regie gratitudinis monumentum perpetuo ge-
stavit. Quare diu inter Cesarem et Bohemos de Ladislai tutela la-
boratum est. Sed interea, quid in Ungaria belli gereretur, conside- 15
randum est.

Despotes Georgius Mysia a Turcis exactus post Sigismundi 16
mortem ob gravissimas Pannonie discordias cum Lazaro filio ac
fortunis omnibus Ragusium se receperat ratus in libera se civitate
libere victurum. Multum secum auri gemmarumque portarat, quando 17
opulentissimo auriferoque regno diu quiete potitus erat. Quinques-
centena aureum milia in Ragusinorum erario, quo tutius asserva-
rentur, recondidisse ferunt. Cum veluti e naufragio in portum se 18
huc confugisse intelligeret, securam vitam agebat otioque civili om-
nem regni iacturam facile consolabatur. Dum in hac tranquillitate 19
versatur, ecce ad senatum Amratis littere mittuntur, quibus Ragu-
sinos hortatur oratque, ut Georgium sibi tradant, eius opes for-
tunasque retineant; nil preter hominem aliud exposcit, ut cum filiis
et regno patre quoque potiatur; pro beneficio perpetuum se cum
Ragusinis otium fedusque continuo initurum pollicetur. Recitatis in 20
senatu litteris, cum patres dicere sententias iubentur, unico omnes
consilio barbari facinus abominantes nullo avaritie scelere Ragu-
sine reipublice dignitatem incestandam esse censent neque hos-
pitii fidem cuiquam violandam. Georgium extemplo in senatum 21
acciri iubent, qui, cum ocius affuisset, auditis Amratis insidiis con-
festim expalluit, quod cum senatores intellexissent, eum bono animo
esse iubent, omni principem suspicione liberant. Cum se aliquan- 22
tisper ille collegisset, ne cuius cum profana gente belli auctor esset,
propediem se abiturum esse recepit. Dimissus a senatu Hirenem con- 23
iugem imperatorisque Paleologi sororem consulit, utro potius ad
declinandas Turci insidias, an in Pannonias, an Constantinopolim
fugiendum esse videatur. Hirena ad Grecos suadet, ad Ungaros 24
contra, unde profectus erat et quorum olim fidem exploratam ha-
bebat, eius animus hortabatur. Filiorum cecitatem nondum accepe- 25
rat, quos Turcus non modo captivitate, sed perpetua quoque ceci-
tate multaverat. In Ungariam tandem regnante Wladislao reversus 26

opes secum cunctas relulit ratus Pannonicis, ut obtigit, auxiliis amissum se regnum facile recuperaturum. Venit in Pannoniam et in sua oppida, quibus a Sigismundo quondam donatus erat, se recepit. Ad Wladislaum, qui congratularentur obsequiumque deferrent, legatos misit. Cum Budam paulo post ipse venisset, a Wladislao magnifice excepit icto perpetue societatis federe a rege ceterisque proceribus admodum observatur. Audita Corvini victoria sp s recuperande Mysie redintegratur et in dies in tanto bellorum successu, que prospere Ioannes agebat, augetur. Vix pauci menses intercesserant, cum Turci in Transylvanis oris bellum instaurarunt, quod, cum nimis memoratu dignum sit, rite referendum esse duximus.

Post superiorem Ioannis victoriam non multo post temporis intervallo altera longe clarior in Transylvana provincia successit, Turcus enim, cum duplicem in Albano agro cladem accepisset, ne Ungaro cessisse videretur, cum optima legionibus supplementa reparasset, bellum in Dacia renovat. Mezetum ducem spectate virtutis et prudentie, item rei bellice laude non obscurum cum magno exercitu clam per Transalpinam regionem Transylvanam provinciam invadere iubet. Dux impiger primo tempore Mysia profectus traiecit Danubio imperata facit. Ex improvise Corvini provinciam adoritur; quecunque sibi obvia sunt, proterit, diripit et incendit, palantes mox omnia populantur equites in omnemque passim etatem seviunt, tumultu et terrore omnia complent. Ioannes Corvinus, qui paucis ante diebus in provinciam venerat, audita Turcorum eruptione, cum gravissimum validissimumque hostem nec inhibere nec in tanta militem trepidatione cito cogere posset,angebatur misere ac diversus trahebatur. Ad Albam tandem Iulam confugit, ubi Georgium Lepen episcopum summa virtute et gravitate virum veterique secum benivolentia coniunctum esse noverat. Dum cum amico de tumultuario exercitu decernit, iam hostes appropinquabant, qui lustrata maxima provincie parte tantum prede congesserant et tantum hominum numerum in captivitatem plane contraxerant, ut cunctatius iter facere cogeantur. Cum ex urbe circum incendia prospectaret, eo miserius ad pugnam succendebatur. Par quoque pontifici erat animus, quando pietate, religione, vastatione agri hostisque sevitia nimium cruciabatur. Quanquam imparibus Turco viribus occurrurum se uterque intelligeret, pulcherrime tamen mori, quam provincialium cedes, calamitates et miserias tolerare maluit. Ast, ubi in iras ambo exanduerunt, cum eo, quem pro tempore cogere poluerunt, exercitu obviam prodeunt. Incauti pre nimia ulciscendi libidine iter faciunt, neque speculatores neque celeres equites premittunt, sed quadrato agmine ad divi usque Emerici villam perveniunt. Callidius rem hostis egerat, in proximas, que circumsidebant, convalles equitatum dimiserat, insidias circum clandestinas intenderat; cum ad insidiarum locum Ungaros pervenisse sensissent, qui in convallibus delituerant, ex improvise consurgunt, ingentem in eos impetum faciunt, quem tympanis et clamoribus iuxta augent. Ioannes et episcopus spectata circum multitudine conster-

nati, ne temere impuneve omnes occumberent, retro fugam rapiunt. Contra illi a tergo instant, quoscumque adhibent, capiunt et obtruncant. Ceteri fuga sibi salutem compararunt. Pontifex, cum palati⁴⁴ omnes fugerent, pari se pernicitate servare contendit, ad rivum pervenit, quem dum transilire conatur, equo confestim excutitur et ab impetente mox hoste obtruncatur. Hunc pontifex exitum sortitus est,⁴⁵ ne martyrii palma careret; sui equites cum cetero peditatu incolumes se Albam recepere. Mezeti nimis animos eius fatum adauxit⁴⁶ neque tamen Corvini fortitudinem depressit; alter tutius latiusque vagari et reliqua, que supererant, loca igni ferroque vastare pergit; nil ultra veretur, impedimenta ac spolia, que acceperat, cum⁴⁷ curribus et essedariis seorsum servat, ut integra ad imperatorem in preclarum victrici monumentum referat. Alter interim oras⁴⁸ provincie mira celeritate et cruento ense perlustrat, militem ex pagis oppidisque cogit, Scytulos arma capere iubet, pro communi salute paganos eque ac urbanos omnes publico edicto militare imperat. Necessitate adacti omnes iussa faciunt, ne cum liberis uxoribusque⁴⁹ perditum eant. Turcum deinde populata provincia insolentius abeuntem cum tumultuario insequitur exercitu, ut, ubicunque tempus locusve occasionem obtulerit, hostem intercipiat. Interea Mezeto nunciatur⁵⁰ Corvinum cum ingenti multitudine non procul subsequi; hec illum nuncio respondisse ferunt. Veniat, inquit, et opulentiolem quam antea victoriam relinquat. Aderat, cum hec dixit, quidam Ioannes⁵¹ explorator et, quecunque subinde cum sociis Mezetus de ineundo cum hoste prelio decernebat, subaudivit illudque potissimum accepit Turcum suis imperasse, ut inita statim pugna, quibuscunque id negotii mandatum erat, Corvinum circumvenirent ac trucidarent, ut ceso duce facilius ceteri profligarentur; signa, quibus virum et equum dignoscerent, certa dedisse. Cum hec explorator auscultasset,⁵² se clam subduxit ad Ioannemque recurrens rerum omnium eum admonuit atque illud imprimis, ut sibi precaveret, quando symbola sat explorata congruaque ipsius et equi haberet hostis; idque peculiare negotium veterane legioni mandatum, ut eum tantum trucidandum curaret. Edoctus vaivoda salutis primum sue animum intendit; presentaneum forte consilium occurrit. Erat sibi miles quidam e Cemenia nobilitate editus, cui Simon nomen erat, Corvino persimilis, alioquin vir fortis et impiger. Cum hoc equum armaque⁵⁴ commutat et in validissimo statuit equitatu. Suppositus pro Corvino Simon periculum non detrectat et sue mortis conscius pro amico mori non recusat, ut fato suo liberatorem reipublice conservare videretur. Mox procedentem ille hostem sequitur et nunc a latere, nunc⁵⁵ a tergo conserende manus occasionem querit. Antequam provincie⁵⁶ fines attingat, in quodam vico ex improvise Turcos adoritur tantoque in illos impetu fertur, ut aciem disponentes continuo dissiparit. In valles collesque diffusi pertinaciter se convertunt, confuso bellum⁵⁷ ordine geritur, multum ubique sanguinis hauritur. Sed, quando non par utrique bellandi causa fuerat, siquidem hi pro patria, liberis,⁵⁸ aris ac focis, illi prede commodis allecli dimicabant, ex hoc

factum est, ut ne imparibus quidem animis viribusque pugnare viderentur. Quamquam utrinque multi caderent, e Turcis tamen plures⁵⁹ cecidere, dum pari utrinque pertinacia dimicatur. Turci spectate⁶⁰ fortitudinis ex composito Simonem Corvina arma ferentem circumveniunt, quem dum trucidare contendunt, cataphractorum obfirmatum equitatu haud facile attingunt, quare penes eum multi oppetiere. Demum, ut ducis mandata peragerent, cesis, qui Simonis latus⁶¹ tuebantur, et intentis multorum in eum viribus tandem interficiunt et spe sua falsi pro imperatore suppositum equitem trucidarunt. Interea Corvinus hac et illac discursabat, socios hortabatur, ne imminentem victoriam desererent, ne tot dudum cedibus incendiisque⁶² grassatos hostes invitos dimitterent; reputarent se inter pugnandum in suis dextris liberos et uxores habere, divum hominumque iniurias uno bello ulcisci oportere; modo nutantes confirmare subsidiis, modo fugientes in prelium revocare et imperatoris eque ac militis optimi officium implere nititur et, prout res ipsa postulabat, utroque fungi. Commutatio armorum cum patrie tum sibi salutem⁶⁴ attulit; si exploratoris consilium contempsisset, eo die de provincia fuisset actum. In ardentissimo bello, cum ex altera parte fortuna parum variare videretur et extremis utrinque viribus pugnaretur, provinciales, qui ad Emerici villam capti fuerant et in castris servabantur, cum mori quam in servitutem abduci mallent, rati eo tempore non ultra cunctandum fractis vinculis in Turcos arma sumunt, intestinum prelium ineunt, custodes obtruncant, mox in pugnam animosius prodeunt, suis animos addunt adimuntque hostibus. Turci, qui amissa dudum spe victoriae ad tutanda corpora animos⁶⁶ converterant, intellecta captivorum seditione sevoque certamine sensim et gradatim inclinantur, contra illi aspirante paulatim fortuna multo vehementius certamen instaurant et audita captivorum virtute obstinatissime certare contendunt. Dum laborantem ubique suorum⁶⁷ aciem Mezetus intelligit, consternatur animo et, cum anceps aliquantisper duceretur, partim inclinat, partim fugientes subinde copias conspicitur. Ad hec omni spe destitutus, ut saluti consulere, ipse quoque in fugam cum equitatu suo convertitur. Seviunt a tergo Ungari et palantes cedunt. Mezetus cum filio, dum spem omnem in fuga collocat, intercipitur obtruncaturque; sociorum innumera multitudo ceditur. Cum rumor cum filio Turcorum ducem⁷⁰ esse cesum effunderetur, redintegratis in pernicitate viribus stragem adaugent. Corvinus tandem insigni victoria potitus, quamvis hostem⁷¹ recuperata preda castris et impedimentis exuerit, ut ad internecionem cedere videretur, nihilo tamen segnus ad Alpium usque iuga diebus aliquot eos insequitur. Multi in longa fuga deprehensi ac cesi sunt, quin et prandente sepe duce adducti in medium Turci et gladio certatim a militibus discepti. In Alpibus ad insignis victoriae monumentum tropea statuit. At, postquam ovantes omnis⁷³ castra rediere, cum maximo plausu Corvinus excipitur, captivorum multitudo ad eius genua provoluta in agende gratie speciem pedes amplexatur; aliqui patrem patrie, liberatorem provincie, non-⁷⁴

nulli milites invictissimum imperatorem, captivi libertatis vindicem, mulieres servatorem pudicitie, pueri et adolescentes parentem pietissimum appellare; nulla tamen in tot faustis cognominationibus vox audita, quæ merito omnium iudicio virum illum sanctissimum non addecere videretur. Contra ipse profusis lacrimis omnes amplexari, congratulari publice saluti, modo divine benignitati ingentes ex corde gratias agere et supplicationes oppidatim edicere, modo robur militum et populorum virtutem obsequiumque laudare, proborum sigillatim fortitudinem predicare, extollere magnanimitatem nobilium et singulorum in preclaro bello gesta commendare. Turcorum spolia partim diis immortalibus dicavit, partim militibus distribuit. Christo demum optimo maximo ut immortales gratias in supplicationibus agerent et apud omnes aras rem divinam facerent, impensius provinciales admonuit; e manubiis non multo post templa in provincia statuit. E Turcis XX hominum milia cesa sunt, ex Ungaris tria circiter desiderata. Tantum ex hac clara victoria Transylvanis animorum accessit, ut multos Turcum annos non expaverint. Illud quoque commodi non mediocris ex hac victoria provenit, nanque Valachi, qui Transalpinas oras Moldaviamque incolunt Getarum olim regionem et a regum Pannonie fide desciverant cum Turcoque fedus iniverant, ad pristinum omnes obsequium Corvini opera et auctoritate rediere, quod Amrates Turcorum rex tam egere tulit, ut nunquam quieverit, donec longe gravius in Dacia, quemadmodum infra referetur, bellum instaurarit. Ioannem insuper Corvinum aiunt, ne tam insignis victorie primitiis et parte legitima prede regem defraudare videretur, amplissimum capitibus hostium et exuviariis militaribusque signis currum onerasse, Mezeti filiique caput in fronte, super hec senem quendam Turcum despoti olim notum statuisset; eum denique currum onerarium fuisse, quem vix decem equi traherent; misisse hunc ad Wladislaum regem Georgiumque despotem, qui ubi in conspectu constitit, senem ex mandato hec verba fecisse memorant:

Corvinus servus maiestatis tue fidelissimus et despotis filius hanc e parta nuper victoria prede partem, rex optime, mittit, ne te belli tuis gesti auspiciis honore defraudet. Hec Asiaticæ nobilitatis capita, que in curru spectatis, vobis dono dat, ne insignis victorie testimonio careatis. Hec sunt duo principum capita, alterum Mezeti ducis, filii quoque alterum, cetera prefectorum nobiliumque, que Phrygia pilea honestabant. Hec stragis nove magnitudinem testantur; hortantur ad maiora cepta, quid pro ingenita pietate religionisque regie maiestati sperare liceat, et, quanta immortalitatis et glorie occasio offeratur, hinc omnes considerate. Ad sanctam salutemque militiam, per divum hominumque fidem vos Corvinus hortatur oratque, ut supplicationes indicantur et ad hoc bellum ingens reparetur exercitus, quando Turcum extremas vires tentaturum et in tante cladis ultionem omnia moliturum omnes hariolantur.

Cum dictis finem fecisset, truces tabificosque vultus ostendit; circumspectant et admirantur procures ceteraque turba. Rex impri-

mis et despotes Corvinam virtutem et fortunam stupidi contemplan-
tur, rem omnem ex litteris ordine cognoscunt, miris laudibus Cor-
vinam victoriam extollunt et predicant, certatim uterque commen-
dat Romanoque triumpho dignum fatetur. Rumor hanc cladem sta- 89
tim in Germanos et Turcos effudit, vagatur mox per Italiam et hunc
unum Christiane reipublice vindicem his populi temporibus futurum
arbitrantur. Pontifex maximus sacrosanctusque senatus, qui Chri- 90
stiane reipublice nimium timere cogeatur, quia Greciam, Epirum,
Macedoniam, Mysias et magnam Illyrici partem a Turcis occupatam
esse senserat, spem in Corvinum universam confert, hunc Chri-
stiane reipublice propugnatorem maximum fore auspicatur. Per uni- 91
versam tunc Europam Corvina virtus effunditur et omnium hunc
Corvinum gesta superaturum quisque mantycinatur. Wladislaus igitur 92
ob partam divina benignitate victoriam cunctis Pannonie ponti-
ficibus supplicationes indixit, apud omnes aras rem divinam fecit;
ad Corvinum oratores misit, per quos gratias egit, ducis fidem vir- 93
tutemque laudavit, quibus potuit, muneribus virum honestavit exora-
vitque, ut pari initam expeditionem fortitudine sapientiaque prose-
queretur, admonuitque se neque supplementis legionum neque armis,
commeatibus et percuniis unquam ei defuturum. De his hactenus.

Ad Gisecam nunc redeundum est. Duplici rex bello vel 94
formidolosissimo vexabatur, siquidem intestinum et externum mi-
sere Wladislaum distrahebat et, quanquam Celiae comitem laurini
per suos milites deprehendisset, pacasset Strigonium et per pre-
fectos duos Ladislaum Garam fudisset fugassetque, utrinque tamen
pericula instaurabantur. Turcus in Mysia ac Dacia multa molitur, 95
Giseca cum ceteris Bohemis, quos regina ad Zolium et Cassioviam
collocarat, regnum late diripit vastatque. Quare per Sanoceum paulo 96
ante evocanda Polonorum auxilia curaverat, que haud facile illi mit-
tere videbantur, partim quia Tartarorum incursiones reformidabant,
partim quia Litvania in dies magis ac magis estuabat; aliqui, ne
regnum exhaurirent, duo, quinque ceteri milia mittenda esse cen-
suerant. Dum hec e Sarmatis expectentur, Sanoceus, qui nuper e 97
Polonia redierat, et Nicolaus Lassovianus cum plerisque Sclavorum
nobilibus in Dalmatiam Corvatiamque mittuntur, qui nutantes popu-
lorum animos a regine partibus averterent et ad Wladislai fidem
et obsequium revocarent. Id ne difficulter quidem illi prestitere, 98
nam, dum vicos et civitates circumeunt, dum cognationis et originis
eiusdem primordia communemque linguam referunt, dum beni-
gnitatem principis ac regiam libertatem pollicentur, non solum ad
prestandum obsequium, sed ad impendenda in tanta necessitate
militi stipendia Dalmatas adduxerunt. Ne pari quidem felicitate cum 99
Giseca Ioannes Perenus ea tempestate se gesserat. Nam Giseca
Scepusiensem agrum incursionibus et rapinis ad vastitatem pene
redegerat; interceperat Aperiascium, Scaruscium Clistichiumque
nonnullaque oppida. Sed adactis cuniculis Clistichium occupat, quod 100
in edito monte situm Cassiovie prominet, unde Gisecani, dum pre-
datum egrederentur, cedes et incommoda non parva receperant.

Ioannes Perenus pro recuperandis oppidis irritam unius anni operam trivit. Regina igitur Ladislaum Garam a Corvino ac Nicolao profligatum, ut exercitum in Polonum instauraret, impensius hortatur multisque rationibus id suadere contendit; nunquam tamen consternatum semel eius animum ad redintegrandum bellum suscitare potuit. At, ubi laurinum, quod adhuc postumi regis auspiciis regebatur, perventum est, paucis post diebus de Bohemorum seditionibus nuncii affuere, qui eos de creando novo rege agitare dicerent. Quare in Austriam properare coacta est, quam cum Ladislaus sequeretur, a Frederico imperatore captus est et plurimi ab Ungaris redemptus; quippe qui, cum virum instantissime repeterent, tanti eum mercari coacti sunt, quanti Cesaris edixit avaritia. Petita interea e Sarmatis auxilia advenere cum equitatu usque adeo insigni, ut pre numero et apparatu singulari omnium Ungarorum animos in admirationem sane contraxerint.

Wladislaus in sequentis anni principio, quamvis fame hiemis-que sevitia laboraret Hungaria, acceptis tamen auxiliis de pacando regno, quod imprimis apprime necessarium visum est, cogitare cepit, ut hac re feliciter gesta expeditius universas vires converteret in Turcos. Quare Buda prius in Giscram movit, ut occupata ab hoste oppida recuperaret, imposita circum regine presidia deiiceret. Pannonos autem non ab re veriti, quod et ipse quandoque predixerat, ne rex, ubi finibus Polonie appropinquaret, abominatus operosi regni pericula ad suos se reciperet, rumorem promulgarunt reginam iam de concordia et Cesarem de restituenda corona cogitare; item dicere melius esse reconciliatione quam bello regnum pacare; ad expugnandam Cassioviam prefectos aliquos, prout res ipsa postulat, esse relinquendos; regem, ne quis a Turcis impetus ex improvviso fiat ac ne quid aliunde mali inferatur, Budam redire oportere, ut imminentibus periculis presto sit. Cessit tandem rex Ungarorum consiliis, subsedit in itinere et, ut de pace ageretur, op'imatibus edixit. Neque ignorabat ab expeditionis huiusce principio Cesarem admodum timuisse, ne repetende corone gratia in se hec arma converterentur: de ea reddenda cogitasse et, cum in Giscram bellum verti cerneret, a salutaris cogitatione supersedissee. Cum rex Budam revertisset, que vesaniente pestilentia laborabat, continuo de pace agi ceptum; quam ubi ab adversariis rex aspernari intellexit, repente Cassioviam, ne quid frustra temporis tere-retur, expugnari iubet. Id negotii Ioanni Galero datum; sat validus huic datur equitatus et magna peditum multitudo; item mandatur, ut cum Ioanne Pereno Chesmarchi prefecto se coniungat et communi cuncta consilio consensuque agat. Ne minus quidem Giscra, quid alii contra molirentur, ignorabat. Cremicie vectigalibus adiutus, ubi nomismata sub postumi titulo ac nomine cudebantur, novos e Bohemia milites plane conduxerat; hinc non parva exercitui supplementa facta sunt, sed non ea, quibus hosti par esse in aperto posset. Galerius Polonorum dux cum collega Pereno Cassioviam obsidet; Giscra, ne artius obducatur, ex urbe in dies erumpit et

tumultuario potius quam statario ob virium iniquitatem bello certatur. Admovent circum tormenta munitionesque varias Poloni, ne qua Bohemo erumpendi copia detur, et obsidio eo usque prorogatur, donec oppidani fame ac gravi annone charitate laborent. Ita aditus undique fuerant intercepti, ut nihil commeatum inferri posset; contra vero in castris ita obsidionis fastidio milites affecti sunt, ut sensim quamplurimi elaberentur. Invitabat ad solvendam obsidionem Bohemicorum presidiorum incursus, que a tergo Polonorum castra quotidie graviter infestabant, quin et crebris incursionibus Chesmarchum oppidum ad defectionis consilia redegerant. Soluta igitur Cassiovie obsidione Galerius cum collega Pereno Chesmarchum contendit, ut oppidum in fide servaret; at irriti fuere conatus, quando pridie, quam eo pervenisset, Giscrani per proditionem oppidum occuparunt. Nicolaus Perenus, cum iurres adhuc aliquas cum presidiariis pertinacius retineret, a Polonorum tandem subsidio destitutus inde deturbatus est. Mox Podolinum, cui Nicolaus Comorocensis cum presidio regio preerat, ab Giscranis graviter oppugnari ceptum.

Cum Elisabetha Cassioviam obsidione liberatam accepisset, fausto elata nuncio Pisonium propere contendit, quod adhuc in postumi fide permanserat. Arcem Stephanus Rosgonius cum presidio regio firmatam tuebatur. Arcis oppugnationem adorta et difficultate deterrita subinde destitit, militem in Ternavianum agrum immittit, partim ut assidua preda copias aleret, partim ut Ternavianos a Wladislai regis fide cedibus et calamitatibus avocaret. Que ubi regi nunciata sunt, extemplo Andream Taucinensem cum ingenti Polonorum et Pannonum equitatu Ternaviam mittit mandatque, ut urbem ab hostili incursione tueatur, Pisonianum agrum incurset obsessamque arcem milite, commeatibus, armis et ceteris denique munitionibus obfirmet. At prefectus impigre mandata peragit; cum Ternaviam venisset, non solum hostium incursiones inhibet, verum etiam Pisonianum agrum sic igni ferroque devastat, ut hi potius obsessi quam obsidentes dici possent; omnibus arcem rebus, que usui fuerant, sane complevit, mox urbem quotidianis populationibus afficit, assiduis cladibus sic Alemanorum impetum repressit, ut Pisonio amplius erumpere non auderent. Universas deinde vires hi ad expugnandam arcem convertere, turres circum erexere nonnullas, crebris tormentorum ictibus menia quatere eaque modo testudine, modo quovis alio machinarum genere perfodere, comminus adactis scalis vectibusque pugnare, rigente hieme eo vehementius instare atque, ut aiunt, nisi rex cum validis copiis Buda movisset arcique succurrisset, eo presidium regium redactum erat, ut propediem deditionem facere cogeretur. Eius tandem adventu regina usque adeo consternata est, ut dimisso in urbe validissimo presidio Viennam repente se receperit. Wladislaus, cum novo milite, commeatibus, armis et munitionibus arcem iterum obfirmavit, Budam revertitur.

Eadem fere tempestate ne mediocris quidem Polonorum nu-

merus nullo stipendio, sed magna in principem suum charitate compulsus Petro Odronansano duce in Ungariam penetrare nitebatur, obstabant Bohemi, qui montium angustias occuparant, sed difficultatem ingenium superavit. Nam, cum Poloni iuga negligentius custodiri intellexissent, immissa per noctem et imbres validissima iuventute, que vi aditum aperiret, si opus esset, in Ungariam penetrarunt, mox continuatis itineribus Budam pervenere. Non sine magna admiratione voluntariam militiam spectavere Pannoni non solum numero, sed apparatu, fide ac studiis insignem; gratissimo hanc vultu rex admisit ac multis laudatam verbis bene sperare iussit. Paucis post diebus, cum se ex itinere recreasset, pacandi regni gratia hunc exercitum, qui gratis stipendia faciebat, ad expugnandam Cassioviam misit. Demandatum sibi negotium forti animo Poloni facere adorti incutiendi terroris gratia, quoscunque Bohemos capiebant, immaniter trucidarunt. Mox Tartaros Podoliam incursare nunciatur, quare Odronansanum exercitu rex ad protegendum regnum in Poloniam remittere cogitur. Hi, cum data missione Agriam pervenissent, ab Agriensi pontifice lautissime sunt excepti, qui cum dies aliquot licentius remissiusque viverent, Talephus, qui presidii Cassioviensis prefectus erat, cognita hostium negligentia oblatam eo tempore occasionem haudquaquam pretermisit; per medium noctis silentium inermes, incautos sopitosque adoritur, primo impetu currus diripit, in plerisque locis suscitatur incendium, semisomnes multos obruncat. Coacti discusso somno Poloni Ungarique abeunt Talephum insequuntur rati nocturni labore itineris defatigatos et onustos preda hostes celerius aufugere non posse. Petrum Odronansanum cum non mediocri Polonorum manu captivum Talephus ducebat, quem Solome cuidam familiari suo sat explore fidei custodiendum et in propinquum oppidum abducendum commiserat, mox extremis viribus cum hoste pugnandum premissis impedimentis esse decernit. Quare, cum se a Polonis adhibitum esse vidit, instructam in hos aciem convertit, acerrima pugna conseritur et aliquamdiu equo Marte pari utrinque spe pugnatum. Cum hinc et hinc multi cecidissent, Talephini longo labore defatigati tandem vertere terga et palantes fugere occepere; instabant a tergo hi ac cesa magna manu predam recuperarunt. Talephus cum Australibus et Bohemis plerisque capitur Agriamque perducitur; ceteri fusi fugatique. Soloma Odronansanum sibi commissum in proximam Nicolai Zuderis arcem subtraxerat, qui paulo ante a rege defecerat; Zuder hanc nactus occasionem desperatis regine rebus Odronansanum Budam perductum Wladislao restituit eoque beneficio defectionis veniam imploravit.

lisdem fere diebus Aperiascium, quod negligentius custodiri dicebatur, a Caica et Comorocense intempesta nocte capitur, quorum alter Brozoniziam, Podolinum alter cum presidio tenebat. Sed, cum superiore die Bohemi circiter quinquaginta, qui ad Giscram undique copias congregantem, ut Richononam obsideret, profecturi erant, in oppidi captivitate incidissent, occupatis in Aperiascii po-

pulatione Polonis turrim quanquam munitissimam occupant ibique se acerrime tuentur. Poloni propinquum Giscram veriti direpto oppido abihere. Huiusce rei admonitus Giscra Polonos preda onustos insequitur eosque haud difficulter fundit fugatque; Caica et Comorocensis cum multis aliis in hostium potestatem venerunt. Fugatis Giscra Polonis, cum oppidi prefectum captum haberet, Brozoniziam sine mora obsidet; cum due ibi forent arces unaque humana arte conflagraret, ad alteram presidarii confugere, que, ne pari incendio absumeretur, Giscra postero die deditionem fecit. Podolinum et Luboliam novo firmandam presidio Poloni censuere, itaque utrunque oppidum presidario milite complerunt. Richononam Giscra castra movit acrique obsidione circumvenit, que, cum facile expugnari non posset, bellicas machinas admovit, aliquot mensibus, quacunq[ue] potest, omni vi arteque oppugnat, oppidanos ad deditionem per inediam redegit, quam desperatis Agriensis episcopi subsidiis illi salvis corporibus et impedimentis fecisse dicuntur. Post Richonone deditionem in sequenti die Agriensis antistes cum copiis affuit; prudentissimi uterque viri non temere dimicandum esse censuere; Bohemus tot bellorum prospere gestorum gloria clarus ac variantis fortune haudquaquam ignarus extrema tentare non audet; Ungarus e contrario discipline militaris inscius ac tumultuariis copiis parum fidens obsidione potius quam prelio hostem vincendum esse cogitat; quare haud inviti pugnam ambo detrectant. Interim de concordia agi ceptum est; per internuncios aliquamdiu variis condicionibus agitata, deinde non modo pax fedusque perpetuum, sed affinitas cum utroque inita est. Agriensis episcopi neptis Giscra desponsatur; multi hanc pacem dolis carere nequaquam dubitarunt, quando neque a regina fuit approbata neque in restituendis utrinque captivis fidem Bohemi servavere. Quin etiam dimissis aliis Caicam et Comorocensem ex composito haudquaquam restituere voluere. Item in Scepusio post ictum fedus Giscra oppidum soceri occupavit et, quoscunque regie factionis esse comperit, hostili more tractavit.

Intestina igitur Ungarie bella, que Christiane reipublice potissimum propugnaculum haud immerito esse censetur et Turcorum metus, apostolicum iia senatum eo tempore sollicitum habebant, ut, quamvis execrabili schismate sacer ordo laboraret et pars una in Germania synodi Basiliensis auctoritate Felicem, contra Rome altera cardinei collegii decreto Eugenium pronunciasset, uterque tamen pontifex mittendum in Pannonias legatum esse censuit; Felix Alexandrum Tridentinum episcopum a Moscovie ducibus oriundum et idcirco Wladislao haud longius attinentem, Eugenius Iulianum Cesarinum cardinalem ea tempestate sapientissimum habitum misere. Cum utrunque rex ac procures audivissent et Alexandrum de vero pontifice ac Iulianum de pace cum rege et regina impensius disputare intellexissent, dimisso altero cardinali pacis negotium demandatur, quando illum non ad captandum in pontificem favorem, sed ad veram regni salutem venisse noverant. Quanquam

variis legationibus ac eisdem quoque irritis sepe de pace ante agi-
 tatum esset, boni tamen viri operam, studium et auctoritatem in
 hac re minus aspernandam esse censuere. Aderat mite et quietum 157
 regis ingenium iustitiae pacisque studiosissimum et ab intestino bello
 regnique exitio nimis alienum. Ad reginam profectus omnium con- 158
 cordie commodorum bellicae incommodorum admonuit idque su-
 periorum malorum experimentis approbavit; adiecit imbecillitatem
 sexus, condiciones impares, nutantia populorum studia ac inilam
 Giscre cum Agriensi pontifice affinitatem, cui plurimum confidebat;
 item infantis postumi condicionem et pericula, quae si qua fortune 159
 valitudinisque iniquitate e medio surriperetur, omnes amici, ne ad
 orbitatem regnum redigi videretur, continuo ab ea deficerent; duas
 filias, quas adultas haberet, sua fortuna destitutas faceret; e contra- 160
 rio ad pensitandas hostium vires hortabatur, qui multo plus opi-
 bus, milite, armis, equis, comitatibus, et duce iam posse videren-
 tur; maximas esse Polonorum Ungarorumque facultates et, 161
 quando cum muliere ac infante his bellum est, multo in diem fore
 maiores; si semel eius exercitus profligetur, nunquam amplius instau-
 rari posse, Wladislao duplici regno potito nunquam vires, pecu-
 nias et supplementa defutura; oportere tempora condicionemque 162
 rerum ubique metiri neque ambitionis privatisque affectibus
 quandoque tantum indulgere, ut communi saluti parum consulere vi-
 deatur; habendam esse Ungariae rationem, quippe quae, nisi hoc 163
 bello intestino liberetur, a Turcis propediem inundabitur et capto
 hoc reipublice Christianae propugnaculo reliqua in Turcorum dicio-
 nem brevi tempore perventura; precavendam nimis esse tanti mali 164
 infamiam et quotidie ante oculos imminetia orthodoxae fidei peri-
 cula observari oportere, ne, dum incertas in infante spes collocatas
 pertinaciter tueri contendit, universa perdere videatur; quod, si tanti 165
 mali auctor habeatur, deum vindicem continuo affuturum; proinde,
 postquam prioribus ipsa condicionibus, ne postumum tot regnis de-
 fraudare videretur, stare noluit, multo satius fore, si duas filias viro
 tempestivas, alteram Wladislao, Casimiro alteram coniugandas esse
 censeat; inter marem et feminam in parentum charitate praeter sexum
 nullum esse discrimen.

Ad hec regina satis se suas hostiumque vires pensitasse 166
 respondit; bellum se invita initum fuisse ingenue se fateri; ob-
 sciti ac elegantis postumi charitatem se pactis conditionibus stare
 nequivisse, ne avito paternoque regno filium defraudaret; neque La- 167
 dislao deum innocentiae ac equitatis vindicem abfuturum; insuper
 se Ungaros spectare fidei relinquere non posse neque, quantum pro
 mulieris ingenio fieri potest, se fideli unquam Pannoniae defuturam
 neque, si qua pacis ratio inveniri potest, bellum improbe alituram;
 illud sibi demum certum esse malle vi regnum amittere, quam
 desidia, metu ignaviaque dimittere. Commendavit regine animum le- 168
 gatus, quando plus virilis quam feminei referre videretur ingenii;
 sed, ubi pacis iura non recusare cognovit, continuo de concordia
 agitari ceptum. Cum multe utrinque in medium condiciones affer- 169

rentur mutuoque repudiarentur, ut res pro utriusque dignitate videretur eque tractari, ad hec tandem pacta regina redacta est, quando paulo minus filiarum quam infantis curaangebantur. Con-
 cordie leges he ad Wladislaum a legato scripte sunt: Reginarum
 altera Wladislao, Casimiro Litvanie duci altera uxor esto. Casimiro
 centum et viginti aureorum milia, Wladislao Slesia terra sub du-
 centorum milium nomine dotis gratia penduntur. Regina post in-
 itam affinitatem Slesie cedito eique, si unquam facultas fuerit, red-
 imende provincie ius esto. Quod ad Ungariam vero attinet, Wladis-
 laus posthac regio sese titulo abdicatione, procuracionem autem et
 tutelam ad integram usque postumi etatem retineto, deinde regno
 cedito. Si postumus forte interim vita decesserit aut regno potitus
 sine liberis diem obierit, Wladislaus omne regni ius titulumque
 resumito. Rependendum denique sumptuum gratia, quos in hoc
 bello rex erogasset, Scepusiensis ora Polonie regno perpetuo ad-
 dieitor. Si quod in Podolia et Valachia ius Ungaris supereset, id
 omne Polonis ipse resignato.

Allate concordie leges regni principibus recitate significateque
 sunt absentibus. Proceres diversa sensere et pro suo quisque animi
 libidine varias dixere sententias. Corvinus, qui domi otium et foris
 bellum semper amaverat, cum provinciam Turcorum metu relin-
 quere non posset, suam litteris sententiam significavit, quarum
 summa hec erat, si eque concordie condiciones offerentur, nullo
 modo recusandas, ut pacato regno tutius in Turcos expeditio sus-
 ciperetur; nil communi concordia salubrius excogitari posse; sin
 autem minus, forti externa et interna incommoda animo toleranda
 ac potius extrema queque pericula subeunda, quam pati, ut re-
 gnum, quod sat amplum a maioribus acceperint, iniqua pacis con-
 ditione minuatur; nihil regno neque ad prestitutum tempus neque
 perpetuo alienandum; nil Ungaris turpius futurum, quam impe-
 rium antiquorum exemplo propagandum per negligentiam et pusill-
 animitatem in dies diminuere; si bellum cum regina continuetur,
 unde facilis concordia sperari potest, minoris constitutum, quam
 hec efflagitata concordia, quam tanti per nobilium regni membro-
 rum alienationem commercetur. Quare legatus ad reginam rursus
 immutatis quibusdam condicionibus abiit rediitque et, cum quoti-
 die nove utrinque condiciones exposcerentur, id tandem Iulianus
 impetravit, ut Wladislaus laurinum ad reginam proficisceretur, quo
 per colloquium facilius pax inter utrumque transigeretur; ne inscius
 quidem erat, quantum presentia mutuusque sermo valeret. Prin-
 ceptum autem ille optimus, ut communi quieti consuleret, laurinum
 concessit; eo cum venisset ad colloquium, in primo congressu
 multe ultro citroque querele purgationesque interiecte sunt. Bellum,
 etsi contra iustum et fas, necessitate tamen quadam utrinque in-
 itam confitentur. Mox de concordia diebus aliquot agitatam, que,
 anne inter eos confecta fuerit, nil alui argumentum ostendit, quam
 in digressu magnifica, que utrinque data fuere, munera et rumor
 effusus, qui Elisabetham propediem Budam descensuram esse nun-

ciabat. Is haudquaquam falsus fuit; paulo post regina cum honestissimo, ut ferebatur, equitatu Budam venit, ubi, postquam Celie comes postero die carcere emissus est, in quo a captivitatibus die ac initio belli diligentissime fuerat asservatus, de promulganda pace agitatum est, quae in sequenti die promulgata incredibili omnium animos letitia sane complevit, mox de pacis condicione id precipue passim est mussitatum datam super hoc utrinque fidem Wladislaum in Ungaria libere imperaturum, si modo aut precario aut vi sacram cum postumo corònam a Frederico reciperet, qui secundum Alberti obitum pupilli patrimonium parum probe in Austria curare dicebatur.

Compositis Bude rebus laurinum regina se recepit et post tri-¹⁸⁴
duum ventris repente correpta torminibus humanis excessit. Mors¹⁸⁵
veneni suspicione non caruit, quam insecutus Wladislai dolor, quan-
tum evidentibus signis coniici poterat, prorsus abrogare videbatur;
eius enim interitum dies aliquot rex egerrime tulit et, si quando¹⁸⁶
eius forte mentio haberetur, lacrimis abstinere non poterat neque
ignorabat eius interitu fedus omne pariter interiturum. Et illud quoti-¹⁸⁷
die oculis observabatur desperatum regni otium Bohemorum in-
constantia, qui nihil bello vehementius appetunt et regina vita de-
functa ad Cesarem cum universis presidii oppidisque, quae in Cas-
siovia provincia tenebant, continuo defecere. Hi nanque veluti¹⁸⁸
carceribus ac vinculis emissi in regios pagos et oppida erumpunt,
populationes ac cedes instaurant, multo ferocius quam antea seviunt;
intestina mala redintegrantur. Neque Cesar his pro dignitate malis¹⁸⁹
moderari videbatur; postumum asservabat diligenter et Bohemos
iuxta atque pupilli vindices late longeque ferro ignique grassari pa-
tiebatur neque rapacissimum genus hominum et quod parvo vel
nullo stipendio ibi retinebatur, sine vi et populatione teneri potuisset.
Contra illud Wladislai dolorem haud parum levabat, quod ex¹⁹⁰
Ungaris multi, qui adverse factionis erant, extincta regina ad regi-
am fidem et obsequium rediere, unde non parva Poloni viribus
facta suit accessio. Accedebat Giscre affinitas, quam cum Agriensi¹⁹¹
pontifice nuper iniverat, qua Bohemorum animi se remittere occu-
perunt, et eos mite Cesaris ingenium otii semper cupidum nimis a
solitis incursionibus absterrebat. Itaque intestina mala opinione
celerius imminuta sunt.

Dum hec a rege Wladislao ita geruntur, Ioannes Corvinus et¹⁹²
Nicolaus adversus Turcos regni fines impigre tuebantur; hos deo-
rum benignitate tempestate illa datos omnes arbitrabantur, qui la-
bantes res Pannonicas tuerentur, imprimisque Corvinum, qui tem-
poribus illis Ungariam mira felicitate tutatus est. In crebris Tur-¹⁹³
corum incursionibus tumultuario nunquam prelio dimicatum est,
quin hostem graviter infllexerit, fuderit et fugarit, necubi congres-
sus est habitus, ubi dena saltem non utrinque milia constiterint.
Ubique demum fausta quadam fortune dexteritate ita pugnatum, ut¹⁹⁴
nil Corvino vehementius tunc profanus hostis reformidaret. Quin¹⁹⁵
et in Turcorum provinciam sepius excursum, unde multis cesis in-

gens preda est abacta. Locupletatus est admodum hoc bello ip-
 sius exercitus. Ex his unum tantum insigne bellum silentio preter- 196
 iri sine invidie nota non potest, quod cum basseo quodam Tur-
 corum clarissimo, cui Sciabadin nomen erat, gestum est. Amratem 197
 ferunt tot clades a Corvino illatas vel illud maxime, quod Molda-
 vie et Transalpine principes a sua fide ac federe reglutarat, di-
 utius tolerare non potuisse; expeditionem ergo maximam in Vala- 198
 chos et Transylvaniam Corvini provinciam parat, delectissimum e
 militibus peditatum, quem ianizarorum appellant, cum innumera
 equitum multitudine et presertim vexillationum cogit, legiones, quas
 in Europe provinciis habebat, fere omnes accersit; adiiciuntur his
 auxilia, que socie Asie ac Europe civitates iure federis misere. Oc- 199
 toginta milia hunc exercitum fuisse, quod haud facile fides admittit,
 plerique et; qui his affuere, Ungari prodiderunt; basseoque spec-
 tate virtutis ac fidei hoc belli negotium demandatur. Turcos nova 200
 moliri Corvino nunciatur, ipse quoque in provincia delectum habet,
 tres circiter legiones cogit, in cataphracto spem omnem ponit equi-
 tatu; ne parum quidem provincialibus et precipue Scitulis confidit.
 Basseum cum innumero propedem in Daciam traiecurum exercitu 201
 rumores differunt. Post imperatorem apud eam gentem bassei supre-
 mum locum tenent et, ubique agant, imperatoriam potestatem ge-
 runt. Huic ab Amrate mandatur, ut prius Transalpinam adoriatur 202
 et, quacunque potest, sevitia Valachum, qui a societate sua defe-
 cerat, ulciscatur; easdem a Moldavis perfidie penas exigit, qui Cor-
 vini opera icti federis iura violant; deinde in Transylvanos effusis 203
 viribus et extremo nixu irruatur, ut illatas tot a Corvino clades cu-
 mulatissime vindicet et cesorum olim sociorum manibus abundan-
 tissime exolvat inferias. Basseus imperata curans e Macedonia ca- 204
 stra movit hominum circiter octoginta milium, per Mysiam iter fa-
 ciens in Danubii ripa consedit, ad parvam Nicopolim traiciendas
 copias curavit; aliquot in traiciendo dies ob innumeram multitudi-
 nem absumpti. Quare in utraque ripa aliquamdiu stativa habuit. 205
 Hinc vehemens Valachos metus incessit; ingenti cuncta trepida-
 tionem tumultuque complentur; ad Ungarorum fidem Valachos red-
 iisse penitet, quam ob Turcorum vicinitatem commode tueri posse
 diffidebant. Ioannes contra Valachorum utranque provinciam bene 206
 sperare iubet, mandat, ut in tutiora se loca recipiant, profano furori
 nequaquam obstant, si vires non suppetant; se hosti forti animo oc-
 cursurum esse recipit; neque robur neque numerum reformidatu-
 rum, Christum sibi sociisque optimum maximum orthodoxe fidei 207
 vindicem nunquam abfuturum affirmans, cuius prepotenti numine
 se fretum propedem a fede gentis periculis vindicaturum esse pol-
 licetur. Si qui plus equo timent, ad sua castra confugere precipit. 208
 Turci basseo duce in Transalpinam Valachiam, que propius occur-
 rebat, castra movent. Mox fines ingressi geminis exercitibus sic longe 209
 lateque per cuncta excursant, ut armis et incendiis pagos et castella
 parum munita vastarent; res ac pecora rapiunt, homines, quoscun-
 que offendunt, plane trucidant, mulieres ac pueros senesque pari-

ter obtruncant; nulla in sexum etatemque commiseratio habita. Va- 210
 lachi ad hec, in montes alii se recipere, pars remotius fugam ra-
 pere, in munitissima nonnulli oppida concurrere; in manus hi tan-
 tum hostium incidere, qui se negligentius asservarunt. Cum supe- 211
 ratis Alpihus Transylvanie finibus appropinquassent, Corvinus ne-
 quaquam animo consternatus cum quindecim milibus tantum ho-
 minum Turcis occurrit et ea quidem mente, ut mori quam cedere
 malit. Basseus, qui viri nomen et fortunam perhorrebat, ubi eum 212
 cum exercitu propius occurrisset per speculatores accepit, ferociam
 remisit et cautius agendum esse censuit, aliqua prius arte tentan-
 dum ducem putavit, ut Turcorum mos est, uti, quibus potissimum
 modis hostem circumvenire possit, intelligat, quare aliquantisper
 substitit, ut eius audaciam et virtutem inspiceret. Exploratores re- 213
 tulere hostes ne quartam quidem partem Turcorum equare posse,
 verum equitatum his esse longo agmine coruscantem, qui non parvo
 negotio superari possit, quando non minus celeribus turmarum alis,
 quam actuariis curribus hostem circumvenit; quod, si res minus 214
 prospere venerit, intra currum septa se recipit atque inde dispositis
 munitionibus pariter ac muro se acerrime tuentur. Eodem modo 215
 castra munit, ut nullas per noctem insidias repentinosque im-
 petus reformidet. Stupet Corvini audaciam et rei bellice disciplinam,
 suorum tamen numero confidit. Cum ad quinque milia passum prope 216
 convenissent, quamvis utrinque prelium minime delirectaretur, uter-
 que tamen spe magna victorie fretus rem non temere agendam ex-
 istimavit; ad suum uterque confugiebat ingenium, ut aliquid in tanto 217
 congressu artium excuderet. Turcus gradatim certandum et servan-
 dum in pugna ordinem censebat multitudine fretus vel, si id mi-
 nime concederetur, numero circumveniendum hostem esse cogita-
 bat ibique defatigatum ad extremum innumera multitudine obruen-
 dum. Contra ille id primum iubere suos, nemo locum ordinemque 218
 deserat neve ab hoste scindi ac dividi patiantur. In sequenti die, 219
 cum ad locum, quem Vascapum dicunt, convenissent, utrinque acies
 prima hora diei educi cepte sunt; multum temporis ad disponenda
 octoginta hominum milia Turci opus erat; ne parum quidem Cor-
 vina virtus et diligentia exposcebat. Imprimis instructis agminibus 220
 convocatis prefectis legionum, tribunis militum et centurionibus
 universis hec verba fecit:

Nulla, mihi credite, audacia, socii, tante multitudini me occur- 221
 rere perpulisset, nisi ipsa necessitas adegisset, vestra fides ac vir-
 tus hortaretur, quam diu exploratam habui, et imprimis Iesu Christi
 numen clementissimum inspirasset, qui nos in sacram militiam suam
 optavit suumque nomen vestra dextera vindicari voluit. In hac pre- 222
 stantis militie evocatione, quantum vos dilexerit, considerandum est
 et immensa hinc benignitas salvatoris pensitanda. Tria nobis hodie 223
 commoda, si viri, qui olim fuistis, iidem hodie esse volueritis, deus
 ipse proposuit, quibus nihil maius appeti posset. Imprimis libero- 224
 rum, coniugum patrieque salutem cum fortunarum incolumitate con-
 iunctam, deinde perpetuam huiusce seculi gloriam et eternam feli-

citatem vobis nunc expositam esse scitote. Quot a Turcis olim in- 225
 cendia, calamitates et mala acceperimus, utinam vobis audivisse
 potius quam spectasse et pertulisse licuisset. Iam diu liberis et uxo- 226
 ribus careretis, quos misera servitus obruisset, neque focos et aras
 haberetis, ubi inhabitare et sacris operari valeretis, nisi pientissi-
 mum salvatoris numen et vestra indomita virtus presto affuissent
 neque patria bonisque frui neque fungi honoribus neque libertatem
 retinere videremini, nisi sanctissima fides et animi vestri magni-
 tudo ac robur spe divina firmatum hec, que diximus, omnia vobis
 integra conservassent. Iam immanis Turcorum furor in suam po- 227
 testatem omnia redegisset, nisi vestris hec armis vindicata forent
 et tot ille cladibus repressus esset. Is necubi coerceri potuit; non 228
 Greci, non Macedones utrique quondam rerum potiti, non Thra-
 cum audacia, non Mysorum robur, non Epirus et Illyricum ho-
 rum vires retundere potuere. Athenienses, Thebani, Lacedamones, 229
 qui prisce militie auctores habentur, his ultro cessere. Nobis di-
 vinitus hec laus et ingens victoriae gloria delegata est, qui parva
 sepe manu et quandoque incauti ab his circumventi totiens insigni
 strage confecimus, fudimus fugavimusque. Atque nullum illi genus 230
 hominum in terris magis expavent et perhorrescunt, quam vos, quos
 ex assiduis cladibus paucos non minus ac frequentes formidare di-
 dicerunt. Nunc etiam, ut extremas vires experiantur, cum innume- 231
 ris legionibus affuere; atqui vobis nequaquam plus quam antea ti-
 mendum est, quando sub divino ductu et auspiciis arma gerimus
 et, quid nobis audendum sit, assidua victoria, frequens experientia,
 explorata virtus iam diu vos edocuit. Accedit, quod eorum miles 232
 aut gregarius aut servus aut auxiliaris aut vi coactus et paganus
 est; preter milites pretorianos nil aliud hostili militie superest; vi
 adacti ac invitati ceteri militantes et illi quidem pusillanimitate ad ser-
 vitutem redacti sunt. Quicumque autem Greci, Macedones, Illyrici au- 233
 xiliorum gratia missi sunt, cum a Christiana fide non recesserint, non
 pro illis, sed nobis dimicatuuros esse reputate; nos vindices, nos vic-
 tores expectant. In hoc illi bello Turcis nomina, nobis vires animos- 234
 que dedere; pro victoria nostra vota suscipiunt. Quare tanto vobis
 animosius fortiusque pugnandum est, quanto maiorem victoriam,
 predam laudemque nunc vestris oculis obversantem habetis. Non 235
 pro alienis focis et aris, sed propriis dimicare opus est; ita hodi-
 erna necessitas nostra tulit, ut, si nos ipsi nobis vindicare veli-
 mus et solita spe ac viriliter nitamur, maxima queque malorum
 omnium hodie subire cogamur. Imprimis iacturam fortunarum, li- 236
 berorum servitutem, incestationes virginum, coniugum prostituti-
 ones, cedes parentum, edium et templorum incendia et, quod his
 omnibus multo gravius est, salvatoris nostri et deorum omnium lu-
 dibria; frangentur divorum simulacra aut unco trahentur; argentea 237
 aureaque conflabantur et in profanos usus convertentur, religionis
 cultus omnis abrogabitur et deus e pectoribus nostris pre dissiden-
 tia negligentiaque nostra, nisi propugnatores optimos invenerit, ex-
 igetur. Minimo digito Turcos omnis, si voluerit, illico conteret deus 238

noster, sed, quando tutelam sui nominis in nostra dextera collocavit, virtutem prius nostram periclitatur, ut, si magnam fidamque comperit, prepotenti sua dextera tueatur et firmet. Neminem sibi fidum piumque deus unquam deseruit; si vobis ipsi non defueritis, nusquam salvator lesus vobis aberit. In potentia sui nominis, quod est super omne nomen, hostes proteret et iustum divina fiducia fretum extollet. Insuper alie nobis atque illis sunt pugnandi cause et spes longe firmiores. Pro domino eodemque profano et scelerum omnium auctore, pro spoliis et rapinis, pro exitio gentium, pro alieno regno eodemque propagando et mortali laude illi arma sumpsere. Nos contra pro orthodoxa fide et Christiana republica, pro liberis, pro uxoribus et fortunis dimicamus. Quibus quidem rebus nihil excellentius, nihil posterorum commemoratione dignius, nihil ad promerendam immortalitatem accommodatius inveniri potest. O quanta his in celis merces est proposita, qui aut patriam auxerint liberarintve aut divinos honores et veram fidem protexerint et servarint. Neque experti ignoramus deum humanam pietatem, iustitiam et charitatem nunquam deserturum. Proinde, quid magis illis quam nobis sperandum sit, hinc evidentissime considerate, commilitones. Salvatori nostro confidite, qui divinitatis premium pollicetur, et fidem virtutemque vestram deo ac patrie iuxta nunc ostendite. Quamobrem, quando nihil sine divina ope moliri possumus, antequam signum pugne detur, vos, queso, legati, centuriones et prefecti, per turmas et cohortes singulas pias contiones habete, ad salutarem et sacram pugnam militem incendite, legionatim per confessionis sacre mysterium alter alterum lustrate, rem divinam facite ac sumpta ore terra mystice communionis officium explete; lustratis mox animis alter alterum amplexati dextra osculoque mutuam date fidem perpetuumque fedus percutite et vobis neminem alterum in sacro certamine deserturum, sed pro aris et focis ad unum omnes strenue dimicatuuros. Demum curatis aliquantisper corporibus ambulatoriis dudum ientaculis dato signo ter elatis vocibus invocato prepollentissimo Iesu Christi nomine manum ea virtute roboreque conserite, qua pro redemptione ac libertate vestra in agone mortis ille conseruit. Hoc igitur ut ultro faciatis, per sanctum nostri redemptoris amorem, per charitatem patrie, per deum hominumque fidem vobis edico, impero, item vos oro et obtestor, ut ea mente dimicetis, uti aut clarissimam, quod non ambigo, victoriam aut, si res aliter tulerit, beatam in celis vitam vobis hodie comparetis non apud inferos, ut Grecus ille, sed superos cenaturi. Christus igitur optimus maximus nobis semper aderit, qui nos, mihi credite ac ita confidite, non solum e Turcorum manibus hodie vindicabit, sed cum perpetua nominis immortalitate optimis non hostium spoliis onerabit et incolumes ac ovantes domum referet universos.

Sciabadin-basseus nihilo segnus e contrario suos admonuit, ut amplificandi imperii et superiorum victoriarum memores ab assidua virtute et laude non deficerent, armis Turcorum nomen pro-

pagarent, quibus Maumethus divorum interpres terrarum imperium
 a cunctis numinibus addictum esse predixerat. Item augustam hanc
 gentem hominum terrorem, ultricem facinorum et populorum domi-
 nam divino ore locutus ominabatur. Quanta brevi tempore, ex quo
 in Europam traiectum est, regnorum accessio facta fuerit, enarrat,
 spem ingentis prede et maxima queque strenuis premia pollicetur,
 pagos et oppida, nedum rapinas et spolia se militi divisurum esse
 recipit. Si extremis quisque viribus dimicarit, victoriam ante oculos
 certissimam ex inopia hostium et immenso suorum numero propo-
 nit. Illud adiicit profligato Corvino, quem solum e Christianis im-
 pigrum et rei militaris non ignarum se repperisse ingenue fatetur,
 nihil ad consequendum ceteri orbis imperium amplius obversatu-
 rum. Si hunc hodie ad internecionem protriverint, nullam in Europa
 victoriam hac fore maiorem; quare Corvinum in acie primo peten-
 dum edocet, victori huius ingentia premia spondet. Postquam sat
 militi suasum esse arbitratur, iam instructam aciem educit, in duo
 cornua pedites equitesque distribuit, in medio pretorianos milites
 collocat, quos ianizaros vocant, spectati roboris homines; succe-
 dunt longa subsidia, multas etiam vexillationes in utroque cornu
 proponit, que prelium ineant, circumvolent hostes et, prout fors ipsa
 tulerit, impetant repetantve. Corvinum in utroque cornu duo quad-
 rata cataphractorum equitum agmina, quos hippobaliste sequeban-
 tur, collocasse memorant; ante hos vexilliariorum quoque alas equi-
 tum, qui a laterum fronte certarent, extendisse; in medio autem
 quadrata duo cataphractorum agmina equitum statuisset et inter
 hos cohortes gravis armature a tergo hastatis sagittariisque muni-
 tas interiecisset; utrumque etiam cornu longo carrorum ambitu cir-
 cumvallasse, quos omni munitionis genere plane compleverat. Mox
 progredi in hostem ordinibus edicit; cum ad duum stadium inter-
 vallum appropinquassent, pugne signum dare iubet; nihilo secius
 illi faciunt. Collatis utrinque signis concurritur. Corvinus prospecta
 hostium multitudine primam aciem in cuneum redigit, quo facilius
 hostes dividat; contra illi forfices obtendunt. Tanta utrinque ferocia
 et clamore congregiuntur, ut nihil usquam horribilius sit auditum.
 Turci versatili equitatu freti falcatis ensibus in Christianos seviunt,
 infestis concurrunt hastis et ex equis multi utrinque deturbantur.
 A forficibus cataphractorum cuneus concidi non poterat, quia armis
 obducti haud facile ledebantur. Instant igitur et infestam interse-
 cant aciem. In medio et in utroque latere pari impetu dimicatur;
 cadunt utrinque multi, sed proscissa a cuneo Turcorum acies ma-
 gna subinde cede agitari cepit. Cum ad latera declinarent, in ho-
 stium gladios incidebant; ecce cuneo, quem diximus, occurrit al-
 tera et pari virtute certatur. In cornibus varia quandoque fortuna
 inter vexillationes fuit, cum equa spe aliquantisper utrique dimi-
 carent. Sed, cum illi eo genere pugne ob equorum pernicitatem
 agilitatemque nimis valerent et numero longe superiores essent,
 postquam multitudini cedere necessitudo tulit, ad munitissimum hi
 cataphractorum agmen rediere. Post, ubi ad cataphractus perven-

tum est, haud parum fortuna Turcorum declinavit; dum obstinatis ultro citroque pectoribus pugna conseritur, ex expeditissimo pars equitatu maxima ceditur. Nanque duris cataphractorum contis et sarissis, item oblongis trifidisque gladiis haud secus ac inermes armatis obiecti nequiquam obstabant, quare in utroque cornu a Turcis laborare ceptum est. Nutantibus adhuc rebus in media acie prelium atrox plane conseritur, pretoriane cohortes cum valido equitatu quadratum cataphractorum agmen, quod in medio collocatum esse diximus, multis vexillationum turmis circumveniunt, pedites veterani facto maximo impetu equorum poplites falcato ense subcidunt. Ex his cecidere multi humique porrectis capita amputantur, obteruntur contra cohortes, dum cataphractorum ruinam moliuntur. Cedes hic usque adeo magna patrat, ut cruoris rivos ageret, dum obstinatis animis et debacchante hinc et hinc bellico furore certatur. Pretorianorum pars maxima ceditur, ex equitibus quoque multi oppetere. Basseus, ubi et in utroque cornu et in medio superiores dudum Ungaros fore conspicatur et iam pro longo labore defecturos esse sperat, quamvis ubique stragem maximam pateretur, ad triarios tamen belli summam redigere decernit, ut cum cetera multitudine, quam ad presidia reliquerat, superstitie magna subsidiorum adhuc parte agmina Ungarorum obducatur. Ab inita iam pugna hora fere quarta agebatur, cum prelium instaurare constituit. Ne ab re quidem id a profano barbaro factum; verebatur, ne, si sui terga dare cepissent, reliqua multitudo detrectato bello fugam raperet. Ne quem igitur belli expertem dimitteret, ratus hostes a numerosa turba circumventos haudquaquam defectis iam viribus extremum impetum ultra toleraturos ultimas acies ciet, Ungarum obduci iubet, triarios veteranos hortatur, defectum hostem facto orbe perdendum edicit; novissimum hoc Ungarorum bellum id esse iactat. Contra vero Corvinus prospecto hostis astu suos aliquantis per patitur obduci, mox carrorum agmina promoveri precipit et, ut clam Turcos omnis circumveniant, essedariis imperat, deinde pugnam cum hoste redintegrat. Fervet ubique prelium et, quamvis ingens passim Turcorum cedes ageretur, pre nimia tamen turba pertinaciter ubique certatur. Turci autem, ut a dextro cornu se a carris circumveniri et a tergo ignitis missilibus crepitantibusque machinis peti respexere, ancipites facti se remissius agunt et, dum a tergo sibi timent, a fronte prelium detrectant. Contra elato clamore Ungari, ut obversantem ante oculos victoriam capesserent, dum instauratis ipsi animis a fronte multo vehementius instant, socios, qui a curribus pugnabant, hortantur, ut propius hostes circumvallent. Hic Turci confuso ordine inclinantur et, ne circumveniantur, retro fugam rapiunt. Quicumque intra carrorum septa et oppositam aciem deprehensi sunt, ad internecionem omnes cesi, qui autem in sinistro cornu dimicabant, horum exemplo consternati terga vertunt; palantes cuncti fugiunt, instat a tergo adauctis pre victoria viribus Ungarus. Basseus desperatis rebus una cum quibusdam pretorianis cohortibus, quibus se stipaverat, se in fu-

gam convertit. Infremebat a tergo Corvinus et per fusas acies baseum disquirebat, ut, si cedendi ducis copia daretur, opima Christo optimo maximo spolia referret; Turcus castris exutus, quicunque superfuit, fuge pernicitate cum duce tunc evasit; alii vero, qui diversi in fugam effusi per nemora, per saltus et agros divagabantur, aut inedia aut Valachorum manibus, in quas inciderant, confecti sunt. Signa circiter CC capta, hominum vero quinque milia. In auxilia, que Christianam adhuc fidem retinebant, clementius actum est. Vix tanti exercitus pars media, que evaserat, Danubium traiecit. Is postremo insigni victoria potitus in hostium castra rediit, se suumque immensa preda exercitum ditavit. Ex his, qui prima sub eo stipendia fecerunt, audivimus Corvinum fuso hoste sat fecisse ratum e vestigio Turcorum castra prede cupiditate diripuisse nec hostem ultra petuisse, quod, si ad Danubium usque foret insecutus, neminem e tanta clade superstitem futurum affirmabant. Longi quidem foret otii, quot spolia, quot enses auratos gemmatosque cum pretioso vestium et equorum apparatu, quot aurata quoque pilea tiarasque in Phrygum Persarumque morem repperere; ad summam nemo in eo, bello fuit, quin se cum universa posteritate ditaverit.

Ob rem feliciter gestam et provinciam utranque Turcorum periculo liberatam singulis civitatibus trium dierum supplicationes indicte, ut divini honores servatori nostro redderentur. Multa templis omnibus affixa spolia signaque ad Vascapum in victorie monumentum tropea sunt erecta. Corvinus triumphans Budam venit regique Wladislao signa hostium et exuviarum partem dignam principe detulit in excellentissime victorie testimonium gloriosissimique belli excitamentum. Inauditam per illa tempora victoriam Corvini rumores longe lateque distulerunt. Wladislaus suapte natura pientissimus divinam in eo bello clementiam admiratur, ad expeditionem sanctissimam sui ducis exemplo succenditur. Sollemnes Bude supplicationes indicit, miris Corvinum laudibus effert eiusque oratione, dum Bude fuit, assiduo ad hoc salutare Christiane reipublice beneficium hortatur. Ioannes deinde post faustas luliani predicationes ac laudes, quibus rex cum universo senatu eum excoluerat, in provinciam dimissus utriusque Valachie populos confirmavit et, ut Turcis in posterum animosius resisterent, promptiores effecit. Corvini nomen hec victoria per Europam sane universam effudit; hunc unicum fidei propugnaculum omnes affirmabant.

Amiatus paulo ante, quam basseus in Transylvania profligaretur, certam se victoriam habere ratus legatos Budam exploratum potius quam postulatum miserat, quando rerum Ungaricarum status ipsum non mediocriter sollicitum habebat; nam, cum in provincia per cuncta prelia Corvini successum audiret, in intestinis tantum Pannonie discordiis spem omnem collocarat. Intelligebat Ungaros nisi suis armis haudquaquam facile casuros. Wladislao legati fedus obtrulerant et pro eius obside Albam Grecam, quam Belgradum nunc dicunt, aut, si id recusaretur, annua stipendia postulabant.

Nunc autem pre recenti victoria, cum animos revocassent, ne mi-
 tius quidem, quam legatorum insolentia postulabat, responsum est.
 Wladislaus e Transylvanarum rerum exitu se propediem responsu-
 rum esse respondit, quare paulo ante Ioannis adventum Turcorum
 legati a rege dimissi. Amrates autem, cum ob cladem, quam
 nuper basseus acceperat, e tanta spe excidisset, extremas vires ten-
 tare conatur. Eius opes artesque Wladislaum minime latebant;
 quare de gravissima expeditione decernendum esse censet, veuti a
 Corvino fuerat admonitus. Coacto senatu Iulianum legatum ponti-
 ficium acciri iubet, qui, cum frequentissimus convenisset, prout rei
 gravitas postulabat, rem ad eum refert; ubi Iulianus, qui hac po-
 tissimum causa venerat, primum sententiam dicere rogatus hec
 verba fecit:

Postquam Turcorum pestis in Europa latius debacchari cepit,
 nihil unquam optatius pontifici maximo apostolicoque senatui ac
 ceteris Italie potentatibus significari potuit, rex optime fortissimi-
 que proceres, quam cum Wladislaum Sarmatarum principem Un-
 garie regem a vobis declaratum esse cognoverunt. Neminem enim
 Pannoniarum rerum moderatorem Scythicarumque virium ductorem
 hoc magis idoneum usquam gentium Ungari invenire potuissent,
 quippe qui tanta iustitia, religione, sapientia, fortitudine ac militari
 denique disciplina polleret, ut potius e celo datus quam optatus
 esse videretur. Hac felici faustaque declaratione omnium quoque
 Italorum animi, qui iacuerant, resurrexerunt atque, ut id felix ac fau-
 stum Christiane reipublice foret, sollempni vota susceperunt. Cum in-
 timas regni discordias et propinquum Turcorum incendium acce-
 pisset, sacrosanctus huc me senatus misit, ut de pacando regno
 et reprimenda hac labe, ut a me sepius audivistis, vobiscum age-
 rem. Regnum armis et virtute vestra intercessione mea et regine obitu
 pacatum est; alterum superest, quod honoris, utilitatis, immo salu-
 tis, glorie et immortalitatis plenum est; item Wladislai ductu au-
 spiciisque et Pannonico robore dignissimum Turcorum immanitas
 et imperium coercendum est, proceres, immo iugum, quod nostris
 cervicibus imminet, excutiendum et longe repellendum. Quid vobis
 audendum sit, Corvina virtus et fortuna portendit; fortunam Cor-
 vinam dixi, immo fortuna Christiane plebis et presens divi salvatoris
 ipsa benignitas, que addictum sibi populum fluctuare patitur, non
 demergi. Si tui ducis copiis eisque perpaucis tantus hostium ex-
 ercitus et fusus et fugatus est, quid de te, rex inclyte, sperandum
 est, si tuo Christique ductu et auspiciis militabis? Christianorum
 principum omnes animi in te, Pannonicas Sarmaticasque vires con-
 versi sunt, omnes in te spes suas collocarunt; te immanissime cru-
 delitatis ultorem, propugnatorem fidei et Europe liberatorem ex-
 pectant omnes, id est, cur quotidie vos litteris pontifex maximus
 sollicitat et angit; quanquam hoc orthodoxa religio postulat, non
 minus tamen Ungarie Polonieque necessitas vos adurget, quarum
 altera e Mysis et Illyrico, e Dacis et Getis altera Turcorum armis
 et incendio miserrime et assiduo vexatur. Quicunque nec divina

charitate nec ipsa necessitate nec gloria et immortalitate moventur, ad sacram hos expeditionem propria salus, imminens servitus liberorum coniugumque, incolumitas rerum et personarum et legitima rapinarum compendia suscitent. Tam commoda vobis nunc datur occasio, ut corpus in veram salutem felicitatemque asserere ac animum ab omni miseria vindicare et utrunque divina humanaque gloria et beatitudine uno eodemque tempore donare possitis. Non desunt duces optimi, non pecunie bellorum nervi, que ab universa Christiana republica conferentur; non robora militum, non ratio, non fortuna dexterrimaque numina, que vos sanctissime fidei assertores esse voluere. Sarmatarum vires Unnorumque virtutem persensit potius quam audivit orbis. Nulla re alia quam voluntate, proceres, opus est vobis. Expeditio necessaria, pientissima, commodissima et omni ex parte gloria et immortalitate digna est et que ad vitam utranque uberrima perpetuaque premia conferat. Proinde te, rex, impri- mis, inclyte, vosque, proceres, universos oro obtestorque per Christi fidem, per liberorum charitatem, per salutem regni et imminentis exitii liberationem, ut forti hoc bellum animo communique consensu suscipiendum esse censeatis, ultro, cum delectus habebitur, nomina detis. Et, quando non ad humanam, sed divinam militiam profecturi estis, ea studiorum vehementia in Turcos arma sumatis, quam expectatio et spes hominum, quam vestra virtus, instans exitium et divina in vos merita postulare videntur.

Secundum Iuliani orationem miserabilis despotis obsecratio la- crimeque sequuntur; ad suscipiendam necessario expeditionem hortatur, Turcorum feritatem, cruciatus inauditaque supplicia refert, filiorum cecitatem subcisaque genitalia et multos dimidiatim cesos, complures quoque serra dissectos, alios item cutibus exutos, aut humi defossos variaque genera mortis, que humane aures abominantur, enarrat. Exemplo sui Pannonos admonet, quantum sibi cavere debeant; Savo a Turcis determinari, qui esate semper vado transitur et rigente bruma glacie calcatur; Transistrianam his regionem late patere; se opulentissimum olim Mysie fuisse regem et nunc Turcorum viribus regno exactum, orbatum liberis, foedissimis oneratum iniuriis et dignitate fortunisque privatum extorrem vagari necubi gentium hactenus tutum locum invenisse; se ad Ragusinos profectum et ibi mox a Turcorum insidiis fuisse peti- tum; rediisse in Ungariam eamque quoque undique Turcorum incursi- onibus infestari; nunc profanum regem postulare tributum, ut equior sumendi belli ansa detur; hostem immanissimum non procul abesse, sed imminere cervicibus, immo in medio regno igni ac ferro quotidie grassari; testes esse Valachiam et Transylvaniam opulen- tissimas Pannonice dicionis provincias, quas nisi Corvina virtus, fortuna reipublice et imprimis Christi benignitas a felle gentis manibus liberasset, iam de rebus Ungaricis foret actum; varios esse bellorum exitus, fortunam inconstantem et deum de se quotidie pericula fieri non passurum. Proinde profusis Wladislaum lacrimis exorabat et ceteros obtestabatur, non occasionem hanc dimitterent,

ne victorie successum per ignaviam et negligentiam interciperent; aliene quam proprie calamitatis vindices esse mallerent, suscitata nuper expectationi satis facerent. Item dicere se sat magno omnibus exemplo futurum. Ad hec demum pecunias polliceri non paucas ad belli sumptum et asseverare Christiane reipublice potentatuum auxilia collaticiamque stipem haudquaquam eis defuturam.

Omnium igitur consensu, cum multi quoque istorum dicta sententiis approbassent, senatus consultum fit, ut primo statim tempore rex in Turcos castra moveat; interea delectus instante bruma haberetur, postularentur sociorum auxilia et cum Cesare, qui Christiane reipublice preest, de pace et expeditione ageretur. Decreti ad Polonos, Valachos Prutenosque legati, imprimis ad Cesarem, qui ad expeditionem hanc opem et pacem orarent; respondit se neque venire neque auxilia mittere posse; fluctuantem Bohemiam causatus pacem per triennium confecit. Pruteni ob exhaustam longo bello provinciam se nullam opem dare posse dicebant. A Polonis et Valachis auxilia cum semestri stipendio missa, que ingens voluntarie militie multitudo secuta est. Multi nanque fidei charitate compulsi relictis liberis, coniugibus et fortunis pro tuendo et propugnando Christi nomine proprio stipendio militarunt. Item e Gallis et Germanis multi sumpta crucis tessera convenere. Inito iam vere sacrosancie expeditionis gratia vicitim oppidatimque solemnes preces et supplicationes indictae. Res divine per omnia templa solemnius acte, ut optimis bellum pientissimum auspiciis iniretur. Omnes fere ad utranque Danubii ripam convenere. Exercitum quindecim circiter milium fuisse perhibent.

Rex igitur Kalendas circiter Maias Buda proficiscitur traiectione Danubio lento itinere castra movet, ut ceteri, qui aberant, cum suis castris facile coniungerentur. Ad Tibiscum primo iter intendit accitasque undique copias gradatim cogit; in Tibisci ripa dies tris consedit, ut a subsequentibus adhiberetur. Transmisso deinde amne per Daciam descendit et ad levam Danubium servans ab eius ripa nunquam procul iter declinavit. Mox, ubi se Bulgarie conspectum altigisse novit, ad Salsum lapidem et Cobin, qui ante Synderoviam situs est, Danubium traiecit et castra, que itineris tarditate auxiliis completa fuerant, ad Sophiam recta movit, que sex dierum itinere a Danubio secedit et in prima Bulgarie parte sita est. Despotes ad Danubium sua cum regis castra coniunxit. Dicunt alii regem cum ternis iter castris fecisse, Corvinum et despotes cum duobus exercitibus precessisse, ipsum unius diei itinere successisse. Urbs a templo, quod magnifico sumptu Iustinianus erexit, Sophie nomen accepit Sardacia olim dicta a Sardis et Dacis, qui eam incoluere, deinde Bulgarorum inundatione et assiduis Transistriano- rum eruptionibus labefacta sibi templi tantum nomen servavit. Propter eos, qui heresim infandam de spiritu sancto auctore Macedonio metropolita Constantinopolitano suscitavit, quem patre et filio minorem, immo ministrum utriusque ac celestium donorum dispensatorem asserebant, celebratam hic synodum frequentissimam

esse ferunt. Civitas igitur vetustate iam effeta nec arte nec loco
 munita ad primum et improvisum hostium impetum occupatur et,
 cum sine gravi sumptu servari non posset ac ut primo is ingressu
 armis, incendiis terroreque cuncta compleret, eam a milite directam
 postero die sacris in basilica rite peractis rex iussit incendi, vicos
 et oppida, que prope fuerant, facile cepit diripuitque. Ad Moravam
 deinde fluvium castra posuit, ubi ad inundantis parum equoris spe-
 ciem in colles vallesque modicas ipsa planities tumet et desidit.
 Quingenti hinc equites missi Transmoraviam non predatum solum,
 sed, qua tutius expeditiusque iter fieri posset, speculatum in Tur-
 corum speculatores incidere, e quibus cum quattuor cepissent, ex
 his duo milia hostium propius adesse cognoverunt; quare ad flu-
 men fugam rapiunt, cum se illis impares esse reputarent. Turci
 non intellecta horum fuga, cum inter ipsos et flumen collis quidam
 exurgeret, progrediuntur, refugientes superato colle in demissum
 amnem precipites ruunt; quo cum pervenissent, e prerrupta pleri-
 que ripa cum equis in aquam prosiliunt, reliqui extrema expec-
 tantes subistere; alter alterius periculum casus inhibuit. Cis flu-
 vium collis alius eminebat, in cuius verticem venandi forte studio
 cum non parva equitum manu rex advenerat, quem ubi Turci, qui
 e regione convenerant, conspexere, obtentas propius insidias esse
 rati e vestigio aufugere. Utrique igitur vana opinione decepti retro
 fugiunt. Rex prospecta hostium fuga a venatione ad pugne studium
 conversus citato agmine ad fluvium, qui in ulteriore ripa, ut dixi-
 mus, subistere, improvise subsidio confirmati fugientes hostes re-
 petunt. Trepidatio igitur utrinque magna et fuga sine prelio inter-
 cessit. Postquam autem in castra rediere, intellecta re cum Turcis
 cautissime agendum esse censuere, quamvis se falsos esse utri-
 que senserant. In sequenti die traicere Moravam, premisere spe-
 culatores, qui cuncta exactissime explorarent. Ex his aliqui rediere,
 qui prope Turcos adesse, collocasse propius insidias et nil preter
 occasionem aliud expectare nunciarunt. Rex inito cum prefectis
 legionum consilio Corvinum cum decem milibus delectorum equi-
 tum premitit, qui hostem nil tale formidantem per silentium noctis
 adoriatur. Speculatorum ductu cum in hostes contenderet, ad pri-
 mam noctis vigiliam eos propius adesse sensit. Illucescebat forte
 luna et magnis cepis favere videbatur. Post, ubi eo perventum est,
 unde hostium castra spectari poterant, ne quis fuge pateret exitus,
 illac agmen circumduxit; mox sopitos et incautos excitato clamore
 aggreditur. At illi repentina et inopinata trepidatione correpti pars
 in fugam, ad rapienda multi arma se converterant. Fugientes, cum
 in obductum agmen inciderent, pedem referunt; qui constiterant,
 somno et terrore iuxta stupido et a se ipsis alieni ad bellum haud
 facile se expedire poterant. Corvinus per aciem quanque discursus
 exclamat sopitum et inermem hostem et tremore perculsum
 sine mora cedendum; occasionem tantam victorie allaturam non
 temere pretermittendam, tuto ac forti animo in confusos attonitos-
 que hostes irruendum vulgo ingeminans; iam in manibus esse vic-

toriam. Primo congressu tumultuatum potius quam pugnatum 354
est; sed, postquam Turci Corvinum adesse sensere, ad illius tan-
tum nomen consternati terga vertunt; quacunque cursum fleciunt,
saucios seminecesque socios offendunt; pre timore tanta inter eos 355
oborta confusio, ut inconsiderato fugiendi studio conglomerati in-
vicem comprimerentur et ab insequenti facile manu confoderentur.
Pars maxima inter dumeta et avia loca preceps acta, dum se in 356
tempore expedire non potest, ab instante facile viore ceditur. Per 357
totam noctem cum magna palantes cede petiti sunt hostes, at, post-
quam illuxit, reliquie, quecunque superfuerant, absumptæ. Strages 358
longe maior patrata, quam aut Corvinorum numerus aut humana
fides pateretur, quando a decem milibus equitum triginta Turco-
rum milia una nocte cesa, capta quattuor et novem militaria signa
hostibus erepta. E Corvinis autem non multi pro cladis magnitu- 359
dine desiderati; vix plerique quingentos oppetiisse memorant, si-
quidem pauci infestum hostem invenere. Castra opulentissima di- 360
repta; ne minima quidem impedimenta hinc ab illis ablata. Incensis
mox Turcorum castris Corvinus insigni victoria potitus ovans cum
ditato exercitu ad regem rediit. Ne minori quidem expectantibus 361
quam redeuntibus ille dies letitie fuit, nam, ubi Corvinum cesis ad in-
terneccionem Turcis appropinquare nunciatum est, rex e castris et
despotes cum reliquis legionibus ad tria milia passuum cum in-
genti plausu et faustis acclamationibus gratulabundus occurrit. Cor- 362
vinum suis auspiciis triumphantem et apud congressum ad pre-
venerationis officium equo descendere contentem prohibet, ap-
prehensa mox dextra claram victoriam gratulatur; publice deo op- 363
timo maximo gratias agit, quod sibi in Ungaria regnanti eum his
temporibus divina clementia ducem dederit, qui Romano dignus
imperio citra invidiam ubique gentium haberetur. Quantum illi 364
patria, regnum et Christiana respublica debeat, breviter ostendit;
meritis laudibus evehit et, ut Corvini gloriam imitentur, ceteros
hortatur; congratulationis officium deinde procures exolvunt. Mox 365
iunctis cum rege agminibus non sine magno plausu militarique le-
titia premissa spoliolum pompa et longissimo captivorum ordine,
qui catenati precedebant, Wladislaus et Corvinus ovantes in castra
rediere; ob rem bene gestam supplicationes indite et pientissimo Iesu
Christi numini gratie in sacris acte sunt. Ad proseguendum deinde 366
bellum Christiani animos intendunt. Iulianus pontificis legatus et
crucigere multitudinis prefectus, que gratis pre studio sancte fidei
militabat, cunctos ad continuandum victorie successum impensius
hortatur et in tanta divine benignitatis dexteritate non cessandum,
sed promovenda quotidie castra suadet et proxima queque Bulgarie
oppida recipienda.

Corvinus per exploratores iam compertum habebat a Sophia 367
Philippopolim Thracie civitatem trium fere dierum itinere distare
tantundemque intervalli inter Adrianopolim et Philippopolim inter-
esse, que trium quoque dierum spatio Constantinopoli admoveatur.
Superandi tantum Hemi difficultas obiciebatur, quippe qui e trans- 368

verso Sophia in Macedoniam et Thraciam proficiscentibus longe lateque protenditur. Bulgaria a Ciabri amnis fonte, qui Triballos olim a Mysis dividebat, nunc incipit, per Hemi montis dorsum in Vulturum Aquilonemque porrigitur, a meridie in Macedonas Thracisque declinat, a septentrione in Danubium deflexa in inferiorem magna ex parte Mysiam effunditur. Hemus mons editissimus, cum longius effundatur, inter has, quas diximus, regiones excurrit; hinc iuga usque adeo frigida, ut perpetuas nives habeant et vix duobus anni mensibus super se pastores estivare patiatur. A Sophia in Macedoniam Thraciamve iter facientibus duplex ad superandum Hemum patet exitus; alter labore Romano et a Traiano, ut multi perhibent, factus est, ubi quadrato adhuc lapide maxima porta spectatur, que ad arbitrium aditum inhibebat dabatque, alter ad parvum est amnem, quem Slatizam Bulgari nunc appellant. Uter igitur aditus pateret, hac iter facere Corvino, quem expeditioni et itineri rex ultro prefecerat, tunc erat animus.

Proinde motis castris, quecunque occurrunt, Bulgarie oppida partim vi, partim per deditionem capiunt, qua quidem in re haud parvo adiumento fuit consimilitudo Christiane professionis, abominabilis Turci feritas lingueque magna cognatio, que ad conciliandos hominum animos potissima videtur esse magistra. Nam, cum Poloni Bulgarique a Sclavonico genere oriundi eandem linguam servant, ad nullum oppidum Polonus equitatus accessit, quin se continuo dediderit. Ne minus quidem impigre ubique crucigeri se gessere. Cum autem sub Hemo ad Thracie aditus pervenissent, rigente iam hieme obclusum saxo materiaque utrunque per exploratores inveniunt. Alterum angustiores et humana arte factum pretermittunt, ubi stratum olim viam a Romanis videre licet, quam non modo lignis cautibusque Turci complevere, sed in declivioribus sepe locis aquam per noctem aspersere, ut brume rigore in glaciem conversa equis et iumentis ascensum inhiheret. Pervenere ad alterum pari arte preclusum pridie natalis Iesu Christi, quem Slatiza subfluit. Varia hic ingruunt incommoda, imprimis aditus difficultas, quam non temere ab Amrate Turcorum rege factam esse dicunt, ut, cum cladibus iam plerisque a Corvino foret affectus, preclusis duobus accessibus impositisque presidiiis tuto ac facile sine pugne periculo a Pannonie rege tueri posse videretur. Item Ungarorum exercitum tanta rerum omnium incessit inopia, ut quisque militiam detrectaret, et de militari seditione addubitabatur. Hemus in solitudines prerupta et inaccessa loca effusus steriles appendices habet; ad extremam frumenti et comineum caritatem perventum erat; iam inedia universus languebat exercitus et ad sedandam famem parum tritici raro cum carne decoquere licebat. Accedebat brume vesania, inopia pabuli et frigoris rigor intolerabilis. Cum omnia gelu constitissent, pabulum sepe et aquatum ire non licuit; proinde frigore, fame ac itineris difficultate retrocedere cogebatur exercitus et iam dissolutus esset, nisi crebris Corvini adhortationibus paruisset. Is enim assiduo dicere plurimum difficultatis

iam exhaustum esse; quod superest, solita virtute ac robore perficiendum, cui nihil arduum et difficile; se proximos dudum Thracie fines esse tacturos rerum omnium feracissime; eo iam penetratum esse, ut, si retro cesserint, pre belli vastitate maiora longe mala remetienda sint, quam si ultra progrediantur; nihil patefacis his faucibus instare laboris; ad populationes tantum hilares animum intendendum, in medio rerum successu non cessandum; quando non eadem semper fortune dexteritate uti licet, contemptum numinum favorem continuo averti; hactenus nil esse factum, si ultra non itur, quando omnia, quecunque capta sunt, facile ab hoste recipiuntur, nisi succensis domiciliis, quia Turcorum satis hucusque cesum est, pauci, qui supersunt, Thracia et Macedonia ac demum Europa eiiciantur. Quare, dum miles Corvinus audit, facile quisque confirmatur, sed, cum mala, a quibus se circumventum intuetur, memoria repetit, temerarios principum ausus execrantur. Interea Turcorum adventus ab exploratoribus nunciatur; congratulantur invicem legiones, quod honeste mortis occasio daretur, quando multo pulchrius in acie quam inedia et algore mori existimabant. Premissus cum equitatu nonnullisque militum cohortibus est Corvinus, qui, cum ad hostes pervenisset, facili eos pugna fudit fugavitque. Octies hucusque cum hoste conflictum esse testantur, qui huic expeditioni affuere, sed non collatis signis et instructa semper acie. Nos autem, quemadmodum a quibusdam Corvini militibus accepimus, qui vulnera etiam eo bello suscepta ostenderunt, rem ita referendam esse censuimus. Dissentit ab his aliquantulum Callimachus poeta nostri temporis excultus ac scriptor egregius, qui, antequam noster exercitus pedem referre cepisset, cum Turco dimicatum et Carambum captum in Wladislai vita retulit. Sed, quid Ungari referant, audiamus.

Cum nulla vi fauces aperiri ac Hemus mons ob imposita Turcorum auxilia superari posset et egestate rerum algoreque intensissimo conficeretur exercitus, a Slatiza pedem referre ceperunt, ne irritis conatibus perire viderentur. Atque, veluti Corvinus et despotas cum suis copiis veniendo regia castra unius diei itinere precedebant, ita e contrario rex cum exercitu redeundo precessit Turci- que in monte conserabant, ut transitum inhiherent. Nunciato Christianorum reditu instauratis animis per iuga montium hostes subsequuntur rati oblata occasione cumulas ab his penas, antequam Mysia egrederentur, exacturos. Carambus Turcorum dux erat, quem Celepin alii dictum esse volunt; is Asie prefectus et bassei frater, qui inter ceteros apud ipsorum regem principatum fuerat assecutus, Amratis sororem legitimo sibi matrimonio coniugarat et imperatoris edicto ad hoc bellum accitus cum Asiaticis copiis in Europam traiecerat. Cum his angustiarum presidiis a rege prefectus esset, id imprimis fuerat admonitus, ne qua magna occasione, que certissimam victoriam polliceretur, manum cum hoste consereret; sat enim se victurum Amrates esse rebatur, si hostem a Thracie finibus arceret. Celepis huiusce precepti haud immemor Christiano-

rum castra sequitur et a montibus eorum iter observat. Cum nostri 395
terno agmine iter facerent, regia castra precedebant, Corvinus et
despotes triginta milibus passuum succedebant. Hoc igitur ordine,
dum idem iter remetiuntur, sane utebantur.

LIBER VI.

Victus his difficultatibus, quas enumeravimus, Christianorum 1
exercitus cum ad quendam montem ex Hemi appendicibus, quem
nunc Bulgari Cunobizum vocant, rediisset et Carambus sequens a
montium iugis iter hostium observaret, milites e castris servato parum
imperio temere egredi ac ex agmine quandoque in Turcos erum-
pere ceperunt, qui montibus insidebant et ex iniquo loco veluti
rabie quadam adacti pugnare nitebantur; suspecto hoste haud- 2
quaquam bello contineri, prefectis et centurionibus temeritatem in-
crepantibus parum auscultare, dicere malle bello, ne inulti mori-
antur, quam fame mori. Carambus ad bellum audax et glorie cu- 3
pidus hostium temeritate ad prelium invitatus, cum se numero,
loco et viribus superiorem esse intelligeret, non aliter, atque si cer-
tam in manu victoriam haberet, a conserenda manu contineri non
poterat ratus se victoriae gloria contempti crimen imperii facile ab-
oliturum, quare cum hoste omnino confligendum esse decernit. Cor- 4
vinus et despotes ruituros dudum in se Turcos suorum militum
insultibus irritatos conspiciantur et regis absentia graviter anguntur,
qui itinere unius diei, ut diximus, precedebat. Videbant se neque 5
bellum detrectare neque legiones regias habere neque pre despe-
ratione a pugna militem coerceri posse. Proinde inviti post, ubi 6
Carambum instructam in se aciem dudum dimissurum esse intel-
ligunt, socios exorant, ne temere intemperateque in hostem erum-
pant, sed in ordinem redigi patiantur, ut, si vincere non daretur,
ne incruentam hosti victoriam relinquant. Instruunt igitur extemplo 7
acies et divina magis quam humana ope freti in hostem signa
tolli iubent.

Iam Carambus equitatum a monte demiserat et instructa acie 8
cum nostris pugnam init. Magna utrinque concurrunt ferocia et ad ra-
dices montis inter colles et convalles congregiuntur, ubi in primo con-
gressu multos cecidisse ferunt. Polonorum equitatus, quem rex paulo 9
ante cum Corvino premiserat remanseratque ad subeunda queque
maxima belli pericula, et Ungarorum turme cum expeditissimis vexilla-
tionum alis, quibus despotes ipse preerat, citra vite rationem ita
dimicabant, ut nihil morte vehementius appeterent. Turci aliquamdiu 10
pertinaciter obstitere, quare magna cedes a principio patrata; sed,
postquam sibi cum desperatis rem esse intellexere, cepere sensim
de cecis animis inclinari non cum hominibus, sed immanibus feris
se pugnare rati. Accurrit a tergo Carambus, laborantibus subsidia 11
suggerit, pusillanimes increpat, revocat fugientes, nunc maledictis,
nunc hortationibus nutantes animo obfirmat, instaurat ubique pre-
mium et cuncta diligentissime curat. Ne minus quidem impigre cum 12

despote Corvinus, qui desperatis dudum rebus, ubi inclinatos esse hostes vidit, mox victos exclamat, suos admonet et precatur, ordinem et dimicandi rationem servant, ne temere pugnando sese munonibus hostium obiectent, imminensem victoriam capessant sciantque se sub divinis auspiciis et tutela dimicare. Mox cohortes quasdam peditum ad clivum montis inter virgulta submittit, qui cum venabulis cesim punctimque cedentibus discursantes a latere Turcorum equos subcidant. Maximam equitatu cladem hec manus intulit, inclinatur hic acies et, qui subsidebant, in iugum montis, ubi presidium relictum erat, repente subfugiunt; audaciores, qui in valles plane descenderant, circumventi a cataphractorum equitatu egre se ad acclive montis latus referre poterant. Carambus a tergo inclamitans nunc fugientes revocare in aciem, nunc admotis laborantibus subsidiis opitulari, spem ubique et prelium pro viribus instaurare, omnia strenui militis impigrique imperatoris officia prestare, inter confertissimos hostes se ingerere et desperatis rebus hac et illac discurrere, animare trepidantes et sociorum fugam remorari. Ad postremum, cum extremo conatu dimicaret, nive deceptus in lacum indicit, qui glacie seva constiterat, unde cum nec se nec equum educere posset, a gregario milite capitur. Ceteri, qui effugere e cruentissimo prelio potuere, ad reliquum presidii, quod in monte superfuerat, se receperunt. Subsequuntur per avia et inaccessa loca Christiani, sed, cum inclinante iam die et loci iniquitate remorati forent, dato receptui signo in castra rediere. Carambus cum magnatibus plurimis captus; multi in acie cesi, sed in fuga longe plures. Ex his, qui in montem fugam non rapuerant, pauci evasere; belli reliquias in diem posterum Corvinus differt. Interim hostem venerando aspectu, habitu Asiatico Persicove a gregario milite preter viri dignitatem vinctum duci conspicitur; militem, ut captivum sibi hominem vendat, exorat. Decem postulanti quadragenos impendit. Carambus igitur prefectus Asie et artissima imperatori affinitate coniunctus tanti venit. Ad Corvini tabernaculum adductus pro dignitate custoditur et bono esse animo iubetur. Forte ea nocte despotes huc advenit de belli reliquiis consulturus; cum ad ignem liberali facie et gravi captivum vultu respexisset, extemplo Turcorum lingua virum alloquitur, cuius ob veterem illius gentis vicinitatem consuetudinemque non erat ignarus, et repente virum agnovit. Clam fortunam eius miseratur consolaturque et ad Corvinum subinde conversus, ut hunc sibi mercari liceat, precatur. Quadragenis ille sibi constitisse respondit, se vero nemini pluris minorisve quam quadragenis aureum milibus venui daturum asseverat. Tandem despotes se daturum interea pollicetur. Interea honorifice benigneque tractari iubet et diligentius asservari. In auctione Carambum Asie prefectum fortuna posuit, ut variam inconstantemque humane vite condicionem ostendat et, quam gravi et non precipiti consilio semper sit agendum, aperiat. Poloni huic prelio Wladislaum et affuisse et prefuisse dicunt, Ungari regis id auspiciis, sed absente rege gestum esse testantur.

In sequenti die de expugnando Turcorum presidio, quod in 25
arduo monte superfuerat, ac extinguendis belli reliquiis, ut illuxit,
agi ceptum est. Wladislaus, ut militum saluti consulere, quando 26
conatus irritos fore arbitrabatur, id omnino dimittendum et levande
famis gratia ad reditum animos intendendos esse censebat. Cor- 27
vinus et despotes, qui hoc admodum bello et Carambi captivitate
recuperaturum se regnum esse sperabat, deturbandum inde Tur-
corum presidium et, ne ex his suscitetur incendium, scintillas om-
nino extinguendas esse consulunt nihil militum robori et virtuti
obstuturum esse affirmantes. Vicit tandem Corvini despolisque sen- 28
tentia. Rex quoque, ne ducum militumque virtuti quicquam adver-
sando detraheret, facile cessit; miles curare corpora et mox arma
sumere iubetur. Tertia hora dici instructa regis acies montem prima 29
conscendere cepit factura periculum, an arduum montis acclivum
superare possit. Sepe a difficultate hirci saltus remorata substitit, 30
Corvinum obstinatus prosequende victoriae animus experiri cuncta
iubet, lustrato aliquantisper monte per obliquum iter clementius
expeditiusque subit. Et, cum vertex montis, quem hostes insederant, 31
in prerrupta promineret eisque subeuntium despectum interciperet,
Corvini sine ullo negotio in alterum montis huiusce iugum perve-
nere rati hinc in hostes facile ruituros. Sed, cum progredi contra 32
cepissent, abrupti saxi prohibentur hiatu, quem neque complere ma-
teria neque ponte transire licebat. Cum hostem comminus deturbare 33
non possent, obiectis belli machinis oppugnare contendunt. Cata-
pultas, balistas et cetera tale genus tormenta intendunt, que insa-
nos lapides emittant et fragore territent feriantque. Turci, cum ho- 34
stes in conspectu propius adesse et horribili saxorum iactu se peti
conspiciantur, ne parum quidem animo consternantur. Alibeum su- 35
periori nocte Carambo suffecere; cum multos dira lapidum iactura
lesos dissipatosque intuerentur, graviter se fluctuant, quando ab
omni spe se destitutos intuentur. Alibeus consternate et in pre- 36
ceps iture dudum multitudini salubri consilio succurrit, omnes ad-
monet iubetque, audito mox fragore post cotes et saxa procumbere
presentaneo pestem remedio averti posse docuit et hoc ad resi-
stendum commento suos obfirmat. Interea Corvinus per acclivum ma- 37
gis arduum, qua patebat in hostes ascensus, multas cohortes sub-
ire iussit, que, cum infra pugnarent, pre loci iniquitate et Turco-
rum occurso facile reiecte sunt. Demum, cum irritam tormentorum 38
operam in vertice et in precipite acclivo calamitosam suorum ac
regionum operam esse intelligeret, desperata congregiendi copia si-
gnum consulto rege tandem receptui dare iubet in planitiemque de-
ducit agmina. Turci abeunte rege animos audaciamque pariter in-
staurant letanturque.

In sequenti die vesaniente hieme et increbrescente in dies 39
rerum omnium egestate rex cum ducibus legionumque prefectis
de festinando reditu iterum agit, ut e sterili asperaque regione, ante-
quam inedia conficeretur exercitus, in uberiora loca reverterentur.
Corvinus necessitati tandem cedendum esse ratus, quippe que ho- 40

nesti quandoque rationem haberi non patitur, a regis sententia non dissentit. Despotes tantum, cum idem alii plane sentirent, inter-
cessit socios increpans, qui capto iam duce et profligatis fere ho-
stibus victoriam in manu sitam desererent, exiguas belli reliquias
non exstinguerent, per metum et ignaviam superato hoste terga ver-
terent; polliceri ad hec se ad inhibendam famem tantum pecunia-
rum erogaturum, quantum satis superque forte censeatur. Legatus
hec eadem pontificius iaculabat vulgo. Sed, cum difficultates ac mala
intolerabilia forent, nulla commodorum spe militum animi leniri po-
tuere. Vulgo his obstrepere legiones et obclamitare non duces et
prefectos, quibus nihil deest, sed milites fame confici; despotes
recuperandi spe regni intolerabilia et ea, que prestari nequeunt, sua-
dere; illum haudquaquam quotidiano militum et iumentorum inter-
itu commoveri; necessitatem superari non posse; exacta se hieme
ad sacram ultro militiam redituros; interea sevientem bruma et im-
perante fame cessandum; exercitum in hiberna dimittendum, ut cor-
pora labore, frigore inediaque absumpta curent et reficiant. Quas
ob res rex premissis iter impedimentis relegit, quod prius fuerat
emensus. Et Turci prospecto eius reditu fugam potius esse rati ex
insperata letitia vires instaurant et abeuntes subsequi decernunt.
Novissimum sepe agmen infestant et nunc a tergo, nunc a latere
crebris insultibus adoriuntur; mutuas clades inferunt accipiuntque,
quibus mos erat occurrentibus cedere, mox in aversos, conglobatos
redire. Intercipiunt usque adeo quandoque iter, ut exercitus pro-
gredi non posset; accedebant onerata spoliis et rapinis impedi-
menta, que properare non sinebant.

In sylvam pervenere non arborum proceritate opacam, sed mira
fruticum fecunditate completam, item inviam et stagnantibus sepe
aquis torrentiumque defluxibus cenosam et inequalem ac ad fa-
ciendum iter perquam difficilem. Precesserat magna ex parte exer-
citus novissimum agmen ad sylve initium, quod cataphractorum erat
equitum, ut pariter atque murus a tergo protegeret. Turci cum ex-
peditissimo impetunt equitatu; velites in hos convertuntur, ut in-
hibeant; instant hi et gravem in sylva pugnam conserunt. Clamor
ingens effertur, ad quem, qui antecesserant, recurrere, inter digla-
diandum in uliginosa loca divertere, ubi, quicumque equites inhe-
serant, egre pre ceni altitudine se expediebant. Intercedebant vada
quedam occulta et anfractus ac insidiosa locorum inequalitas, qua
precipites equi agebantur; ad expediendas sylve difficultates pedi-
bus dimicare cogebantur; qui retro in subsidium concurrerant, in-
consulto succurrendi studio aut palustri solo impingebantur aut in
cecos alveos corruebant. Dirempto prelio equites circiter octoginta
e Christianis desiderati, qui in postremo ordine capti sunt; e Tur-
cis centum et septuaginta, quos Corvinus extemplo iussit obtrun-
cari; ceteri fusi fugatique. In sylva cum loci potius difficultate quam
hoste dimicatum. Cum igitur fames quotidie instaret maior et gra-
vitas multitudoque impedimentorum ac assiduus Turcorum insultus
iter admodum remoraretur, ne inedia et lassitudine absumere-

tur exercitûs, regi ceterisque proceribus visum est sarcinas in medium conferri; ex his, quecunque oneri potius quam usui forent, publice concremari, desideratorum arma militum hostiumque terra infodi, debilia supervacuaque iumenta cedi. Exercitus inutilibus levatus oneribus expeditius properare potuit neque facilis subsequendi et incursandi copia posthac hosti fuit.

Longis igitur itineribus ad Albam Grecam, quam nunc Belgradum dicunt, cum universis copiis Wladislaus pervenit; honorifice a suis exceptus dies aliquot per quietem et rerum copiam milites et equos refecit recreavitque. Traiecto deinde Savo cum Corvino et despote ceterisque proceribus Budam properavit; cives et prefectus, cum eum urbi cum copiis appropinquare nunciatum esset, e senatus consulto, ut reducem pro dignitate regem exciperent, cum omnibus ordinibus et collegiis sacerdotum in occursum effunduntur. Pontifices cum sacerdotum ordine ad primum lapidem subistere, pretor urbanus et prefectus arcis cum ceteris magistratibus ultra progressi subsequente populo regem, qui a dextra Corvinum et Iulianum despotemque a leva tenebat, convenere; succedebant his prefecti equitum, primipili ac hilares et exultabunde legiones, que non modo capite, sed prefixas pilis hastisque coronas gestabant. In congressu tantus editus est plausus et facta congratulatio, ut faustis cuncta salutationibus resonarent. Publicam tubarum clangor et militaris ingeminatio letitiam augebat. Deinde triûmphi pompa explicari cepta. Ante regem longus captivorum ordo preibat insignium imprimisque Carambus Asie prefectus, qui catenatus ante victorem omnium in se oculos plane converterat; preferebantur signa hostibus adempta et spolia, quecunque advehi potuere. Corvinus in palmata veste inter legatum pontificis et despotem sequebatur, ut ipse post regem non immerito triumphare videretur. Succedebat his sanctissimum crucigerorum agmen, cuius latus pontifices et magistratus utrunque clauderant; continuabant ordinem subinde legiones, quorum vociferam alacritatem Danubius et vicini montes referebant. Sed universum, quem diximus, ordinem sacerdotum pompa precesserat, qui sacro habitu et sollemni cerimonia incedentes penates et deos patrios, item aurea argenteaque divum simulacra preferebant; sacros pro agendis gratiis hymnos Iesu Christo optimo maximo ac dive genitrici Pannonie patrone concinebant; a dextris et sinistris promiscua populorum turba celum plausibus sane complebat Wladislaum et Corvinum certatim ingeminans. Ast, ubi ad portam urbis processere, Wladislaus rex pietissimus, ut deum tante victorie auctorem fuisse profiteretur, confestim ex equo desiliit pedibusque ovans urbem ingressus dive genitricis basilicam cum triumphali pompa prius invisit. Rex, ubi divinas ad omnia pulvinaria fecit sollemnes, maximo servatori et diis omnibus gratias egit, hostilia templo cum signa spoliis apposuit tabellamque subtexit, que victoriam a Turcis divina benignitate relatum plane testaretur. Sollemnibus rite peractis in arcem pervenere, Corvino publice a rege laudes pro meritis date, cuius virtute prudentiaque omnia pro-

spere evenissent. Laudati quoque pro dignitate ceteri procures et perfecti; item his mandatum, ut sua quisque cum titulis insignia ad magnam aram in eadem basilica rite suspenderet, ne merita presentis victoriae laude fraudaretur, que ad nostram usque tempestatem spectantur. Multo magnificentius triumphi spectaculum fuisset, si hostium spolia, que pre necessitate humi infoderant succenderantque, referre licuisset.

Secundum regis Corvinique triumphum, qui per universam paucis diebus Europam effusus est, Christianorum principum animi, qui Turcorum successu consternati fuerant, usque adeo erecti sunt, ut regnante Wladislao viventeque Corvino feritatem dire gentis, si bellum prosequerentur, non amplius expaverent. Quare congratulatum simul et hortatum legationes undique properabant. Imprimis Eugenius pontifex maximus, item Veneti, Genuenses et Philippus Burgundiorum dux legatos in Pannoniam misere, ut post insignis et sancte victoriae congratulationem regem et Ioannem Corvinum ad bellum in Turcos redintegrandum hortarentur orarentque, pecunias et auxilia pollicerentur, classem quocumque munitissimam promissis adicerent ad Hellespontum, que Asiaticis copiis transitum inhiheret et Turci tot a Corvino cladibus affecti, qui in Europa superfuerant, ad internecionem facilius redigerentur. Advenit et Ioannis Paleologi Grecorum imperatoris clara legatio, cuius imperium Turcorum viribus ita fuerat labefactum, ut ademptis tot provinciis parum sibi in Thracia et Grecia superesset; post gratulationis officium regem senatumque precatur, ut salutare piumque bellum primo quoque tempore prosequatur. Magnitudinem occasionis ostendit, quando attenuatas in Asia et Europa Turcorum res enunciat; hinc ab Ungaris, a potentissimis principibus illinc gravissime vexari; his miraculum adiecit eo, quo Carambus captus est, die Constantinopoli ad portam Macedonicam visum esse iuvenum candidatum equo insidentem gestienti circum letitia discursare, nunciare Turcorum cladem et ineunde in dire gentis exitium expeditionis admonere. Demum, si a Wladislao bellum instauretur, imperatorem Grecum pollicetur cum validissimis copiis a Thracia verno tempore affuturum. Neque deerant instantissime Iuliani hortationes et lacrimose despotis preces, qui quotidie Corvinum ceterosque procures ambibat, amplexabatur regis genua et ad persuadendam hanc expeditionem nihil studii, laboris et diligentie remittebat. Adversantur his acerrime Polonorum oratores, qui functi gratulationis officio regem ab externis bellis avertere nitebantur, donec intestina componeret; dicere ipsius absentia procures publica commoda contempsisse, privata curare, e libidinis et ambitionis imperio cuncta gerere, per negligentiam et ignaviam omnia ruere; hinc tantum Tartaris audacie accessisse, ut magnam Russie Podolieque partem diriperint; a finitimis sub iusti belli specie populationes inferri; Boleslaum Opolie ducem licentius incursare et Casimirum e Litvania Massovie bellum indixisse; proinde, ni ad pacandum Polonie regnum revertatur, perbrevis ruiturum.

Postquam Wladislaus cunctis oratoribus pro congratulationis officio gratias egit eorumque studia in religionem et orthodoxam fidem commendavit, respondit se propediem frequentissimum conventum habiturum ibique de instaurando bello decreturum, daturum demum operam, ut potentatuum postulationibus pro sua virili satisfaciat. Postero die legati omnes dimissi, conventus Bude frequens indictus, quo regiis diplomatis non modo Ungari, sed Bohemi quoque, qui in Ungaria consederant, promissa incolumitate acciti et imprimis Giscra eorum princeps. Et, quamvis Iulianus intercesserit, ne presentibus Bohemis de religiosa expeditione ageret, tamen adversante Franco bano eorum adventus et presentia tolerata. Coacto conventu de abrogando intestino bello a principio actum est, quod cum non posset, indutiae in biennium prorogatae et ea quidem condicione, ut captivi utrinque dimitterentur et exactis indutiis in captivitatem revocarentur, si pax ipsa non transigaretur. Adempto duobus annis intestini periculi metu ad externum perventum est. Iulianus et despotes, cum impensius de suscipienda nova in Turcos expeditione disseruissent, facile victoribus persuasere quam ut commodius gererent, novum provincialibus indigenisque tributum imponi et questores pii stipendii subinde creari placuit. Bellici apparatus cura Corvino tradita. Et mox, quaecunque in hoc conventu decreta fuerant, Wladislaus omnibus Christiane reipublice principibus, ad quos ista pertinerent, ut in tempore parata omnia forent, nunciavit. Pancratius, cui a sancto Nicolao cognomen est inditum, in conventum venit Polonice factionis in Ungaria his temporibus assertor acerrimus. Violata sacrosancta consilii libertate facto nobilitatis impetu ex odio publico captus est in vinculaque coniectus. Pari quoque invidia socii ad supplicium rapti sunt. Furoris huiusce causam ferunt, quod regionem, quam Vagus preterfuit, assiduis infestam latrociniis teneret; unde publicam in se sociosque suos invidiam conflavit et eam quidem, quae publice fidei sanctitatem violaret. Ne mitius quidem cum Giscra actum foret, nisi regis ope et misericordia obiecta Polonorum manus per posticum hominem eduxisset mutatoque laurinum habitu continuo transtulisset, quare servatorem et salutis auctorem suae Wladislaus posthac semper appellavit. Rex autem, quamvis rebus Pannonicis et futura expeditione admodum sollicitaretur, paterni tamen regni procellis misere vexabatur. Succurrebant procerum suorum discordiae simultatesque, Tartarice incursiones, intermissa reipublice cura et bellum, quod cum Hamaxobiis Casimirus frater gesturus erat. Sepe de repetenda patria cogitavit, ut regnum pacaret, cum fratre de rebus agendis recte decerneret, dum, Turcico quaecunque bello sunt usui, comparantur et tributum, quod huiusce rei causa fuerat impositum, exigeretur. Sed instantissimis Iuliani despotisque precibus et monitis remoratus, qui se in tanta rerum mole apud suos Polonos excusarent, legatos misit. Quin etiam magnus Pannonibus omnis timor incessit, ne rex Poloniam reviseret neve parentis pietissime suorumque charitate a belli studio revocaretur.

Ingruente iam vere Wladislao Corvinoque placuit per legatos 100
 omnis principes admonere, qui in salutari hac expeditione classem,
 auxilia pecuniasve ultro promiserant, uti in primo tempore pro-
 missis prestarent; imprimis Constantinopolitanum imperatorem, ut, 101
 cum se in Thracie Macedonie finibus cum exercitu esse senti-
 ret, presto quoque ipse cum auxiliaribus copiis afforet; insuper 102
 Eugenium pontificem maximum, Venetos et Genuenses ceterosque
 socios, qui comparande classis negotium ultro susceperant, ut in
 Hellespontum eam mitterent; quod et impigre ab illis factum est.
 Quippe qui ad Caietam septuaginta triremes instruxerant, classi 103
 Franciscum Albertum e patricio Florentinorum genere natum cardina-
 lem ingenio et virtute prestantem prefecerant. Is continuo in 104
 Hellespontum navigavit, portus occupavit et litora, ne qua ex Asia
 Turcis auxilia transmitti possent. Ad augendam hanc inferendi belli 105
 occasionem fama felix accesserat Carmanie principem cum magnis
 exercitibus in Pontum ac Bithyniam properare, ut minorem Turcis
 Asiam eripiat Europe imperio intentissimis.

Longe magis hac rumoris dexteritate succensa sunt ad hoc 106
 bellum Christiana studia, cum secum reputarent non modo Europi-
 cos per se maximum in hoc bello fedus inivisse, sed Asiaticorum
 quoque ex insperato auxilia accepisse. Quin etiam Amores audito 107
 Carmanici belli periculo ita animo consternatus est, ut de pace
 potius quam bello, si posset, cogitare cogeretur. Cum enim totiens 108
 se ab Ungaris et Polonis Corvino duce et sub ductu auspiciisque
 Wladislai fusum fugatumque reputabat, pensitatis quoque Carmani
 viribus omnem in Europa Asiaque victoriam desperabat. Succurre- 109
 bant Italarum opes cum Burgundionum viribus una coniuncte, que
 terra marique plurimum posse viderentur. Quare nihil utilius venie- 110
 bat in mentem, quam coniurante in se uno tempore simul Europa
 et non parva ex parte Asia de pace cogitare, quam propagandi
 olim imperii cupiditate semper abominabatur. De ea cum despote 111
 agendum esse censet, cuius ob liberorum captivitatem et regni pri-
 vationem anhelantissimum fore intelligebat. Itaque ad eum clam
 nuncios mittit, qui ita caute cum illo de pace agitent, ne eius cu- 112
 pidi videantur. Quare de Carambi prius redemptione agant et pro
 ipso liberorum regnique Mysie restitutionem polliceantur; de pace
 subinde veluti preter mandata regis mentionem sensim faciant. De- 113
 spots primo, qui Turcorum artes non sine magna iactura calluerat,
 suspicione corripitur, deinde, cum de suis commodis agi intellige-
 ret, dictis eorum aures admovit, quin etiam id in rem Ungarorum
 admodum fore videbatur; ad Corvinum rem ipsam pertulit. Ille quo- 114
 que pensitatis belli periculis et Ungarorum Polonorumque malis,
 qui intestinis iuxta discordiis laborarent infestumque Fredericum
 haberent opibus etiam et auctoritate pollentem, ne recusandam qui-
 dem pacem reputavit. Et, cum condiciones omnis a despote edo- 115
 ceretur, quas ne fictas quidem esse intelligebat, eo impensius ad
 pacem animum intendit. Neque displicebat illud, quod a despote 116
 deferebatur, quippe qui, si eius opera pax ista fieret, quadraginta

aureum milia Turcorum nomine pro Carambo et quecunque a Sigismundo imperatore oppida in Ungaria sibi dono data fuerant, recuperato se regno Corvino daturum pollicebatur.

Amorates, cum acclinatam paci Corvini animum a despote accepisset, quem unicum in Europa perhorrere videbatur, Idbus Iunii Segedinum ad eum legatos misit, qui pacem ibi omnino transigerent. At ille Wladislaum regem statim admonuit, ut ad eundem diem cum instructo illic afforet exercitu, ut, cum affuturi sint Turcorum legati de concordia secum acturi, motis dudum castris equiores pacis condiciones extorqueret. Condiciones omnis significarat, rex autem eas conspicatus neque regno neque tempori iniquas fore et fluctuantibus presertim Polonie rebus neque tutis etiam Ungarie mentionem pacis letus audivit; ad prestitutum cum plurimis copiis diem affuit. Admissis Turcorum oratoribus Segedini diebus aliquot de pace ultro citroque acerrime disceptatum, quando Turcus Bulgariam argentique fodinas, que in Servia sunt, pertinaciter sibi retinere nitebatur, contra Wladislaus legitimis cuncta dominis restitui contendebat. Tandem inter eos ita conventum est, ut Bulgaria Turco cederet, reliqua vero, que in Mysia occuparat, pristinis possessoribus redderentur; restituerentur insuper utrinque captivi et imprimis despotis liberi, restituendis autem oppidis, civitatibus captivisque dies prestituta. In decennium pax transacta presente quoque Iuliano apostolici senatus legato, qui quamvis eam iniquo animo ferret, nihil tamen veniebat in mentem, quo ipsam facile improbareret; difficile futuris rebus erat certa commoda prefinire; cruciabatur nimis animo, quod litteris potissimum suis magnum in Italia fedus iclum fuerat et ingens parata classis; nunc videret apparatus omnis hac pace fore irritos et clarissime victoriae immortalitatisque adipiscende spem deponere cogeretur. Contra Ungari, Mysi ac Daci letitia singulari complebantur considerantes sibi ultro dari, quod sine multo sanguine recuperare nequivissent. Compositis rebus omnibus de modo sanciente pacis agi ceptum est. Turci iuramentum in eucharistiam a rege postulant; Gregorius Sanoceus pertinaciter adversatur, ne arcana mysteria, que nulla ratione nisi fide tantum pura munita sunt, infidelibus prodantur. Conventum tandem esse utrinque, ut in evangelio nostri, illi in Alcorano iurarent. Scriptis igitur eodem argumento, lingua tamen duplici, condicionibus pacis eas inter se perpetuas inviolatasque fore sanctissimo utrique iuramento asseverarunt.

Confecta iam pace abeuntibusque Turcis, ut ex composito promissa prestarent, Francisci cardinalis Florentini, qui in Hellesponto Latine classis prefectus erat, littere allate sunt, quibus significabatur Amorem exinanita fere Europa cum omnibus copiis in Asiam adversus Carmanum traiecisse; occasionem maximam oblatam esse facile recuperandi, quicquid in Europa fuerat amissum. Monere deinde impensius et hortari, ut cum suis quamprimum exercitibus in Macedoniam ac Thraciam erumperent; se ad Hellesponti fauces in tempore affuisse et ex federe promissa prestitisse atque, ne Turci

redeant, facile prohibitorium. Adveniunt quoque Coostantinopoli-¹³⁰
tani imperatoris tabellarii, per quos festinandam is ob Turcorum
absentiam expeditionem orabat efflagitabatque ne opportuniorem
quidem ullam occasionem vindicande a fede gentis imperio Europe
unquam affuturam et postulatam se a Turco pacem repudiassent si-
gnificans. Demum instantissime precatur, ne ullam perfide gentis¹³¹
pacem rex accipiat neve Turcorum se favoribus obruendum relin-
quat. Recitatis utriusque in senatu litteris tanta regem cunctosque¹³²
proceres facti penitentia mox incessit, ut nullius unquam rei vehe-
mentius puderet pigeretque. Omnia immortalitatis fundamenta, que¹³³
iecerant, inita cum Turco pace invitis insciisque sociis iam irrita
fore conspiciantur, expectationem, quam de se in Christiana repu-
blica suscitarent, fefellere. Vindices dudum sancte fidei, propugna-¹³⁴
tores religionis, ultores Christi et gentium fidelium liberatores olim
appellatos esse secum reputabant, contra nunc violatores socialis
fidei et Latini Grecique federis immemores, contemptores immor-
talitatis et propriorum tantum commodorum amatores haberi. Ani-
mos hac penitentia fluctuantes Iulianus tempestivus adörur :

Si quis vestrum, inquit, proceres, fortasse miretur, quod de¹³⁵
rescindenda pace ac violanda fide sim verba facturum, is primum
intelligat me nil aliud hodie quam de servando federe vobiscum
acturum et pari vobiscum penitentia corripi; penitentia, dixi, non
dolore. Quando hec, que me invito facta sunt et preter opinionem¹³⁶
vestram acciderunt, veluti e specula cuncta prospexi, cogor pro
legationis officio et Christiane professionis coniunctione iuxta atque
vos animo fluctuare et eo vel maxime, quod de communi honoris
dignitatisque iactura hodierno die agitur; quam nisi communi con-¹³⁷
silio et solita virtute resarcire enitamur, o, quam verendum est, ne
pre nimia infamia et vobis e Pannoniis egredi et mihi Romam red-
ire liceat, ubi gravissima queque censura iudicantur. In quas pre-¹³⁸
ceps miseras consilium nos plane coniecerit, considerate; pacem
cum Turco fecimus infideli, ut sanctam fidelium fidem violaremus
et sacrosanctum cum summo pontifice sociisque principibus initum
ante fedus rescinderemus; et cuius, cuius, inquam, utilitatis gratia?
Nempe ut Mysiam diu populatam recuperaremus; exigua profecto¹³⁹
et calamitosa est ista utilitas, que ad breve tempus intercipi potest
et cetera commoda, que perpetua fuerant longeque maiora, amo-
vet et repellit. Quid enim de mentius et magis inconsultum dici pot-¹⁴⁰
est, quam in deliberando privati tantum commodi et non publici,
item neque honesti et sancti habere rationem? Quid Turcorum¹⁴¹
perfidie prestare debeatis, non id queritur hodie, proceres, sed a
Iuliano pontificis et Latine societatis legato, actore et auctore irriti
promissi, violate fidei et soluti federis ante conscientie vestre tri-
bunal postulamini et vestro potius quam divino alienove iudicio,
si mea equo animo dicta patiemini, reos vos efficiam. Respondete¹⁴²
mihi, proceres, nonne, postquam sex menses in Mysia finibusque
Thracie cum Turcis tot bella feliciter gessistis, deinde ovantes in
Pannoniam rediistis, ab universa fere Italia et a Grecorum impera-

tore honestissimas legationes accepistis et congratulationes fauste
victorie et ad continuandum bellum adhortationes? Accepimus.
Nonne cum Italis et Grecis, ut illi a Thracia cum auxiliariis copiis
occurrerent et hi classem ingentem in Hellespontum mitterent, 143
sacrosanctum ultro fedus me presente et auctore percussistis? Per-
cussimus. Si percussistis, cur cum Turcis isto violato aliud trans- 144
egistis? quo iure, quamvis transactum sit, servare poteritis? Ergo, 145
si superiore anno cum pontifice maximo, qui dei vicem gerit in
terris, fedus inivistis, si humani, si rationis compotes, si Christiani
estis, secundum omnino vobis fedus rescindendum est, ne pri-
mum et divinum violetis. Quod ni feceritis, vereor, ne, veluti Iudas 146
Christum, ita et vos eius vicarium prodere videamini neve deum,
quem hactenus rebus vestris presentem et propitium semper ha-
buistis, vobis posthac infestissimum sentiat. Nunc autem, queso, 147
dicite, quid imperatori Constantinopolitano, qui ex composito iam
a primo tempore fuit in castris et vestrum in tanta opportunitate
exercitum expectat? quid pontifici maximo? quid Venetis et Ge-
nuensibus, qui classem instructam habent, ut constitutum fuerat?
quid Burgundionibus, qui ardore fidei ex Oceano diu solvere et
tot pericula maris emensi nunc in Hellesponto navigant, responde-
bitis? Commentamini, queso, si potestis, excusationem et colo- 148
rem aliquem, quo non penitus nostri dissimiles videamur. Si quid
e recondita arte excudistis, expromite. Promisistis vos quoque 149
primo tempore in castris affuturos; nunc vernant nostri milites et
estivant et per calamitosam ignaviam et negligentiam tanta et tam
salutaris occasio elabatur. O ingentem animorum cecitatem, o cras- 150
sam ignaviam, o execrabile fedus ad Christiane reipublice ictum ex-
itium! Incusaverit me fortasse aliquis, cur id cum ceteris tolera-
verim? Alfui, fateor, sed, quantum in me fuit, ne id fieret, inter- 151
cessi, improbavi et, ut multi ex his, qui hic adestis, testes esse
potestis, instantissime damnavi; victus sum Corvini sapientia et
auctoritate despotisque commiseratione, ne regno ac liberis inter- 152
cessionem mea ultra infelix ipse carere videretur, et, ne me com-
modorum vestrorum contemptiorem oppugnatoremque quisquam ap-
pellaret, tristis et invitatus cessi haud inscius hinc salutem Christiane
reipublice labefactari, spem glorie ac immortalitatis extinguere et nos
omnis pariter divini humanique federis violatores, perfidos et Chri- 153
stiane gentis proditores, ut vestra pace dixerim, appellari. Quare,
nisi, antequam perfidie nostre rumor longius effundatur, nos ipsi
ab hac infamia vindicaverimus, nihil turpitudine scelereque hoc
vestro maius aut miserius quicquam dici potest. Id si voluerimus, 154
non tam facile quam iuste ac sancte facere poterimus; restituta
Mysia redditisque captivis quid aliud vobis agendum est, proceres,
quam instaurare exercitus, parare, quecunque bello sunt usui, in-
itum prius fedus cum Christianis servare, dicere Wladislaum regem
post percussum cum Latinis Grecisque fedus nihil inconsultis so-
ciis, quorum auspiciis commune bellum geritur, pacisci potuisse
precipue cum hostibus Christiane professionis; si quid illi cum Tur-

cis convenerit, fore irritum, priori standum esse federi? Quisnam
 ita iniquus humanarum rerum examinatus est, qui non facile iudi-
 cet initam cum utroque fidem Christiano potius quam Turco et
 fideli potius quam perfido esse servandam? Omni in perfidum
 hostem arte, vi fraudeque uti licet, ars arte eluditur et fraus fraude
 circumvenienda est. Dolo Turcus a principio in Europam traiecit,
 dolo pedetentim regnum invasit, nemini unquam fidem servavit, ar-
 tibus potius quam armis ad rerum fastigium evectus est et vos
 eone cecitatis pervenistis, ut Turco potius omnis fidei ac rationis
 experti quam fidelibus Christianis imprimisque pontifici sacro-
 sancto servandam esse fidem censeatis? Astu et consilio maxima
 queque geruntur; Romani maiores nostri semper sociorum fidem
 recte sancteque servarunt, perfidos pari arte eludere. Cesar impe-
 randi causa ius quandoque violandum censuit atque Philippus do-
 mitoris Asie parens et magister calliditate ac dolo sepe malo im-
 perandi cupiditate usus est. Non tamen hi proditores appellantur.
 Fas est quandoque publice salutis gratia neque stare pactis neque
 perfidis servare fidem. Fas est iniqua iuramenta rescindere et pre-
 sertim, que preter equum, fas et bonum esse censentur. Anne Dio-
 medi, quicumque in solo patrio primus occurreret, diis immorta-
 libus devoventi obvium sibi filium ex voto et iuramento maciare
 fas fuit? Nempe nefas. Equum igitur et iustum iusiurandum om-
 nium iudicio est sancte servandum; quod autem non modo ad
 privatum, sed ad publicum facit exitium, illud irritum ac vanum
 esse debet. Quas ob res, antequam perfidia nostra late divulgetur,
 vos queso et non sine lacrimis obtestor, procures, teque imprimis,
 rex inclyte, ne datam pro salute Christiane reipublice sacrosancto
 patri ceterisque fidem ullo unquam pacto violandam censeatis. In-
 itam cum Latinis Grecisque societatem fide sancteque servate, sus-
 ceptam ex convento expeditionem sociorum exemplo prosequimini,
 facta immortalitatis et glorie fundamenta tueamini, provincias Tur-
 corum servitute pressas liberate, collate in vos spei satisfacite, no-
 lite expectationem gentium nunc fallere, quo nihil turpius esse pos-
 set. Nulla vos initi cum Turco federis religio teneat; illud cense-
 nefarium et detestabile pontificii et Christiani federis violare sanc-
 titatem; deum, quod celesti benignitate prohibeat, si aliter fecerit-
 tis, acerrimum violate fidei fore vindicem existimate et nihil repu-
 tate Christo optimo maximo gratius vobisque gloriosius futurum,
 quam occupatas a Turco provincias omnis humani divinique iuris
 experti a fera illius servitute vindicare. Nolite hanc opportunissi-
 mam occasionem preterire, qua nulla commodior unquam dari po-
 terit. Destituta a Turcis est Europa Carmanico bello, pontificia
 classe in Hellesponto interdictus est reditus, Thraciam, Macedoniam
 et Greciam Epirumque invisere tantum et lustrare opus est. Nul-
 lus hostis adest. Proinde pontificium, per deum queso, servate
 fedus et fausta feliciaque castra, veluti vobis cum sociis conven-
 tum est, in Macedoniam Thraciamque move-
 Iuliani oratione abrogandam Turcorum pacem omnes exclau-

168

marunt; initam cum Christianis principibus societatem, a quibus ipsi opem implorant, nullo modo violandam; malle extrema omnia perpeti, quam sancte promissa non prestare et, quamvis maxima commodorum omnium spes in Turcico bello sita sit, tamen, si res etiam parum prospere evenirent, longe satius esse pro Christiana religione mori, excitatam expectationem tueri, servare fidem, quam infamem turpemque vitam ducere. Quare ex consulto senatus et regis auctoritate pax cum Turcis inita abrogatur et malis, inquam, auspiciis antiquatur, quandoquidem sine auctorum abrogationis exitio numina, quaecunque pacis ac fidei iura tuentur, id fieri noluere. Ne Corvinus et despotes intercederent, alteri Bulgarie regnum parta victoria ex diplomate promissum, alter belli felicitate remollitus est. Interea Turcorum legati repentine perfidie nescii promissa ex convento presterant; oppida, que in Mysia Serviave tenebant, ademptis presidiiis pristinis possessoribus restituerant, pro Carambo, quem secum abduxerant, quadraginta Corvino aureum milia persolverant, Rascie regnum liberosque cum ceteris captivis despoti reddiderant. Wladislaus autem decretum abrogati federis Turcorum ad imperatorem Constantinopolitanum et Franciscum cardinalem Latine classis prefectum, ne cepta desererent, repente misit. Poloni rescissam pacem audientes egerime tulere et, cum revisurum Poloniam regem hinc sperarent, e magna spe excidere neque ignorabant Lithvanorum et Hamaxobiorum gratia inter Casimirum et Boleslaum grave bellum perbreve exarsurum.

Rex demum per legatum Polonos consulatus instigante Iuliano undecimo Kalendas Octobres Segedino castra movit non pari atque anni superioris exercitu, quando Turcice pacis fama ingens crucigerorum manus abierat; hac etiam causa multi e Polonis Valachisque dimissi. Ast, ubi ad Orsavam Ungari devenere, pridie Nonas Novembres traiecere Danubium; postquam Bulgariam attingere, primo Florentinum, deinde Budinum in Danubii ripa situm venerunt. Quanquam nonnulla oppida presidiaque Turcorum preterirent, nihil usquam hostile factum est, ne minimis tempus preliis tereretur. Nullum inire certamen rex decreverat, nisi necessitas adegisset, donec ad Hellespontum exercitum suum cum Latina classe et auxiliariis Grecorum copiis coniunxisset. Due ad Gallipolim sibi vie proponebantur, altera campestris et brevior per extremam Thracie oram, qua Macedonie coniungitur, inter Rhodopen Bistoniamque paludem; hac si iter facere pergeret, quia recta Hemus superandus erat, clivi difficultate et angustiis currus deserere cogeatur; altera ad solis exortum in Pontum, mox preter Ponti litora et lustrata Thracia declinato ad meridiem itinere Gallipolim deducebat; hec, quamvis multo longior et in locis plerisque salebrosa, non tamen usque adeo difficilis, ut agendorum curruum copiam interdiceret. Hanc Wladislaus optavit, ne currus dimitteret, quorum circumsepta insidiosos Turcorum impetus totiens inhibuissent. Cum ad Nicopolim Bulgarorum metropolim pervenisset, cuius pars Danubio abluiuit, altera in montem assurgit, qua collatas illuc belli trepida-

tionem provincialium divitias rumor erat, exercitus ab urbis oppugnatione contineri non potuit; primus in suburbana impetus factus est et continuo populata; cum autem menia attigissent, que strenue protegebantur, ab oppugnatione cessatum. Hic dies tres quattuorve reficiendi militis et iumentorum gratia castra moram fecere; regionis ubertate hic omnem inopiam resarserunt et reparata sunt omnia, que bello usui forent, quoniam et via difficilior salebrosiorve supererat ac iter ob frequentia Turcorum presidia longe periculosius. Hic etiam rex facta transvectione exercitum recognovit.

Antequam hinc castra moverentur, Wladislao Dracula Valachie, quam Montanam dicimus, princeps occurrit, vir non parva iustitia et equitate pollens et fortissimus in quoque bello imperator semper habitus; quippe qui modicis copiis, magnitudine animi et sapientia necnon excellenti suorum militum virtute Turcorum bellum vix Christianis omnibus tolerabile preter omnium opinionem sine ullis externe gentis auxiliis diu toleravit tantamque assiduo bello provincialium iacturam fecit, ut vix superessent, qui agros colerent. Hic, ne in Turci servitutem caderet, quando iam nimis attenuatis erat opibus, ad hanc expeditionem veluti ad presentem salutem evolavit. Conspiculus regis exercitum et militum paucitate consternatus eum continuo ceterosque principes orare ac obtestari cepit, ne ultra contenderet, pedem referret, quando non sine suo magno malo sat exploratas Turci vires haberet, quippe qui cum longe maiore servorum manu venatum prodire soleret, quam Ungarice nunc forent copie. Quin etiam adiecit sevitiā hiemis instare, que superari non posset; has ad primum tempus legiones reservandas esse et querenda interim cum supplementis externorum auxilia. Nonnulli Dracule verba in malam partem interpretabantur rati illum, quia ictum cum Turcis fedus haberet, preter animi sententiam ita fuisse locutum. Res tamen ipsa testabatur nihil Draculam dixisse a veritate et salutare consilio alienum. Verum, cum iam regis fatum instaret et Iulianus quotidie magis iter adurgeret, laudato Dracule consilio nequaquam auscultatum. At is, postquam regem ab itinere se revocare non posse cognovit, auxiliorum loco filium cum quattuor milibus equitum expeditissimorum cum eo misit, item duos strenuos iuvenes locorum peritissimos et in digressu ad belli usum duos mire pernicitatis equos dono dedit, quorum opera, si qua mala fors adegerit, quod deus avertat, ex omni se periculo facile expedire possit. Adauxerant Dracule metum Bulgare cuiusdam anicule mage responsa, que ad Sulonum vicum belli exitum ab eo rogata respondit Wladislaum regem malis ad Varnam auspiciis pugnaturum et profligati exercitus reliquias adversus Turcum deinde feliciter pugnaturas. Hic filium, antequam dimitteret, studiosissime monuit, ut, si parum prospere pugnaretur, ne cum fortune iniquitate colluctaretur, sed ad meliora se tempora reservaret.

In Thraciam deinde rex iter convertit et, cum ad Panisum amenem, qui ex Hemo monte ortus inter Mesembriam et Odessum Euxinum illabitur, pervenisset, deprehensam fluvialium cymbarum multi-

tudinem concremant; creditum hanc ibi esse classem idcirco a 196
 Turco paratam, ut preterlecto tranquilli Ponti litore in Danubii
 ostia ageretur, mox completa milite subiret Istrum et Pannonias in-
 festaret. Post hec, cum via confragosa instaret et angusta, diviso 197
 exercitu ad inhibendos facilius improvisos Turcorum incursus He-
 mum conscendere cepit. Corvinum cum auxiliaribus Valachorum 198
 copiis et tribus Pannonum milibus premisit; ipse longo post in-
 tervallo cum reliquo suo et crucigerorum exercitu rite subsequitur.
 Currus et impedimenta in medio collocata, ut a precedenti et sub- 199
 sequenti agmine munirentur. Iter per angustias ita factum, ut a
 tergo nihil relinqueretur, quo reditus obcludi posset. Ab utraque 200
 parte proxima queque oppida Turcorumque presidia vi capta et
 succensa; miles non solum, a profanis manum non abstinuit, sed
 ne a sacris quidem et Bulgarorum templis. Id egerime rex tulit 201
 exclamans multo plus deo, quam armis confidendum et arma per
 deos sumpta non esse sacris inferenda; proinde oblata sacris reddi
 edixit sacrilegii penas interminatus. Per Turcos, quos captivos ha- 202
 bebat, mox proximis presidiis eorum significatum est a rege cui-
 que fore liberum aut oppidis tuto cedere, que tenerent, aut, si vo-
 luerint, cum Christianis licere stipendium facere; multi condicionem
 acceperunt, ne, si forte in manus hostium venirent, gravissimis cru-
 ciatibus afficerentur. Sancte his est servata fides. Contra vero, qui 203
 Sumium Pezechiumque tenebant preruptis utrumque rupibus obsi-
 tum, freti nature munitione validisque presidiis condicionem recu-
 sarunt. Rex, cum ab his iter a tergo intercepti facile posset, utrum- 204
 que adoritur; utrumque tandem militum robore audaciaque captum,
 ubi quinque Turcorum milia cesa sunt et magna preda comperta
 militi distributa; pars magna hostium captis oppidis e rupibus de-
 turbata. In hac expugnatione Ioannis Tarnovini et Lesconis Bobricii 205
 virtus enituit, dum alter portas non sine duplici vulnere confregit
 et alter Pezechii muros primus ascendit.

Vix hac non mediocri victoria Ungari politici fuerant, cum a 206
 Francisco cardinale prefecto classis redditae sunt littere, quibus si-
 gnificabatur Amorem elusis astu largitioneque speculatoribus, qui
 infra Gallipolim Hellespontici freti litora servabant, cum maximo
 in Europam exercitu rediisse et prope Isthmum Thracii Cheronesi
 cum aliis, qui ex Europa illuc convenerant, coniunxisse. Ne parva 207
 quidem Christianorum animos consternatio hoc nuncio incessit. Ali-
 qui retrocedendum, alii munitissimum aliquem locum preoccupan-
 dum esse censent, donec iter numerumque hostium explorarent. A 208
 Pezechio tandem per montes ac saltus, ubi sese optime tueri pot-
 erant (tanta enim vis fati fuit), ad plana descensum est; iter per
 obliquam vallem in Rhodopen biduo factum et sub Hemum ad si-
 nistram decimo die ad Pontum deventum est. Cavarna reformi- 209
 dato regis adventu sevitique, qua ad Pezechium paulo ante usus
 erat, dimissis ultro presidiariis deditionem fecit. Turci quoque eodem 210
 exemplo, qui presidia per cetera oppida tenebant, aufugere.
 Quare Macropolis, Callacrium, Galata, Varna et maritima pleraque

oppida a Turcis destituta per deditionem accepta sunt et Christianis obfirmata presidiis.

Sed, cum de Varnensi clade dicendum sit, locorum situs breviter exponetur. Hemus a Mesembria fere oriens in Macedoniam et superiorem Mysiam perpetuo iugo protenditur et a Pannoniis in Pontum preter Danubium descendantibus e transverso porrectus obiicitur et, ni superetur ad Pontum, hac iter fieri non potest. Is ab utroque latere declinans in minora sensim iuga collesque ad Pontum usque desidit vallesque maritimas feraces et amenas facit atque pre ceteris Varne regionem, que iucundum undique circumspectum reddit. Varna vero in angusto sinu inter duo promontoria sita est; in altero Galata, Macropolis in altero presidet; hec a Gallis ex Asia pre infelici militia redeuntibus, veluti Gallipolis et Gallacrium, originem nomenque adepta est; a longitudine civitatis illa denominata. Circa Varnam ad litus usque vineta pomariaque, inferius ad dexteram vallis nonnullis vicis habitata, ad sinistram, qua Galata eminet, palustris porrigitur sub collibus lacuna.

Ad Varnam igitur Christiani castra posuere, ubi nihil militi defore videbatur. Ab Isthmo interea Turci Adrianopolim venerunt, qua Ungarorum nunciabatur adventus; mox continuatis itineribus septimo tandem die haud longius quam quattuor milibus passum a Varna consedere. Quod ubi ab exploratoribus nunciatum est, veluti in ea re fieri solet, nocturne stationes et vigilie redintegrate. Ad regem, qui furunculi molestia in sinistro crure diebus aliquot laborarat, universi proceres convenere, ut de prelio decernerent. Iulianus munienda curribus castra et tormenta circum bellica disponenda esse censebat, ut ab innumera Turcorum multitudine sese tutius protegerent; bellum quoque detrectandum, donec Latina classis afforet, a qua hostes omnino peti reputabat, ut, dum ipsi a fronte pugnarent, haberent, qui Turcos a tergo lacerarent. Eius sententiam Simon Rosgonius Agriensis episcopus, Francus Dalmatie banus et Ungarorum Polonorumque nonnulli sequebantur. Rex adhuc anceps ducebatur. Contra vero Corvinus et despotes consulebant; dicebant enim vallo, fossa curruumve circumspectu in castris muniri non aliorum esse quam consternatorum metu animorum et extremaeque expectantium; ad inferendum se bellum, non repellendum descendisse, nunquam formidinem militi hostique indicandam; virtute, audacia et celeritate deterrendum hostem; si in castris se obcluderent negataque pugnandi copia obsiderentur, perbrevis extrema fame perituros, quando commeatus affatim non adsunt et in hostili regione comparari nequeunt; neque classis opem expectandam, quando classarii in terrestri bello parum prodesse possunt et, si quid possent, in tempore fortasse non affore; proinde, cum eo descensum esset, unde sine victoria neque regredi neque ququam progredi liceret, forti tandem animo ac extremis viribus cum hoste confligendum. In consultatione inter Agriensem episcopum et Corvinum oboritur altercatio; nam, cum Simon detrectandam pugnam et ad munitiora loca confugiendum esse censeret a Cor-

vinoque Pannonice desidie et deliciarum argueretur, Ego, inquit, 225
 Corvine, non fugiam neque prelium detrectabo et, si vincere non
 dabitur, hic me scito moriturum; te autem terga versurum augu-
 ror et ad meliora te tempora servaturum. Rex autem ad hec haud 226
 aliter atque instante ac adurgente fato cum hoste fortissime dimi-
 candum esse confestim exclamat et, cum speculatores Turcos sese
 dudum armis accingere nunciarent, Corvinum acies parare et in
 suis quenque locis ordinem disponere iubet. Dux circumspectus im- 227
 primis, ne quid a tergo ex vallibus periculi immineret, fauces, que
 inter lacunam et colles intercedunt, curribus precludit, quo se a
 pugna, cum vellent, socii facile reciperent. Alterum vero aditum 228
 tormentis obstruxit, ut hec eminus hostes exterrerent aut obtererent
 infestantes. Post hec instructis aciebus mediam regi aulicisque val- 229
 lem dedit ad paludem, qui quidem locus tutior esse videbatur, eique
 nonnullas Ungarorum Polonorumque legiones adiecit, dextrum vero
 latus, qua Varna castris obiicitur, cetero fere equitatu munivit, cum
 ea inter paludem et mare Turcis pateret accessus. Hic quoque Un- 230
 garica signa statuit dextroque cornu Francum banum et Agriensem
 episcopum prefecit. His quoque despotem cum Rascianis et Iulia-
 num cum acie crucigerorum adiecit. A tergo apud munitiones et 231
 curruum circumspectum subsidia vexillumque divi Ladislai colloca-
 vit ibique Varadiensis episcopus cum suo agmine et parvo Lesco-
 nis Bobricii equitatu constitutus erat. Corvinus denique cum ex- 232
 peditissimo Valachorum equitatu nullum sibi locum definit, sed in
 commune omnium subsidium disponit, ut, ubicunque socios labo-
 rare senserit, presto adsit.

Contra vero Turcus sex equitum milia premitit, qui hostium 233
 numerum et vires speculentur tententque. Imperata illi continuo fac-
 titantes ad dextram in collibus apparent; prospectato Christianorum
 exercitu veluti e contempta paucitate eminus pugnam conserunt.
 Simon Agriensis et Francus, ne loci iniquitate pugnent, se suos- 234
 que continent simulatoque metu hostes in plana deliciunt; adaucta
 illi audacia descendunt comminusque in planitie manus conferunt.
 Tunc Agriensis illico dato pugne signo socios exclamans hortatur, 235
 ut pristinae virtutis et continue victorie memores forti Turcos animo
 adorirentur, intrepidi adversus fedam et profanam gentem irruerent,
 scirent propitia sibi cuncta esse numina, quando pro aris ac focus
 pugnarent. Tantus extemplo factus est impetus, ut sine multo nego- 236
 tio terga verterent et in collem se reciperent. Mox ingens equitalus
 a colle supervenit, fugientes in certamen revocat; huius pars in
 clivo veluti presidaria substitit, pars reiectis e colle Ungaris ad equa
 descendit. Quod ubi factum est, Francus et Simon ex instaurata et 237
 adaucta acie Turcos repetunt, nonnullos obruncant, ceteros in pro-
 ximum collis acclivum fundunt fugantque. Varadiensis prospecta 238
 Turcorum fuga temeraria percitus audacia relicta statione cum suis
 accurrit, veluti ne sine se victoria pararetur. Id ipsum despotes fa-
 cit et Agriensis atque a tergo certatim fugientibus instant. Cum col- 239
 lem attigissent, ab increbescente Turcorum multitudine in sinistram

declinantur; despotes ad suos se recipit, Varadiensem pertesum temeritatis sue locorum inscitia in paludem precipitem egit ratum facile se illac ad proximum montem evasurum, sed, cum armatus palustri ceno cum equo inhesisset, ibi obrutum esse ferunt. Simon Agriensis lustrata palude, cum Galatam effugere conaretur, ab hoste cesus est; aliqui captum fuisse ac in servitutem assertum pontificem ex fortune indignitate diu apud Turcos pasturam ovium ad mortem usque exercuisse memorant; plerique se vidisse impudentius affirmant.

Interea Turci turbatis Christianorum ordinibus ad divi usque Ladislai signa pervenerant, quo se Francus, Iulianus et despotes a colle relecti receperant. Hic acre certamen instauratur, pari spe aliquamdiu pugnatum et multi ad munitiones utrinque cesi, verum superveniente Turcorum multitudine sic a Christianis laborari ceptum est, ut confosso vulneribus plerisque Lescone etiam cum militibus ipsi currus oppugnarentur. Rex et Corvinus, cum apud munitiones presidium iam ad extrema redactum prospectarent, continuo cum maximo impetu accurrere. Horum adventu hostes usque adeo consternati, ut illico terga dederint. Instabat a tergo Wladislaus et truci in fugientes Turcos cede grassabatur. Ii ad propinqua oppida fusi suorum cladem nunciant. Sed rex continuo in vallem revocatus, ut Iuliano iterum et Franco succurreret, quos a recentibus Turcorum subsidiis circumventos audiverat. Superveniente rege pertinax hic prelium redintegratur et huc undique Turcorum acies plane confluxerant, qui, cum numero multo superiores essent, continuatis hostem subsidiis defatigabant. Hic rex, cum inter confertissimos hostes pre iuvenili audacia et victorie ardore sese ingereret, nullum militis et imperatoris pretermisit officium; quacunque se converterat, ingentem stragem agebat. Nemini occurrebat magno equo invecus, quem non e vestigio protereret; hac et illac discursans occurrentem quenque cedere, verbis et exemplo suo socios hortari et passim exclamare, ut pristinae felicitatis memores fortissime dimicarent; scirent se pro Christo optimo maximo certare, ulcisci Iesu Christi servatoris iniurias, pro focus item arisque dimicare; nihil cuiquam esse addubitandum, quando cum iisdem tunc pugnam agerent, quos sepe fugarant; illum diem omnibus huiusce belli laboribus finem allaturum, quando universa Turcorum natio eo convenerat. Contra e medio suorum agmine obclamitabat Am rates; cum suos a Wladislao rege non sine magna cede fugari conspicaretur, ad expianda violatae fidei piacula, ad ulciscendam Christianorum perfidiam et ad vindicandum ius rescisse pacis incendit; depromptum e sinu codicem initi sanctissime federis explicat; intentis in celum oculis, Hec sunt, inquit ingeminans, Iesu Christe, federa, quae Christiani tui mecum percussere; per numen tuum sancte iurantur datamque sub nomine tuo fidem violarunt, perfide suum deum abnegarunt. Nunc, Christe, si deus es, ut aiunt et nos hallucinamur, tuas measque hic iniurias, te queso, ulciscere et his, qui sanctum tuum nomen nondum agnovere, ex violatae fidei

penis ostende.

Vix hec dixerat, qui ultimum in se impetum expectabat, cum
 prelium, quod anceps ac dubium diu fuerat, inclinare cepit came-
 lorum onerariorum interventu; a cede ad predam Ungari animos
 revocarunt. Equi iumentorum peregrinorum insolentia perciti col-
 luctari et expavescere occeperunt. Rex noster cum nonnullis equiti-
 bus ultra progressus ad pretorianas cohortes pervenit, quos iani-
 zaros appellant; pedites sunt spectate fortitudinis et ad regis tute-
 lam instituti. Corvinum interea cum subsidiario Valachorum equi-
 tatu laborantium sollicitudo distraxerat. In sinistro cornu socios
 prospexerat a magna Turcorum manu obduci gravissimeque premi.
 Accurrerat illuc et Turcorum illinc impetum plane represserat. Mox
 cetera circumspiciens regem nusquam visum disquirat, ad ianizaros
 usque pervenit; ibi nutantibus utrinque rebus et patrata magna
 cede regem comperit inter confertissimos sese hostes ingerentem et
 nulla salutis habita ratione difficillima queque pericula adorientem.
 Dum a ferventissimo regem prelio Corvinus eripere studet et, ut
 vite parcat, hortatur, ille nequiquam fidi verba ducis audiens Mar-
 tio furore provehitur; dextro interim armo confoditur equus, qui,
 cum prolaberetur in preceps, inter medios ianizarorum enses regem
 eiecit et confluyente ingenti pretorianorum manu, cum regia gestaret
 insignia, telorum sylva confossus est. Cum regie interim turme do-
 minum nusquam viderent, veluti acciderat, occubuisse rate terga
 vertunt. Ianizari dudum inclinati conspecta hostium fuga continuo
 constitere et revocatis cohortibus, que dudum nutarant et confuse
 fuerant, pugnam instaurant. Mutata Christianorum fortuna, cum toto
 iam die dimicatum esset, lassitudine correpti misere trucidantur.
 Confunduntur ordines ac regium agmen in fugam effunditur. Quod ubi
 Corvinus aspexit, deserto regis corpore, quod recuperare non poterat,
 ad suos celerrime se recepit, ut superesset, qui hanc cladem et
 ignominiam haud invitis numinibus ulcisceretur. Despotes et Iulianus
 dudum ingruente nocte in proximas montium sylvas se receperant.

Varia et fortuna et opinione illo die certatum, nam Turci
 primum a rege fugati Christianorum victoriam in proxima oppida
 divulgant, qui ad serum usque tempus prelium pertulerunt non
 usquequaque se vicisse rati ac nescii, quonam locorum se Un-
 gari recepissent, dum ad currus ob silentium insidias aliquas su-
 spicarentur, biduo a castrorum direptione se continuare. In acie ac
 fuga innumera utrinque multitudo cesa. Ex Turcis multo plures in
 acie, e Christianis, quos ad XVI milia hominum fuisse perhibent,
 vix tertia pars rediit. Ex Turcis autem, qui ad hoc bellum cum
 sexaginta milibus hominum sane confluerant, triginta circiter mi-
 lia interfecta fuisse fatentur. Ex his qui fugerant, locorum insci-
 tia in varia mortis genera preter Valachos coniecti sunt. Multi fame
 ac siti, nonnulli frigore lassitudineque absumpti; alii ad hostilia
 loca delati in servitutem rapti; omnes tamen in acie quam fuga
 mori maluissent. Gregorius Labathan ibi capitur et in servitutem
 abductus apud Turcos diu fuit liberosque genuit. Iulianum malo-

rum omnium auctorem inter fugiendum cesum esse ferunt; nonnulli in castris interfectum in confertissima pugna. Stephanus Bator comes regalis curie summa virtute ac singulari fide peditus, cui regia quoque signa commissa fuerant, fortiter oppetiit et inter congesta cesorum hostium cadavera comperlus est. Is Stephani vaivode pater fuit integerrimi, sapientissimi severissimique viri, qui tempestate nostra multo felicius cum Turcis in Transylvania certavit ac una cum Paulo Kinisio collega, ut cumulatissimis patri parentaret inferiis, sexaginta hostium milia interfecisse dicitur. Hic etiam Henricus vaivoda Themesii filius desideratus est. Miserrimus in sequenti nocte sauciorum ululatus in ea planitie collibusque proximis auditi, qui mutilati letalique vulnere confecti, cum nondum expirare possent, querulas in nocte voces emittebant. At, ubi ad castra perventum est, quo crucigeri confugere, nec ex integris nec e sauciis quisquam superstes fuit, ad unum omnes fero more trucidati castraque direpta.

Tales igitur penas exauditis Turci imprecationibus deus iustus a Christianis exegit. Infausta pleraque signa regis optimi fata portenderant. Imprimis galea inter armandum servi manu delapsa; insolens equi reluctatio et post instructam aciem ingens in tranquilla celi serenitate ventorum tempestas, regia signa dilacerata et hastis exuta sunt; atque mox ventus ille desidit; item terre motus vehemens, qui paulo post solum rescindende pacis conventum secutus est, et insolite fluviorum inundationes. Corvinus cum Valachis amissis castris et impedimentis ac ceso fugatoque exercitu recta cum reliquo Ungarorum et Valachorum equitatu ad Danubium cucurrit superatoque amne per Valachiam celerrime, ne quid ob hanc cladem Fredericus imperator cum hostibus moliretur, quemadmodum infra referemus, in Ungariam se recepit.

Quamquam Callimachus et Ungari bellum ita gestum retulere, haud ingratum tamen fore existimamus, si, ut res verius enarretur, Turcorum quoque testimonia subiecerimus. In tria utrunque exercitum agmina in Varnensi agro divisum fuisse referunt; Amorem in uno cornu Asiae, in altero Europe basseum cum suis utrunque copiis collocasse, in medio se cum pretorianis cohortibus, id est ianizaris et tribus equitum expeditissimorum milibus statuisse, suum agmen altiuscula fossa valloque premunivisse, ut, si quid adversi accideret, veluti in tuta castra se reciperet, intra vallum onerarios camelos et iumenta loco muri simul perpetua catena coniunxisse; contra apud Ungaros in dextro Corvinum, in sinistro cornu Michaellem ex cognomento Nigrum prefuisse, regem Vladislaum in medio constitisse; antequam collatis signis congredierentur, in castris fuisse deliberatum, ut Corvinus et Michael cum duobus basseis eodem tempore prelium inirent et regium cum regio agmen congredieretur. Ex composito pugna conseritur; Michael Asiaticum, Europicum basseum Corvinus magno impetu adoriuntur; in cornibus utrisque diu anceps ac pertinax pugna fuit. Quamvis multi utrinque cecidissent, Corvinus tamen prior Europicum inclinavit;

Asiaticus college exemplo consternatus ipse quoque terga vertit.
 Mox ambo palantes in fugam versi, dum in colles se recipere co-
 nantur; instant a tergo duces et inter fugiendum multos obruncant;
 decem circiter milibus passuum ad proximum usque flumen insequuntur.
 Dum hec ita feliciter ab utroque duce geruntur, in regio
 agmine prospecta istorum victoria de adorienda Amoris acie, qui
 contra fortune varietatem se muniverat, aliquantis per contrariis est
 sententiis disceptatum. Alii fugatis basseis, ne rex victoriae expers
 videretur, adoriendum Turcorum regem esse censebant; nonnulli
 dissuadebant et expectandos esse socios, ut castra tutius expugnari
 possent, affirmabant. Rex glorie cupidus, ut, veluti duces cum du-
 cib, ita rex cum rege congrediretur, more impatiens quadrato in
 Amorem agmine contendit. Ille intra munitiones ac vallum cum
 ianizariis se continens non occurrere neque manum conserere ausus
 est. Quin et paulo ante de fuga cogitavit, nisi fortia cuiusdam
 militis dicta, quem opibus et honoribus deinde multis affecit, remo-
 rata fuissent. Wladislaus primo impetu pro fossa et vallo vehemen-
 ter insultat, ad invadendas munitiones suos hortatur. Mox, dum
 circuit castrorum aditum, apertum invenit, quem ab utroque latere
 longa ianizarum acies plane vallabat; rex iuvenili tractus audacia
 vix cum equitibus septuaginta per aditum ostensum intra castra
 prosiluit et in primo plerosque congressu proterit confoditque.
 Phalanx Macedonica hunc extemplo circumvenit, ut virum miro
 decore roboreque prestantem et armorum fulgore coruscantem ca-
 peret, rata haud aliter, atque evenit, illum fore regem. Rex dum
 strenue se tuetur et hac et illac insultat ceditque, ianizari equi la-
 tus pedesque subcidunt, procumbens in medios hunc equus ef-
 fundit; subducta galea, cum ex vultus maiestate et prestantissima
 armorum celatura a plerisque confestim agnosceretur, e vestigio
 Amoris imperio caput abscidunt hastaeque prefixum pro vallo sta-
 tuunt. Quod ubi conspexere sui, dicto celerius animo consternati
 terga vertere; quicumque cum eo castra invaserant, pari fato oppeti-
 erunt. Cum fugientes Christianorum legiones Turci confestim inse-
 qui voluissent, Amoris inhibuit ratus multo tutius fore oblatam a
 fortuna victoriam accipere, quam cum periculo ab hostibus extor-
 quere; quare neminem e castris prodire permisit. Cum autem Cor-
 vinus et Michael sub crepusculo fugatis hostibus redirent, fuscum
 fugatumque regis agmen inveniunt, exultantia Turcorum castra pro-
 spiciunt, iniqua suorum fortuna consternati ipsi quoque in fugam
 versi ad Istrum recta contendunt; e militibus itinere defatigatis fa-
 tum regis et belli exitum coniiciunt; re cognita multo magis exani-
 mati superato amne in Valachiam traiciunt, ut hac in Transylva-
 niam iter faciant. Turci in sequenti die, cum hanc non fugam, sed
 Corvinas insidias esse reputarent, ut a proximis, ubi illuxerit, sylvis
 prelium redintegraretur, omnia circum loca instructa acie premis-
 sis speculatoribus disquirunt; quin et castris hostium, que curribus
 circumvallarent, adherere non audent; ast, ubi omnes longius au-
 fugisse compertum habuere, castra invadunt; quoscumque invenere,

ad internecionem trucidant. Eodem die basseum Asiaticum cesum 297
esse cognoverunt, quod egerime tulit Amores. In castris ianiza-
rorum prefectus a Wladislao superiore die confossus interiit. Is
fuit huiusce belli exitus, ut a Turcis nonnullis audivimus.

Varnensem igitur cladem anno quadringentesimo quadragésimo 298
quarto ultra millesimum et pridie Martinarum feriarum gestam esse
perhibent. Ob commissum ingens violata fidei piaculum ad pla- 299
candum iratum numen hanc sanctam et immaculatam regiamque
victimam devovi sibi deus voluit, ut, quem ipse terris iudicaret in-
dignum, exuta mortalitate referret inter deos. Quarto Ungarici regni 300
anno et in florentissima etate Wladislaus occidit; princeps omnium
regum, si vixisset, omni probitate, iustitia et integritate peditus,
cui animus insons et excelsus, continentia magna, fortitudo ingens,
ingenium ad imperandum et ad bella queque gravissima promptis-
simum, laudis cupidum et immortalitatis; preterea tam mite, cle- 301
mens et benignum, in quos opus erat, et ad officia queque para-
tum, ut neminem a se dimiserit, qui mansuetudini illi regie se perpe-
tuo non profiteretur obstrictum, item suorum amantissimus, omnium
morum nobilitate precellens. Procero fuit corpore et laboris ac 302
inedie tolerantissimo, fusca facie, nigris crinibus et ingenti robore,
vultu autem venusto et tacitam sibi venerationem exposcenti. Pro- 303
mulgata eius morte multo vehementius ab Ungaris quam Polonis
deploratus est, quando illi se ab eo desertos, hi vero sanctissime
gubernatos existimabant. Omnes Christiane reipublice potentatus glo- 304
riosissimi principis interitum defleverunt imprimisque pontifex maxi-
mus, qui ad primum mortis nuncium collacrimavit et in divi Petri
basilica sollemnes illius manibus inferias persolvendas edixit. Quin 305
etiam inimici ad mentionem sui nominis ingemuere atque ex huius
interitu ferum Amoris animum aliquid commiserationis incessit,
quippe qui, ubi in castris suis oppetiit, ibi in perpetuum sue for-
titudinis et magnanimitatis monumentum sepeliri iussit ad caput-
que columnam statuit, cui nominis honestissimeque mortis excisa
est inscriptio. Casimirus frater pientissimus ipsum diu cum universa 306
Sarmatarum nobilitate deploravit ac sollemnia iusta persolvit. No-
stris quoque temporibus nusquam eius mentio facta est, quin ad 307
ipsum nomen auditores ingemerent divinisque dignum honoribus
omnes, etiam et hi, qui adverse factionis fuerant, procul dubio
iudicarent. Classis pontificia audito conflictu in Italiam vela reflexit, 308
cum tristem lacrimosamque victoriam Turcis Ungari reliquissent,
vano quodam metu inscitiaeque correpti.

Cum in Valachiam Corvinus traecisset, quam Transalpinam 309
vocat, in amica provincia a Dracula vaivoda preter opinionem ne-
farie capitur; dies aliquot non parum honorifice ab eo retinetur.
Dracula tandem facti pertesus, cum se virum temere cepisse ac 310
societatis iura lesisse videretur, multis eum muneribus donatum in
Transylvaniam remisit. Quare id Dracula fecerit, nondum comper-
tum habeo; multi, ut Turco aliquantulum gratificaretur, quocum 311
paulo ante fedus iniverat; alii, quia filio nondum reverso timebat,

quem cum quattuor milibus equitum Corvino vel maxime persuadente in hanc expeditionem regi dederat, id in causa potissimum fuisse arbitrantur. Postquam in suam Corvinus provinciam se recepit, curatis refectisque militum corporibus, quando adulta hic bruma hibernare cogebat, Budam ingruente vere pervenit.

LIBER VII.

Post, ubi Wladislai regis interitum et vix tertiam e Varnensi clade partem exercitus superfuisse pontifices optimatesque cognoverant, ad inhibendas mutuas in regno iniurias de vi, de dolo malo, de latrociniiis, cedibus et rapinis severa decreta promulgarunt, ut, donec procerum nobilitatisque reliquie, que e bello superfuerant, redirent, tranquillum quietumque regnum servarent. Nihil vehementius expavebant, ne qua in tanta rerum perturbatione ex pristinis factionibus seditio interim oboriretur. Mors tandem optimi sanctissimique regis, quem vulgo sexus et etas omnis deplorabat, ita cunctorum animos consternatos habebat, ut, qui de eiiciendo ex Europa iam Turco spes maximas plane conceperant, nunc ipsum pro menibus insultantem cernere videantur. Id pacatum eo tempore regnum habuit. Cum Wladislao mortuo regalia comitia instarent, patres ad proxima festa Pentecostes frequentissimum conventum apud campum Racon, qui Pesti menia circuit et nomen a cancro inditum adhuc servat, indixere.

Corvinus, postquam in Ungariam se receperat, ob rem ex violata fide quadam fati iniquitate male gestam nunquam ea hieme, ut iacturam sui nominis resarciret imminentiisque pericula repelleret, quietem ullam habere potuit. Cruciabatur Turci audacia, quem non robur, non prudentia, sed fortuna victorem effecerat; et is ad Savum usque expeditissimos equites post victoriam plane dimiserat, qui omnia incursarent. Succurrebat ingens rerum metus, quando hinc Amorem hostem acerrimum et illinc Romanum Cesarem infestum habebat; augebat curas intestini belli timor, quod diu regnum male vexarat, et Bohemorum iniurie, qui Transdanubianam regionem erectis in locis plerisque presidiiis latrociniiis infestam tenebant, quamvis hec futura Ladislai electione cito pacatum iri sperabat. Cum autem nullum formidolosius quam a Turco discrimen instaret, ad hoc imprimis repellendum sanctissimus ille Pannonice reipublice pater regnique servator animum advertit. Quare, cum duabus legionibus, que non parum superiore bello diminute fuerant, supplementa adiecisset, extemplo versus Mysiam superiorem iter intendit; in itinere nunciatur Turcos ad Sarnon usque oppidum venisse, incursare, populari passimque omnia diripere. Id oppidum XX milibus passuum a Savo amne recedit. Ne minore quidem quam ante audacia Corvinus hostibus occurrit, continuatis utique itineribus in Savi tandem ripa e conspectu Turcorum castra posuit et, cum audacia et celeritate e Iulii Cesaris instituto deterrendum semper hostem esse arbitraretur, rem consilio muniendam et novis

instans prelium auxiliis ingenii obfirmandum esse censuit. Multos 11
in castris ignes ea nocte, qua cum hoste congredi decreverat, ex-
citavit, ut prospectis e regione ignibus nihil ille mali ea nocte,
ab Ungaro iam timeret. Mox in prima Corvinus vigilia militem 12
armari et amnem instructa continuo acie superare iubet; tertia vi-
gilia universus in adversa Savi ripa consederat, deinde continuatis
ordinibus adversus Turcorum castra, qui nihil tale verebantur,
pleno gradu contendit; incautos et sopitos adoritur. At illi repen- 13
tino tumultu et clamore consternati alii arma querunt, pars igno-
bilior fugam molitur; nonnulli in primo congressu saucii cum
somno ac hoste pariter colluctantur. Pre nimia ulciscendi libidine 14
Corvinus ita sevit, ut, dum primos eque obtruncare pergit, aliis
fugiendi spatium dare cogatur. Multi a principio cesi, mox ceteri 15
in fugam versi suffragante nocte se in sylvas recepere. Corvinus
fuso fugatoque Turcorum exercitu in inferiorem Pannoniam se recepit.

Interim, ne qua Corvine virtuti cessatio detur, nunciatur Ulri- 16
cum Celie comitem post Varnensem cladem nova moliri et quadra-
gesime resipiscentie tempore universam Croatiam Sclavoniamque
hostiliter infestare; multa in utraque provincia oppida occupasse et,
ni provideatur, perbrevis totam Dalmatiam in tyrannidem redacturum.
Item a patribus exoratur, ut post fusum Turcum in Ulricum arma
deflectat. Corvinus, ne interregni tempore Pannonice res periclita- 17
rentur, haud mora, preter Dravum amnem ductis his copiis, que
ad hanc expeditionem sat esse viderentur, iter facit; supra Peto-
viam, que in Dravi ripa sita est, ascendit, ubi Celie comitatus e
conspectu fuerat. Hi quondam reguli magnis olim opibus et aucto- 18
ritate pollebant, quando Sigismundum imperatorem Barbaram Her-
mani filiam uxorem ducere non pudit. Ulricus, de quo agitur, Fre- 19
derici filius et Hermani nepos erat et Zagoriam, Varasdinum Ca-
prunciumque oppidum preter alia multa tenebat. Corvinus igitur 20
preter Dravum subiens, ut in hostis conspectu fuit, proxima nocte
tumescentem fluvium cum quattuor milibus equitum natando tra-
iecit, mox infestam Celie regionem incursat, vastat agros, vicos in-
cendit, incauta nonnulla castra capit; tanta regionem trepidatione
complevit, ut de publica deditione cogitaret. Ulricus sevo repen- 21
tinoque bello in sue temeritatis penitentiam adductus a Corvino pa-
cem supplicem postulavit, qua data se corone Ungarie perpetuo pa-
riturum esse pollicetur. Supplicem Corvinus comitem ad regni pa- 22
trumque obsequium redactum benigne tractavit. Cum regalia ad cam-
pum Racon comitia instarent propediem, pacata provincia relictaque
ibi magna parte copiarum ad indictum conventum proficiscitur.

Cum in tempore ad comitia descendisset, imprimis de rege 23
eligendo agi ceplum est; id sine ulla secessionem transactum. Nam 24
una omnium voce suffragioque, ut par erat, Ladislaus postumus
Alberti filius rex Ungarie declaratur, qui annum tunc quintum age-
bat. Cum regno autem per etatem foret immaturus, de gubernatore
eligendo agitatum est. Quanquam plures in comitia competitores 25
descendissent, qui se tali honore dignos esse credebant, veluti Ni-

colaus Uilacus alique nonnulli, Ioannis tamen Corvini virtus de Pannonica Christianaque republice semper optime merita omnes ambire, omnium sibi suffragia comparare videbatur neminemque sibi patiebatur anteferri; quin etiam et invidiorum favorem plane 26 sibi conciliabat; memoria rerum tam preclare gestarum oculis omnium obversabatur. Si qui pre livore aliter sentire voluissent, cum 27 cessante Corvino iam de publica salute actam esse videretur, nequaquam refragari cogeantur. Quare patrum ceterorumque consensu, quousque Ladislaus regni compos esset, Corvinus tradita 28 reipublice summa gubernator Ungarie pronunciatur, quod anno salutis quadringentesimo quadagesimo quinto supra millesimum festisque diebus Pentecostes factum est. Cum maximo plausu gubernator ab omnibus consalutatur idque, ut faustum ac felix ei Pannonieque foret, omnes passim congratulabantur et pro ipso ac reipublice salute vota magna nuncupabant; pro eo supplicationes indicte ac omne hilaritatis genus editum.

Soluto conventu exigende primum a Dracula Transalpine Valachie duce pene succurrunt, quippe qui leso hospitii societatisque iure a Varnensi clade redeuntem interceperat. Quare delectum confestim habuit coactoque exercitu in provinciam contendit. Superatis 31 deinde Alpibus hostili animo Valachiam adoritur, vicos oppidaque multa succendit, perbrevis bello universam occupat Draculamque in oppido quodam cum duobus filiis capit. Patrem nequiquam deprecantem cum filio, qui natu maior erat, ad supplicium educi iubet, ambo capite multati dignas perfidie sue penas exolvere; alteri autem filio, qui natu minor erat, utraque sunt exerta lumina. Dracule alium vaivodam, ut aiunt, Corvinus tunc suffecit. Demum pacata provincia Budam ovans rediit. Paucis post diebus pontifices et proceres convocavit, ut de rebus agendis consuleretur. De possumi regis et corone repetitione ad patres retulit; illi censuere mittendos esse ad Cesarem legatos, qui imprimis decretum regie electionis exponerent, deinde suum dominum et coronam repeterent, ut alter in Pannoniis educatus Ungaros vehementius amaret, altera apud eos esset, quorum reges illa carere sine nefario scelere nequeunt. Legati designati Viennam veniunt et Cesari mandata rite 35 exponunt. Respondit imperator optime tandem ab Ungaris factum esse, qui suum ac verum regem recognoscerent; electione opus non fuisse super eo, quem ius hereditarium et natura regem genuisset; puerum autem et coronam haudquaquam adhuc restitui oportere, cum ille regni sit impos et semel coronatus rite fuerit; tutore quoque adhuc egere eodemque fidelissimo et, qui se artius attinente fidelior inveniri possit, haud facile dari; maturam regno etatem manere oportere, ne immaturo rege res male gerantur, proinde, quando interregem habent, suis Ungari auspiciis regnum administrent. Legati reversi Cesaris in senatu responsa retulere, que 37 quidem patribus parum grata fuere. Intelligebant enim, nescio, quid improbitatis pristinaeque malivolentiae responsa talia subolere, quare legationibus biennio sepe repetitis Fredericus imperator, ut

puerum coronamque sibi ab Elisabetha creditam redderet, nunquam adduci potuit. Ex abnegato rege corona non parve ob-
 oriuntur inimicitie, que nonnullorum quoque oppidorum repetitione,
 que imperator in Ungaria sibi usurparat, augebantur. Quare Cor-
 vino interregi gubernatorique e senatus consulto expeditio in Au-
 striam adversus Romanum imperatorem plane decernitur, ut verbis
 olim postulata bello repetantur. Comparato exercitu non mediocri
 is Austriam hiberno tempore invadit, ferro ac igni vicos et oppida
 vastat. Sempronianum, Viennensem et Neapolitanum agrum incur-
 sans omnia diripit, populatur et inflammat. Neapolim obsedit
 natura et arte munitissimam, ubi, ne frustra tempus terere vide-
 retur, soluta obsidione ad populandam incendendamque provinciam
 animum advertit. Pari sevitia incommodisque Styriam et Carin-
 thiam afficit. Tot rerum rapinis ac tanta pecorum hominumque
 preda castra compleverat, ut se quoque patrate crudelitatis com-
 miseratio subiret. His tamen malis invitus hostilem regionem affe-
 cit, ut imperatorem ad reddenda postulata redigeret. Contra ille
 multo pertinacius proposito suo perstare, foris nil contra moliri,
 oppida tantum obfirmata presidiiis pro virili sua tueri, malle mori
 quam cedere, proinde neque precibus neque minis neque vi deni-
 que ac metu ullo moveri. Corvinus autem, ne plus equo sevir
 videretur, populata vastataque provincia ingenti preda onustus
 ovansque Budam rediit.

Duos circiter annos in regno quievit, ut civiles lites dirimeret
 optimatque causas componeret. Interim ius omnibus eque dixit,
 iudiciis integerrime prefuit, multas a foro procul controversias dir-
 emit. Nulla iniquitatis unquam suspicio in illo viro deprehensa;
 in negotiis expediendis usque adeo festinus et ardens, item in au-
 diendis in omni genere hominibus patiens et indefessus, ut sedens,
 stans, incedens equitansque rogatus ius diceret. In miseros, sup-
 plices ceterosque virum adeuntes pius admodum et popularis; nec
 officio ab amicis nec ab inimicis maleficio se facile vinci patiebatur.
 In hoc brevi otio ad futura se bella preparabat; congregabat pe-
 cunias et quecunque bello sunt usui. Ne quid interea discordiarum
 inter optimates oboriretur, miro studio, arte diligentiaque in recon-
 ciliandis procerum nobiliumque animis utebatur. Ceterum non diu
 sibi quiescere licuit, quando se ab Amorate acerrime peti senserat.
 Ne mitius quidem ipse se gerebat in eum, quippe cui nihil erat
 antiquius sollicitantiusque, quam Varnensem cladem nominisque
 iacturam ulcisci. Interea per speculatores sibi nunciatum est Tur-
 cum nova moliri, delectum habere in Asia et Europa, magnos fac-
 cere apparatus et in Ungaros arma sumpturum rumores passim
 differri.

Corvinus igitur, qui otii tempore nil magis sollicite agitarat,
 quam Turcice expeditionis apparatus, quarto sue gubernationis
 anno, salutis vero Christiane quadragesimo octavo supra millesi-
 mum et quadringentesimum cum duobus et XX milibus hominum
 ex Ungaria castra movit. Valachie nanque Montane vaivodam, ut

aiunt, in huiusce belli societatem asciverat. Corvinum magna sem- 53
per cepta auspicantem legatus imprimis apostolicus sequebatur
Coronensis episcopus, e proceribus autem Ungarie Emericus Pelusi-
ensis vaivoda Transylvanus, Ladislaus frater eius, Emericus Marza-
lius ianitorum regaliū magister, Raynaldus Rosgonius, Thomas
Zeech, insuper Francus Talomicius Dalmatie Croatiaeque prefectus,
Ioannes Zechel Corvini frater, Benedictus Losoncius, Stephanus
Pamphi Nicolai Pamphi pater et bani quondam filius, quibus qui- 54
dem omnibus de Lindva cognomen erat. Preterea Georgius Cia-
cus, Robertus Garrus, Ioannes Corothna quadrumvir, quem nunc
regni iudicem appellant, et innumera nobilium multitudo secuta.
Iter Transdarubium inivere; superato Tibisco amne per Daciam 55
in Mysiam descenderunt, sed, ubi ad Cubin in conspectum Mysie
pervenerunt, paulo infra, ubi Morava fluvius per Mysiam currens
in Danubium fertur, Istrum traiecerunt, ad Severinum oppidum alii
transmisere. At, postquam in adversa Danubii ripa consistere, Cor- 56
vinus despotem, qui clandestinis cum Turca internunciis recupe-
rato Mysie regno pacem servare nitebatur, per legatos hortatur et
orat, ut sepe a se rogatus ad sacram expeditionem veniat bene-
ficioꝝque, que ab Ungaris acceperit, memor esse velit et ingra-
titudinis infamiam caveat, qua nihil boni viri dignitatem magis de- 57
honestat. Insuper affirmabat de bello bene sperandum, quando
neque pecunie neque copie deforent; duorum et viginti milium se
ductare exercitum, accessisse Valachorum auxilia; nihil huic militie 58
preter despotem Rascie principem deesse, cuius consilio ac viribus
si presens expeditio adiuvetur, nihil ultra exoptari posse. Proinde 59
impensius orare, ut coactis continuo equitum turmis expeditissimoꝝ
sua castra sequeretur. At ille male sentiens, ut honestius mi-
litiā detrectaret, variis se modis excusat. Imprimis pacem causa- 60
tur, quam cum Turco initam, quamvis invitus aliquantisper Var-
nensi bello violasset, adhuc tamen Amoris indulgentia servatam
continuaꝝ studeret, ne in pristinaꝝ miseriam recideret. Item im- 61
portunatē temporis arguit, quia precipiti autumno Severinum
applicuerant, et quam difficile sit, dum hibernant alii, in frigidis
regionibus bellum agere, quod sat e superiore bello haud impune
didicere. Hec et multa alia, ut se iturum honestius abnegaret, de- 62
spotes comminiscitur. Sed virum livor magis incresserat; egerime
nanque ferebat data sibi repulsa Corvinum gubernatorem fuisse
creatum. Suppudere quoque se despotem ac Mysie regem impe- 63
ratoris genere natum sub gubernatoris ductu et auspiciis militare
multoque maiore se honore dignum esse censebat, quam gerere
potuisset; invidia sese recognoscere et aliquid in hac re pensi ha-
bere minime patiebatur. Corvinus ad hec responsa succensus ad- 64
modum interminatur se suis omnino manibus ingratisimum ho-
minem Indorum exemplo capite multaturum, Rascie regnum di-
gniori traditurum, si ex hoc bello victor evaserit. Mox per Mysiam
haud aliter atque per infestam regionem iter in Bulgariam intendit.

Despotes abeunte Corvino ad perfidiam illico conversus cele- 65
 ribus internunciis Ungarorum adventus et copiarum multitudinis
 Amorem admonuit, quin et quotidiana significat itinera cum invi-
 die tum gratificationis gratia, qua pacem cum eo facile servatum
 iri confidebat. Item edocuit Corvinum cum modicis illac copiis tra- 66
 iecisse, nil ipsi timere oportere; preterea hosti haudquaquam occur-
 rendum, sed permittendum ultra progredi, mox a tergo iter ob-
 struendum; quod si fecerit, illum nunquam inde rediturum asseve-
 rabat. Corvinus autem gravissimo bello intentus iter pro virili sua 67
 properare, creberrimis Sandarobechum Albanensium principem lit-
 teris vexare, quocum adversus Turcum paulo ante fedus percus-
 serat, appropinquaret, quando iam ipse hostibus appropinquabat; ita 68
 enim cum eo consilium iniverat, ut ipse cum Ungaris a Rascia Bul-
 gariaque, ille ab Illyrico Turcis pariter occurrerent, ut a fronte tergo-
 que vexati facile vincerentur. Quod haud ab re fuisset, si San- 69
 darobechus, quem illi barbare Alexandrum dominum vocant, prelio
 in tempore affuisset. Sed immatura pugne festinatio recti consilii
 finem interceptit.

Amorates despotis consilia nequaquam aspernatus Corvino re- 70
 gnum invadenti non occurrit, permisit hostem ultra progredi atque
 ipse duorum triumve dierum itinere subsequitur a tergoque, ne retro
 pedem referre possit, iter obstruit. Iam in planitiem uterque per- 71
 venerat, quam in Rascie Bulgarieque finibus longe lateque spatian-
 tem Rigomezem Ungari, Rasciani Cosovam nunc vocant, nos Cam-
 pum Merule interpretamur. Hanc fluvius interfluit, qui Scithniza 72
 nunc dicitur et ab Illyrici montibus defluens aliquamdiu vagatus
 Istrum influit. Campi huiusce longitudo passuum est XX milium, 73
 quinque milia contra latitudo. Circumvallatur utrinque montibus
 amenissimis in circi speciem et fluvius ac montium appendices re-
 conditeque convalles proxime haud iniucunda vicorum frequentia
 celebrantur. Cum in campum haud aliter atque in agona prius Un- 74
 gari, deinde Turci descenderent, ad pagum amnis accolam, qui in
 aditu situs est, anus exclamavit: Euge, quam vereor, ne parum equis 75
 Ungari nunc dimicent auspiciis, quando traiectus eorum vado exer-
 citus vix unum, Turcorum vere dies tris fluvium perturbavit; veluti
 futuram cladem ex inopia copiarum hariolaretur. In media fere pla- 76
 nitie collis modicus assurgit, cuius radices Scithniza lambit. Non
 multo ulterius ad caput equoris quedam turris erat cuiusdam olim
 Amoris tumulus et pyramis, qui profligato exercitu ibi cesus et
 sepultus est. Illud quoque nunc Amorates verebatur, ne Corvinus, qui 77
 precesserat, in malum hostis auspicium pyramidem preoccuparet.
 Quare pleniore gradu subsequitur, ut prius cum eo manum con-
 serat, quam is turrim attingat. Ad collem igitur Corvinus venerat
 in medio campo surgentem et in eo castra locat Sandarobechi au-
 xilia expectaturus, qui in horas accurrere dicebatur. Amorates ve- 79
 ritus, ne proxima turris occupetur et Illyricorum auxilia superveni-
 ant, Corvinum irritat ad prelium; detrectat ille, donec ab Illyrico
 auxilia superveniant. Hic multo impensius instat, aquationem ligna- 80

tionemque inhibet, pabula preripit et, qua potest, arte vique laces-
sit; addebat Turce audaciam ingens copiarum multitudo, quas oc-
toginta circiter hominum milia esse ferebatur. Invitus in certamen ⁸¹
Corvinus descendere cogitur, quando aqua ceteraque necessaria in-
terdicebantur. Tandem in divi Luce sollemnibus ac die Iovis ex- ⁸²
ercitum armari iubet eumque in duo et triginta agmina dividit;
munitiones omnis in colle adversus hostes parat et intendit. Acies ⁸³
sic instructas sacris deo servatori operari, mystica inter se conces-
sione ac terrestri communione uti imperat et in contione militem
ad prelium hortatur:

Venit tandem, inquit, dies, o socii, quo, si quid e Varnensi ⁸⁴
fuga dedecoris et ignominie contraxistis, hodie pristinum fidei
et virtutis vestre nomen recuperare et acceptam cladem ulcisci licet.
Si viri esse volueritis, e tot cladibus, quas a vobis accepit hostis, ⁸⁵
has vobis reliquias obiecit, que, etsi numero potiores, spe tamen,
causis et viribus multo inferiores. Quidnam illis sperare licet, qui ⁸⁶
non pro suo, sed alieno pugnant imperio et, dum vicerint, in hac
servitutem et in altera cruciatum, in utraque vita perpetuam miseriam
consequuntur? Vobis contra, utro se res vertat, pro regno vestro, ⁸⁷
pro liberis, pro patria, pro focus et aris sane pugnantibus eternam
ac solidam utriusque vite felicitatem sperare licet. Cause quoque ⁸⁸
vobis longe vehementiores, quippe qui nisi hostem fortissime ce-
cideritis, de salute fortunisque vestris omnino est actum. Utrarum-
que vires explorete satis superque. Ad Varnam semel male pugna- ⁸⁹
tum est, ubi, si partis quandoque utriusque fortunam commutare
liceret, maluisset fortasse Turcus suorum cedem cum nostrorum
fuga commutare, cum fugientes insequi nequiverit gravissime cesus,
quam tot suarum gentium fecisse iacturam. Illis plus detrimenti, ⁹⁰
vobis plus turpitudinis illatum, quamvis illi vi coacti damna, vos
ultro fuge ignominiam subivistis. Verum illius fortasse cladis irata ⁹¹
potius numina, que violatam a nobis fidem ulcisci voluere, quam
vestram ignaviam in causa fuisse crediderim. Nam perfidie illius
auctores ad unum omnes capitales illic penas exolvere. Nos, qui ⁹²
inviti ad id bellum venimus, una vobiscum adhuc divina benigni-
tate vivimus ad Christiane republice tutelam reservati et im-
primis Ungarie, ne Turcorum armis ac rabie obrueretur. Ho-
stium numerus vobis nequaquam reformidandus, quando cum ⁹³
multis pauci sepiissime pugnare ac vincere didicistis. Divinis po-
tius quam humanis viribus hucusque dimicavimus, in nomine ⁹⁴
Iesu servatoris nostri profanas facile acies dissipavimus. Quocun-
que pedem tulimus, in prepotenti nomine victricibus semper armis ⁹⁵
viam aperuimus, quia divino ductu et auspiciis militavimus; hinc
mortalium servatorem, hinc divam genitricem semper nobis affuisse
sensimus. Neque hodie nobis defore credimus, si celestis charitatis ⁹⁶
et virtutis vestre memores esse volueritis. Adiutor deus semper
adest sancte ac strenue dimicantibus. Accedit tutus pugnandi mo- ⁹⁷
dus, cataphractorum equitatus, qui in arcis munite speciem haud
facile expugnari potest. Cohortes he sunt nobis militum, que et ⁹⁸

facile regi et hostibus sat esse videantur ; innumera multitudo confunditur. Accedunt varia tormentorum ac munitionum genera, quibus illi carent. Preterea in horam Sandarobechus cum auxiliariis copiis affuturus est. Periculum non est ita magnum, ut timeatis, neque ita parvum, ut contemnatis. Retro sine viclo hoste cedere non possumus, quia per has montium angustias exercitus egredi duci potest, et, si omnis daretur regrediendi copia, re infecta ac sine solita gloria redire non licet. Fortissimis ardua cuncta viris proposita sunt. Proinde, quando novissimus vobis iste labor imminet, quo universe Turcorum vires ad extremum recidi possunt, vos per eum deum, sub cuius nomine militamus, oro et obtestor, socii, item per patriam, liberos et fortunas vestras, ut dato pugne signo ita strenue dimicetis, ut divinas humanasque iniurias a feda gente susceptas et Varnensem imprimis cladem abunde ulciscamini. Sanctum ibi regem amisimus, qui pro salute nostra, pro commisso lese fidei piaculo se devovit. Regali victima divinus furor ille desedit. Date vos, queso, operam, ut illius manibus opipare parentetis. Ulciscende sunt ceterorum mortes, qui eo prelio occubuerunt. Recidendus semel ac hodie metus iste Turcorum et ita recidendus, ne amplius repullulet, et ab hoc immanissime periculo servitutis vindicanda Pannonia, ut perpetuam hodie quietem ac gloriam ad utriusque vite felicitatem comparemus. Extremis itaque viribus est, socii, dimicandum, quando necessitas cogit, honestas invitat ac varia hortatur utilitas. In vado res est et in portu navigamus ; utcunque res acciderit, bene nobiscum agetur. Si vicerimus, perpetua patrie salus et incolumitas ac nobis immortalitas parietur. Sin occubuerimus, hic pulcherrime moriemur sempiterna apud superos vita functuri. Quamobrem ea, queso, mente pugnemus, ut vincamus aut, si res tulerit, honestissime moriamur.

Accensi sunt admodum gubernatoris oratione cunctorum animi et ad strenue dimicandum verbis ac suapte natura sat animati omnes. Ne minus quidem impigre Ambrates rex contra in ordines redigebat exercitum et dictis, promissis ac iussibus obfirmabat. Educte Turcorum acies et in planitiem effuse latus utrumque montium attingebant, unde haud parum Christianis stuporis incusserant. Tertia hora diei signa inferri iubet. Corvinus utraque ex colle ad plana cornua demiserat longasque utrinque vexillationum alas a fronte protenderat. In medio Zechelem e sorore fratrem cum quadrato agmine cataphractorum collocarat, in colle presidia curribus munitionibusque obfirmarat. Dato pugne signo milites, qui animos corporaque curarant, ardentes eminus primo pugnam ineunt, deinde adaucta blandiente fortuna utrinque audacia magno comminus impetu congregi cepere. Tribus circiter horis acerrime pugnatum ; deinde Turcorum acies a Benedicto Losoncio, qui in dextro cornu preerat, inclinata. Et a Stephano Pamphi, qui in sinistro erat, ne minus quidem impigre agebatur, quippe qui basseum Europe pertinacius instantem multis plane cedibus affecerat. Ambrates nutantes in utroque cornu suos conspicatus valida submittit auxilia preliumque instaurat,

Ungari et Valachi expeditissimi equitatus irruentibus denuo Turcis 117
 haud parum defatigati ad cataphractorum se ordines receperunt,
 qui veluti pro muro stantes maximos quosque hostium incursus
 facile excipiebant. Multi utrinque cadunt, sed e Turcis longe plu- 118
 res, quando nec talibus armis nec eo equorum robore sese mu-
 niunt. Corvinus a colle munitionibus, quas intenderat, procul Tur- 119
 cos obterit dissipatque. Quod cum Ambrates vidisset, quantum
 fieri potuit, suas colli acies admovit subegitque, ut irritos ab alto
 machinarum ictus exciperet. Hac igitur arte munitionum elusa est
 opera. Hoc ubi a Corvino intellectum est, ad succurrendum labo- 120
 rantibus animum adiecit; suggerit utrique cornu subsidia, nunc
 voce, nunc manu rem agit. Suppeditat fessis auxilium, trepidanti- 121
 bus inclamitat, fugientes in ordinem revocat, acerrime irruentibus
 occurrit, nihil ex optimi imperatoris et militis officio remittit; nunc
 fortes hortatur et laudat, nunc corripit ignavos et territat; omni-
 bus presto adest. Quare ita fervet ubique Martis opus, ut cuncta 122
 sanguine feda conspiceres. Ambrates subsidia crebra acciri iubet
 neque suorum cede consternatur multitudine magna fretus, cui rite
 pugnare certum erat. Haud dubie sperabat omnino se hostem longa 123
 subsidiorum successione defatigaturum neque spe sua falsus est;
 unum Ungarorum agmen quattuor et quinque Turcorum acies ante
 lassare cogebatur, quam sibi subsidia rite succederent. In acie pran- 124
 sum et cenatum ambulatoriisque cenis relecta corpora. Eo die ubi-
 que Turcica acies inclinata, sepe in castra usque fugata; sat pro-
 spere ab Ungaris pugnatum, magnus Turcorum numerus cesus.
 Christiani quamvis eo die bello superiores essent, tamen ita ob- 125
 stinatis utrinque animis prelium agebatur, ut utrique aut vincere
 aut mori omnino decreverint. Certamen ad serum usque productum; 126
 nox prelium diremit; utrique se in castra recepere his animis, ut
 postero die pugnam instaurarent neutrique terga verterent, donec
 ius imperandi Marte iudice definiretur; ea nox insomnis acta, utra-
 que castra crebris vigiliarum stationibus obsita.

In sequentem omnes diem solliciti expectabant veluti Martem 127
 sue vite mortisque arbitrum audituri; vixdum illuxit, cum utrinque
 instructe acies affuere, redintegratur prelium, sed ab Ungaris ne
 eo quidem ardore ac robore, quo superiori die, pugnatum est;
 nemo ex his fuit, qui extremis pridie viribus non dimicarit. Qua- 128
 draginta fere Turcorum milia superfuerant, que aut in certamen
 non descenderant aut levi prelio luserant. Corvinus tamen suos 129
 hortatur, ne initam superiori die victoriam per desidiam et igna-
 viam interciperent, pergerent vincere, ut occeperint; item obsecrare,
 ne sibi patrieque desint; considerent, pridie quam bene pugnarint,
 quot hostium milia pauci protriverint, quotiens inclinarint et fude-
 rint; precaveant, ad extremum turpiter ilia ducant et sudores hac- 130
 tenus effusos tolerataque pericula omnia sint irrita habituri; non,
 qui magna occeperint, sed, qui cepta pulcherrime terminarint, hos
 gloria dignos existimari putent; preponant ante oculos, quecumque 131
 ipsos detrimenta manebunt, si male dimicarint; imprimis varia mor-

tis et cruciatus genera, item servitutem matronarum liberorumque, ultima regni excidia, raptus virginum et humanarum divinarumque incestationes infandaque piacula affirmare; hec omnia unius diei labore evitari posse; proinde orare et obtestari per deum hominumque fidem, ut solita se, patriam, liberos, coniuges et fortunas virtute redimant et in perpetuam libertatem cuncta vindicent. Nichilo secius Amores suos premiis, pollicitationibus ac minis incendit, ut omnia perpeti quam eo die Europa cedere malint. Lustrat utrumque cornu et gravissimis cunctos dictis ad pugnam hortatur. At, ubi collatis utrinque signis concurrere, ne minore quidem ferocia impetuque, quam superiori die, pugnatur. E Christianis quam plurimi e sauciis in aciem rediere suscepta dudum vulnera aut morte aut victoria curaturi; nihilo tamen segnius pugnasse dicuntur. Magna ubique cedes oboritur et Ungarorum impetus nusquam repelli poterat, quos cum pari pertinacia Turci reicere haudquam possent, arte robur indomitum eludere expeditissimi ac recentes eorum equitatus occepere. Irruentibus in se Ungaris mox terga vertebant, a tergo aliquantisper insequi et instare patiebantur, palantes et diffusi fugiebant seque late dissipabant. Hi veluti arriidente victoria pellecti impensius insequi, multos in fuga cedere, contra illi dato signo conglobati dissipatos circumvenire ordines et multa cede conficere, incursu et recursu Pannonicas lassare vires, ingentes conatus eludere et perturbatis ordinibus toto die sine aliqua intermissione dimicare. Magna Ungarorum ea die patrata cedes et Turci fuere superiores; defatigato utrinque exercitu nox et lassitudo prelium diremit. Utrique se in castra revocarunt, vigilie stationesque summo studio in castris habite.

Cum ad diem sabbati pervenissent neuterque cederet, prima luce pugna redintegratur. Corvini frater Valachorum prefectus cum expeditissimo equitatu primus in aciem prodiit. Secuti sunt reliqui proceres et eodem modo ordines instaurarunt. Reparato certamine aliquamdiu spe pari dimicatum; magna ubique strages oborta et presertim Ungarorum, qui longo bello defatigati multisque confossi vulneribus triduo in acie ob ipsam paucitatem perstare cogebantur. Zechel in primo ordine obstinatissime pugnans et prefectis legionum primus inter confertissimos hostes occubuit. Emericus Marsalius Stephanusque Pamphi a Turcis circumventi in media acie trucidantur. Cum Amores iam prima signa, que in Zechelis agmine constiterant, iam esse capta et ceso prefeco milites terga vertisse conspicaretur, extemplo omnes, quecunque in castris acies forent, in Christianos edixit effundi, ut paucos et triduo labore confectos obruerent. Promulgato tunc regis edicto, ut omnes in hostes una ruerent, utrumque Ungarorum cornu, ubi cuncti laborabant, confestim obducunt, prelium instaurant, ceduntur proceres, a numerosa multitudine et sagittarum imbribus obruuntur, capiuntur signa et in fugam omnis ordines plane vertuntur. At, ubi Corvinus fratrem interfectum, capta signa nonnulla et versum in fugam exercitum accepit, continuo relictis castris impedimentisque

consenso fugam equo solus preripit, ne fida regnum tutela pri-
varet. Fusos fugatosque Ungaros a meridie ad intempestam usque 146
noctem hostes insequuntur et cedunt; mox a tenebris remorati in
castra per noctem rediere. Ceteri, qui in acie remanserant, Un- 147
garica castra circumvenerant, in quibus, quicquid calorum fuit et li-
xarum, item essedariorum, accensorum saucieque turbe, quamvis ad
mortem usque certassent neque hostem admitterent, quousque mi-
nima sagitta telumque superfuit, ad unum tamen omnes trucidati
sunt nullusque in castris Ungarus est agnitus, quem tria quat-
tuorve Turcorum cadavera non attingerent. Amoraes, ne maxima 148
suorum cedes extaret, nobilium continuo sepeliri, gregariorum vero
militum corpora in profluentem proici statim edixit, quare Scith-
nize fluminis accole diu eius piscibus abstinere. In saxorum mo- 149
rem campus adhuc ossibus opertus est, terra coli citra crebram
armorum inventionem ullo pacto nequit. Locus ex insigni clade il-
lustris est habitus.

Quamvis Turco cruentissima victoria cesserit fuis fugatisque 150
hostibus, eorum tamen cedes multo maior quam Ungarorum, quippe
cum Turcorum quattuor et triginta hominum milia, Christianorum
tantum octo milia cesa referuntur. Universa hic Pannonie nobilitas 151
occubuit. Nam hic Emerici duo, Ladislaus, Thomas Zeech, Francus
banus, Ioannes Zechel Corvini e sorore frater, Benedictus Loson-
cius, Stephanus Pamphi, episcopus Coronensis legatus apostolicus,
Georgius Ciach et Robertus Char innumerique proceres ac nobiles
oppetiere. Multi capti et ante Amoraem postero die ex edicto ob- 152
truncati. Ioannes Corothna quoque captus est in Asiamque trans-
latus Byrse servitium semestre perpessus mox Egeum, Creticum,
Ionium Adriaticumque pelagus emensus per Dalmatiam in Panno-
nias se recepit. Octo Ungarorum milia in hoc bello cesa Corin- 153
thiis Amoraes eodem mense significavit. Ex his qui evaserant, 154
quicumque per Illyricum effugere, per Dalmatiam incolumes redie-
runt; qui per Rasciam, qua venerant, reverti contendere, sic in-
festam ubique latrociniis provinciam invenere, ut pauci evaserint,
qui aut spoliati aut cesi non fuerint.

Corvinus, quem expeditissimum aufugisse diximus, infestam 155
ac variam fortunam invenit; dies tris equo invectus per avia loca
iter fecit cibi et potus expers; quarto incidit in duos latrones di-
misso dudum equo, qui pre nimio labore defecerat. Cum esset 156
inermis, se spoliandum dedit; direptis vestibus ex aurea cruce,
que e viri collo pendebat, inter latrones oborta contentio; dum
salutis viam circumspicit, promptum sibi gladium latronis intuetur,
quo mox rapto litigantes adoritur, alterum letali vulnere conficit
conculcatque, alterum petens in fugam vertit. Hac igitur crucis oc- 157
casione vir sanctissimus se a rapina morteque redemit. Quod haud
ab re divina benignitate factum, ut, qui pro cruce affixi servatoris
nomine dimicaret, crucis quoque auxilio liberaretur. Ultra progres- 158
sus ac itinere, siti inediaque confectus quinto die pastorem offen-
dit, qui audita Ungarorum fuga spe prede late vagabatur; in primo

ambo congressu constitere; pastor prospecta Corvini vultus maiestate, quemadmodum de latronibus et Scipione legimus, ab iniuria remoratur. Corvinus quoque fame iam absumptus hunc nequam 159 quam audet adoriri. Mox consalutatione primum conciliati sine suspicionem mutua inter se verba conserunt. Alter non sine divine charitatis prefatione panem exorat; nomen et casum alter percontatur. Audita viri fortuna pastor commiseratione percitus et promissis 160 oneratus Corvinum in proximam casam ducit; panem cum cepis et aquam apponit hospiti, qui in iucunda sepe miserie memoria nunquam lautius se quam ibi cenasse affirmavit. Hinc ad Synderoviam a pastore ductus est, ubi, postquam id despotes accepit, eius imperio a prefecto arcis capitur. Beneficiorum ille immemor 161 perpetua ingratitude nota sugillatur. Dies aliquot de liberatione ibi agitatum; conventum tamen inter eos, ut ea gubernator 162 condicione dimitteretur, uti Mathias eius filius despotis gnatam, comitis Celie neptem uxorem duceret et, ut conventa utrinque tutius prestarentur, Ladislaus alter Corvini filius daretur obses. Proinde gubernator dato obside dimittitur.

In servatoris igitur nostri natalibus postliminio reversus in non 163 parva procerum nobiliumque frequentia ad Segedinum recipitur. Certatim salutem incolumitatemque omnes congratulantur, tristem 164 consolantur et bene sperare iubent; sat eis cum fortuna bene actum dicere, si gubernatorem receperint; militum adhuc copiam neque 165 ex indigenis nec externis defuturam; talem se ducem nusquam gentium, si amisissent, reperturos; nihil hinc Ungarice genti turpitudinis accidisse, quando ad unum omnes strenue pugnarint, crudentissimam lacrimabilemque hostibus victoriam reliquerint; neminem suorum inventum, qui non pulcherrime occubuerit; triduo 166 sine intermissione pugnatum et a paucis adversus innumeram multitudinem quattuor et triginta milia ex hostibus cecidisse, ex Ungaris vix octo desiderari; paulo meliorem recte iudicantibus ac non iniqua petentibus victoriam optari posse. Demum omnes eum 167 impensius exorare, ut se sibi, patrie Christianeque reipublice servare niteretur, revocaret animum et obfirmaret, quod si fecerit, per brevi ipsum et Turcum et despotem meritis utrunque penis affecturum ceteraque prospere cessura. Corvinus procerum consolationibus 168 haud parum confirmatus est. Augebat sibi animum, quod multo plures ex eo bello reduces quotidie videret, quam sperare liceret, Nam, quicumque ante Turcos in Illyricum aufugere, rediere incolumes, quin et ad XX milia passuum Sandarobechum cum auxiliariis copiis occurrentem in itinere offendere, cuius occursum 169 ducluque tuto sese in Illyricum recepere.

Curatis corporibus et instauratis viribus multo acrius Corvini 169 animum despotes ingratitude quam Turci odia exercebat; captivitatis iniurias tolerare non poterat. Quare coacto repente exercitu 170 ad despotes oppida, que a Sigismundo quondam dono acceperat, proficiscitur, vicos incendit, vastat agros, oppida vi capit ac brevi tandem expeditione, quaecunque in Ungaria despotes parebant, in di-

cionem suam accepit. Mox Rasciam adorituro despotis oratores 171'
occurrunt, qui Ladislaum obsidem ac bene donatum ultro reddunt,
supplices pacem petunt. Gubernatore tandem ab optimatibus ex- 172
orato pax despoti data, remisit penitus iniurie inimicitieque; pa-
catis deinde rebus in Ungariam revertitur. Nunquam fortem virum 173
fortuna quiescere patitur, sed in dies vexat et exercet, ne impune
laudibus et immortalitate decoret. Hec omnia salutis quadringen- 174
tesimo quadragésimo octavo supra millesimum et quarto gubernationis
anno gesta sunt.

Nono autem Turcorum iterum bellum exarsit. Amorautes enim, 175
cum a Georgio despote dimissum esse Corvinum accepisset, cuius
captivitate nihil erat antiquius, in eum nimis excaudit; praeceptam
voti sui spem esse senserat, Corvini liberatione indignabatur acer-
rime, quod pro restituto regno captivo dono cumulatissimas 176
sibi gratias non retulisset. Proinde, quod tanti occasionem benefi-
cii contempsisset, ingratitude ab eo penas exigere constituit.
Frigibechum prefectum trium legionum in Rascie fines immittit, 177
Chrysovicum oppidum ad Moravam amnem situm et gravi olim
bello dirutum instaurare iubet atque hinc despotis regionem im-
petere, vastare agros et late igni ferroque grassari precipit, ut exin
contempte gratificationis penas luat. Frigibechus mandata facit, im- 178
primis coacta magna ex finitimis cementariorum artificumque manu
ad Moravam oppidum reficit, interim inhibet iniurias, bellum dis-
simulat, ne Rasciani sibi impedimento forent; id aggere, fossa, 179
vallo muroque circummunivit atque, ubi eo perventum est, ut impo-
sito facile presidio per se maximum quenque hostis impetum per-
peti possit, provinciam despotis incursat, diripit et latissime popu-
latur. At ille inopinato malo consternatus, quid potissimum fa- 180
ceret, haud facile succurrebat; Turcum sibi citra scelus nefarium
et ingens suum malum conciliare non poterat. Si resistendum esse 181
censeret, Corvini opem, cuius amicitiam ex captivitate leserat, om-
nino desperabat et, quorsum ipse confugeret, non veniebat in
mentem. Ceterum malebat omnia perpeti, quam immitissimam Turci 182
servitutem. Postremo ad gubernatoris opem confugit, quem sup-
plex non sine summa verecundia exoravit. Auxilia gubernator haud 183
invitus promisit cum ulciscende proxime cladis gratia, tum re po-
stulante, quandoquidem plane cernebat occupata superiore Mysia
Turcum pro foribus ac edibus Pannonum statim insultaturum. Ita- 184
que mox comparato exercitu non sine decenti apparatu is Mysiam,
quam Rasciam dicunt, descendit. Reipublice gratia factus immemor
iniuriarum non per legatos et prefectos auxilia misit, sed ipse
ductu auspiciisque suis expeditionem hanc accepit. Ad Syndero- 185
viam Danubium traiecit. Rasciam ingressus despotis copiis sua
castra complevit. Iter die noctuque fieri ceptum est, ut incautum
hostem adorirentur. Quarto die Turcis appropinquant. Cum Chry- 186
sovici agrum attigissent, continuo illuxit; oborte sunt inter utros-
que, ut assolet, nubes, quae ultro citroque prospectum inhi-
berent. Resolutis subinde a sole nubibus armata in conspectu hostis acies 187

emicuere et Corvina signa longius agnoscuntur. Consternantur il-¹⁸⁸
 lico Turcorum animi repentino ac inopinato Christianorum adventu
 et, cum suis Corvinum cervicibus instare cernerent, ita exanimati
 sunt, ut non de instruenda acie, disponendis stationibus et conse-
 renda manu, sed de fuga tantum omnes cogitarent, quare susci-¹⁸⁹
 tato mox tumultu fugam cuncti retro capiunt. Expeditissimus hos
 equitatus insequitur, multos in fuga cedit capitque. Instat a tergo
 pro viribus et ad noctem usque fugientibus succurrentem insecutus
 cedem continuat; illi mox in sylvas effusi delituerunt atque haud
 facile ultra impeti potuere. Cataphractorum equitatus pre gravi ar-¹⁹⁰
 matura lento gradu subsecutus est, ne quid forte mali ab hoste
 sociis, qui precesserant, inferretur. Nisi cedem nox ipsa interce-¹⁹¹
 pisset, multo maior clades patrata foret. Frigibechus cum magna
 nobilium turba captus. Corvinus victoria politus Budinum Bulga-¹⁹²
 rie metropolim venit, que ad Danubium sita est; urbem belli cau-
 sas crebro serentem subcendit, mox per Rasciam retrocessit et cap-
 tivis despoli dono datis ovans Budam rediit.

Post, ubi reversus est in regnum, Bohemorum sollicitudine¹⁹³
 vexari cepit, qui Transdanubianam regionem erectis in plerisque locis
 presidiis et occupatis oppidis latrociniis infestam plane reddiderant.
 Et, quamvis antea istorum audaciam sepe represserit, nunquam ta-
 men domitare potuerat. Obstiterat huic profecto rei non mediocris¹⁹⁴
 quorundam optimatum invidia, qui excrescentem quotidie preter
 omnium opinionem viri gloriam egre ferentes, ut Corvine virtuti
 negotium facessero, clam latrocinantium Bohemorum audaciam
 tuebantur. Ad remorandam nominis accessionem hos ad bellum sol-¹⁹⁵
 licitabant, quorum facinora propter externa gravissimaque bella,
 que cum Turcis gesta sunt, gubernator diu sane dissimularat; nunc
 adauctam pre viri patientia aut coercere admodum aut prorsus ex-
 tirpare decernit. Quare anno quadringentesimo quinquagesimo primo¹⁹⁶
 supra millesimum coacto tumultuario exercitu et evocato undique
 gregario quoque milite rusticaque turba Ioannem Giscram haud
 procul a Losoncio oppido facinorosorum omnium principem im-
 primis adoritur, qui ad divi regis Stephani fanum presidium olim
 erexerat, aggere ac vallo cinxerat, multo milite variaque munitione
 complerat. Giscra forte tunc aberat; cum suum presidium acerrime¹⁹⁷
 a gubernatore oppugnari senserat, clandestinis socios admonet in-
 ternunciis, ut pro se quisque locum fortissime tueantur, donec ipse
 cum auxiliis propediem advenerit. Iam Corvinus presidium tam acri¹⁹⁸
 oppugnatione vexarat, ut in dies deditio speraretur, cum Giscra
 coactis in superioribus Ungarie partibus auxiliis et ingenti exercitu
 presto affuit. Multi nanque procures ad labefactandam gubernatoris¹⁹⁹
 magnanimitatem copias gratuito dederant et cum aliis optimatibus
 coniurarent, qui in Corvini castris erant, ut prelium detrectarent et,
 ut elatum eius animum facilius attenuarent, se ultro vinci pate-
 rentur. Nunquam defuit virtuti livor. Inita coniuratorum consilia e²⁰⁰
 sententia succedere; nam, cum acies instructe utrinque consti-
 issent ac nondum pugne signa data forent, ecce ex composito

nonnulla coniuratorum agmina, ut honestius a Corvino deficiant, simulato metu in fugam se praeipiunt. Irruunt data occasione Bohemi et desertum gubernatoris agmen collatis signis invadunt. Corvinus intellecta suorum perfidia cum suis terga vertit et, quamvis a tergo acer instaret hostis, in proxima tamen oppida incolumem se recepit. Stephanus Pelusiensis, qui in presidii obsidione a sulphurea machina letali vulnere lesus obiit, pridie, quam moreretur, coniurationem confessus est. Multi ex optimalibus in eo bello cesi imprimisque Ioannes Compolthii, cui de Nava cognomen est; item Ladislaus Hedervara episcopus Agriensis, cum claudus esset, ibi captus in hostis deditionem venit. Giscra castris impedimentisque potitus veluti insigni tunc victoria elatus ad Gede oppidum castra movit, ubi Lorandi filii dominabantur. Sed, cum oppidani se fortissime tuerentur, spe sua frustratus Agriam proficiscitur ratus ob episcopi captivitatem prefectum arcis deditionem continuo esse facturum. Sed longe aliter, atque sperarat, evenit; nam, quamvis episcopus in conspectum adductus prefectum suum arcem Giscra dedere iuberet, preces adiceret ac deinde interminaretur, ille tamen ceterique presidarii, cum omnes nobili Ungarorum genere nati forent, ne quam nobilitati perpetuam notam inurerent gravique detrimento regnum afficerent, publicam unius miserie utilitatem pretere irritosque Giscra conatus effecerunt.

Iniquissimo prodicionem illam Corvinus animo tulerat et, ne inultam Bohemorum audaciam pretermitteret, exercitum reparat, veteranas legiones, quas in inferioribus Ungarie partibus adversus Turcorum incursus collocarat, acciri iubet, mox instaurato ex fidelissimis copiis exercitu in Giscram iterum castra movet. Presidia varia, quae ad templum Saag, ut aiunt, Ipollo fluvio proximum et in monte Calchure, item ad Rosnavum Scepusiumque oppidum olim erexerat, gravissima hec obsidione vexavit et, ut quamprimum deditionem sibi facerent, adegit. Expugnatis his deletisque presidii temporarium aliud castellum adoritur, quod in valle, quam Derenchen appellant, Giscra olim fecerat cum validoque presidio Valgatum Bohemum imposuerat. Id vallo et aggere, preterea omnium munitionum genere obfirmatum, ut militi parceret, non manu, sed arte expugnandum esse censuit. In valle nanque situm est, quam fluvius parvus influit. Paulo infra alto vallem aggere obstruit, ut remorato amne restagnantibusque aquis castellum obrueretur. Initum haudquaquam consilium hominem frustratur, nam, cum presidarii milites sese in dies ab excrescentibus aquis obrutum iri cernerent, usque adeo presenti morte perterriti sunt, ut corporum, fortunarum et castelli denique deditionem supplices fecerint. Ad Zolium repente profectus malorum omnium officinam asylumque latronum civitatem continuo succendit, arcem armis, commeatibus, presidio bellicisque machinis communivit. Expugnatis demum his Bohemorum asyulis in Giscram castra movet, hominem usquequaque insequitur, armorum denique vi sic vexat exercetque, ut pacem is precario impetrare cogereetur.

Preter longam Giscre vexationem alia quoque bella ab aliis 215
 Bohemis in Ungaria pullularant, qui inita simul societate, quam fra-
 terna charitate sanxerant et se mutuo hinc fratres appellarant, multa
 latrociniorum gratia in Ungaria iam castella erexerant, que militibus
 et munitionibus obfirmarant et longe lateque grassati rapinis et
 latrociniiis victitabant. Ulteriorem Ungariam, que ad Bohemiam Po- 216
 loniamque spectat, sic infestam reddidere, ut nemo tutus ibi terram
 incoletet aut illac iter faceret, quin et adauctis hi viribus vicos et
 oppida multa in dicionem suam asseruerant. Preter hos et alii vim 217
 impudentius exercebant, ut puta Petrus Comoroucius, qui Lipto-
 viensem sibi comitatum occuparat, Pancratius Ungarica gente natus
 Thurocium dominatum usurpavit, Ovar insuper, Berrenchum et
 Strechen oppidum cepit; regionem is omnem cedibus et rapinis 218
 infestum fecit. Mutuis isti sese odiis ac preliis impetebant, mutuis
 quoque rapinis utebantur. Sed ad fratres redeamus.

Facinosum et ignobile hoc erat genus hominum e gregario 219
 tantum milite conflatum, cui partim castella erant, que vi ceperant,
 partim, que nuper erexerant. Monachorum ritu se fratres appella- 220
 bant, feris tamen moribus utebantur, quippe quibus nihil aliud
 placere videbatur, quam raptu vitam ducere, vastare agros, late
 populari, cedes passim agere, nihil equi sanctique dignoscere.
 Duces crearent, quibus in agendis latrociniiis rite parerent, et, 221
 quicumque apud eos maiori facinorum gravitate claruerant,
 hi potiores habiti. Finitimas igitur regiones cedibus, flammis et po- 222
 pulationibus infestabant, vexabant omnia et aut ad pendenda sti-
 pendia aut ad emigrandum colonos adegerant. Gubernator comperta 223
 optimatum invidia, qui superiores Ungarie oras incolebant, a pro-
 pugnandis eorum oppidis inhibendisque iniuriis animum aliquan-
 tulum avertit et, ut per se quandoque resipiscerent, proprio et ali-
 eno facinore vexari puniriue permisit. Sed, cum de his satis hac- 224
 tenus dictum sit, ad postumum revertamur, ne Ungarici regis im-
 memores historiam depravemus.

Quamquam ab Ungaris eque ac Bohemis abnegante hactenus 225
 Cesare Ladislaus repeteretur, ad duodecimum tandem annum res
 prorogata est. Cum rumor esset Cesarem in Italiam suscipiende co- 226
 rone gratia profecturum, antequam iter iniret, ab utrisque vel hone-
 stissimis quidem legationibus sollicitatur, ut regem redderet. Quin 227
 etiam Australes pari ambitione ducem suum postulant. Bohemi
 hunc imperiosius exposcentes, cum iuxta sibi atque ceteris nega-
 retur, propediem comitia regalia interminantur, ubi de alio rege
 eligendo se acturos esse profitentur. Cesar ad hos censuit mitten- 228
 dos esse legatos, quibus Sylvius Eneas imperatoris secretarius ad-
 iectus est. Cum Prage conventus seviente pestilentia non posset
 haberi, a Georgio Pogiebracio in Benessowiam translatus ibique
 frequentissimus est habitus. Pium Eneam Procopio collega inter- 229
 prete ibi ornate et compositae contionatum fuisse legimus, cuius
 oratione sedati sunt Bohemorum animi atque eis persuasum, ut
 imperatoris reditum expectarent, qui Ladislaum itineris honestandi

gratia secum ducturum esse dicebat. Et reversum Pius tam Bo-²³⁰
hemis quam Ungaris Australibusque se regem redditurum pollice-
batur. Cause ad persuadendum optime sunt adducte, imprimis de-²³¹
ducendi regis pompa, impendiosus regie apparatus, ingens sump-
tus, erarii inopia, exigua vectigalia, insuper quam grave ac mo-
lestum sit e collata stipe insanos sumptus edere; item intempe-²³²
stiva regis restitutio, quippe que nil aliud, quam discordiarum se-
minarium esse potest; si nunc rex reddatur, gubernationis impos
aliene cure committetur; quicunque eum rexerit, invidiosus is do-²³³
minus habebitur; hinc, cum Bohemis multi se hoc honore dignos
censeant, si sortiri non poterunt, egre ferent; Frederici gubernati-
onem contentiones has dirimere. His igitur causis Bohemi non so-²³⁴
lum sedati, sed missis oratoribus Cesari gratias egerunt, quod ce-
teris preferantur; expectaturos se faustum, felicem utriusque redi-
tum promittunt. Quin etiam ad honestandam protectionem Cesa-²³⁵
ris eximiam nobilium iuventutem mittunt. Ungari quoque et Au-
strales imperatoris reditum expectare iussi ac interim exorati, ut so-
lita regnum diligentia gubernarent.

Barbaram imperatricem ea tempestate Grecii diem obiisse fe-²³⁶
runt indomite mulierem libidinis, que inter adulteros publice vitam
duxit protitutoque pudore viros sepius petiit, quam peteretur. Cum²³⁷
ab omni religione destituta foret, superos ac inferos esse negabat;
religiosas ancillas ieiuniis aut orationi rebusque divinis intentas
gravius increpabat nullis asseverans molestiis ac inedia corpus
esse macerandum, immo laute pascendum in deliciis et voluptati-
bus alendum et post mortem, cum nihil supersit, nullum deo-
rum animorumque curam esse subeundam. Bohemi profane tamen²³⁸
Barbare corpus Pragam tulere elatoque sollemni funere inter regum
monumenta condiderunt.

Compositis Cesar Bohemorum motibus et reclamantibus Un-²³⁹
garis Australibusque simul cum Ladislao rege ac honestissimo Germa-
norum principum equitatu in Italiam contendit Romamque pro-
fectus a Nicolao quinto pontifice maximo augustali diademate rite
coronatur. Hinc Neapolim progressus Leonoram Alphonsi regis²⁴⁰
neptem et Eduardi Lusitanie regis filiam prestantissimis moribus
ac fausto genere precellentem uxorem duxit. In hoc itinere Ladis-²⁴¹
laus puer, cum se suis populis abnegari egre ferret, iniecta suspi-
cione pedagogique consilio fugam molitur; cum e sententia res
minime succederet, reiecta est in pedagogum culpa et perpetuo is
carcere cruciatur.

Australes interea auctore Ulrico Eyzyngher ab imperatore de-²⁴²
ficiunt suscitatoque tumultu omnes provincie magistratus a Cesare
institutos vi deiciunt, duodecim viros creant, qui provinciam gu-
bernent; summam rerum Eyzynghero tradunt. In societatem Ulri-²⁴³
cum Celie comitem admittunt, e finitimis auxilia cogunt, quo faci-
lius imperatorem pertinacius agentem ad reddendum sibi ducem
impellant. Interea ex Italia Cesar revertitur, cui quamprimum Au-²⁴⁴
stralium oratores occurrere, Ladislaum exposcunt atque reddere

recusanti bellum indicunt; postulata non reiicit, sed responsa Cesar differt, ut longa conatus mora leves eludat; contra illi more impatientes abeunt. Provinciales intellecta Cesaris pertinacia arma sumunt Neapolimque, quam Civitatem Novam appellant, infestis petunt signis; primo urbem adventu adoriuntur, pro portis pugna confestim inita, ubi magnam tormenta bellica temere insultantium stragem patrarunt. Mox, ubi erumpentibus ex urbe Cesarianis iam comminus pugnari ceptum est, sic ab hostibus cesi ac reiecti sunt, ut parum abfuerit, quin urbem, cum una commixti forent, illi caperent; unius tantum militis virtute servata est, cui Andree Paumcircheri nomen erat, quippe qui, donec a fugientibus porta obcluderetur, hostilem impetum audacter pro menibus in ponte sustinuit et ob servatam virtute sua civitatem multis a Cesare honoribus exornatus est. Cum se Cesariani intra menia recepissent, hi gravissima eos obsidione circumveniunt, muros interdiu noctuque quatunt. E Bohemis Henricus Rosensis aderat, qui cum ducentis equitibus octingentisque peditibus validissimis advenerat; nondum Ungari venerant, cum indutiarum tempus nondum foret exactum; quare duodecim hominum milia in castris erant. Interea Georgius Pogiebrachius, qui Cesaris in Bohemia partibus favebat magna fide et observantia eum prosequabatur, exercitum mox XVI milium hominum, ut Augusto succurreret, comparavit ac iter ingressus audita concordia retrocessit in Rosensiumque agrum copias convertit, incendit vicos et cuncta late populatur. Caroli Badensis marchionis, ut aiunt, Sigismundique Salssburgensis metropolitae interventu pax facta.

Ladislavus e Cesarea manu Australibus restitutus, qui duce potiti nonnulla deinde pacta abnegarunt, nam, cum ex pacto statutum esset, ut ad tertium Idus Novembres Vienne conventus haberetur, ubi presentibus Ladislavi cognatis, item Ungaris et Bohemis de pueri gubernatore decerneretur, interea Viennam non adiret, in potestate Celie comitis teneretur, nihil ex propria ante decretum conventus auctoritate gereretur. Nihil ex his Australes prestitere. Contra vero puer dimissus postero die Viennam ingressus cum faustis acclamationibus et singulari pompa omnium ordinum exceptus est ibique e vestigio in urbe magistratus et in tota provincia prefecturas instituit, pontificatus et sacra munera pro suo et amicorum arbitratu distribuit, curiam ad regni speciem revocavit. Advenere continuo Ungari imprimisque Corvinus gubernator, quem honestissimus procerum nobiliumque ordo sequebatur, ut suo regi nuperrime restituto debitos honores legitimaque obsequia persolverent. Confluxere e Bohemia, Moravis et Slesitis spectatissima regulorum et nobilium multitudo, legati populorum et varii magistratus congratulationis officio commoti.

Frequentissimus igitur utriusque regni Australiumque conventus Vienne est habitus, ubi ad prestitutum quoque diem Augustales legati affuere Lodovicus Bavarie et Guillelmus Saxonie duces, Albertus Brandeburgensis, Carolus Badensis, preterea multi e Germania principes antistitesque. Primus in concilio locus Corvino

datus post regem, qui regalibus excultus insignibus presidebat. Im- 258
 primis Augustales oratores auditi et iniquis usque adeo animis,
 perinde atque si victi, ut Pius Eneas, qui affuit, memorie tradidit,
 a victoribus audirentur. Eorum expostulationes de pactis condicioni- 259
 busque pacis, quas ipsi contempserant, egre ab auditoribus excepte.
 A comite his Celie responsum est, cuius arbitrio omnia gereban- 260
 tur, victorem nec legibus nec pactis obligari posse; ius in Martis
 potestate consistere; nullam in carcere obligationem legitimam
 licere fieri; condiciones pacis Ladislai gratia regis initas, qui in- 261
 iquo tot annos carcere obductus est, haudquaquam valere, immo
 secundum ius et fas irritas haberi oportere. Proinde repulsa Augu- 262
 stalibus data. Quin etiam Nicolaus cardinalis legatus pontificius
 componende pacis gratia missus, cum de concordia agere ocepis-
 set, illico reiectus est. Sed, ubi ad regnorum et provinciarum con- 263
 gratulationem dispositionemque devenit, loannes Corvinus,
 qui iam annos octo decreto patrum Ungariam gubernarat strenue-
 que a cunctis periculis plane protexerat, cum sua gestarum rerum
 gloria omnium in se principum oculos convertisset, primus obse-
 quium compositis verbis Ungarorum nomine detulit utroque gu-
 bernationis munere se abdicavit. His enim verbis elocutum fuisse
 dicunt:

Apparuit tandem, salutare nobis astrum, et post varias lon- 264
 gasque procellas exortu tuo nos e medio naufragio omnes eripuisti.
 Ne minore quidem desiderio te diu expectavimus, quam publicum 265
 maiores nostri servatorem ad inferos anhelasse traduntur. Et, cum 266
 interdicta per se desideria vehementius incendantur, quanto magis
 nobis abnegabaris a Cesare, eo ardentius te principem dominum-
 que nostrum precario, vi, largitionibus et armis repetere cogebarur.
 Et, ni bello tandem Cesarea pertinacia victa foret, adhuc fausto ac 267
 salutari te duce et moderatore nostro careremus. Agnoverunt oves
 pastorem suum et restitutum ac veluti postliminio reversum semper
 audient. Quia eum non mercennarium, sed legitimum, fidum et 268
 vitam pro suis ovibus postulante re deponere minime recusantem
 intelligunt. Proinde restitutioni tue, rex faustissime, immo saluti 269
 nostre ex corde nunc universi congratulamur. Quando nullum nos
 ceteræque gentes, que tue dicioni parent, otium sentire potuimus,
 donec tuo ductu auspiciisque regi cepimus verumque dominum re-
 cupervimus. Salve igitur, rex Ungarie, civium dux Australium 270
 bellicoseque Bohemie princeps potentissime, salve, spes hominum
 et salus humaneque delicie, salve, tot gentium et regnorum pacator
 unice; faustus ac felix sit hic tuus adventus et restitutio perpetuo
 salutaris. Sicque salvator Iesus optimus maximus te semper in- 271
 columem nobis efficiat, ne regalibus procellis quotidie fluctuemus.
 Te non tam e sacro nostrorum regum genere datum quam e celo
 demissum credimus. Si matris tue pientissime originem intuemur, 272
 quattuor inter maiorum eius stemmata imperatores Romanos re-
 censemus; si paterna, quinque domus Austrie Augustos edidit. Hu- 273
 mano genere altius haudquaquam oriri potuisti. Magna sunt profecto

hec, sed, que in te omnes intenti cernimus et auspicamur, nimirum multo maiora; divinum ingenium, intempestiva sapientia, ingenita probitas, regalis observantia, decus non arte parata, sed a natura tradita. Plures in te Cesaress et Augustos intuemur; te celestem angelum internunciumque ad salutem populorum a deo missum esse credimus, quem sanctum et immaculatum plus divinitatis quam mortalitatis habentem haud temere reputamus. Proinde, quando ad regendum natus es, tuorum regnorum curam forti animo cape. Nos compascue tue oves ad pastorem te convenimus, ut lupos ovilia tua die noctuque lustrantes audacter abigas, nos fida et perpetua pollicemur obsequia, studia, vires, fortunas. Item humana et divina omnia tibi offerimus, tuum observamus imperium, ut dicto celerius tua iussa prestemus. Nihil tibi deest, quod ad explendam gentium expectationem et ad comparandam faciat immortalitatem. Numerosa tibi est populorum multitudo, opes amplissime, omnium rerum copia, artes innumere, fida ac preclara hominum ingenia, indomita quoque virorum robora. Capesse igitur forti animo, quod tibi faustum, felix sit, rempublicam Christianam et expectationem te maioribusque tuis dignam suscipe. Ungaria dicioni imperioque tuo, ut par est, se totam dedicat et addicit, quem tot annis lugens ac tristis expectavit, tuum supplex postulat adventum, ut desiderium ex Alberto patre tuo susceptum fausto aspectu tuo consoletur, quo si frui licuerit, se beatissimam arbitratur. Ego autem, postquam respiscere teque dominum nobis abnegatum armis repetere cepimus, iam annos circiter octo sub tuis auspiciis regni gubernationem gessi, quantum in me fuit, Ungariam domesticis externisque bellis defendere studui, divina benignitate domi peregreque cuncta pacavi. Foris quod superest, id tue asservatum est glorie. Vicies cum Turco prospere confliximus, bis tantum pre militis inopia cedere coacti sumus, nunquam tamen cessimus, quin cruentissimam hosti victoriam relinqueremus, ut, quos fuga victos ostenderat, eos illata clades hostili quoque iudicio victores esse fateretur. Itaque divino freti presidio semper felicissime dimicavimus. Postquam Iuliani cardinalis oratione et auctoritate seducti initam sancte fidem Turco violavimus, bis commissi piaculi penas expendimus, satis superque facinus illud expiavimus. Nunc autem, quando sat tua fausta indoles precoxque sapientia te regno maturum pollicetur et Turcorum bella maioribus sunt viribus et apparatusibus ineunda, me quoque graves perpetuique labores iam effetum reddidere, imprimis, quia tempus est et ius ita postulat, ultro me gubernationis munere abduco, vero domino legitimoque regi delegatam mihi potestatem resigno, in privatam me vitam redigo, ius omne meum fortunarumque mearum tibi hodie, Ladislai, dedico et ita dedicationis mee testem sanctissimum hunc conventum esse iubeo, ut tua maiestas perpetuo Corvini iure potiatur.

Gubernatoris oratione omnes obstupuerunt principes, qui aderant, clarissimi viri maiestatem modestamque admirati de Christiana republica semper optime meriti. Rex imprimis in eius obser-

vantiam amoremque succensus eum ad sua genua procidentem, ut obsequentissimi procuratoris prestaret officium, amplexatus, Salve, 286 inquit, Ungarie pater, vindex Christiane gentis, pientissimi loco parentis mihi semper habende, quo his temporibus si Pannonia caruisset, iam de communi salute fuisset actum. Utinam talem me 287 principem divina clementia prestaret, qualem spes hominum et Corvini sententia postularet. De me tamen cunctos bene sperare 288 iubeo, quando te semper moderatore utar et magistro. Accedit et fidelium sapientiumque hic ordo principum, quorum consilio cuncta bene gerentur. Te sponte tuo munere abdicantem minime patiar, 289 maximis quibusque honoribus ac premiis mihi haud immerito exornandus es, cuius virtute ac sapientia in Pannoniis salva sunt omnia.

Quare consulto, cum hec dixisset, Celie comite gubernatore 290 suo in frequentissimo conventu Ioannem Corvinum omnium procedurum consensu comitem Bistriciensem declaravit, perpetuum regni gubernatorem esse iussit virumque magnifice donavit. Magni Corvino 291 plausus a cunctis cum honorificis acclamationibus editi, multe congratulationes reddite, laudata sunt et predicata passim Corvina gesta, fides, religio, virtus et sapientia, commendata quoque vulgo modestia. Rex Corvinum comitem declaratum in divi Stephani basilica 292 ex alto suggestu et regali presidens apparatu in summa nobilium principumque frequentia tradite dignitatis insignibus decoravit, gentilicia corvi confirmavit insignia et, cum ruentem Ungarie coronam fortitudine sua sustinuerit, ardui leonis diadema regium subeuntis insignibus donavit. Ad postremum conventus huiusce 293 decreto factum, ut instante adhuc regis pueritia triumviri crearentur, qui omnia gubernarent; Corvinus Ungariam, Pogiebracius Bohemiam, Ulricus Austriam sortitur. Summa tantum rerum apud Ulricum moderatorem regis plane remanserat.

Cum Ungari certatim et Bohemi regis adventum instantissime 294 postularent, hunc propediem Ulricus utrisque promisit Ungarisque prius satisfaciendum esse censuit. Prestituto regalis adventus die 295 Pisonii conventus a Corvino indicitur; convenere frequentes Ungari regemque suum ingenti plausu et faustissimis acclamationibus excipere. Festi ob regis adventum plures ibi dies exacti in publice 296 lelitie monumentum. Deinde comitis consilio rex non ultra progressus Viennam rediit. Bohemis quoque indicta dies, qua coronandum regem exciperent. Interea, dum de faciendo itinere agitur, 297 Ioannes Smiristheus inter Bohemos nobili genere natus et Germanice non expers eloquentie, dum regie vite studere contendit, suam amisit, quippe qui ad Ladislaum Bohemiam ingressurum ita scripsisse dicitur: Venturum te quamprimum in regnum suum probo, 298 si modo veneris imperaturus et non pariturus; iuvenem impotentemque te intrare non laudo, nisi bicipitem te forte mater pepere-rit, ut ex duobus unum Vienne apud amicos dimittas, alterum dubie Bohemorum fidei caput temere credas. Vale. Epistola comiti 299 reddita perlectaque ad Georgium extemplo remittitur; ille coacto

senatu presenteque Ioanne litteras recitavit, quare capitale repente supplicium de litterarum auctore sumptum est. Nulla virtus fortunaeque sublimis invidia urquam carere potuit. Cum autem exhaustum Bohemie foret erarium et iter coronationisque celebritas citra pecuniarum copiam honeste ac pro dignitate fieri non posset, ad accipiendas mutuo Celie comiti advertendus erat animus; cum ad eam rem neque proceres neque negotiatores sat esse possent, ad Australium morem confugit, quippe qui in repentina principum necessitate e civibus pro census ordine pecuniam mutuo accipere solent, quod provincialium iniussu fieri non licebat. Huc ergo recurritur, ad Novum Tritici Burgum, ut aiunt, veluti consuetudo postulat, conventus e quattuor hominum ordinibus habetur sacerdotum, procerum, nobilium, equitum. In media contione presidente rege comes Celie de itinere faciundo et pecuniarum inopia multa disseruit; ut sponte suo principi succurrant, hortatur oraque, ne ad suscipiendam coronam inopem et mendicabundum ire patiantur. Optimates consultandi tempus exposcunt. Ezyzyngerus, qui iam pridem comitis opera e regis gratia plane deciderat, oblatam ulciscendi occasionem haudquaquam contempserat. Cum deliberandum secessissent, is cum primariis de comitis incontinentia, rapinis et iniuriis locutus eum in tantam cunctorum invidiam adduxit, ut pedem loco non moverint, donec decreta regi pecunia perniciosam in comitem coniurationem iniverint. Mox Ladislaum absente comite adeunt, pecuniam coronationi supra, quam opus est, pollicentur, itaque principis animum presentaneo nummorum auxilio mirum in modum sibi conciliant. Mox Ezyzyngerus de comitis tyrannide, cedibus et rapinis multa subiicit, cui ni regia prudentia occurratur, asseverat omnia funditus ire perditum. Facinora multa refert, suspiciones iniicit ac demum provincialium nomine regem credulum exorat, extemplo virum detestabilem et perniciosum abigat in exiliumque mittat. Persuadetur facile puer et accito repente comiti curiam per Ezyzyngereum interdicat, potestatem abrogat, consilarii familiarisque regii nomen antiquat et, quo velit gentium abire, iubet. At ille, quamvis non sententia regis, sed invidorum maledicentia se regia explodi clamitaret multaque sese purgando iactaret, cum summa tamen ignominia ire cogitur. Tacitus demum et gravissima quaque capitis diminutione multato similis cum quattuor tantum equitibus in patriam concessit. Albertus Brandenburgensis princeps hunc, ne saxis a Viennensi populo peteretur, ad portam usque secutus inhibuit, probrosa tamen convicia coercere non potuit. Hoc quidem haud ignobile fortune inconstantis exemplum tempestas illa tulit.

Rex autem paucis post diebus, cum magnificentissimis apparatibus in Bohemiam contendit et summis Prage honoribus exceptus rite coronatur. Sumptus omnes e collata Bohemorum stipe facti, quin et exuberante hinc pecunia nonnulla castella regie dicionis redempta sunt. Ne paucio quidem tempore Ladislaus in Bohemia mansit et illud adhuc puer divine pretulit pietatis, quod nunquam

etiam sepe rogatus fana hereticorum invisit, nunquam eorum sacris interfuit. Sacerdos quidam Rochezane factionis in sacello ar-
 cis sacro habitu instructus iam altare presente rege conscenderat; 316
 quod ubi ille conspicatus est, continuo abire aut forte reluctantem
 e proxima rupe immisso equitum magistro precipitari iussit. At ille
 vite timens facile cessit imperanti. Rochezanam hereticorum prin- 317
 cipem in corporis Christi sollemnibus eucharistiam publice et
 longa pompa gestantem e fenestra conspicatus nullum veneratio-
 nis signum edidit. Percontantibus causam amicis respondit au- 318
 gustissimum Christi corpus tam immense esse prestantie, ut eius
 gloria nulla veneratione augeri et nulla dehonestatione possit im-
 minui, sed, cum populares e principibus pendeant, sibi fuisse cav-
 endum, ne tali veneratione hereticorum sectam approbare videretur.
 Cum aliquot ibi menses permansisset, iam regis mora heretice 319
 multitudini gravis esse ceperat, quippe que videbat in dies regis
 exemplo alios a suorum templorum frequentatione deficere. Quare 320
 factum est, ut in Austriam redire cupienti ex Husitarum nemo per-
 fidia intercesserit. Antequam pedem retro ferret, Wratislaviam Schle-
 sitarum metropolim invisit. Pogiebracius Bohemie prefectus eum 321
 sequebatur. Ab Wratislaviensibus rex cum eximiis honoribus et
 populari plausu exceptus est. Regem enim nondum e pueritie fi- 322
 nibus excedentem supra etatem usquequaque sapientem faustoque
 aspectu et venusta facie spectatorum facile animos conciliantem
 tanta populi admiratione prosequabantur, ut divinum potius quam
 humanum reputarent.

Verum ad comitem Celie redeundum. Hic enim ex aula re- 323
 gnoque Ladislai iam exactus, ut diximus, et a reliqua spe destitu-
 tus in Cesaris gratiam redire contendit, quem Ladislai causa gra-
 vissime leserat. Per internuncios erratorum veniam precatur, peni- 324
 tentiam fatetur; ceterum offert perpetuam fidem seque sua opera
 ademptam Frederico Austriam propediem, si ignoverit, redditurum.
 Cesar, qui rebus, non verbis capiebatur, multa, que acceperat, 325
 damna commemorat; se indemnem prestare dicit oportere, quare,
 quecunque ille possideret, sibi tradi postulat. Comes, ubi nullo pe- 326
 nitentie modo condicioneque in Cesaris gratiam restitui posse in-
 telligit, alio animum intendit. Audit gravissimum Venetis cum Fran- 327
 cisco Sfortia Mediolanensi duce bellum intercedere; hic se cum
 ingentissimis Bohemorum copiis venturum Venetis pollicetur, si equa
 sibi stipendia penderentur. Sed, cum res intercendente pace non 328
 prospere successisset nullumque exilii presidium inveniret, spe sua
 frustratus ad recuperandam Ladislai gratiam animum convertit.
 Ezyngerum intelligit procerum obtrectationibus regi parum esse 329
 gratum, cum illorum avaritie rapinisque obstinatius adversaretur.
 Clam cum illis agit, quos infensum sibi Ezyngerum habere sen- 330
 serat, uti cum Ladislao de revocando comite, qui indigne fuerat
 eiectus, caute tractarent; dicerent ipsum viri sapientissimi ac pro- 331
 pinqui opera, fide et consilio diutius carere non posse; indignum
 esse, cuius opera rex iam pridem restitutus erat, eum turpiter eiec-

tum diutius evagari. Quare clam comitem Ladislao conciliant illi- 332
 que regis nomine significant, ut cum honorifico pro virili sua ap-
 paratu Viennam redeat. Ubi gratissimo se a principe vultu excipi 333
 senserat, ab amicis is edoctus cum expeditissimo mille hominum
 equitatu Viennam properat; quem ubi rex menibus appropinquare 334
 sensit, cum universa aulica et populari turba ac honestissimo pro-
 cerum et nobilitatis ordine obviam occurrit, ut honorificentius ex-
 ceptus de turpi exilio triumphare videretur. Ezyzygerum haudqua- 335
 quam insipientius egisse ferunt, qui ne, quod in alterum statuit,
 invitus subire cogeretur, intrante urbem comite is ultro cum amicis
 exiit in exilium. Quod postquam comiti nunciatum est, eum non 336
 parum invitum laudasse memorant, qui fortune ludibrio se sub-
 traxerit; se quoque in posterum aliquanto modestius egisse ac eos
 assiduo sapientes appellare solitum, qui aulica discrimina declina-
 rint, cum nihil principum gratia inconstantius esse videatur.

Ungari, postquam regem in Austriam reversum e Bohemis et 337
 Schlesitis accipiunt, legatos exoratum continuo mittunt, ut suum
 regnum nequaquam contemnendum invisat neque tam parvi id mo-
 menti faciat, ut populorum desideria misere cruciet. Erat ea tempe- 338
 state in Corvina manu summa reipublice ac universa Ungarie po-
 testas, item regales arces, presidie exercitusque omnis; nec plus 339
 quidem fortune, quam tunc accesserat invidie, quippe quod non-
 nullis Pannonie principibus invidiosum et molestum erat et preser-
 tim Celie comiti, qui eius locum occupare aveau. Pactam quotan- 340
 nis largitionis loco pecuniam post exilium a gubernatore non acce-
 perat. Criminibus igitur gravissimis falso virum afficere cepit, ut
 regi redderet infensum; non Ladislaum, sed Corvinum esse regem;
 illum honores, sacra munia, prefecturas ceterosque magistratus pro 341
 libidine sua tribuere; illi vectigalia cuncta pendi, parere legiones et
 prefectos, illius arbitrio iudicia fieri, illius denique ductu et auspi-
 ciis cuncta geri; in potestate Corvina munitissima oppida, arces, 342
 erarium, arma ac demum omnia esse sita; nihil preter nomen et
 coronam regis illi defore; quin etiam nemini esse dubium in dies
 eum ad tyrannidem aspiraturum; si Christianorum ope id sperare 343
 non licet, ad Turcorum auxilia confugiturum, quibus iam bis vali-
 dissimos Ungarorum exercitus plane prodiderat; clandestinam cum 344
 profanis amicitiam olim inivisse, item perniciosiora crimina commi-
 nisci; eum bis violasse fidem, reginam introducto rege Polonie
 preter equum et fas repuisse, Polonum, quem acciverat, in acie
 deseruisse; nunc Ladislaum in Ungariam advocare, ut vi aut in- 345
 sidiis petitem e medio tollat; proinde regie saluti consulere opor-
 tere, scelus in auctorem esse convertendum; id facili fieri posse,
 si promisso adventu is interim sub pacandi regni pretextu ad re-
 gem prius evocetur. Perniciosus puer consiliis audit et, cum veri- 346
 similia nonnulla videantur, pro iudicio comitis iniquas in Corvinum
 insidias intendit. Ex composito gubernator paucis post diebus Vi- 347
 ennâ regiis litteris evocatur. Variis indicibus deleguntur insidie,
 quando difficulter magni arcana momenti coeercantur. Quare Cor- 348

vinus proditiōnis admonitus se regi semper in Ungaria pariturum et facturum, quaecunque iusserit, extra regni fines, quando nulla officii condicione cogatur, nunquam egressurum esse respondit.

Postquam Corvino haud facile verba dari posse intelligunt, priores aule cum comite Celie mittendos esse censent, qui in Ungarie finibus ad Cocze oppidum cum gubernatore convenient colloquanturque; virum aut Viennam trahere conentur aut, si nequeant, intra oppidum blandis verbis adductum obruncunt. Is ad oppidum in colloquium accersitus cum duobus equitum milibus ad prestitutum tempus advenit atque vir ille sapientissimus de diis et hominibus iuxta benemeritis divina tutela non caruit. Cum diffusi rumores proditiōnis suspicionem auxissent, haud inscius, quocum sibi res esset et quod aliene potius virtuti quam labori suapte natura homines invidere solerent, veluti divinitus admonitus sibi diligentissime precavendum esse censuit. Cum oppido appropinquasset ad sagitte iactum, etiam invitatus intrare noluit. Comes Celie proditiōnis auctor et delegatam sibi regis potestatem gerens, ut e sententia res ipsa succederet, uti oppidum ingrediatur, invitat, ubi gratissimo exciperetur hospitio ubique melius quam sub divo esse poterit; officii admonet et decori se collegasque suos, cum regiam personam gerant, regis quoque dignitatem servare oportere; gubernatorem hos adire, qui principis mandata ferunt, haudquaquam indecorum esse; si privatarum sit habenda ratio personarum vel maxime nobilitatis, se Ioanne non esse inferiorem; in oppido colloquium quietius et honestius haberi et utriusque dignitatem commodius servari posse. Ad hec Corvinus respondere, cum ad ipsum legatio missa sit, oratores, ad quem mittuntur, eum adire oportere; de nobilitate hoc tempore non esse disputandum; illius tamen rei hominem admonere miserum et ignobilem eum fore, qui non a propria, sed aliena virtute nobilitatem sibi vendicare studet; ad extremum comiti significare se nullum unquam munitum oppidum subiturum, nisi impositum eque presidium habeat. Proinde infectis utrique rebus abiere.

Cum parum ista succederent, rovas in Corvinum insidias lividus comes excudit; ferebant iniquo animo proceres gubernatorem nequaquam parere regi, cuius beneficio et auctoritate summo munere fungebatur. Quare communes eum amici pervicerunt et eo virum adduxerunt, ut Viennam se profecturum reciperet, si per diplomata promissam a rege principibusque suis incolumitatem assequeretur. Offeruntur, quaecunque postularat; his tandem adductus Viennam iter intendit. Cum ad octavum urbi lapidem appropinquasset, confestim Lambergerus eques profecto insignis occurrit, eum properare iubet, quandoquidem cum frequenti ac honestissimo Ladislaus equitatu obviam dudum prodiisset et cum eo Celie comes cum promisse incolumitatis litteris festinaret. His credens Corvinus ad quartum usque lapidem progreditur. Mox, cum late campos prospectaret neminemque in occursum prodire cerneret, suspicione remoratus in proxima villa consedit. Vix ibi aliquantisper forte de-

sederat, cum Celie comes cum quadraginta equitibus occurrit; conscendere statim equum et properare iubet, quando egressus rex inter pomaria et vineta pre ferventissimo estu latitans in patentibus campos exire non audet; litteras incolumitatis apud eum remansisse subiicit. Gubernator collocatas extemplo sibi ratus insidias ad Lambergerumque conversus, Certo, inquit, mihi mentitus es, amice. Cui Lambergerus, Mandata, inquit, comitis tantum ipse retuli; si qua fraus inest, is est in culpa et adest; ipse, qui mandavit, causam suam agat. Corvinus intellecta repente fraude in comitem conversus: Siccine bonos viros perdere contendis? Dolo me petis; at ego te vi quoque perdere, veterator scelestissime. Nimirum in foveam, quam aliis paraveras, incidisti et, ni me reverentia regis et mea prohibitas inhiheret, dignis te penis afficerem, quando nemo est, si vellem, qui e meis te manibus eriperet. Proinde non tibi, sed regi vitam dono do tuam. Si unquam posthac meum veneris in conspectum, moriar, ni ultimo te supplicio multatum dederò scelus. Patefactis Celianis insidiis tollendi e medio Corvini spes omnis adempta.

Ladislaus deinde mitius cum Ioanne agendum esse censuit; puduit piguitque non parum dolo se malo fortissimum clarissimumque regni propugnatorem Celiano consilio petiisse, quod et dignitatem regiam dehonestare et de se opinionem hominum ledere videretur; per fideles probosque internuncios cum Corvino ceterisque Ungaris agendum esse arbitratur. Ex optimatibus nonnulli ultro citroque missi rem ita scite et commode tractare ceperunt, ut gubernator munitissimas plerasque arces regi ultro reddiderit, Mathiam filium adhuc puerum servitio regio dedicavit, quem grato inter intimos cubicularios animo rex accepit ignorans illum non multo post tempore in utroque regno adiectisque provinciis sibi esse succedurum; inferiores tantum partes sibi auctoritate regia reservate, quas a Turcorum furore protegeret. Quare factum est, ut Ladislaus cum honorificentissima aulicorum turba Budam venerit, quem Ulricus comes ceterique principes longo ordine secuti sunt. Anno igitur etatis sue tertiodécimo, salutis vero quadringentesimo tertio supra millesimum ac Idibus Februariis Budam ingressus est cum ingenti plausu ac faustis acclamationibus exceptus. Aberat tunc Corvinus et, ut comitis insidias ac invidiam declinaret, inferiores Ungarie oras lustrabat; recenserebat exercitum et, ne quid a Turcis mali inferretur, summo studio prospiciebat. Audito regis adventu, ne a regia fide deficere neve tyrannidem, ut a comite obiciebatur, moliri videretur, absque litteris incolumitatis liberique itineris et suo et amicorum consilio visendum regem et suo officio satisfaciendum esse censuit. Eo tamen comitatu et usque adeo instructo ad regem venit, ut citra diplomata libertatis sat ubique tulus esse posset. Eum nanque magni procures sequebantur, eximius nobilitatis ordo, validissimus etiam equitatus; imprimis Thomas Zechel, prior, ut aiunt, Aurane, Wlada Montane Valachie princeps, item Ladislaus Canisia, Sebastianus Rosgonius alique quamplurimi, qui sub Corvino ductu et auspiciis diu militarant et multos hinc honores fue-

rant assecuti. Cum regem gubernator cum nobilissimo procerum com-³⁷⁵
 itatu adivisset, honorificentissime hilarique vultu a Ladislao ce-
 terisque principibus excipitur preterquam a Celie comite, qui os
 pre livore obducere cogeatur; debitam a cunctis reverentiam et
 honorem exegit. Complures in aula dies familiariter et amice ver-³⁷⁶
 satus, ad colloquia queque abditissima semper admissus; nîl ipso
 inconsulto actum est. Sed, cum Turcorum oborta suspicio revocaret, a³⁷⁷
 rege cum sociis prefectisque legionum honorifice dimissus ad in-
 feriores Ungarie partes Themesvarum descendit, ubi quid cum
 Ioanne Capistrano in Turcos gesserit, est rite dicendum.;

LIBER VIII.

Cum Amorates ad Cruim, ut res altiuscule repetatur, Adriano-¹
 polim transvectus anno salutis quadringentesimo et quinquagesimo
 supra millesimum diem obiit, qui quidem annus, cum sacer esset,
 iubileus apud nos dici solet. Maumethes eius filius ex Ottomanni²
 genere septimus rex Turcorum imperium suscepit patre maioribus-
 que suis, rebus bellicis, animi magnitudine, ingenii feritate, consi-
 lio, calliditate et gestarum rerum gloria longe prestantior. Potius³
 regno, cum longe maiore imperandi cupiditate estuaret, cum de-
 spote et Paleologo imperatore pacem fecit, mox in Asiam traiecit et
 in Carmanum Iconii tyrannum castra movit, quem semestri fere
 bello magnos in Asia tumultus excitantem profligavit. Pacata pro-⁴
 vincia, ut grandia cepta, que mente conceperat, prosequeretur, se
 cum exercitu in Europam revocat et initam cum imperatore despote-
 que pacem violare cepit Euripidis dicta secutus a Iulio Cesare
 sepius usurpata licere ius quandoque imperandi gratia violare. Im-⁵
 primis, ut belli semina sereret et Byzantium simul obsideret, ad
 Bosporum Euxinum geminas utrinque arces statuit miraque celeri-
 tate perficit, ut urbi Pontum et Meotim obstrueret omniaque au-
 xilia non modo a Pannonibus et Mysiis, sed ab universa denique
 Scythia prohiberet. Imperator, ne sociarum sibi aditus provincia-⁶
 rum obstrueretur, primum litteris, deinde legatis queri ceperat;
 at nihilo segnus cepta ille prosequi, obaudire querimonias, multa
 dissimulare, purgare se quandoque et nonnulla causari; demum
 Paleologum graviter lacessitum aperto Marti petit. Quasunque
 ex Asia et Europa potuerat, copias et auxilia coegit haud in-
 sciis, quante urbis obsidionem moliretur. Crepitantibus deinde⁷
 machinis mari et terra sic obsessa menia quatit, ut civibus ne
 curandis quidem corporibus otium daretur. Procidunt tuires et
 magna pars murorum; reparantur intus munitiones, consurgunt
 celeri manu aggeres et diris hostibus laborem instaurant. Ac-⁸
 cita mari classis partim repulsa, partim tormentis obruta, irrita fu-
 ere auxilia et elusi demum diurni nocturnique conatus. Hostis
 urbe tertio sui regni anno et quinquagesimo obsidionis die potitus
 magna cede grassatur, cuncta diripit, etas omnis et uterque sexus
 nulla hostili iniuria caruit. Polluta et incestata oninia et templa⁹

quidem studio longe maiore. Patratis nulla piaculis accessio fieri potuit. Paleologus Constantinus ab Helena genitus, ut honestius¹⁰ occumberet, inter confertissimos hostes dimicans cesus est et solo paludamento agnitus. Urbs igitur quadringentesimo quinquagesimo¹¹ tertio salutis anno supra millesimum exacto Romano non sine maximo Christiane reipublice luctu barbarum et profanum imperium subivit.

Ad Constantinopolitani excidii nuncium omnium fidelium animi¹² consternantur et precipue finitimorum, qui instantem propius ruinam intuebantur. Nicolaus pontifex maximus studiorum parens et¹³ catholice plebis pastor pientissimus, cum Pannoniis admodum My-siisque timeret, quibus amissis iam de Christiana republica actum esse rebatur, sacrosancte militie saluberrimum promulgavit edictum, quo quidem omnes, qui sanctissime crucis tesseram in Turcos ul-¹⁴tro sumerent gratuitaque stipendia facerent, integra delictorum om-nium impunitate donavit. Quin et Ioannem Capistranum e Samni-tibus editum ac divi Francisci sacris initiatum, preterea virum sanc-tissimum et ad excitandos ad id populos dicendi copia et vite¹⁵ probitate nimis indoneum in Alemanos, Ungaros Polonosque mi-serat, qui ad salutarem expeditionem sacris declamationibus homi-nes hortaretur. Hic ne minore quidem sanctitate preditum Iacobum Picentem eiusdem collegii sacerdotem sibi socium adscivit, qui in sacra peregrinatione, cum Padum ambo traicere vellent et a por-titore pertinacissime repellerentur, quia interdicta e divo dogmate pecunia carerent, quam pro naulo darent, in diffusum super undas pallium cum comitibus consedere et veluti quadam naufragii tabula in ripam alteram non sine avari stupore portitoris divina ope tuto¹⁶ translati sunt. Cum in Austriam et Germaniam venissent, imprimis divi Francisci religionem mirifice propagarunt. Multa in Noricis, Germanis, Sarmatis et Pannonibus huiusce religionis collegia tem-¹⁷plaque fundarunt, languentem iam dei timorem cultumque divinum instaurarunt. Sed, cum Ioannes Corvinus vir divina charitate suc-census ad exhibendum Ladislao obsequium Viennam profectus Capistrani Iacobique sanctitatem pregustasset et ad inferendum Tur-cis bellum ab his veluti a divum interpretibus inflammaretur, com-¹⁸positis ibi rebus ambos in Ungariam secum adduxit. Dum Ce-lianis artibus et criminibus cum Ladislao puero fluctuavit, maxi-mam illi cruce signatorum manum coegere. Mox Constantinopoli-tanum exitium intercessit, quo viri sanctissimi ad contrahenda ex¹⁹edicti auctoritate undique auxilia multo vehementius excilabantur, quin et pecunias oppidatim cogeabant, ut e collata stipe communi²⁰ saluti succurreretur.

Maumethes Grecorum imperio nimis elatus spes multo ma-²¹iores concipit, suas vires emensus navali bello se Italis inferiorem esse non ignorat, a sollicitanda mentem amovet Italia; se terra prepotentem intelligit, Illyricum et Dalmatiam regulis obnoxiam et in pagos parvaque oppida diffusam quotidianis incursionibus et labefactari et facile capi posse intelligit. Despotem tantum Unga-²²

rumque veretur, cum auro militeque utrumque prepollere sentiat. Quos si expugnare contingat, audacius reliqua adoriri posse retur. Itaque superiorem prius Mysiam ingressus fodinas argenti, que des-²³ potis erant, occupare nititur; Novum montem, Trepnam et Prisen eius oppida argenti metallorumque feracissima obsidet et expugnat. Despotes graviter angitur, quod eius viribus obstare non²⁴ potest et optimi proventus pretiosaque sibi vectigalia intercepta sint; in munitiora se castella recipit et Ungarie vicina, ut sua cum Ungaris mala communicet, quos propugnatores optimos sepius esse noverat. Differuntur mox usquequaque rumores Turcum ad Albam²⁵ Grecam, quam Belgradum nunc dicunt, in dies castra moturum; maximam fortune successum audaciam addidisse; ni occurratur, cuncta propediem ruitura neque ullam ab hoste veniam tolerabilemve condicionem sperari posse; Constantinopolitanam cladem omnibus exemplo esse.

Corvinus autem, qui ad protegendas inferioris Ungarie oras²⁶ regia auctoritate constitutus erat et in puero rege ac pernicioso comite parum sperare poterat, in tanto tumultu neque animo excidit neque consilio deficit. Imprimis Capistranum ad hanc obsidionem²⁷ sibi collegam adsciscit, ut alter humanis, divinis alter viribus niteretur; consulit, quid potissimum videatur agendum. Ille bono²⁸ animo esse iubet, quando non mediocrem cruce signatorum exercitum e Germania se conflasse fatetur. Quamvis hec gens Ungarice²⁹ infesta ab antiquo sit bello, in communi tamen causa et necessitate minime defuturam arbitratur. Quin et totam se Ungariam post Con-³⁰ stantinopolitanam captivitatem in Turcos concitasse gloriatur. Interim Corvinum cetera, que ex usu belli sunt, curare iubet. Hec se³¹ in tempore auxilia daturum pollicetur, demum ad hanc capessende immortalitatis occasionem incendit. Is veteranos omnes ac alios³² spectate virtutis milites cogit, classem mira celeritate in Danubio parat, quando Turcum quoque multa in ponto navigia parasse mandasseque per exploratores acceperat, ut Istrum propediem subirent et, ubi castra esse senserint, ibi consisterent.

Calistus pontifex, qui Nicolao successerat, imminentis periculi non ignarus Ioannem sancti Angeli cardinalem, virum sapientia et magnanimitate prestantem in Germaniam Pannoniamque miserat, ut septentrionalis plage gentes, quantum in se foret, in dirum hostem concitaret. Interim rumor affertur Maumethem iam³⁴ superato Hemo per Triballos et Istrum centum et quinquaginta milia hominum ad obsidendam Albam ducere. In summa rerum³⁵ omnium trepidatione versatur Ungaria. Corvinus et Capistranus forti animo cum suo uterque exercitu ad protegendam Albam properarunt. Classem commeatibus militibusque oneratam deducunt. Cardinalis Bude substituit, ut apud regem cetera curaret. Ladislaus et³⁶ Celie comes audito Turcorum adventu usque adeo consternati sunt, ut simulata venatione Buda egressi Viennam continuo se receperint. Quin et Budinam arcem omni presidio destitutam relinquere, que³⁸ diebus circiter triginta etiam hosti patuit.

A Turcis interim Alba obsidetur, quod Idibus Iuniis accidisse 39
ferunt. Urbs est in angulo sita, ubi Danubium Savus illabitur; a
septentrione Danubio, ab occasu vero Savo alluitur. Arx monti pre- 40
sidet loco et arte munitissima; ad radices montis civitas in amnis
utriusque ripas effunditur; crasso muro confluentibusque obfirmata
a continente duplici vallo, fossa menibusque munitur. Maumethes 41
in duo castra exercitum dividit; altera preter Savum, quibus bas-
seus Asie, altera preter Danubium, quibus ipse preerat, rite locat.
In suis castris tormenta cuncta bellica a fronte disponit, locum 42
vallo fossaque circumvenit, ne eruptionibus hostium foret obnoxius.
Reliquam multitudinem per campos effundit, que omnia complere 43
videbatur. Cum a continente continuatis fere castris urbem obse-
disset, ne quid effერი inferrique posset, Savum et Danubium classe
compleverat. Cum expugnatio civitatis insanam machinarum ma- 44
gnitudinem postularet ac ille ob itineris difficultatem facile trahi non
possent, hoc barbarus animus commento usus est. Machinas dif- 45
fregit, antequam iter iniret, ut in levia frustra redacte facilius per
ardua loca veherentur; mox, ubi in Mysiam superiorem ventum
est, ad Chrysovicum statim e conflato ere instauravit, quas cum
urbi propius admovisset et munitionibus, quibus opus erat, obfir-
masset, mox oppugnationem adoritur; quatit die noctuque menia,
nihil oppidanis iam otii indulget.

Corvinus et Capistranus urbem acerrime dudum obsessam esse 46
sentiant, classem Ungaris cruce signatisque completam secundo amne
deducunt, ut Albanam arcem aqua terraque obsessam facto impetu
ingrediantur. Cum appropinquavere, urbem assiduo quati, arcem 47
iactis in altum lapidibus sublimi, regionem sulphureo late fumo
caligantem perpetuas servare tenebras conspiciantur. Sociorum mi- 48
seratione correpti, qui acerrima obsidione torquebantur, animos
ingentes sane concipiunt et ad certamen irritantur. Trecenti e Po- 49
lonis erant, qui religionis ardentissime gratia sumpta crucis tes-
sera stipendia faciebant, item Germanorum ingens numerus, qui
sacram expeditionem ultro susceperant et certatim utrique obsessis
accurrendum esse censebant. Tormentorum crepitus aeneorum ad 50
Segedinum usque exaudiebantur. Quare instructa classe terrestribus-
que copiis in aciem eductis secundo amne descenditur. Maumethes 51
his occurrere ausus suam classem opponit, ne quid laboranti civi-
tati afferant subsidii. Collatis in Danubio signis fluvialis pugna
conseritur. Effertur immensus utrinque clamor et crepitantium fra- 52
gore tormentorum Danubius intonat ac utriusque classis gravitate
subgemit. Christiana in quadratum agmen effusa ripam utranque 53
legebat. In ripis quadrata cataphractorum equitum agmina utrun-
que cornu classis protegebant; in dextro Corvinus, Capistranus in
levo presidere. Hic a prora crucifixum amplexus et supplex ad sa- 54
lutare prelium suos hortari, promittere divinam opem et profanis
hostibus maledicere. Corvinus acerrime pugnare ac exemplo suo 55
ad pugnam Ungaros incendere, iubere, ut remis incumbant et suf-
fragante Danubio comminus dimicent. Quod ubi factum est, mu- 56

tuis navigia catenis utrinque colligant. Corvinus in pretoriam navim insiliit, sequuntur socii, ense late ducunt Turcosque saucios seminecnesque in Danubium deturbant; idem reliqui faciunt. Fervens⁵⁷ ubique colluctatio cernebatur, multi utrinque cadunt et, cum dira se omnes cede competerent, cruore Danubium totum inficiunt. Cum⁵⁸ secundi amnis subsidio nostri niterentur, Turcorum classem inclinant ceduntque. Illi obstanti fluvio cedere coacti proras avertunt; multa inter fugiendum intercepta navigia undisque demersa, ceteri ad suorum presidia confugere. Corvinus fusa fugataque classe, cum⁵⁹ Albe appropinquasset, eam reserat urbemque ingreditur, quam armis, milite com meatibusque complet, saucios egrosque oppidanos educit, arcu supplementum suggerit validissimum, obsessorum animos recenti victoria instaurat et ad propugnandam civitatem una cum Capistrano viro sanctissimo omnes hortatur.

Maumethes ad nuncium profligate classis, Quamvis gravius,⁶⁰ inquit, nostro tamen voto omnino potiemur. Quod e classe super fuit, incendi iussit atque obstinatissimum ad expugnandam urbem animum intendit. Cum paterni sibi amici retulissent Amorem⁶¹ olim septem in Albana obsidione menses trivisse ac irritum tandem conatu abiisse, multis paternos manes probris affecit et ante quintum decimum se diem urbe potiturum gloriatus est. Basseus forte⁶² aderat Asiaticus; hic, ut glorioso principi magis assentaretur, certam imminere victoriam pollicetur, quando Byzantium ipse vi cepit veteri arte ac munitione quaque maxima preditum; neque⁶³ ab Ungaris validius muniri magisque strenue protegi quam a Grecis oppida soleant, quibus non immerito non solum eloquii sapientieque, verum etiam discipline militaris gloria suo iure tribuitur; preterea multe dirute turres, complete fosse et iam equata solo menia forent; proinde haudquaquam diffidendum esse affirmabat. Mau-⁶⁴ melthes his verbis accensus in sequenti die omnes arma sumere iubet ac, veluti decreverat, nunquam etiam cessare constituit, donec Alba potiatur. In tot ordines digerit exercitum, ut perpetuum prelium continuare et fessas subinde acies instaurare possit, uti nulla⁶⁵ quiete data oppidani deficere cogerentur.

Sacer divo Sixto erat ille dies octavo Idus Augusti, quo de-⁶⁷ turbatis dudum propugnaculis ruderibus completa fossa et obtritis patentibusque menibus hostes in occasu solis urbem adoriuntur. Obstant oppidani et, cum completos innumera multitudine campos⁶⁸ ab arce prospectarent constrataque late menia cernerent, salutem desperare cogeantur. Nulla maior spes et consolatio succurrebat,⁶⁹ quam desperata corporum salute, pulcherrime mori. Ioannes cum divi Francisci collegio crucigeros ad salutarem pugnam hortatur et servatoris nostri crucem amplexatus ac supplex dei presentiam opemque pollicetur. Illi appetere magis quam formidare gloriosam⁷⁰ mortem visi ad pugnamque promptissimi Turcis occurrunt. Unum his oberat, quod animo potius quam corpore armati erant. Gladiis⁷¹ tantum et lanceis obnitebantur, pauci se galea et thorace prote- xerant. Dira nimis et cruenta supra murorum ruinam pugna con-

seritur, summa vi utrinque pugnatur. Hostilis clamor, tympana⁷² classicaque celum sonitu et fragore complebant. Rudera magna cede fedantur, quando illi vi ingredi, reicere isti connituntur. Corvinus,⁷³ ubicunque laboraretur, accurrens nunc verbis, nunc factis omnibus opem suggerit, timidis et ignavis inclamitat corripitque, strenuos extollit, fortissimos quosque commendat et hortatur, ut urbem hanc Christiane reipublice propugnaculum fortissime tueantur; sciant sibi⁷⁴ cum his rem esse, quos totiens olim profligarint, vicerint et ad internecionem sepe ceciderint et in Danubio tot superiore pugna confecerint; non deesse divinum auxilium Iesu Christique presentiam, sub cuius nomine, ductu, auspiciis dimicatur. Mox cum globo⁷⁵ veteranorum instructus usquequaque discursare, instaurare ordines, pro fessis validos, vivos pro mortuis, pro sauciis integros, pro inermibus armatos, veluti opus erat, sufficere, quandoque, ubi plurimum laborari sentiebat, succurrere, inter confertissimos sese hostes inserere, ingressos reicere hostes et imperatoris militisque optimi officium prestare. Contra Maumethes a tergo suis instare, grandia⁷⁶ militibus premia polliceri, retrocedentes revocare in ordinem et quandoque falcato ense cedere, orare, ut strenue pugnent, exclamans eam iam urbem captum iri et suos intra penetrasse; proinde, ut facto magno agmine progredierentur, hortari.

Variante diu fortuna pugnatum est, quando Turci sepe in⁷⁷ urbem penetrarunt et a Christianis non sine magna utrinque cede reiecti. Supra cadavera murorumque ruinas diu nutante ancipitique⁷⁸ victoria dimicatum. Et hinc, veluti spes utrinque surgebat, ita extremis indefessisque viribus pugnabatur. Sepe Turci cum maximo⁷⁹ impetu in urbem irruperant, sepe etiam reiecti aridente subinde Marte instaurato cuneo amissam obstinatissime victoriam repetebant. Itaque, cum pari spe utrinque pugnaretur, Maumethes presentaneum consilium init, quam validissimo potest, agmine in urbem irrumperere pertinacissimeque tenere. Quod si nequeat, hinc reiectum fugam⁸⁰ simulare, qua oppidanos allectos in campos educat moxque irrumpente a tergo dimissa equitum multitudine reditum intercipiat, uti a tergo et fronte Christiana gens iuxta cedatur; quare validissimum⁸¹ agmen instaurat. Superata mortuorum strue, que in ruinis excreverat, in civitatem inclinatis oppidanis irrumpit. Penetrat in forum et in medio foro prelium redintegratur. E Turcis plerique⁸² in forum signa inferunt, altis nonnulli turribus vexilla regis deponere conantur, que adhuc in menibus integre superfuerant. Subeuntem cum vexillo Turcum memorant, qui, ut signa sui regis ad irritandos in urbem sociorum animos, qui nondum intro penetrant, pinnaculo turris imposteret et ad exanimandos Christianos Ungarica deturbaret, turrim altissimam repente subit. Hunc Ungarus⁸³ repente subsequitur ac, antequam patria signa deponeret, cum hoste in turris fastigio colluctatur. Cum alio modo id prohibere non posset, se cum Turco, quem apprehensaret, ex altissimo vertice precipitem dedit. Corvinus in summum periculum adductam⁸⁴ urbem conspicatus accito Michaelis Zylago avunculo suo et Ladis-

lao Canisa, item Sebastiano Rosgonio ceterisque fortissimis proce-
ribus Ungarorum ab arce ruens in forum Turcos inclinat. Hi tanto 87
furore congregiuntur, ut multis in platea vicisque cesis extra menia
exemplo reiecerint.

Crucigeri divina se ope adiutos rati adauctis animis extra me- 88
nia prodeunt et in hostes seva cede grassantur. Maumethes, ubi se 89
iterum iterumque reiectum esse cernit, ex composito fugam simulat et
plane terga vertit ac eos ducit. Instant a tergo crucigeri et arri- 90
dente victoria pellecti pertinaciter insequuntur. Iamque ad bassei
Asiatici castra pervenerant, que in Savi ripa collocarat. Capistranus 91
prospectis ab arce Maumethis insidiis confestim suis exclamat, ut
retrocedant. Cum pre strepitu et tumultu magno exaudiri non
posset, a tergo receptui signa dat; contra illi victorie intenti nihil
exaudiunt, hostilia castra adoriuntur et incendunt. Pater cum sa- 92
cerdotum collegio illuc per medios enses ab arce decurrit revocat-
que. Maumethes, qui ad machinarum bellicarum munitiones con-
fugerat, cum bassei castra cremari diripique respiceret, cum equi-
tatu, quem a tergo reliquerat, ut reditum oppidanis obstrueret, eo
succurrere contendit. Ad hec dies iam inclinabat. Corvinus deser- 93
tas a Maumethe munitiones et bellica tormenta conspicatus cum
sociis ex urbe prorumpens repente capit, machinas aeneas adacto
mox clavo partim obstruit inutilesque reddit, partim in hostes con-
verlit intenditque. Turcus reiectis e castris crucigeris, qui a Capi- 94
strano revocati facile cesserant, ad munitiones redit, eas a Corvino
occupatas comperit. Cum instante crepusculo recuperandi gratia pre- 95
lium instauraret, obversas in se machinas invenit, a quibus cum
gravissime socii lederentur, ingruente nocte se in posteriora castra
non sine feda fuga recepit. Alii pectore saucium sub papilla in 96
castra pedem retulisse memorant. Corvinus munitionibus potitus
eas incendit. Cum adurgente nocte, machinas aeneas exportare non 97
posset, obclusis foraminibus irritas prestitit victorque ac ovans in
urbem rediit.

Turcus, ut se ab urbe sepe reiectum et Asiaticis castris ac 98
munitionibus exutum conspicatur, intempesta nocte versus Mace-
doniam iter intendit. Referunt nonnulli eum sagitta saucium semi- 99
necemque in castra relatum aliquantisper iacuisse; Turcos ad
Sarnon oppidum motis hinc castris imperatorem trantulisse veritos,
ne intercedente ipsius morte postero die ad interitum cederentur;
ad Sarnon cum ille aliquantulum respirasset, de belli exitu fuisse 100
percontatum; cum illi respondissent basseum Asiaticum et cunc-
tos fere proceres oppetiisse, magnam partem exercitus esse cesam,
Curtidoan pretorianarum cohortium prefectum sub menibus fuisse
trucidatum, item munitiones omnis ab hoste captas; ad hec homi- 101
nem, ut aiunt, usque adeo ingemuisse, ut venenum pre vite mole-
stia propinari sibi iusserit, quod cum amici recusarent, timidum et
demissum incensis castris turpem arripuisse fugam neque tam
elatum animo venisse, quam consternatus abiit, et, qui se terrorem
orbis edixerat appellari, a parva manu fusum fugatumque fuisse.

Basseum Asie, cui Caracie nomen erat, ad munitiones paucis ante diebus ab urbe ictum obiisse plerique ferunt. Sexto igitur et quadragesimo obsidionis die divina potius quam humana ope urbs Albana Turcorum manibus liberata. Quanquam multi utrinque cecidissent, plurimi tamen e Turcis occubuerunt; multi quadraginta hostium milia periisse prodidere, viginti milia nonnulli nec desunt, qui quattuor tantum milia fuisse affirmant. Sed, quanta clades illa fuerit, potentissimi regis fuga testatur. Turci quoque ingentem et incredibilem nequaquam fuisse diffitentur, quin et deorum ex se plures quam Christianorum manu eo die cesos fuisse asseverant, quia multa mortuorum corpora sine vulnere comperta fuere, que divina potius quam humana vi cecidisse reputabantur.

Capistranus et Corvinus insigni victoria potiti per se uterque ad Calistum pontificem de hoc bello scripsere, suis uterque litteris tam clari facinoris gloriam sibi vindicare nititur, cum alter mentionem alterius minime fecerit. Prestantes nimirum viri potius se regnis, quam debita laude defraudari patiuntur. Verum, cum duo duces, alter oratione, manu alter strenue dimicarit, idcirco hoc sanctissimo viro plerique factum arbitrantur, ut in eo prelio divine potius quam humane vires, quod Turci non infitiantur, enituisse viderentur. Prelium id atrox et inauditum fuit, quando horis quattuor et viginti sine intermissione ulla pugnatum fuisse tradunt. Ne quid utriusque ducis felicitati posset adiacere, ne multis quidem post diebus divina utrunque benignitas non modo mortali, sed celesti quoque gloria donavit; at Corvinus id prius assecutus est, quippe qui longo intolerabilique labore belli defatigatus in estuantissimam febrem incidit, qua paucis diebus absumptus est. Medicorum iussu, quorum adminicula cuncta irrita fuere, in Semplen oppidum amici contulere, ubi celi benignitate se corpusque multo facilius a languore redimeret. Aderant filii duo, Ladislaus feroci animo et robusto corpore iuvenis et Mathias adolescens divino ingenio et prestanti indole preditus, item cognatorum et amicorum numerus non mediocris; Capistranus a latere non discessit. Sevit ipsa febris in dies et nulla medica arte sevitiam remittit; desperatur viri salus et medicorum eluditur opera. Capistranus demum Corvinum hortatur, ut, quando divine fortasse tempus evocationis instaret, testamentum edat, humana disponat, salutis consulat et, que ad animi emigrationem pertinent, veluti sacra munia iubent, cuncta paret, ne minus nunc, cum opus est, quam olim industrius et prudens sibi esse videretur. Arrisit ad hec vir ille fortissimus et pia patris consilia commendavit, se tamen cuncta multo antehac disposuisse respondit, ignavum et imprudentem illum reputavit, qui ad extremum vite, ubi sui compos pre formidine mortis nemo esse posset, officia ista distulerit.

Ne me, inquit, velim, usque adeo incautum et imprudentem, Capistrane, putes, ut, que probe suades, hec ad mortis agonem et tempus emigrationis ipse distulerim; multo ante hec cuncta constitui, iam diu, que ad emigrandum facerent, comparavi, testamen-

tum diu condidi, ubi, quid liberis et amicis, quid diis immortalibus legandum sit, sat bene, ni fallor, pro facultatum copia provisum existimo. Curam salutemque animi mei nequaquam liberis delegandam esse censi, pro facultate nonnulla templa fundavi. Erogavi in pauperes, que humanitas et pietatis ratio iusserat. Et ad peragendum, quod instat, iter viaticum quoque mihi comparatum, firma constansque fides et spes ingens, item et tot excepta pro fide orthodoxa vulnera laboresque et presertim divina mihi totiens explorata benignitas et presentia me bene sperare iubet haud inscium Corvinum in hac misera vita mortalium tot insidiis peti-
 tum, tot periculis et tempestatibus agitatum felicem demum quietem inventurum. Id unum me angit et cruciat, quod pro temporis angustia nondum profuse in me divine beneficentie mihi satisfacere licuit. Verum in hac Iesu Christi servatoris exuberans clementia pietasque succurrit, quippe qui sine animi versura a me sibi satisfieri patietur. Totam vitam sub eius ductu auspiciisque militavi; quanquam stipendia gratuita facerem, multo plus tamen reppendit in vita, quam merita postularent; fidelissimi veterani fidem dux ille non deseret. Vos autem, filii amiceque charissimi, huiusce me vite miseriis ex-
 auc. orari equo animo, queso, patiamini; fluxa hic et caduca sunt omnia; nihil est, quod quicquam preter umbram habeat boni. Militavimus hic satis superque, militie premia apud superos exigemus et ea quidem commoda a divina liberalitate consequemur, que sunt perpetuo duratura. Si recte sapitis et stolidam mortalium charitas vos non fallit interturbatque, fortune me invidendum esse potius quam miserandum reputabitis. Dux ille prepotens gratissimusque, sub cuius auspiciis sacra stipendia feci, veterani sui labores miseratus militie vacationem indulget et, quae diu proposuit, nunc merito magna premia tribuet; proinde hunc necessitatis abitum patientissime tolerate. Si quid abituro muneris in hac pompa et emissionem Corvino tribuendum esse censetis, quod sit gratissimum futurum, vestigia, dulces filii, paterna sectamini, cum paterna virtute gloriaque certate, experimini, si superare liceat, quod mihi per mortem interceptum est, Turcorum bellum continuate conficiteque. Id firmum, constans et gloriosum existimate, quod honestatem foveat et pietatem, atque deo gratissimum reputetis. In divino cultu et religione persistite et, quod mihi assequi non licuit, deleti Turcorum nominis gloriam comparete. Ne indignum quidem et indecorum est studiorum militieque paterne iuxta atque legatarum fortunarum hereditatem accipere. Idque imprimis precor, enitamini, ne degenerando per negligentiam et ignaviam paternum nomen dehonestare videamini. Te id imprimis facere iubeo, Mathia dulcissime, qui natu quo minor es, eo melius bona indoles de te sperare cogit. Proinde valete omnes Corvini memores; tu quoque, Capistrane, vale, pro salute nostra pias preces effunde supplicaque et, quando sub eodem imperatore meruimus, ad accipienda mecum stipendia properato.

Cum hec dixisset, presentibus liberis dato osculo benedixit, 132
amicis circum collacrimantibus commendavit omniumque dexteris
apprensavit, exoravit mox eos imprimisque Capistranum, ut in pro-
ximam dive genitricis edem ad rem sacram faciendam se deferrent
et, cum eucharistiam accepturus esset, dominum ad servum, quod
indignum erat, venire minime paterentur, sed ipsum in edem ad
dominum introducerent. Translatus in templum et sacris operatus 133
accepta eucharistia placatisque extemplo numinibus animam effla-
vit, perpetuum quoque sui desiderium Ungaris reliquit. Diem igitur 134
obiit salutis anno quadringentesimo quinquagesimo sexto supra
millesimum quarto Idus Septembres. Corpus, sicuti legarat, in 135
Transylvaniam delatum et in ede, quam in Alba Iula fundarat,
magnifico funere sepultum. Vir fuit sane corporis statura mediocri, 136
magno capite, crispis crinibus castanee colore subnitentibus, oculi
fuere magni, serenus obtutus, suffulva facies et pervenusta, aspectus
usque adeo pulcher et iucundus, ut singularem preferret gratiam
et tacitam sibi reverentiam postulet; cuncta membra corporis in- 137
ter se ita consentiebant, ut nil posset elegantius exoptari; corporis
demum animique viribus eque pollens. O felicem virum, cui cum
singulari virtute vivere ac summa gloria mori datum est. Dum vi- 138
xit, ab omni periculo Pannoniam Christianamque rempublicam li-
beravit, quare promulgata morte non immerito per universam Un-
gariam ab omni etate ac utroque sexu est diu publice deploratus.
Aliqui propugnatorem fortissimum, milites invictissimum impera- 139
torem, omnes patrie patrem certatim lugendo ingeminabant. Quot 140
sibi beneficiis Ungaros immortalibus obstrinxerit et quantum amoris
et gratie pre gestarum rerum gloria sibi conciliarit, rei exitus osten-
dit, quippe cum post Ladislai regis interitum Mathiam eius filium
regio haudquaquam genere natum et adhuc puerum ac rerum im-
potem omnes una voce regem exclamarint.

Cum adhuc animam ageret, Capistranus ingemuit. Invideo, in- 141
quit, Corvine, morti tue, qui consummato quoque prestantissimi
ducis officio et fuso fugatoque hoste, quem terrorem orbis appella-
bant, ne qua tua felicitas labe inficeretur, extemplo ad superos
evolas et amplissima utriusque vite gloria potiris. O nos miseros, 142
qui remansimus, quibus, si quid nominis recenti victoria parum
est, superstitionibus facile id fortune inconstantia periclitari potest.
Utinam te subsequi sit mihi fato datum, ut, qui pariter sub celesti 143
imperatore meruimus, una quoque in celis triumpharemus.

Maumethem aiunt ad nuncium Corvine mortis confestim ocu- 144
los humi defixisse et conversum in lacrimas dixisse neminem un-
quam a mundi principio illi sub aliquo principe fuisse merito ac
iure sibi indolendum, cui tantam ex accepta clade turpitudinem
amplius ulcisci non liceret. Viri fatum universa deploravit Europa. 145
Calistus audita morte non parum lacrimarum effudit, sollempnia
quoque iusta in divi Petri basilica Christiane fidei defensori per-
solvit. Eius mortem prodigia multa portendere; imprimis crinita 146
stella in gradu quintodecimo mense Iunio triginta circiter dies appa-

ruit; in Sabinis Februario mense vitulum bicipitem fuisse natum; Rome sanguinem ad portam Veneris, carnes in Liguria pluisse et 147 in Piceno agro infantem cum sex dentibus editum ac facie insolentis plane magnitudinis fuisse memorant. Hec signa fatum non 148 modo Corvini, sed multa quoque mala significarunt. Is igitur fuit Ioannis vaivode finis.

E Corvino, uti diximus, duo filii fuere superstites, Ladislaus 149 et Mathias; alter, qui natu maior erat, militari disciplina et virtute prestans, item singulari honestate et magnanimitate preditus erat; alter vero minor ad maiora fortasse, quam pater, natus esse vide- 150 batur; patri demum uterque similis ne minima quidem in re a paterna virtute degenerans. Sed uter aut longiore vita aut maiore 151 gloria functurus esset, Capistranus veluti divinitus afflatus optime auguratus est. Nam, cum eum Corvinus aditurus utrunque secum 152 filium duceret, Capistranus Mathiam semper sibi ad dexteram, ad sinistram Ladislaum maiorem natu collocabat. Admiratur huiusce 153 rei pater insolentiam causamque sciscitatur; respondet ille haud ab re id a se fieri, quando alter immatura morte prereptus emergere non poterit, alter Ungarie regnum sortietur, virtute ac gloria cum Alexandro certabit et Christiane plebis propugnator erit acerrimus, cui si diu vivere licuerit, omnes orbis principes sui admiratione conficiet.

Capistranus defuncto Corvino nunquam amplius ridere visus 154 est, veluti qui sub iisdem auspiciis militasset et insigni victoria potitus triumphante collega ipse debito triumpho fraudaretur. Noctes 155 aliquot insomnes exegit; inter contemplandum cum deo sepe conquestus, quare cum collega sibi obire non liceret; in languorem subinde corporis incidit, quem ex illius diei labore contraxerat; elusis medicorum adminiculis ad triumphandum accitus paucis post 156 diebus in domino obdormivit; ad Uilachum in Syrmienti agro in divi Francisci ede collegioque sepultus est. Inter deos ex hominum 157 opinione relatus quotidianis in humana auxilia votis invocatur, miracula templo affixa magnitudinem numinis plane testantur. Iacobus 158 Picens vir sane sanctissimus defuncto socio et amplificata divi Francisci religione in Italiam reversus est, ubi cum diu vixisset, Neapoli demum excessit humanis; quot vivus et mortuus miracula ediderit, universa Italia plane testatur.

Ladislaus rex audita insigni Turcorum clade admodum exhilatus 159 consternatum resumpsit animum et Corvini mortem non ea, qua debuit, pietate honestavit, a Celie comite male suasus letitiam dissimulavit veluti regno sine formidine discrimineve aliquo potiturus. Ulricus vero comes, ne tam quidem Turcorum conflictu, 160 quam Corvini morte letatus est, utpote qui universam sublato e medio adversario Pannoniam se pro arbitrio suo temperaturum esse confideret. Cecum profecto humane mentis iudicium, que dira 161 quandoque libidine ita rapitur, ut pro bonis mala, pro malis bona desideret. Fuisset Ulrico nimirum longe salubrius vixisse Corvinum, 162 quippe qui necem ab Ungaris illi destinatam avertisset. Atqui livor eius et odium, unde mortem sibi comparavit, non modo in patrem, 163

verum etiam in filios amicosque profunditur. In causa non solum
 ambitio maxima, superbum ingenium et invidia fuerat, verum etiam
 alia intercessere. Imprimis egerime tulerat Corvinum ignobiliori
 genere natum totius regni gubernatione fungi, pro rege haberi, quo
 quidem munere se Ladislai regis avunculum multo digniorem esse
 censebat. Neque vastationes, incendia et rapine, quas a Corvino in
 pueri et corone repetitione quondam acceperat, quia regno infestus
 Cesaris partibus adhesisset, memorie exciderant. Neque vindictam
 in ulla unquam oblata occasione preterire potuit. Quamvis mors
 inimicum e medio sustulisset, equo tamen animo pati non poterat
 superstites filios paterno munere ac potestate potiri, magne auctori-
 tatis et gratie adhuc esse, ab Ungaris tantum diligi et observari,
 retinere oppida multa, villas prediaque amplissima et amicitiiis, opi-
 bus et clientelis ceteris proceribus longe prestare. Quare cum fi-
 liis eius similitates et odia instaurare, novas moliri in hos insidias
 et, cum principatum apud regem ipse retineret, cuius consiliarius
 et moderator erat, in utriusque cedem omnia tentare cepit. Quin
 etiam sepe gloriatus est se caninum hoc genus propediem e Pan-
 nonia extirpaturum. Ne latebat quidem iuvenes ac ceteros optima-
 tes infestus Ulrici animus neque incaute cum Ulrico versandum
 esse censebant. Quid sibi cavendum esset, sat patris olim exemplo
 didicerant.

Exacto igitur Corvine mortis anno Ladislaus rex Ulrici suasu
 Vienna proficiscitur et frequenti procerum ordine magnaue cruci-
 gerorum manu stipatus Danubium conscendit ac, ut Ungariam
 invisat, Budam secundo amne delabitur. Cum dies in arce aliquot
 exegisset, consilio ac libidine comitis agitatus eadem classe ad
 Futachum deferitur, quod quidem oppidum in Bacchiensi agro et
 Istri ripa situm est. Hic rex ex arte comitis frequentissimum con-
 ventum indicit; conveniunt undique principes ac ingens nobilitatis
 numerus. Ladislaus, qui Albanam arcem et inferioris Ungarie oras
 eadem, qua pater, potestate tenebat, ubi regem appropinquasse
 sensit, ad Futachum non sine validissimo equitatu obviam occurrit,
 ne quid ab inimico mali pateretur. Excipitur a rege grato vultu au-
 ditque eum ad Albam propediem esse venturum, ut hostium spolia
 et castrorum vestigia recognoscat. Hic etiam, ut sibi caveat, ad-
 monetur a multis, quos regis consilia non latebant, ac edocetur a
 Celie comite regis animum infestum sibi esse redditum; regem id-
 circo Albam venire cum Alemanorum crucigerorum manu, ut eiecto
 ipso protegendam illis arcem tribuat, omnia oppida, prefecturas et
 magistratus, qui in manu sunt Ungarorum, his exactis Alemanis
 committat atque illud potissimum peragat, ut Corvini liberis pater-
 nam omnem abroget potestatem; Ulricum demum malorum omnium
 esse auctorem. Perturbatur his dictis misere Ladislaus, tamen pro
 virili sua odium dissimulat et sese coercet. Communicat hec ami-
 cis Ungarorumque proceribus, quibus infensum comitem intellige-
 bat et ad quos hec pertinere senserat. Commoventur nihilo secius
 illi et inimicum ex occasione omnino perdendum esse censeant.

Ad Albam tandem pervenitur, quam validissimo Ladislaus pre-
sidio tenebat; adventanti arcem regi patefacit, ipsum cum purpuratis
et togatis excipit, reliquis vero armatis, qui circiter quattuor milia
fuerant, portas obcludit; presidiarios admonet, die noctuque clan-
destina arma non deserant, ne quid ab Alemanis sibi infensis de-
trimenti patiantur. Claves arcis ad regem defert atque, Accipe, in-
quit, rex optime, tue arcis claves, quam tanto sudore ac sanguine
pater dudum meus e Turcorum faucibus exeruit liberavitque. Quante
molis id fuerit, mors insecuta testatur. Satis equidem maiestati
tue ac universo orbi paternam virtutem, fidem et integritatem spec-
tatam esse puto. Nos, qui ex eo superfuimus, ne degeneres vi-
deamur, non minus paterne virtutis ac fidei, quam ceterorum bo-
norum heredes esse studemus. Invidia clam apud te nos Ulricus
oppugnat, princeps clementissime, et non modo dignitate, sed vita,
si liceat, nos exuere conatur. Proinde, si nemini competitori in-
imicoque nostro claves daturus es, accipe, quando nos ipsi et hec
omnia tua sunt. Si invidi obtrectatoris consilio et libidini auscul-
taturus es, te, rex, queso et obtestor, ne Corvinam prolem, que suo
iure mortalium cuique fidelium tibi que imprimis sat commendata
esse debet, preter fas et equum tam cito dehonestandam esse cen-
seas. Me igitur, ut par est, maiestati tue semper pariturum, sed
paterno nunquam inimico cessurum esse scito.

Rex exemplo primum recipere claves, arcem curare, paternum
munus gerere et bono esse animo iubet. Dum mora illic trahitur,
comes Celie regem in Ladislaum irritare, sollicitare cuncta non des-
init. Ob non admissam in arcem armatorum multitudinem audax
Ladislai facinus criminatur. Quotidianis contra iuvenis criminibus
irritatur; de interficiendo comite paternos amicos consulit, imprimis
Ioannem Vitesium episcopum Varadiensem Corvini quondam con-
siliarum, qui deinde a Mathia rege ad Strigoniensem archiepisco-
patum evehetur; is religionis gratia, ne cedis auctor haberetur, se,
ut id fiat, nequaquam suadere, si factum foret, improbare non posse
respondit; trucidandum inimicum ceteri suadent. Verum detecte re-
centiores insidie destinatum facinus maturarunt. Ladislaus gnatam
palatini comitis e nobilissimo Gararum genere nati nuper despon-
sarat. Ulrico despotis filia uxor erat. Ad despotem is dudum lit-
teras scripserat post, ubi cum rege Albam applicuerit, se propediem
duos globulos esse missurum, quibus optime sibi ludere licebit. In
his amborum filiorum Corvini capita pollicebatur. Intercipiuntur a
pueris Ladislai littere, que ad dominum relate ac perfecte sunt.
Forte rex sacris aderat ac proceres eo die, qui divo Martino sacer
erat, in abdito conclavi senatum habebant. Comes mali conscius eo
vocatus, anne prodiret, aliquamdiu hesitavit; mox loricate tunica
munitus, antequam prodeat. Ladislaus tunc litteris incensus occur-
rit ac postulato colloquio proditorem ostentatis litteris exclamat, qui
patri quondam necem et nunc filiis indigne moliatur; infensum quo-
que sibi regem fecerit; suppliciorum iam diem venisse ingeminat.
Nonnulli comitem prius Ladislaum probris lacessisse dicunt et,

quod pretorianas cohortes in arcem non admiserit, eius audaciam
 admodum incusasse. Illud plane constat Ulricum arrepto ex armi- 200
 geri manu gladio in Ladislai caput eum contorsisse, Ladislaum
 obiecta repente manu in vertice simul et digitis vulnus accepisse,
 oborto confestim clamore Ungaros irrupisse et comitem acerrime
 reluctantem multisque confossum vulneribus obtruncasse. Ulrico ceso 201
 hi cum Ladislao regem adeunt, interfectum regni hostem et otii
 pacisque inimicum exclamant, scelerum omnium auctorem debita
 supplicia dedisse dicunt, regem nihil timere iubent, quando nunc
 rex et dominus verus est, nunc pacatissimum sibi patet imperium;
 eum dudum non regem fuisse, sed Celie comitem pro libidine sua
 imperasse. Rex, quamvis dolorem, iram et metum eque dissimu- 202
 laret, etiam supra, quam etas toleraret, et iure cesum comitem pro-
 fiteretur, audaci tamen facinore nimium commovetur. Cum ad to- 203
 lerantiam hortarentur amici, ferendum esse inquit, quicquid impe-
 riosa necessitas attulerit; adeptam Ulrico vitam reddi non posse,
 nunc superstitem superesse fata, que deus meliora faxit. Corpus 204
 eius Celiā deferri et in maiorum monumenta recondi iussit. Fuit
 Ulricus proceritate decenti, valido corpore, macilenta facie, vultu
 haudquaquam indecoro et periucundo, feminee veneris nimis obno-
 xius, quare barba rasa et excultis crinibus, molli quoque habitu
 semper incessit. Cum immaturum diem obiit, quinquagenarius fere
 habebatur.

Rex ob Ulrici casum non longam in Albana arce moram tra- 205
 xit, hinc profectus ad Themesvarum iter intendit Turcis obiectum,
 situm in amenissima regione ad Themesi fluenta, excultum edificiis
 et multa arte munitum. Ladislaus eum comitatur multique Panno- 206
 nie proceres, imprimis Ladislaus Gara palatinus comes et Ladislai
 socer; preterea Michael Orzagus de Chutto editus, Paulus Bani fi-
 lius, cui de Lyndva cognomen erat; ianitorum regalium magistri
 et honestissimus aulicorum ordo. Cum ad oppidum pervenissent, 207
 quod Ladislaus cum presidio tenebat, Elisabetha Corvini uxor una
 cum Mathia filio lugubri veste amicta et cum pullato ancillarum
 ordine, que vultus pre domini morte demiserant, regi occurrit et
 eum prevenerata, ut par est, supplex ac lacrimabunda filios com-
 mendat et Ladislao veniam precatur et, ne illustria Corvini bene-
 ficia mente excidant, obsecrat et obtestatur. Rex matronam amplexus, 208

Funesto, inquit, habitu quotidianisque lacrimis tui viri atha-
 nasiam celebrari summum, crede, nefas est, Elisabetha; Corvinus
 tuus de deo ac hominibus eque bene meritus inter deos relatus
 est, ubi iure felici ac sempiterna vita perfruitur. Christo Ungariam, 209
 mihi regnum servavit, intestino et externo bello Pannoniam libe-
 ravit, fudit fugavitque Turcos, et ad internecionem sepiissime cecidit,
 cum quibus decies collatis signis, quater decies tumultuario et im-
 proviso prelio feliciter dimicavit. Bis victus perniciosam hosti vic- 210
 toriam reliquit. Tot templa fundavit magnificeque donavit, tantum
 pro ingenite beneficentie ac liberalitatis imperio calamitosis et mi-
 serabilibus erogavit, ut regias in eo genere vires superarit. Fideli- 211

bus profanorum metum abstulit, Ungaris pacem peperit, utrisque salutem genuit; vite sanctitatem, gestorum gloriam, immortalia beneficia et triumphorum seriem omnes gentes ac cuncta secula memorabunt. Talem vitam duxit, tot clara facinora gessit, ut totum orbem in sui admirationem plane contraxerit ac eius obitum non magis amici quam hostes deplorarint. Domi equus et mitis, foris strenuus et fortis. Nec armis ab hoste nec officiis ab amico unquam superari potuit. In vita hostes, in morte se ipse superavit. Cum ultimam vite horam instare sensit, haudquaquam a suo domino visitari passus est, sed labentibus iam membris et defecto corpore in templum sese detulit. A domino ac deo suo, sub cuius semper ductu et auspiciis meruerat, delictorum facile veniam imploravit, imperatori se suo reconciliavit, sumpsit eucharistiam et ea sumpta ab duce gratissimo ad immortalia mox premia felix ac ovans evectus est. Quare Corvine sorti invidendum congratulandumve potius quam indolendum est, cum optime ac gloriosissime vixerit, pulcherrime diem obierit et optata nunc immortalitate fratur. Proinde dolor omnis abesto, procul esto meror, lugubres habitus deponuntur. Supersunt tibi duo filii, qui cum paterna virtute certabunt; hos ego fratres et te matrem adopto. Ladislaum Celiane cedis impunitate dono, sacrosantam initi fraterni federis eucharistiam testem esse iubeo. Pullas ergo vestes vos omnis exuere iubeo, impero ac edico et hunc festum diem una vobiscum celebrabo.

Vix hec dixerat, cum purpureas vestes auro contextas in medium afferri precipit. Eas vidue ac Ladislao Mathieque dono dedit. Insigni omnes pietate amplexatus ancillarum ordinem indonatum nequaquam pretermisit, quas mox habitum mutare iussit, letitie ac hilaritati diem indixit, opipara celebrata convivia, que carminibus, mimis et saltationibus excoluere. Ladislaum cum Mathia ad genua in media procerum turba instantissime supplicentem, ut patrate cedis venia, ut dudum promiserat, donaretur, ad pectus erexit, gravi asseveratione cum iuramento super eucharistiam sancte ac reverenter inito omnes iniurias ac inimicitias ex Ulrici morte conceptas remisit, ambos fratres adoptavit ac Elisabetham pientissime parentis loco se semper habiturum esse recepit. Fraterne adoptionis diem publica cuncti letitia celebrarunt. Verum, quemadmodum in sequentibus rite referetur, cum rex initi fraterni sancte federis iura aliorum impulsu facinorose violarit, antequam annus post lesam fidem exigeretur, extremi supplicii penas expendit. Ex quo facile colligitur, quam preceps et formidolosum est adolescentium imperium, qui, cum sibi constare nequeant, sepius ad alienum arbitrium in diem sententiam mutare coguntur. Ad diverticulum revocetur oratio.

Ladislaus et Mathias regiis donis et blandimentis allecti abeuntem Budam regem deposita omni suspicione sequuntur, familiarissime cum rege versantur et habentur inter primos. Non solum ab eo diliguntur, verum etiam observantur. Hos Hungaria tota paterne memorie gratia sequebatur, a matre tamen perquam sollicita his mandatum fuerat, ut nunquam simul curiam adirent, ne una

periclitari cogerentur; quod si servassent, non fortasse fuisset tant-
 opere laboratum. Ut Budam perventum est, cum honestissimo uter-
 que comitatu regiam frequentabant, favebant apud principem ami-
 cis et patrocinia clientibus promptissima accommodabant. At contra
 Ulrici comitis amici, qui illius interitum egre tulerant, regias quoti-
 die aures sollicitare, inconstantem et credulum adolescentis ani-
 mum a bona mente divertere, dicere preclarum principem regis
 avunculum a furioso iuvene indigne cesum; lesam hinc maiestatem
 conqueri, audacissimum scelus nullo pacto inultum esse relinquen-
 dum; ingentem iuvenis audaciam, ni presenti supplicio coerceatur,
 eo evasuram, ut patris exemplo regnum anhelet; qui regi prox-
 imum obtruncarit, regnum quandoque ausurum; quod pater concu-
 pivit et pre rei gravitate consequi minime ausus est, iuvenili hunc
 temeritate facile adoriturum; malum, antequam increbrescat, esse
 curandum et ab initio incendiis occurrendum; in Ladislao quoti-
 die ultimi supplicii ansam deprehendi posse. Rex tandem sive per
 se avunculi cede succensus seu talibus dictis irritatus ambobus
 insidias molitur. In horum numero, qui vindictam affectabant, inter
 primarios comes palatinus erat, Ladislai socer et Ulrici nepos, qui,
 ut avunculi necem ulcisceretur, generi mortem, qui nondum filiam
 duxerat, contempsit; item Paulus Pamphi et plerique alii, qui aut
 pre livore Corvinum olim obtrectarant et filios infensos habebant
 aut assentando regie ire vindicteque deservire studebant. Obten-
 duntur iussu regis ambobus insidie. Cum in regiam venissent ex
 composito porte clauduntur et a pretorianis militibus capiuntur
 coniiciunturque in carcerem; capti quoque cum his primarii sunt
 amici veluti Celiane mortis conscii et insidiarum, que regi para-
 rentur, artifices ac imprimis Ioannes Varadiensis episcopus a Cor-
 vino per omnes ordines ad hanc dignitatem evectus ac filiorum
 quoque moderator et magister, vir quidem ea tempestate summe
 virtutis et prudentie et non mediocris eloquentie. Nonnulli quoque
 secum proceres in vincla coniecti, ex quibus Sebastianum Rosgo-
 nium, Ladislaum Canisam, prestanti genere natos ac domi militie-
 que pollentes; item Bodo Gasparem inter Corvini liberos educa-
 tum, virum quidem nobilitate, consilio, eloquentia et multarum re-
 rum cognitione prestantem; preferea Georgium Modracem virum
 sane locupletissimum, duos Urvatorum Paulos et Frodnoarum Ale-
 mana gente natum fuisse dicunt. Hi namque militie a Corvino edu-
 cati militaribusque muniis et honoribus adaucti a Ladislai et Ma-
 thie latere nunquam recedebant. Si Ladislaus matri paruisset, ut
 nunquam simul curiam adirent, iniquitatem huiusce fati fortasse
 declinasset. Ipse dudum, cum Turcos in Mysiis nova moliri rumor
 esset, e superioribus Ungarie partibus exercitum evocarat. Cum
 propediem in provinciam profecturus esset, depravato Ladislai pa-
 latini soceri sui consilio obedivit, qui consulebat, ne inconsulto
 rege abiret neve Mathiam a curia procul abesse pateretur, ne qua
 eius oblivio contemptusque ex absentia oriretur. Posthabito matris
 prudentissime consilio perfidie soceri credidit infelix. Ut cum grata

missione a rege discederet atque sue amicorumque dignitatis patronum ac veluti sue fidei pignus in aula relinqueret, cum Mathia et honestissimo amicorum ordine in regiam una concessit et Idibus Martiis periclitatus est. Aliqui eo die ad regium colloquium ex industria vocatum venisse dicunt. Cum venisset, obstructis a tergo foribus captivitatis causam occurrens socer exposuit. Aderat Paulus Bani filius, Ioannes Giscra, Benedictus Thurocius et Lambergerius Alemanus.

Mox rumor effunditur Corvinos fratres cum principibus amicorum esse captos. Consternatur admodum rei novitate populus et omnes ultro commiserantur. Nicolaus Uilachus vaivoda, ut aiunt, Transylvanus alto genere natus Corvine quondam virtutis et glorie summus emulatur in curiam festinavit, quem talium insidiarum haud inscius fuisse volunt. Comperit ex consulto rem successisse; omnia in Ladislai necem consilia intenduntur. Mathias a fratre seorsum custoditur. Tertio die Ladislaus capitali supplicio multandus pretori traditur et inclinante iam sole prelato pullo lugubrique vexillo in plateam revinctis post tergum manibus educitur, que ante Sigismundi palatia late diffunditur; demissis crinibus, arduo capite et aurea veste, quam fortasse a rege acceperat, incedens ad necem prodit. Huc et illuc gemebundam plebem impavidus inspicit. Cum ad locum morti prestitutum processisset, lictorem crines colligere iubet; mox pauca pro sui purgatione locutus et genua flectere iussus paruit nullumque trepidationis unquam indicium pretulit. Preco, qui damnatorum facinora ex more publicat, nil aliud impetrato silentio enuntiavit nisi reges tales penas e perfidis infidelibusque suis exigere oportere. Lictor a pretore gladium in cervicem formosissimi iuvenis stringere iussus commiseratione ac metu iuxta correptus ictus tris intulit et nondum caput absciderat, immo ne letali quidem vulnere lesus erat. Constanter generosus ille iuvenis tria in cervice vulnera exceperat, sed, cum ad tertium procubuisset, mox vi magna erectus deorum hominumque iustitiam appellat, se non ultra a lictore petendum exclamat; quartum lictori ictum ex lege interdictum esse; miraculum pro leso innocentie numine intercessisse. Ad hec nonnulli proceres, qui e Sigismundi palatio presidente rege spectabant et Ladislai necem anhelabant, lictorem increpitant, ense cervicem repetere iubent. Quare vix quinto ictu obtruncatur infelix annos natus quattuor de triginta. Fuit robore corporis et statura patri non dissimilis, ferocia ingenti, audaci ingenio ac exorabili, item rotunda facie, colore fusco, crines demissi et castanee colorem imitantes; preterea venustus erat aspectus ac liberalis neque expers pietatis; promptus ad officium, ad iram et vindictam non difficilis; belli potius quam otii appetens; venustatem corporis latitudo humerorum adauxit. Supplicium de ipso neque in foro neque ad gradus gemitorios neque legitima et usitata denique hora sumptum est. Rex populi ac rusticorum, quorum colendarum gratia vinearum innumera multitudo Budam confluxerat, furorem expavit haud inscius plebem eius mortem eger-

rime laturam et propter indignitatem rei in tumultum facile ruituram. Corpus, haud mora, atro panno involutum ad dive Magdalene basilicam effertur et ante lucem clam eveclum in edicula corporis Christi, que in suburbii clivo sita est, in parricidarum regaliumque proditorum monumenta relatum est. Id, quamvis ad confirmandam necis causam factum esset, ut iure cesus esse videretur, populi tamen indignitatem nimis auxit, cum ad iniquitatem mortis infandi etiam infamia criminis accederet. Verum ne minor quidem nota non sine supplicio huic regi et huiusce mali auctoribus inusta. Rex perfidie turpitudinem, infamiam periurii, violate fidei et execrabilis inconstantie crimen subivit; illi crudelitatis, invidie ac iniquitatis perpetuam sibi notam inussere. Hinc intercipiende regis vite, que annum non circumegit, ansam fata sumpsere; qui autem adolescentis probitatem malis consiliis coinquinarunt, penas non immeritas dedere.

Ut igitur ad captivos redeamus, episcopus Varadiensis intercedente cardinali sancti Angeli legato pontificio Dionysio metropolitae Strigoniensi cardinalique ac suo iure perpetuo Pannoniarum legato traditur iudicandus. De ceteris questio prorogata, qui postera nocte post corporis Christi sollemnia fracto carcere clam ex arce delapsi evasere. Mathias dumtaxat comes et Paulus Modraz in arce remanserant. Mathias in turri, que ad Calidas aquas pertinet, asservabatur; paulo ab aliis seiuncto evadere non licuit. Nunciata prima luce captivorum fuga rex nimis angi et sollicitari cepit, ne minore quidem metu ceteri, qui id suaserant, vexari cepere. Sebastianum nanque Rosgonium et Ladislaum Canisan multis opibus, affinitatibus et clientelis in Pannonia, preterea consilio, auctoritate et animi magnitudine pollere noverant; ne quid iam liberi moli rentur, admodum formidabant. Quare comparatis copiis rapto secum Mathia Pauloque Viennam proficiscuntur. In eodem ambo curru vehebantur. Solutum etatis commiseratio et innocentia fecerat alterum, alterum pre magnitudine divitiarum spes magne prede gravi compede sane devinxerat. At, ubi Strigonium rex venit, Ioannem Varadiensem antisitem, quem Dionysii iudicio fecerat obnoxium, ad se accitum bonis quidem verbis hominem tristem consolatur. Bono, inquit, animo, Varadine pater, esto, in carcerem, mihi crede, me invito incidisti. Nunquam tanti viri gravitatem probitatemque aliqua turpitudine afficiendam esse meo iudicio censuissem. Id Bude factum est, ubi, quod dira principum libido tulit, non solum connivere, sed tolerare necesse fuit. Ibi nequaquam mei iuris eram; nunc Buda profectus in propriam me libertatem asserui. Alieno facinore in carcerem coniectus es. Nunc, quando sat mihi virtus probitasque tua spectata fuit, non tam beneficio, quam iudicio meo liber esto, pristinam dignitatem recipito et Varadiensium episcopatum eadem, qua paulo ante, auctoritate gerito.

At, ubi Viennam pervenit, de optanda regi sponsa decerni ceptum est. Prepotenti nobilissimo formosissimoque adolescenti ex toto orbe a maximis regibus puellae quotidie offerebantur. Virtus,

forma, genus et potestas faciebat, ut certatim gener ab omnibus expeteretur. Nulla Magdalena dignior omnium iudicio visa est Caroli regis Gallie filia, cui par etas, genus ac forma morumque prestantia inesse videbatur. Egregia legatione puella petitur et affectata utrinque affinitas approbatur. Sed de nuptiarum loco est oborta contentio; Ungari Bude, Australes Vienne, Bohemi Prage nuptias celebrari censent oportere. Suam quisque sententiam haud invalida ratione confirmat; rex anceps et diversus aliquamdiu tractus. Quamobrem Georgium Pogiebracium Bohemie gubernatorem cum octingentis equitibus in Austriam ad Danubium usque venisse memorant magna se habere dictantem, que regi communicaret; traicere Danubium ac urbem intrare iussum continuo recusasse ac dixisse se Viennenses semper suspectos habuisse; rogatum per internuncios, arcana, que haberet, regi nunciaret, pertinacius abnuisse ac affirmasse nemini se illa preterquam regi tantum esse crediturum. Rex tandem victus in tanta pertinacia preter dignitatem maiestatis sue cum togato fere trium milium equitum exercitu potius quam sagato Danubium ad gubernatorem traicit. Inter bina castra in ulteriore Danubii ripa tabernaculum ad singulare colloquium paratur. Dies quattuor colloquium habitum; primus dies in salutatione ac obsequii et officii celebratione actus; altero ac tertio die colloquio sunt duo testes adhibiti; quarto demum singulare colloquium celebratum est, ubi rex cum Georgio tantum fuit; de transitu regis in Bohemiam agitatum fuisse putant. Quare, cum nihil inter eos conveniret, gubernator iratus et minabundus in Moraviam recessit, rex ea nocte Viennam se recepit eumque mox penitentia non parva subiit gubernatorem, in cuius manu Bohemici regni summa foret, indignabundum dimisisse. Quosdam ex optimatibus repente dimittit, qui aut hominem reconciliatum traherent aut, si non possent, omnia regem postulata facturum pollicerentur. Cum in Moravia Georgium adhibuissent, nec ab itinere revocare nec quicquam ab eius sententia extorquere valuerunt. Regis igitur transitum in Bohemiam promissere, celebrationem quoque nuptiarum Prage futuram nunciarunt.

Compositis in Austria rebus cum singulari quodam apparatu et longissimo procerum ordine Ladislaus in Bohemiam contendit. Cum Prage ad secundum lapidem appropinquasset, Rochezana cum frequenti impiorum sacerdotum collegio et multa hereticorum turba gratulabundus obviam occurrit, de fausto felicique eius adventu accurata oratione congratulatur. Limis contra torvisque oculis profanam illam multitudinem rex inspicit, quin etiam submonente Pogiebracio vix gratias egit et quasi maiestatis sue vultum eo incestasse spectaculo visus est. Ad primum lapidem Pragensis basilice sacerdotes Romane ecclesie assertores, qui impia hereticorum factione diu exularunt, in occursum venire crucem et sacra ferentes divinos gratulabundi rhythmos concinebant, quorum postquam congressum attigit, Veros, inquit, dei ministros agnosco. Salvete, patres sacrosancti, quorum sacris ac precibus humana scelera remittuntur.

Mox equo prosiliens osculatam crucem praereverenter adoravit. Hereticorum id animos admodum offendit, quippe qui non equum sibi futurum hunc regem auspicabantur et ii praesertim, qui Rochezane favebant; odium tamen pro tempore dissimulatum et compressum est.

Varie deinde Prage legationes decreta, cum varia magni momenti negotia impenderent; imprimis nuptiarum sollemnitas et apparatus, curandus hereticorum morbus, Turcorum metus et necessaria imperatoris reconciliatio. Itaque legationes due a principio misse, una ad Cesarem placandum, cuius princeps Ezyngierus erat, altera ad Carolum Gallorum regem sponsam ductura; in hac principatum Udalricus gessit Pataviensium pontifex opibus, auctoritate, moribus et doctrina precellens. Hec omnium, quae tempestate nostra spectari potuere, prestantissima est habita, cum honestissimus hic procerum nobiliumque ordo fuerit; in hac enim ex principibus Ungarorum ducenti, ex Australibus quoque ducenti ac totidem ex Bohemis delecti sunt, qui forma, habitu, nobilitate apparatuque pollerent et quisque regno dignus videretur. E Pataviensibus centum delegit Udalricus, quare septingenti equites in Galliam purpura, auro gemmisque ornatissimi abierunt. Item virgines et matrone, quae regiam sponsam ducerent, quadringente splendidissimo cultu ac venustate omnes, praeterea quadrigae auratae gemmateque, inaudita insuper vestium donorumque luxuria. Tertia quoque legatio ad Calistum pontificem maximum destinata, quae sacerdotum lites in religione dirimeret et ad Romanum dogma reduceret Husitas. Quarta denique generosi regis sollicitudo fuit comparandi tanti in Turcos exercitus, quantus ad vindicandam a profana servitute iam Europam sat esse videretur.

Iam cum imperatore convenerat ac regie insano sumptu nuptiae parabantur; Augustus cum Augusta, item sorores ambe cum viris hymenei sollemnibus affuturas se receperant. Praeterea multi e Germaniae Rhenique accolis principes, e Gallia quoque complures reguli, qui quidem omnes non solum ad nuptias sua praesentia honestandas, sed ad decernendum in Turcos bellum convenire promiserant. In tanta rerum omnium expectatione apparatuque vario, o spes hominum fallaces et instabilem humane vite condicionem, decimo Kalendas Decembris decima secunda noctis hora sevo ac repentino morbo rex corripitur. Aliqui pestilentie signo inguen intumuisse ferunt, nonnulli huiusce morbi nullam suspicionem fuisse affirmant. Cubicularii ac medici rem ita referunt regem eo die in iudicio non regali cultum habitu, sed linea subucula et veste Persica praesedissee, ut contentionem, qui inter Pogiebracium Cernahoramque Moravum intercesserat, sane dirimeret, quippe qui ea causa fuerant irritati, ut ad singulare certamen ultro sese provocarent; neque in auditorio unquam subrisisse, fuisse tristi vultu, unde futuram omnes egritudinem auspicabantur, inter satrapas dimisso tribunali accubuisse, nonnulla graviter et composita locutum; relatum in cubiculum quinta noctis hora oblatas sibi rapulas, quae in

Bohemia dulcissime sunt, avide devorasse, bibisse siceram et, priusquam se lecto deponeret, nonnulla cum amicis verba relaxandi animi gratia lepidè falseque fecisse; mox oratis ex more numinibus dixisse non mediocri se stomachi dolore laborare et, cum illi ad somnum hortarentur, quem ad abigendum dolorem nimium valere dicebant, ad horam dormivisse. Iam decimatertia noctis hora agebatur, cum egritudinis gravitate expectatus nullam sibi quietem poterat invenire. Verum, cum mitissimus foret, ne cubiculariis molestus esset, in lucem usque dolorem pertulit. Convocantur medici omnemque operam in desperata salute frustrantur. Georgius et ipse quoque accitus cum venisset et morbi causam percontatus bona spe regem esse iuberet, Tua iam pridem, inquit, mi Georgi, fides ac virtus spectata fuit, tuo me regem beneficio Bohemi vocant tenentque. Sperabam, quod paraveras, una me tecum diu potiturum; obstant divorum numina, in quorum manu sunt omnia iura regnorum; proinde mihi moriendum esse scito et condicionem melioris vite subeundam. Ita vixi, ut optime sperare liceat; intempestiva morte haudquaquam plus equo commoveor, quando pro terrenis mihi celestia rependentur. Cum omnino mihi moriendum sit, duo sunt, quæ a te peto, antequam ex hac vita decedam; quæ quidem, quamvis mihi beneficii maximi loco sint habenda, fas tamen et equum ac mea in te pristina charitas te facere iubet. Alterum est, ut regnum a te recusatum iuste pieque gubernes, pupillis, viduis ceterisque miserabilibus iustitiam et patrocinium promptum accommodes. Alterum est, ut, quicumque me e Pannoniis, Austria ceterisque provinciis hucusque secuti sunt, inviolatos incolumesque dimittas. Quod si feceris, pro referenda gratia me propitium servatoris nostri tibi numen apud superos redditurum esse polliceor.

Cum apprehensa semper hec manu dixisset, Pogiebracius lacrimas continere non potuit et aliquantisper eum consolatus se postulata facturum data fide promisit. Iam increbrescente morbo mors instans sacra humane emigrationis officia festinabat. Acciti sunt illico sacerdotes, qui emigraturam dudum animam sancto viatico et mystico apparatu rite communirent. Omnia ornamenta regia Pragensi basilice legantur; aureos crines, quos ad huiusce hucusque vite vanitatem se gessisse fatebatur, omnes amputari iussit, ne quo in novo itinere offendiculo prepediretur; qui astabant, varias subiecere causas, quibus mandatum eluderent. Is autem, ut animam iam iam emigraturam intellexit, sacram crucem petiit, qua prompta manu iam apprehensa propositam nostri servatoris imaginem intuens dominicam orationem exorditur et, cum ad novissima verba pervenisset, nil ultra locutus spiritum veluti quieturus efflavit nullumque dire mortis indicium edidit. Ladislaus igitur, quem delicias orbis appellabant, maxima quaque nobilitate precellens adolescens fausta et incomparabili pulchritudine, sapientia precoci, tot regnorum et provinciarum dominus tantis opibus et honoribus prepollens in summo omnium rerum fastigio collocatus mansuetudine et clementia singulari, castitate rara annos natus duodeviginti, ho-

rarum sex et triginta spatio, postquam egrotare ceperat, anno vero salutis quadringentesimo quinquagesimo octavo supra millesimum humanis excessit non sine perpetua cunctarum gentium commiseratione. Ad decentem corporis proceritatem creverat, facies illi fuit 326
venustatis inaudite, oculi nigri, serenus ac felix aspectus, candidus color et subrubeus in rosarum morem, coma usque adeo aurea promissa crispaeque, ut celestem ori quendam decorem adiiceret; nasus addecens et subaquilinus, lineamenta corporis et membra 327
cuncta formosissima. Nihil in ipso fuit, quin aliquid rare praestantie redoleret; in incessu gravis, in loquendo perhumanus et benignus est habitus.

Aliqui morbo, veneno alii subreptum fuisse affirmant et Teutones presertim medici, qui precipuam corporis curam gerebant; hi evidentissima veneni signa in eo deprehendisse, postquam in Austriam rediere, pertinaciter asseverabant; in aliena terra se nihil dicere ausos, ne illorum animos lederent, quorum scelere ille perierat. Quin etiam se regi clam dixisse affirmabant veneno esse 329
potionatum, illum contra respondisse se id non latere, immo silentium indixisse, ne una cum suo rege enecarentur. Senatus Viennensis edicto gravissimo, ne Bohemicam in se ferociam irritaret, eam famam inhibuit, medicos admonuit, ne sua dicta confirmarent. Res tamen ubique veneni suspicione non caruit, cuius quidem 331
auctorem Georgium fuisse rumor erat, qui Viennam profectus, cum suspectum regem haberet, urbem iussus ingredi noluerat et Corvini Ladislaique filii exemplo sibi precavendum esse intelligebat. Accedebat Rochezane odium, quem publice sacra ferentem rex, ut 332
supra dictum est, aspernatus non mediocri affecerat ignominia. Quibus quidem coniecturis uterque regie mortis crimine carere non potuit. Quin et illam ea tempestate famam, nemo est, qui 333
ignoret late diffusam regem Prage ideo nuptias celebrandas esse decrevisse, ut, cum in illa celebritate frequentissimus illic potentissimorum principum conventus futurus esset, inita conspiratione hereticos omnis facile caperet et profanam Husitarum heresim prorsus 334
extingueret; quod cum Pogiebracio et Rochezane nunciatum foret, audacissimum pro salute sua facinus molitos extemplo regi insidias obtendisse, ut pari dolos arte frustrarentur. Utrum potius 335
affirmem, haud facile dicere ausim; ea in medium asserenda censui, quae alii dicerent et sentirent. Illud tamen omnibus manifestum Georgium ac reliquos Bohemie proceres praeter Rochezanam ingenti merore fatum regium deplorasse universamque Bohemiam publico 336
luctu et tristitia celebrasse, quem ad septimum Kalendas Decembres continuatum fuisse memorant. Funus regali pompa elatum, neglecta per urbem circumvectio ex more maiorum; corpus demum in antiquorum sacellum delatum est et in divi Caroli quarti Romanorum imperatoris gremio collocatum.

Promulgata regis morte omnes fere Europe principes aut in 338
commiserationem aut in tristitiam conversi sunt. Hos etatis, potentie, expectationis et fortune commiseratio subibat, illos autem, 339

ad quos luctus propius attinebat, privatio boni, iusti et sancti principis summo dolore cruciabat et imprimis Australes, qui nativum dominum, quem cruento bello repetierant, per mortem immaturam amiserint, item in Frederici manus recidere cogantur, quem prius hostem habuerint. In Ungaria non pari merore certatum, iniquus enim Ladislai comitis interitus hunc e pectoribus omnium abegit, preterquam eorum, qui Corvinis infensi regias olim partes secuti fuerant. Carolum Gallie regem pre ceteris gravissimus dolor incessit Ladislai socerum et nuptias propediem faustissimas celebrare studentem; eo, quo Parisium die ornatissima illa legatio ingressa est, antequam consideret, repentino de regis interitu tabellario admonetur. Quo nuncio consternata cum clam regi Carolo generi necem significasset, tanto principem illum dolore correptum fuisse aiunt, ut neque responsum dare neque tristissimam illam abeuntem alloqui potuerit. Ne fortasse minor in Gallia quam Bohemia luctus ex corde agitatus est. Soluta legatione ad domum quisque suam mestus rediit. Mortem tanti principis signa quoque nonnulla prodidere. Superiore anno cometes, quem nigrum appellant, Iunio mense vigesimo gradu piscium suspectus triginta circiter diebus varia mortalium animos formidine exercuit. Plures, antequam moreretur, dies ipse diversa passus est insomnia; imprimis assidua parentum colloquia, qui diu obierant, avorum quoque sermones, a quibus se ad superos invitari sepe expectatus cubiculariis fatebatur. Pridie, quam in iorum incidere, preter morem et institutum suum ad dicendum ius prodians tristis et cogitabundus incessit; rogatus ab amicis, cur ab ingenita hilaritate deficeret, respondit se nihil scire, cur tristitia corriperetur; ea tamen etiam reluctantem carere non posse, se tandem ultro divine voluntati pariturum. Horrendi quoque non defuere terre motus et presertim Neapoli, Capue, Caiete, Averse veterique Campania universa.

Eodem anno Aragonum rex Alphonsus omnium sui temporis principum sane prestantissimus, cum in febrem incidisset, Neapoli diem obiit, cui Ferdinandus filius in Neapolitano, Ioannes frater in Siculo Terraconensique regno plane successit. Maumethes Turcorum imperator Corinthum expugnat dissidentibusque inter se de regionis imperio Thoma Demetrioque fratribus Paleologis universam fere peninsulam stipendiariam sibi fecit et non multo post Paleologis exactis Peloponneso tota potitur, interfecto quoque Trapezuntii rege Pontum in dicionem suam extemplo redegit. Calistum pontificem maximum senemque magnanimum octavo Idus Augustas mors nequaquam immatura substulit eique Rodoricus Boria e sorore nepos Romae vicecancellarius, ut aiunt, ecclesie sepulcrum in divi Petri basilica pro dignitate dicavit. Calistum centies et quinquagies mille aureum gerendi belli Turcici gratia successor legasse perhibent, cui Pius sapientia, magnanimitate ac eloquentia pollens in pontificatu successit, qui Ferdinandum Aragonium Apulie regem continuo declaravit missoque Latino cardinale Ursino regio diademate legitime coronavit moxque Mantue

Christianis principibus conventum indixit, ubi de Apulo Turcicoque bello octo fere mensibus agitatum est.

Sub idem tempus Carolus rex Gallie vita decessit, quem miti ingenio, alioquin hebeti atque inconsiderato fuisse perhibent, quippe qui, cum tumultum potius quam bellum adversus Henricum Britannie regem et Ioannem Burgundionum principem excitasset, crebris usque adeo cladibus ex imprudentia ab utroque affectus est, ut maximam regni partem amiserit. Ingratitudines iniuriasque viri in causa fuisse nonnulli referunt et, nisi subulca divinam illi opem virgo attulisset, iam diu de tota Gallia fuisset actum. Nam, cum victoris utriusque sevitia libidoque Gallos ad gravissimam inopiam et calamitatem redegisset, illorum preces et gemitus ex alto deus exaudivit. Sues haudquaquam procul a regia puella pascebat; oborta non mediocri pluvia in proximum ista sacellum confugit somnioque correpta celesti mox internuncio admonetur, uti proximum sibi regem adeat nuncietque deum Gallice calamitatis commiseratione commotum, si bellum adversus hostes redintegretur, nusquam abfuturum; perbrevis se Galliam, si mandatis paruerit, ex hostili servitute vindicaturum. Virgo mandata peragit diligenter admonita. Eius dictis a rege data fides; instaurantur exercitus, maximi terra aquaque fiunt apparatus. Bellum rex in Rhodano molitur, classem in amne parat, terrestres quoque copias cogit, quarum puella dux fuerat. Cum hostes appropinquassent, collatis prelium signis conseritur, multum utrinque cruoris effunditur. Britanni tandem et Burgundiones magna ex parte cesi non sine feda fuga terga vertunt. Classis quoque audito pugne successu cum amicis quoque copiis pari prosperitate manum conseruit. Proinde ductu auspiciisque rustice virginis universum Gallie regnum ex hostium manu liberatum est. Ad postremum virgo a Britannis bello capta ignique imposita. Paulo post cum Burgundionum duce Nicolai cardinalis opera, cui e sancta cruce cognomen erat, pax a rege facta fedusque sancte percussum, sed, cum violata fide ducem per insidias captum necasset, gravissima perpetuaque inde mala promanarunt.

Sub eadem quoque tempestate Iacobus Ioannis Cypri regis e pellice filius defuncto patre regno potitur; hunc pater intellexerat impemandi cupidissimum, utpote qui egregia forma, procera statura corporis, magna eloquentia et singulari ingenio preditus regio se honore dignum reputabat. Quare uxoris Helene suasu ad divertendam hominis ambitionem sacris ille filium initiavit, ne Carlote unice filie, cui post mortem regnum legarat et Lodovico Sabaudie ducis filio coniugarat, obesse posset. Post excessum parentum Lodovicus ab uxore crebris litteris evocatus cum summo populorum plausu in regnum excipitur. Iacobus cum delecta nobilium manu ad soldanum Alexandriam confugit supplexque ac lacrimans, ut eius ope et auctoritate in regnum restitueretur, imploravit. Acceptis Alexandrie regis insignibus cum instructa classe in Cyprum rediit exactaque Carlota Lodovicoque et recepta a Genuensibus Famaugusta pacato regno potitus est. Marci Cornarii filiam multo post tempore a Ve-

neto senatu adoptatam uxorem duxit. Eam cum postumo heredem esse iussit, cum ventris profluvio diem obiret. Ex testamento utrumque Veneto senatui commendavit. Postumo parvulo sublato regnum hereditario iure in Venetorum potestatem recidit. De rebus externis hactenus; ad institutam nunc narrationem redeamus.

Georgius eodem, quo Ladislai regis exequie peracte sunt, die optimates omnis convocari iubet, quibus coactis gubernationem suam ad Pentecosten usque a rege olim prorogatam fuisse nunciavit; interea de creando rege cogitari oportere; se interregni tempore rem publicam ex instituto suo gubernaturum et daturum operam, ne quid illa detrimenti patiatur. Prepotenti et pretorianis cohortibus stipato nemo in senatu neque foris adversari ausus est nec obicere ex morte mandantis potestatem dudum esse finitam. Haud mora, Pragenses huius imperio parere. Mathias Corvinus, qua rex diem obiit, Pragam advecius in Georgii potestatem devenit. Id eius opera factum plerique credidere, ut opulentissimum sine ingenti mercede non redderet. Nec spes quidem, ut infra referetur, hominem fefellit. Hucusque adolescens Vienne adhibitis in regia custodibus asservatus fuerat. Ceteri, qui Ladislaum in Bohemiam secuti fuerant, tuto domum dimissi. Mox a Georgio regalia sunt indicta comitia, quo multi competitores descendere; imprimis Caroli regis oratores, qui aut alteri ex filiis eius inite gratia affinitatis aut alicui principi, cui filiam tradere nuptui non dedeceret, regnum dari postulabant. Casimirus rex Polonie, qui Ladislai regis sororem olim duxerat, uxori sue regnum Bohemie deberi affirmare; pari quoque iure Guilielmus Saxonie dux niti, cui altera Ladislai soror natu maior nupserat. Fredericum etiam imperatorem par ambitio exercere, qui huiusce regni institutionem ad se pertinere dicebat, quia neglecta, ut aiunt, feudi sollemnia fuissent. Sigismundus item et Albertus duces Austrie per legatos proceres ambire et veteris iure federis ac pacti Bohemiam ad se pertinere asseverare, quando rege Bohemie vita sine virili sobole defuncto ex compacto ad Austrie duces recurrere oporteret. Rochezana denique vulgo clamitare non peregrinum, sed indigenam regem eligendum; si nemo tanto munere dignus inveniatur, Hebreorum ad iudices aut Romanorum more ad decemviratum esse redeundum. Postquam regalia comitia advenere, Georgius Pogiebracius domi forisque preclarus iam etate gravis et consilii multi compos rex Bohemie declaratur, quod patrati paulo ante veneficii crimen confirmavit. Rex creatus e curia in edem dive Marie genitrici, ubi Rochezana pontificatum gerebat, sollemni pompa et subsequente senatu deductus rem divinam fecit et deo gratias egit. Rex passim a populo salutatus et non sine summo applausu ab omnibus exceptus; festa, ludi, saltationes et convivia dies aliquot celebrata; epulum populo datum. Cum ad disponendam rempublicam animum advertisset, ad declinandam nonnullorum procerum invidiam, qui opibus et nobilitate prestabant, et ad pacandum regnum optimatibus multum indulsit. In omnes beneficis et popularis hereticis favit, quorum factione se

ad regnum pervenisse fatebatur. Mira in gubernando arte usus est. Quanquam potentiorum postulata nunquam irrita dimittere niteretur, 385
 ostentata tamen potentia ab omni seditione deterrebat. Quin et sepe 386
 illorum postulationibus occurrebat, ut promerendo magnos sibi
 animos conciliaret et obstringeret. Populi gratiam diligenter coluit, 387
 ut se tali favore munitum proceres formidarent. Accesserat filiorum
 multitudo, magne clientele, affinitates et amicitie, quibus adversus
 potentiorum audaciam se bene obfirmarat. Frederici imperatoris 388
 amicitiam et patrocinium pro virili parte observavit. Cum Casimiro
 Polonorum rege, qui id regnum ad se pertinere dicebat, non sine
 magna ingenii dexteritate se gessit. Mathiam Corvinum Ladislai 389
 regis coetaneum, quem captivum habebat nec gratuito restituere
 volebat, bene tractavit, carcere nunquam indecoro coercuit, convi-
 vam in mensa semper habuit, quoad in eius manu fuit, nimium
 adolescentis indolem, ingenium, dicta et mores admiratus. Quin 390
 etiam quotidie eum consolari, iubere bono esse animo nihilque a
 se hostile vereri; dicere se Ioannis Corvini nomen semper obser-
 vasse, summa cum eo quondam benivolentia fuisse coniunctum, tanti
 viri gratiam, beneficiorum immortalium memoriam adhuc usque
 adeo valituram, ut maxima queque adolescenti adhuc sperare liceat.
 Avaritia tamen erat, que ipsum a reddendo Mathia remorabatur. 391
 Non enim latebat hominem, quantum mercedis hinc exacturus es-
 set, quando tam affectate non solum a matre, verum etiam ab Un-
 garis adolescentem repetitum iri sentiebat. Ad tantam igitur orbi- 392
 tatem Pannonie Bohemieque regna redacta fuere, ut e nobilissimo
 altissimoque genere ad mediocris fortune manus ambo pervenerint.
 Hoc ad Pogiebracium, quem nulla maiorum stemmata decorabant, 393
 ad Corvinum illud recidet, cuius olim genus ab urbe Roma ori-
 undum nimia vetustate iam exoleverat et in Valachia a barbaris
 obrutum ad obscuritatem sane pervenerat. Hunc fortune ludum pleri- 394
 que reputarint, qui divine sapientie mortalium curam et precipue
 regnorum subtrahere, que, quamvis legibus et armis comparantur,
 divino tamen arbitrio tribuuntur. Quis enim, nisi viderit, credere 395
 potuisset Corvinam domum ad unius tandem adolescentis eiusdem-
 que captivi spem redactam mox ita divino iussu resurrexisse, ut
 ad Pannonie Bohemie regnum deus evexerit, quod nunquam pro-
 genitoribus obtigerit? Sed hec in sequentem librum transferamus.

LIBER IX.

Postquam in Hungaria nunciatum est Ladislaum repentina morte 1
 fuisse subreptum et Mathiam Corvinum ad interregis Georgii ma-
 num pervenisse, haudquaquam tamen esse liberum, diversis Pan-
 nones affectibus fluctuarunt. Tristitia non mediocris eos incessit, 2
 qui in Ladislai Corvini mortem conspirant, contra vero ceteri le-
 tabantur, qui excessum e cervicibus Alemanorum iugum inter se
 mutuo gratulabantur. Plures enim pro uno reges subiverant, qui- 3
 bus obnoxii pro illorum libidine multa olim inique fuere perpassi.

Et imprimis pre ingenti letitia Corvinorum amici admodum gesti-
ebant rati iam interregni gratia iniquissimam Ladislai cedem ul-
ciscendi occasionem accidisse. Et profecto fecissent, nisi regalia,
que instabant, comitia a Ladislao Gara comite palatino nuper in-
dicta prohibuissent, ubi Mathiam regem declarare studebant. Vere-
bantur enim, ne, si quid novi molirentur, initium pro Mathia con-
siliium inturbarent; quare modestius agendum esse censuere.
Michael Zilagius eius avunculus omnium consiliorum favorumque
moderator erat, vir profecto magnanimus, militaris discipline pe-
ritissimus et auctoritatis prudentieque non parve compos. Cum pro-
cerum quorundam invidiam intueretur, qui quondam in Corvinam
domum conspirant, vi potius quam sententiis creandum regem
esse censebat. Adversarios, quamvis populorum suffragia nepoti
haudquaquam defutura esse reputabat, armis tamen absterrendos,
si quid per secessionem auderent, esse cogitavit ratus id ex usu
admodum futurum. Quamobrem e Transylvanis ac inferioribus
Ungarie partibus, item e Bohemis, Polonis, Alemanis dato st pen-
dio magnum sibi exercitum ad numerum circiter viginti milium
comparavit. Non deerant pecunie hellorum nervi, que ab Elisabetha
sorore prudentissima quotidie suppetebantur. Hec enim, cum mul-
tum auri et argenti a viro accepisset, Ladislai morte nequ quam
consternata, ut alterum, qui supererat, filium aut ab inimicorum
insidiis liberaret aut ad regni fastigium extolleret, insanas tunc pe-
cunias erogavit. Non latebat advenisse tempus, quo pro unici filii
salute ac dignitate impendere omnia oporteret. Quanquam hec Mi-
chaele duce in Ungaria curaret, oblivioni tamen filii liberationem
minime dederat, qui Prage sub Georgii ditione regis detinebatur.

Cum vivente Mathia Vienne in artis magice disputationem in-
cidissemus, Mathiam memini dixisse in captivitate sua matrem de
se ita fuisse sollicitam, ut cursorem invenerit, qui sex horarum
spatio ex Ungaria Pragam ad filium proficisceretur, totidem red-
iret litterasque et responsa referret. Cacodemonon itaque ministerio
per aera vectum fuisse credebant. Ioannem igitur Vitesium Vara-
diensem tunc episcopum in Bohemiam ea lege miserat paternorum
sane amicorum principem una Bude cum Ladislao captum ac spec-
tate fidei et prudentie virum, ut nunquam Praga recederet, donec,
quovis modo posset, filii liberationem transegisset. Cum ad regem
ille Bohemie pervenisset, nihil sane aliud in captivitatis causa quam
avaritiam comperit. Quam quidem ubi auro facile curari posse in-
tellexisset, pacta pro eo mercede ad matrem rediit. Sexagesies mille
aureum plerique, nonnulli quadragies redemptionis pretium fuisse
dicunt. Reversus in Ungariam, antequam regalia comitia haberen-
tur, universam Michaeli ac Elisabethae condicionem exposuit, quam
cum illi ultro accepissent, mox una cum his ad creandum regem
disponendaque suffragia vir consultissimus et gravissimus ille ani-
mum intendit.

Cum ad campum ergo Racon in Pesti suburbanis comitia ex
more haberentur, imprimis Michael cum multis copiis ac eximio

procerum nobiliumque ordine in regalia comitia descendit. Huc 21
 enim omnes Ungarorum pontifices, optimates, nobiles ac universi
 magistratuum ordines civitatumque legati ad creandum novum re-
 gem ex veteri instituto armati coeunt. Hi Michaellem proceres 22
 sequebantur, imprimis Thomas Zechel prepositus Aurane, Sebastia-
 nus Rosgonius, Ladislaus Canisa, Pancratiusz Zenthmiclus cetera-
 que Transylvanie ac inferioris ore nobilitas atque ii denique om-
 nes, de quibus Ioannes Corvinus olim domi forisque fuerat bene
 meritus. Hec enim gratissima multitudo post amici mortem parem 23
 quoque rependere gratiam nitebatur. Accedebat et illud, quod Cor-
 vinam cum sua dignitatem una coniunctam esse sentiebat. Contra 24
 vero adverse factionis proceres Budam convenerant, cuius princi-
 pes hos fuisse memorant: Ladislaum Garam comitem palatinum,
 Nicolaum Uilachum vaivodam summa nobilitate pollentem et Cor-
 vini nominis emulatorem, Paulum Lindvanum Bani filium regali-
 um ianitorum magistrum ceterorumque nobilium ordinem non pau-
 cum, presertim eorum, qui in Corvinam domum coniurabant. Hi 25
 omnes in Budensem arcem plane convenerant et Michaelis viribus,
 consilio et virtute admodum deterrebantur, afficiebantur quoque
 conscientie stimulis, quod necis Ladislai comitis non modo con-
 scii, sed auctores habebantur. Augebat etiam metum improvisa Da-
 nubii congelatio, qua se ab inimicorum periculo parum tutos esse
 posse cernebant. Nam quarto Idus Februarias post, ubi Michael 27
 Pestum intraverat, in sequenti nocte preter omnium opinionem se-
 vitia frigoris Danubius plane constitit et glaciali se pavimento cunc-
 tis tuto calcandum dedit. Adversarios prospectabant numero, armis, 28
 equis et animo longe superiores, ut exitus ostendit. Quin etiam
 Corvine factionis multitudo ingens superato Danubio Budam venit,
 ut vi coactos, qui Bude erant, in comitia deducerent. Metum hunc 29
 Michael interceptit, nam edicto suo comitiorum libertatem promul-
 gavit, crebris, qui Bude erant, internunciis omnes data fide in com-
 itia traxit. In medio deinde campo, quando complures in comitiis 30
 dies acti sunt, furcas laniariamque mensam proposuit gravi edicto;
 quicumque Mathie suffragia reddere recusarent, presentaneam mor-
 tem interminatus est. Quo quidem tetro spectaculo non parum 31
 adversarii consternati, extinctam suffragiorum libertatem quamvis
 egre ferrent, queri tamen haudquaquam audebant, ne ea mox au-
 dire ac pati cogerentur, que multo graviora forent. Cum rogati es-
 sent proceres in campo dicere sententiam, Michael, qui conventum 32
 instructa universum acie circumvenerat, in medium prodiit atque
 ita exorsus,

Miserabile, inquit, regis fatum nos huc, proceres, adegit, ut 33
 de novo principe decerneremus, quo nullo modo carere possumus.
 Sicut nihil est, quod graviozem deliberationem postulet, ita, ne om- 34
 nia misceantur eantque perditum, nil celeriozem consultationem ex-
 poscit. In mora multa dissidia praveque sententie oboriuntur, que 35
 a publica utilitate animum divertunt. Si bonum regem sortimur,
 nil melius, si malum, nil peius reipublice accidere potest. Post- 36

quam illa sanctorum regū fausta propago in Maria defecit et alienos reges mendicare coacti sumus, que mala pertulimus, omnes iam diu novistis. Nunc ad eam orbitatem redacti sumus, ut, quo 37 confugere liceat, neminem habeamus. Quin etiam, si peregrini reges disquirendi essent, nemo succurrit, cui regnum tuto committere possimus. Eadem difficultate Bohemi paulo ante laborarunt et, ne externis publicam salutem crederent, ad indigenas recurrerunt rati 38 suos multo diligentius fideliusque rempublicam quam alienigenas esse gesturos. Georgium Pogiebracium, cuius in longa gubernatione iustitiam, virtutem, prudentiam et integritatem sat exploratam habuerant, repulsis competioribus externis suum regem declararunt neque declarasse penitet pigetve, cum Bohemia, que sub Sigismundo, Alberto et Ladislao tam diu ac misere fluctuaverat, 39 nunc eius probitate sapientiaque quiescit. Nos autem, que nobis 40 ex usu sint, alieno periculo discere, proceres, scitum est quidem et laudabile. Si gubernatoris nostri filium potissimum eligendum 41 censuerimus, nihil fortasse reipublice salubrius decernere videbimur. Cum externis competitoribus repulsam omnino dandam esse iudicem, si de Ungaris optio est habenda, Mathiam ego Corvinum eligendum esse censeo, ut, veluti patre tot annos gubernante ab intestinis 42 externisque malis omnibus liberati sumus, ita imperante filio nos in posterum liberemur. Quam fauste ac generose sit indolis, 43 quam divino ingenio et quanta animi magnitudine ac laudis ardore nunc estuet, sat cuique vestrum constare puto. Non a patre, mihi 44 credite, degenerabit, cum paterno nomine ac laude certabit; in castris natus est, altus in sago, in veteranorum contuberniis educatus a teneris hic didicit unguiculis Turcorum tumultus et aciem non expavescere, pugnare sub vinea et centurionis precepta servare, ab equo ac pedibus iuxta dimicare, ad palum quotidie exerceri, transnare sepe Danubium et per frigus et estum sub galea diem ac noctem 45 agere, laboris et inedia fieri patientissimum, nil magis quam hostilem aspectum anhelare, singulari certamine admodum delectari, in castris cum sociis simulacrum quotidie belli agere, nil ignavia et desidia magis abominari, contra nil bello plus appetere. Accedit ingenita mansuetudo, pietas et morum elegantia cum summa honestate coniuncta, religio insuper ingens et intempestiva sapientia. Nisi per hunc veluti per patrem in communem salutem asse- 46 ramur, nil profecto aliud succurrit, quo spes nostras certius intendamus. Nisi ad sanctas Corvini reliquias confugiamus, nos cetera consilia defecere. Neque oblivioni tradendum est, quid immortalia 47 divi patris beneficia nunc exposcant, qui, dum vixit, preter gloriam virtute sua partam nihil pro servato regno, pro defensata semper Christiana republica, pro cesis, fuis fugatisque totiens olim Turcis premii vivus accepit, livor edax omnia denegavit, quin etiam, nisi sat ipse sibi iam cavisset, extremis hunc invidia supplicii affecisset. Quidnam a nobis peteret, si loqui posset? nimirum clarissimus propugnator ille vester nil aliud pro tot immortalibus in 48 vos meritis postularet, nisi ut infandam turpitudinem, quam ex in-

iquissima filii cede intulistis, quando nil prohibuistis, honestissima Mathie electione deleatis. Hoc vestrum officium, hoc paterna me- 49
rita, hoc regni orbitas et res demum ipsa postulat; hoc ille non
tam, ut sue domus gloriam auget, cui sat vivens nominis acqui-
sivit, quam ut reipublice commodo salutisque consuleret, petere
videretur. Verum, si quid privati commodi ratio vel invidia ingrati- 50
tudove hominum virtuti abnegat, rependit id cumulatissime deus,
qui neque bona neque mala facinora pro irritis vult haberi; is est, 51
qui regna curat humana et sua voluntate imperium piis infun-
dit mentibus. Omnis a deo potestas destinatur; voluntati sue
quandoque obversari, haudquaquam tamen resistere possumus. Ma- 52
thiam pater multo vehementius altero coluit et amavit; spem om-
nem in eo collocavit presagens maximum quid in eo futurum;
augebat opinionem Capistranus pater ille sanctissimus, quippe qui 53
introducitis a patre filiis ad officium Mathiam semper ad dextram,
ad sinistram contra Ladislaum natu longe maiorem sibi collo-
cabat. Rogatus a patre, cur prepostero etatis ordine in filiis utere- 54
tur, aperte respondit prope divinitus admonitus id non ab re fieri,
quando minor alter Alexander et acerrimus fidei propugnator et
rex futurus esset, maiori mors immatura laudis iter interciperet.
Aiunt insuper, cum a Ladislao rege Viennam cesso fratre duceretur, 55
illudentibus Alemanis, quod rex hic Ungarie esse vellet, Mathiam
intrepidum respondisse: Ac vester etiam, si vixero. Dimitto maga- 56
rum carmina, que certum huic in Mysia cum patre militanti re-
gnum portendebant. Nos falorum seriem invertere non possumus; 57
mihi autem illud, proceres, certum est, ne voluntati divine, publice
utilitati ac numini equitatis adversari et adolescentem, quem regno
dignum paterna in nos beneficia iam fecere, legitimo honore de-
fraudare videar Mathiam regem declarandum esse censere, quod
si refragantium iniquitate assequi non licebit, ab isto regnum gla-
dio accipiemus. Obiicerent aliqui etatem adhuc regno immaturam 58
vindictaeque fraterne suspicionem. Quid est, quod prius, quam ob-
iiciatur, non continuo confutetur. Dimitto precocem sapientiam et 59
eius ingenii divinitatem. Non desunt tot patrum procerumque con-
silia, que quotidie ille secretur. Vester is alumnus erit et in gym-
nasio sapientie vestre perquam docilis exercitabitur animus. Nihil 60
vobis aget inconsultis; regem habebitis, quem sanctissimis artibus
et disciplinis pro arbitratu vestro excolere poteritis. Maiorum natu 61
ac omnium optimalum semper fuit maximus observator; quare ni-
hil est, cur vos etas ista deterreat. Ad ulciscendum nunquam 62
animum intendet, novistis omnes animi magnitudinem; quoniam
admodum in aliis rebus, ita in hac potissimum patris inge-
nium imitatur, cui mos erat dissimulare potius iniurias quam ul-
cisci, inimicum officio conciliare et nihil viro dignius existimare
quam vincere se ipsum, furorem facile coercere ac dicere nullam
maiorem vindictam iure censer, quam, cum possis, iniurias omnis
ex ingenua probitate remittere. Quin etiam, si pedibus in hanc sen- 63
tentiam veneritis, vobis ipse polliceor, ita gravissimo id iuramento

sanciendum esse curabo nullas ipsum unquam iniurias recogniturum, parsurum omnibus et illis potius indulturum, a quibus se les-
sum esse senserit, ut eorum potius quam paternorum amicorum
beneficio regiam dignitatem adeptus esse videatur. Proinde nullus
animum ista suspicio a recto iudicio declinare debet. Quin etiam,
ne pro imperio libidinis Alemanice misella Ungaria redderetur di-
ripereturque, illud quoque considerare debetis, quot pericula, quot
iniurias, quot crimina, quot insidias domus ista pertulerit. Ioannes
olim a comite Celie semper insimulatus ac eius vexatus est insi-
diis, Ladislaus iniqua morte multatus, Mathias in exilium ductus
et nunc sevo carcere maceratur. Adolescens patre simul et fratre
orbatus, immo, ni ad regnum divina ope servatus esset, ad parem
cum fratre cedem, quamvis parum abfuerit, iam raptus esset. Cor-
vina gens, que tot annos a Turcorum et finitimorum nos bello li-
beravit, cuncta, que reipublice mala imminebant, ipsa subivit et,
quando ad salutem Ungarie nata fuit, nunc etiam pro publica se in-
columitate devovit. Quamobrem, pontifices ac optimates omnisque
magistratuum ordines et legati, vos cum universa nobilitate nunc
oro et obtestor, ut immortalium Ioannis Corvini beneficiorum me-
mores filium sine ulla secessione Pannonie regem esse iubeatis,
a numinibus divum, oraculis et auspiciis haudquaquam dissentien-
dum esse censeatis. Illum optate, qui sanctissimis patrum con-
scriptorum consiliis parere non recuset nullisque malis opinionibus
et concupiscentiis pectori altius inherentibus depravatum animum
habeat. Illum salutem regem, quem glorie cupidum ad publicam
salutem ac regni utilitatem educare possitis. Suspicionem quanque
gravissimam et privati, queso, commodi rationem deponite, ut sine
ulla contentione seditioneque salutarem vobis principem eligatis.
Quod ut faciatis, per deum hominumque fidem, per patrie chari-
tatem vos omnes iterum iterumque oro et exoro.

Cum hec Michael verba fecisset, multorum animi sedati sunt.
Pars magna procerum Michaellem ipsum optandum regem esse
predicabant, quod ille nepotis gratia obnixè recusavit; et plerique
sententiam partim metu, partim illius oratione victi, cum ab instruc-
tis circum legionibus obducti forent, extemplo mutarunt. Nicolaus
Uilacchus, qui nobilitate generis et animi magnitudine non parva-
que gestorum gloria se regno dignum arbitrabatur, invitus spe
sua excidere videbatur. Ladislaus Gara palatinus et prestantia san-
guinis et supreme potestatis auctoritate, pari quoque ambitione la-
borans haud facile cedebat. Imperator item Fredericus, in cuius
manu adhuc corona sacra servabatur, in spem etiam adductus clan-
destinos non sine nomenclatore fautores habebat. Sed inter armatas
acies, cum nemo reluclari iam auderet ac passim assentiri, quam-
vis pars maxima Michaelis sententiam approbasset, palatinus tamen
in diem posterum differendam rem esse censuit, ut de futuro rege
communique salute res haud citra procerum concordiam transige-
retur. Quin etiam ipse Nicolaus et Paulus ad declinandum furorem
armatorum, qui cervicibus imminebant, et ad protegendam invidiam

Michaelem recte compositeque locutum esse, verum secretiora hec colloquia postulare dixerunt. Res in posterum prorogata secessionem et discordiam repulit; hoc temporis intervallo extincta seditio. Pontifices rem utrinque tractantes ad concordiam redegerunt, palatinus et Nicolaus ceterique factionis eiusdem vi ac metu adacti, dummodo his nunquam Ladislai cedes obiiceretur et veterum iniuriarum ac ultionis oblivio in perpetuum aboleretur sacrosanctoque iuramento sanciretur, Michaelis sententiam se approburos esse promiserunt. Id libenter, ut spoponderat, a Michaele factum fedusque percussum.

In sequenti deinde die in secreto conventu unico omnes assensu Mathiam regem declararunt, quem aliquot ante dies vulgus puerique Pestani per compita, vicos et fora passim exclamarunt. Quod cum inimici exaudissent, a populari et divina voce nequaquam dissentendum esse iudicarunt. Infantium plebisque clamores ab adversariis nunquam reprimi potuere, quin etiam illud pro summo miraculo habitum. Nondum in conclavibus ab optimatibus et legatis rex ille declaratus erat, cum in Pestana basilica sacerdotum collegium haud secus atque divinitus admonitum Iesu optimo maximo, dive genitrici ceterisque diis patriis cum summo plausu intentissimoque concentu leti gratias agebant. Postquam autem publice declaratus est, universa in gaudium et festivitatem conversa est Ungaria. Omnis etas per pagos et oppida varia publice hilaritatis simulacra edere, que priscis nunquam regibus exhibita fuerunt. Tubis, tympanis ac fistulis, preterea saltatione cantuque passim exultare, faustas acclamationes per multos dies ingeminare: Mathie Corvino regi feliciter, patris patrie filio feliciter; liberatoris nostri gnato feliciter; Corvinis reliquiis feliciter; Mathie spei nostre feliciter; Pannonie principibus hunc declarantibus quoque feliciter; Ungarie demum universe feliciter. Hic a sevo nos externarum liberabit imperio; hic paterno more de Turcis triumphabit; hic nos a Bohemorum latrociniiis et populationibus liberabit; hic Polonos abiget et Alemanorum superbiam attenuabit. Supplicationes pro novo rege indite et sacra passim celebrata.

Preterea in eodem quoque conventu, cum Mathias annos septemdecim natus esset et nondum tanti regni compos existimaretur, pontifices cum optimatibus decrevere, ut adolescenti gubernator adiiiceretur, ne quid ex inscitia ac parva rerum experientia detrimenti respublica pateretur. Quare, antequam conventus ille solveretur, ex decreto patrum Michael gubernator pronunciat et in quinquennium potestas summa traditur, unde non mediocris est inter avunculum et nepotem suborta simultas et discordia, quam principes quoque adverse factionis, qui illi nimis invidebant, adauxere. Itaque Michaeli gubernatio data et adducendi regis negotium delegatum. Hic mox Georgio regi prius litteris, deinde legatis Mathiam Ungarie regem declaratum esse nunciat rogatque, ut ad regni fines adducat, pactum redemptionis pretium non defuturum esse significans. Post, ubi Bohemie regi inter cenandum litteris publicis ea nunciata sunt,

que rumor prius effuderat, accubantem sub se in imo loco Mathiam continuo superius ascendere sibi que presidere iussit. Ast ille rei insolentiam admiratus, qui ante sibi gravissimam fraterne necis et inique captivitatis tristitiam indixerat, quasi in repentinam spem tractus iam stabat attonitus et, ne ludibrii gratia novitas illa fieret, extimescebat percontatus, cur id ita prepostere fieret. Cenare interim iussus est exacta cena faustum ac felix nuncium exauditurus. Subticuit adolescens et spe completus cenare non potuit. Post cenam rex, Quid mihi, inquit, Mathia, exolveris, si summam inauditamque tibi letitiam nunciaro? nonne cumulatissima pro tanto premia mihi referes gaudio et, quod a te postulavero, ultro concedes? At ille, Nil mihi, rex, libertate esse potest letius, quam si concesseris, perpetuam, si potero, gratiam, etiam, quancunque petieris, me recipio relaturum. Qui in aliena manu sunt, quando cogi possunt, iuberi, non exorari debent. Tunc iste, Salve, inquit, Mathia rex Ungarie, salve, Pannonie princeps divino potius quam humano suffragio declarate. Te Ungari regem propter immortalia divi patris tui beneficia, propter generosam tuam indolem et spem ingentem, quam ex te nuperrime conceperunt, ultro regem ad campum Racon et Pestanam urbem declararunt, ut, veluti a Corvino quondam recte ac sancte gubernati liberatique fuere, ita nunc a Corvinis etiam reliquiis in posterum liberentur. Te sub divina tutela fuisse non ambigo; te deus ad tanti regni fastigium idcirco reservavit, ut non modo paterna vestigia imitari, sed data tibi maiore potestate illius gloriam superare posses. In mensa te idcirco mihi preposui, ut te regem longe potentiorum factum esse intelligeres. In pari hoc anno fortune dexteritate versamur; vix menses tris intercessere post Ladislai regis obitum, utrumque nostrum ad dignitatem regiam divina clementia, uti vides, evexit, utranque domum tanti decoris expertem usque adeo illustravit, ut immortales deo gratias debeamus, atque, si viri esse voluerimus, perpetue comparande glorie occasione non caremus. Proinde, age, queso, perpetuum inter nos fedus, Mathia, percutiamus percussumque sacrosancti coniugii vinculo ac pignore sanciamus, mutuis nostra regna consiliis et auxiliis tueamur. Quippe turbulenta sunt studia hominum varia voluntatesque admodum inconstantes; ambitione, invidia novitateque nobilitas et plebs iuxta laborat. Quare gnatam Corvini toro non indignam nunc data fide te uxorem ducturum esse recipito, cum dulcissima coniuge imperato, ad extremum, Mathia fili, liber esto et, quando regnum adeptus es prepotens et opulentissimum, tuum socerum tue salutis et libertatis auctorem, quo faustissimi coniugii graves sump-tus facilius subire possit, sexagies mille aureum a tuis me patienter accipere tolerato. Postulatis Mathias annuit et maiora quoque concessisset, dummodo se in libertatem assereret; quin et gratias egit, cuncta, que petierat, inviolata se fide prestiturum esse recepit.

Dum hec ita in Bohemia geruntur, Michael soluto conventu, quamvis procures cum pontificibus Bude remansissent, ut affuturum regem expectarent, corporis tamen Christi ediculam adivit, ne La-

dislai nepotis corpus inter parricidas iacere pateretur neve insigni
 nota generosi nomen iuvenis inureretur; non sine multis lacrimis
 ex infami tumulo eruit Albamque in Transylvaniam transtulit; per-
 solvit ibi funebria iusta et prope parentis monumentum collocavit.
 Post hec, cum adducendus sibi Mathias esset, mira celeritate rem 108
 peregit. Nam eadem hieme, antequam inita glacies solveretur, regem
 introducere studuit. Primum cum exercitu et magna optimatum turba 109
 Strigonium venit; eum Ioannes Varadiensis, Thomas Zechel, Se-
 bastianus Rosgonius et Ladislaus Canisa cum Pancratio seque-
 bantur; item Petrus Ciocoli Ioannis Canadiensis nunc episcopi 110
 pater, vir impiger ac strenuus, qui exercitui a Michaelae prefectus
 erat. Nam, cum assiduo Turcorum bello claruisset longaeque armorum 111
 experientia prepolleret, perpetuum regis avunculus hunc sibi
 prefectum asciverat, quem nunquam antea infeliciter pugnassee no-
 verat. Ad Strigonium omnes sicco pede Danubium traicere, mox 112
 continuatis itineribus in Moravie fines contenderunt. Dum iter fa-
 ciebant, per internuncios quotidie Georgium regem, ut, quam oc-
 cissime posset, Mathiam ad regni fines adduceret, admonebant
 significantes postulata affore pecuniam ex eiusque sententia se 113
 cuncta facturos. Nec minore quoque ille celeritate properabat, ut
 promissa prestaret, regem Pannonibus redderet, ingens hiuc deni-
 que auri pondus acciperet. Quare magnum quoque exercitum ipse 115
 comparat, ut pro dignitate regem ac generum in Ungariam resti-
 tuere videretur. Cum ad prestitutam utrique diem ad Stratniczam 116
 urbem ex composita convenissent nonaginta milibus passuum a
 Strigonio remotam, in ripis Morave amnis, qui Moraviam ab Un-
 garia dividit, inclinante sole castra posuere. Postero die instructa 117
 utrinque acie, Mathias cum productus in medium in opposita ripa
 apparuisset, ingeniculate continuo legiones regem Ungarie consa-
 lutarunt adorarun'que. Plausus cum lacrimis ex immodica letitia 118
 exuberantibus tam ingens per horam editus et tantus tubarum clan-
 gor, tympanorum tinnitus et aenearum machinarum crepitus pas-
 sim effusus est, ut celum collidere videretur. His quoque militaris 119
 clamor adiectus et fauste cohortium acclamations, congratulationes
 gentientium insolentes exaudite. Certatim letitia cum plausu ali-
 quamdiu edita, que, ubi paululum expleta est, procures sese pro-
 prius admoveere; id ipsum fecere Bohemi, ut mutuum facilius collo-
 quium exaudirent. Tunc Ioannes Vitesius Varadiensis antistes vel-
 uti pater patratum hec in ripa fluminis verba fecit:

Salve, Mathia rex Pannonie, quem publicis votis, quod nemini 122
 unquam contigit, omnibusque suffragiis senatus populusque Un-
 garicus principem et regem suum esse iussit; salve, spes unica
 Pannonice gentis; salvete, Corvini generis sacrosancte reliquie; fau- 123
 stum et felix tibi universeque Pannonie sit hoc regni tui auspici-
 um et Christiane fidei admodum salutare. Te tua properare iubet Un- 124
 garia capere regni habenas, iuste regere tuique imperii fines late
 tueri. Quantum tibi timuerit, quam affectate repetierit, ex his comi- 125
 titiis nunc intellige, quibus maluit te adolescentem optare regem,

quam consummatos consilio, experientia et elate viros iam sorti.
 Te ad regnandum natum esse intelligit et, quod sub clarissimo 126
 patre tuo experta est, id omne in te requirit speratque futurum.
 Corvino ductu et auspiciis gubernata imminetia cuncta pericula su- 127
 peravit, diu floruit et multa bella prosperrime gessit. Maximis re- 128
 pulsam principibus ipsa dedit, ut Corvinis quoque auspiciis regeretur.
 Te non modo alterum patrem, verum etiam in maiori potestate
 situm paternum omne nomen superaturum esse sperat. Sibi certum 129
 erat te non modo redimere, ubicunque fores, sed etiam, si id nega-
 tum esset, vi obstinate repetere, ubicunque alieno facinore occu-
 buisses, mortem armis ulcisci statuerat. Verum tot periculis cle- 130
 mentissimi regis Bohemie prudens animus occurrit, qui mira calli-
 ditate ex Alemanorum te manibus eripuit, ut te Ungaris conservaret.
 Quamvis hoc fuerit humanitatis et societatis officium, Ungaria ta- 131
 men perpetui loco beneficii id haberi iubet. Immortales nunc gra-
 tias agit et data referendi copia cumulate rependet. Ne igitur de 132
 ingratis benemerita esse videatur, id auri pondus dono dat et, cum
 res tulerit, maiora datura est, perpetuam Bohemis amicitiam defert
 et immortale Pogiebraciorum beneficium nunquam apud se inter-
 iturum esse pollicetur. Quodcunque Mathie, proceres, cum vestro 133
 rege convenit, id universa Ungaria ratum ac firmum esset iubet.
 Quin etiam, quod regem nostrum incolumem prestitistis et cum tam 134
 magnifico apparatu ac nobilissimo equitatu honestatum adduxistis,
 ne parum quidem huic beneficentie vestre nos debere profiteamur.
 Proinde Mathiam reddite et initum a Mathia cum inclyto rege ve- 135
 stro fedus utrique perpetuo conservemus.

Vix ista dixerat, cum non sine pecuniarum essedo fluvium mox 136
 traiecit Victorinu nque regis Bohemie filium in secretum accivit pac-
 tamque mercedem rite persolvit. Dum solutio ipsa transigitur, Ma- 137
 thias ab adversa ripa immortales patrie genti gratias agit, quod
 regno indignum et adhuc impotem supremo et divino quodam 138
 munere honestarit. Sat patrie se debiturum arbitrabatur, si publico
 dumtaxat nomine repeteretur. Ad hec polliceri, se nunquam vite sue 139
 parsurum nec labores assiduos et gravissima queque pericula recu-
 saturum, ne temere a patria tanta dignitate decoratus esse videatur;
 ictum cum rege Bohemie fedus recte sancteque omnino servaturum.
 Ungaros demum et Bohemos de se bene sperare iubet ingenue 139
 pollicitus se per universum vite tempus utrosque sine discrimine
 tractaturum atque nil aliud enixius curaturum, quam explere spes
 hominum, expectationi patrie satisfacere, a paterna virtute non de-
 generare et ingratitude apud utrosque crimen evitare. Vix hec 140
 potuerat effari pientissimus adolescens, cum lacrimarum profluvio
 victus obticuit. Bohemi, quicunque aderant, initam amicitiam et so-
 cietatem sancte servandam esse affirmarunt, vires et arma Ungaris
 ac regi offerunt, cum promptissimis semper auxiliis, quandocunque
 opus fuerit, se presto affuturus pollicentur. Transacta mox solutione 141
 Victorinus dux et Ioannes antistes utrunque exercitum datis post
 initum ab utroque rege fedus dextris mutuisque complexibus con-

firmare iubent. Regem utrique praereverenter salutant et certatim se 142
mutuo amplexantur; multe pre letitia lacrimae utrinque fuse. Rex a 143
Victorino dimissus ad sua castra traiecit Bohemisque proceribus, qui
Budam usque ipsum comitari contendebant, gratias egit, mox utri-
que uno eodemque tempore digrediuntur.

Ungari recepto rege longis itineribus Budam properant, ut, 144
antequam glacies dissolvatur, Danubium traiciant; quacunque iter 145
faciunt, ex pagis et oppidis gratulabunda in occursum omnis etas
effunditur, inaudita ubique letitia celebratur. Quin etiam anicule, 146
pueri, senes et rustica passim turba Mathiam circumfundunt, salu-
tant omnes regem, manus et pedes deosculantur, fausta et felicia
cuncta precantur, ubique spes Ungarie, deliciae orbis, assertor pa-
trie Pannonieque salus ingeminatur. Inter plaudentem festivamque 147
multitudinem Mathias tanta popularitate, clementia et mansuetudine
utebatur, uti mirum in modum populorum animos sibi conciliaret.
Gratiam, quam sibi paterna memoria promeruerat, affabilitate ac 148
precoci pietate sua usque adeo augere, ut in amorem observantiam-
que sui hominum pectora cuncta succenderet; hos fratres, patres 149
illos, hanc matrem, sororem istam appellare, se amplexandum de-
osculandumque omnibus ultro ac passim exhibere, magis aliene
quam proprie salutis congratulari, inter milites conductu decoro si-
mul ac lepida comitate versari, ad imminetia gravibus quandoque
verbis bella succendere, de comparanda demum laude semper verba
facere. Cum Strigonium paulo ante Kalendas Maias circiter sarco- 150
phaga festa pervenisset, glacies, quae dudum fatisce ceperat,
ne satis quidem tutum exercitui transitum pollicebatur; leti tandem
equites contempto periculo et labante sepe glacie maxima ex parte
traiecere; ceteri ad Pestum transiverunt. Quin et Danubius hilari 151
tati publice indulgere et gratificari videbatur, quandoquidem in tam
propere festinatione temerarioque transitu nemo periclitatus est;
Corvina id fortuna factum omnes esse fatebantur.

Postquam in sequenti die Bude appropinquant, omnes ponti- 152
fices optimatesque ac nobiles, qui convenerant, item pretor urbanus
cum singulis ordinibus magistratuum, preterea cuncta collegia sa-
cerdotum sollemni pompa deos et sacra ferentes obviam prodeunt
et sacros rhythmos concinunt. Occurrit etiam populus universus, 153
ut summo plausu ac eximiis acclamationibus novum et exoptatum
regem excipiant. Quin etiam et Iudeorum turba in occursum exivit 154
preferens veteris testamenti tabulas et inter primos salutato rege
maiorum privilegia sibi confirmari obtestatur et supplicat. Ad por- 155
tas urbis a civibus sub umbella rex excipitur et, antequam in ur-
bem admittatur, exoratus a pretore libertatem, leges, sanctiones,
decreta senatus ac ceteras immunitates ab antiquis regibus impe-
tratas se nunquam violaturum adiecto iuramento pollicetur; id ip- 156
sum, antequam in arcem admitteretur, universis regni optimatibus
pontificibusque promisit. Introductus in urbem recta in basilicam 157
dive genitricis ducitur. Cum ante pretorium iter faceret, supplican-
tibus noxiis, quos olim questor in vincla coniecerat, ut omnibus

fausta felixque foret presentia regis, patefacto carcere liberantur. Cum in templum venisset, Iesu Christo optimo maximo ac dive
 genitrici, sub cuius tutela Ungaria degit, gratias egit seque iura
 sacra inviolata servaturum affirmavit. Hinc in regiam ductus est et
 plausus togatorum pariter et sagatorum tantus per compita, vias et
 fora editus, ut cuncta publica letitia compleri viderentur. Cum in
 regia consedisset, ad componenda regni negotia animum advertit.
 In aditu mirifice omnium expectationi satisfecit. Laudabant vulgo
 cuncti mores adolescentis, quod dignitatem regiam preter etatem a
 principio tam probe servaret; etiam et illi, qui contra sentiebant,
 eius presentia concilitati sunt. Ioannes Varadiensis episcopus, Dio-
 nysius metropolita ceterique pontifices nunquam ab eius latere dis-
 cedebant. Quin etiam Michael eius avunculus, Sebastianus Ros-
 gonius, Ladislaus Canisa, Petrus Ciocoli ceterique paterni amici
 id ipsum faciebant veriti, ne vitio etatis aliquid committeret a sua
 dignitate alienum. Contra ipse a principio de gravissimis rebus ni-
 hil unquam inconsultis pontificibus et paternis amicis ac proceri-
 bus decernere voluit; sive referebat aliquid ad senatum seu ferret
 ad populum, qua gravitate ac eloquentia utebatur, admirabantur
 omnes. Cum rogati pontifices proceresque sententias dicerent, attente
 et perquam diligenter exaudiebat. Dissidentes inter se patres con-
 spicatus haud irreverenter quandoque increpabat, si quam ex in-
 vidia similitateque secessionem in senatu fieri sentiebat; contra vero
 quandoque patiebatur non invitus haud ignorans privatis sepe emu-
 lationibus et inimicitiiis crescere rempublicam. Quin etiam aliena
 dicta sic argute confutabat dictasque sententias improbabat, ut sue
 quenque sententie peniteret ac id ingenue fateretur. Quem prius ex
 paterna memoria diligebant, mox observare ac tacite revereri occe-
 pere; spem quoque initam non confirmavere solum, verum etiam
 auxere. Avunculus, qui gubernationis munereungebatur ac rerum
 omnium auctor haberi cupiebat, ab eo nonnunquam increpatus sen-
 tentiam mutare coactus est.

Nicolaus Uilacchus palatinus et Paulus ceterique adversarii
 spectato regis ingenio, quem preter etatem circumspectum esse cer-
 nebant, e magna spe deciderunt. Sperabant enim inconsulte adole-
 scentie gratia preceps in rege consilium, quotidianos errores, cre-
 bras in regendo iniurias, quibus non mediocris deinde penitentia
 Ungarorum animos incesceret et magna rerum mutatio sequeretur.
 Nicolaus, qui regnum pre nobilitate generis, opibus et auctoritate
 nimis anhelarat et in comitiis vi coactus Mathie cesserat, nunquam
 adolescentem talem futurum sibi persuadere poterat. Hunc supra
 etatem cuncta prudenter et honeste disponere nimis angebatur.
 Avunculum eius omnia gubernare, favere amicis et suos extollere
 perquam egre ferebat. Socii factionis eiusdem pari quoque livore
 affecti admodum cruciantur; dissimulandum tandem dolorem ali-
 quantisper censuerunt, donec aliquid occasionis daretur, qua nova
 moliri possent. Interim criminibus, dolis et insidiis Michaelum cir-
 cumveniendum esse decernunt. Regem frequentant, fidem charitatem-

que magnam simulant, prestant obsequia et data occasione pro virili sua Michaellem in invidiam regis adducere clam enituntur. Rex autem ab amicorum consiliis non recedit, ad bene regendi disciplinam animum intendit, veri principis artes sibi insitas recognoscit; iustus et assiduus in dicendo iure, in puniendo clemens, in miserabilibus pius, in gubernando prudens ac solers, in periculis gravibusque rebus magnanimus et audax, in agendo cautus et sagax, glorie plus equo cupidus et ad simulandum dissimulandumque nimis idoneus. Cum senioribus simplicitatem quandam sepe pre se ferre, callide, quecunque mens mala ferret, elicere, obliqua consilia intelligere et corda hominum cautissime perscrutari, difficulter alienis artibus falli posse videbatur.

Cum regni habenas accepisset, ad recuperandam sacram coronam, que in Frederici imperatoris manu erat, animum advertit, quando citra sacrosanctum diadema legitime regno potiri haudquam posse putabatur. E senatus consulto Ioannem episcopum Varadiensem ad imperatorem cum duobus optimatibus mittit, qui eam repeterent. Cum hi Viennam ad Cesarem venissent et apud eum mandata exposuissent, continuo sibi verba dari intellexere. Re infecta profecti Budam redierunt. Imperator enim, cum secum reputaret coronam in potestate sua esse, sine qua nemo rex legitimus dici poterat, et in citeriore multos principes Ungarie sibi favere, in spem regni maximam concidit, qua si forte animum abstinere potuisset, multo sibi Pannonieque melius profecto consulisset. Confirmabant quoque spem eius Nicolaus, Ladislaus et Paulus ac ceteri, qui in Mathie creatione adversari voluere; hi nanque clandestinis quotidie internunciis ad id imperatorem incendebant non tam, ut eum regem haberent multa pollicentem, quam ut illius viribus et auctoritate Mathiam regno eiicerent et ipsi deinde pro sua libidine imperarent. Sed Nicolaum seva regnandi cupido imprimis incusserat, quare factum est, ut nihil per legatos impetrare potuerit. Fredericus etiam adolescentem fluctuosissimo regno potitum facile contempsit; sperabat hunc nedum suis viribus, sed optimatum quoque factionibus id facile amissurum. Proinde factiones alebat, discordiarum semina spargebat in dies et infusa dissensione nutritisque factionibus in Pannoniis imperare studebat. Addebat animum humile ac obscurum Mathie genus, ut ipse reputabat ratus adolescentem peregrina gente natum e Valacho patre nunquam inter tot nobilissimos principes cognationibus, amicitiiis opibusque prestantes diu regnaturum. Nos autem, priusquam bellam ductu auspiciisque suis gesta gravesque in regno motus et seditiones attingamus, de ipsius origine copiose dicendum esse duximus.

Mathie regi, quemadmodum supra dictum est, Ioannes Corvinus pater fuit, Buti Valachi filius in paterno pago natus, quem nostra quoque tempestate Corvinum dicunt, imperante Sigismundo, a quo virtus eius et animi magnitudo primum cepit intelligi; mater vero Elisabetha Sylagia virago semper habita. Is, veluti sepius parentibus acceperat, cum adolevisset, se Romana gente natum af-

firmabat, referebat genus in Corvinos, qui inter priscas Romanorum familias numerantur. Generoso sanguine succensus Transylvanie- 194
que finitimus in provinciam venit, a principio in Ciacorum familia-
ritatem se insinuavit. Aducto mox animo ingressus Ungariam 195
Francisco Cenadio servire cepit, cui usque adeo charus fuit, uti
pro filio haberetur; sub hoc fausta tirocinii auspicia sortitus est.
Cliens deinde Demetrii Zagabriensis episcopi factus, cum ignavi 196
expers otii foret et Sigismundum imperatorem in Italiam profectu-
rum audierat, continuo secutus est, ut Romanos progenitores ac
rerum dominos inviseret. Militaris discipline gratia prima sub Phi- 197
lippo Mediolanensium duce stipendia fecit. Reversus in Ungariam
Turcorum bello se exercuit, ubi, antequam aliquod equestre munus
assequeretur, dum cum sociis Mysiam incursat, multum lucri fecit.
Vetus Calohierorum, ut aiunt, cenobium populatus compertis ibi 198
gemmis et lapillis ample ditatur. Cum Sigismundum Germaniam 199
revisurum audiret, repente secutus est, ut regiam frequentaret et
Corvinam virtutem iam maturam in lucem ederet. In spectaculis, 200
saltationibus et conviviis pretiosis et gemmatis usque adeo vestibus
utebatur, ut multis regulis ex habitus elegantia haud citra invidiam
preferretur. Quem corporis forma et venustas oris nimis honestabat; 201
conspicius incedens cum nobilissimis matronis saltare iussus est.
Id egre Sigismundum tulisse ferunt ac sepe dixisse Ioannem Cor- 202
vinum ad spes magnas non esse provocandum, quando, veluti ab
ambitiosa eius iuventa manticinabatur, ne toto quidem orbe is expleri
posset. Post Sigismundi obitum prefecturas provinciarum cum im- 203
perio ac supremam nactus in gubernando regno potestatem tanta
modestia et tam grato fuisse animo dicitur, ut Francisco se Ce-
nadio neque in via neque in mensa unquam pretulerit, stando et
sedendo preter dignitatem veneraretur et illius uxorem pientissime
loco parentis semper habuerit. Ioannes igitur genus in Corvinos 204
retulit, veluti gentilicia insignia referebant, et Mathias Romana gente
oriundus ingentem hinc animi magnitudinem, uti exitus ostendit,
plane concepit.

Verum de Corvine familie vetustate et quo modo in Dacos 205
et Getas sese propagarit, est rite referendum. Corvini primum a
Valeriis Volusiis, Valerii a Sabinis ante urbem conditam duxere
genus, Sabini a Lacedemoniis promanarunt. Cum ex Achivis in 206
Italiam olim illi coloniam deduxissent, Sabinos Lacedemonum co-
loniam fuisse Plutarchus affirmat. Hi, quibus Heraclide prefuere, 207
ab Herculea gente illustrati et a Lacedemone Iovis filio, quem ex
Taygeta tulit, dicti sunt. Ex quo fit, ut Corvini non solum ante 208
urbem conditam fuerint, sed in lovem pre nimia vetustate genus
referre queant. A principio nanque Italiam Pelasgi, Aborigines, Sabi- 209
ni a nimia pietate nominati coluere; deinde multo post tempore
Romulus urbe condita Sabinorum virgines rapuit, confecta pace in
urbem soceros admisit imprimisque Tatium eorum regem, uti
Dionysius auctor est. Ex illustribus Sabinorum familiis tres cum 210
Tatio Rome communicatis honoribus permansere, quibus multis

post seculis fecunda posteritas rite perfuncta est. Hi fuere Valerius, 211
 Volusus et Talus, qui tyrannus cognominatus est, item Mettius
 Curtius, qui armatus lacum nando transmisit. Cum his quoque so- 212
 cii, cognati, gentiles et clientes numero haud pauciores centum sane
 fuere. Aucta ex hac affinitate urbe Roma Tulli Hostilii et Mettii 213
 tempore Marcus Valerius floruit; hic primus fecialis fuit, qui in
 percutiendo federe in certamine trigeminorum patrem patratum Spu-
 rium fecit. Mox Publius Valerius claruit, quando hoc adiutore Bru- 214
 tus ex urbe reges exegit et, cum se Collatinus consulatu abdicas-
 set, collega hic Bruti centuriatis comitiis creatus est. Quin etiam 215
 Valeriis Horatiisque ducibus Romanos reges pulsos aiunt. Item
 Publius Valerius cum Tito Lucretio iterum consul creatus et eo
 quidem tempore, quo Tarquinii ad Porsenam confugere. Is Publi- 216
 cola cognominatus, quia in suspicionem coniectus leges tulit, que
 non modo consulem suspicione liberarent, verum etiam popularem
 efficerent. Tertio cum P. Lucretio consulatum gessit. M. autem Va- 217
 lerius cum P. Postumio consul designatus, quia cum Sabinis bene
 pugnaverant, cum collega triumphavit. Ad hec Lucium Valerium con- 218
 sulem de provocatione ad populum primum tulisse legimus et Mar-
 cum Valerium clarum fuisse dictatorem. Item Lucius Valerius cum 219
 Spurio Cassio et P. Valerius cum C. Nautio et idem cum Tito
 Emilio consulatum gessit. M. Valerius, T. Virginii consules creati; 220
 Publicola interrex factus tertio die, quo interregnum iniverat, L.
 Lucretium Tricipitinum et Titum Veturium consules creavit. Ad
 plebem, que a nobilitate secesserat, revocandam L. Valerius et Ho-
 ratius missi sunt. Et re deinde composita Valerius Potitius cum M. 221
 Emilio consul fuit; magnos ludos, quos in Veienti bello M. Furius
 Camillus dictator voverat, edidit. Bellum in Algidio cum Equis ges- 222
 sit, quare Valerio, qui in cedendis hostibus perseverantior fuerat,
 triumphus decretus est. Collega urbem ovans ingressus Valerium 223
 P. Valerii filium tribunum militum cum consulari potestate Camillus
 iterum interrex creavit. Item L. Valerius Potitius interrex designatus 224
 L. Valerium tribunum militum cum potestate consulari tertio creasse
 dicitur. In bello Gallico M. Valerius Caio Sulpicio dictatori adiec- 225
 tus est. Qui quidem dictator et Valerii sapientia et Tullii ac mi-
 litum hortatu Gallos superavit et de Gallis post Camillum equis
 triumphavit. Nondum Corvinum nomen ex hac patricia gente pro- 226
 fluxerat, ecce tumultus iterum Gallicus oboritur. Huic bello Furium
 Camillum Camilli prioris filium dictatorem creant, quocum M. Va-
 lerius tribunus militum proficiscitur. Cum utrinque castra consti- 227
 tissent, ecce Gallus armis ac mira corporis magnitudine insignis
 Romanum militem ad singulare certamen provocat. Marcus Vale- 228
 rius adolescens facta sibi a dictatore certandi potestate forti animo
 in hostem egreditur, cuncta rite numina invocat, ut pro patria di-
 gnitate pugnantem faveant. Mox cum insano hoste congreditur; manum 229
 conferenti corvus in galea repente desidit, os oculosque Galli rostro
 ac unguibus appetit et usque adeo perterret hostem, quousque ab
 adolescente fortiter obtruncatur ac parta demum victoria corvus in

celum elatus petiit orientem. Consul advocata contione M. Vale- 230
 rium tribunum decem bobus aureaque corona donavit. Et hic de-
 inde Corvinus a preclaro facinore cum universa posteritate cogno-
 minatus est. Natus annos tris ac triginta cum M. Popilio Lenate, 231
 atque iterum cum Petilio consulatum gessit. Si quis fortasse tale 232
 augurium admiretur, si ex auspiciis aliorum coniecturam ducat,
 corvos in tutela principum esse sentiet. Alexandro nanque corvi 233
 ad Ammonis templum proficiscenti apparuere confusisque ductori-
 bus diei ac noctis iter ostenderunt. Item, cum Babyloni appropin- 234
 quaret Alexander, corvi repente colluctantes aspecti sunt, ex quibus
 ante ipsum nonnulli delapsi, ut iter impedirent ac regem hoc au-
 gurio a morte revocarent. Corvi salutatione delectatus est Augustus. 235
 Sub specie corvi Aristeeas, si quid Herodoto credimus, plane lo-
 cutus est. Et corvo, quem proxime sutrine manceps in foro exani- 236
 maverat, qui Romanos rerum dominos cum Tiberio Drusoque Ger-
 manico salutabat, exacta vindicta honorificum a Romanis perso-
 lutum est funus. Corvum igitur iure Mathias rex inter cetera sue 237
 domus insignia retinuit, quando sue gentis exemplo auspicatissimo
 huiusce avis augurio in magnis sepe periculis se usum affirmabat.

Deinde, ut hanc fauste domus fecunditatem prosequamur, ex 238
 qua plures consules, dictatores, imperatores ac reges, quam ex equo
 Troiano principes promanarunt. Cum lapidibus pluisset, P. Valerius 239
 Publicola dictator dictus; item paulo post ambo patricii consules
 ex interregno creati, M. Valerius Corvinus tertio et Aulus Corne-
 lius Cossus, quorum consulatu belli Samnitici origo fuit, qui qui-
 dem quo animi vigore rem gesserint, ex Livio intelligi potest. Item 240
 eo anno, quo Alexander Epirotarum rex venit in Italiam, Marcus
 Valerius Corvinus et M. Fabius interreges creati, qui Titum Man-
 lium Torquatum et Publium Decium Murem consules pronun-
 ciarunt. Preterea M. Valerius Corvinus quarto consul cum M. Attilio 241
 Regulo creatus. Cales Ausonum urbem expugnavit impositoque
 presidio reductis legionibus triumphavit. Factus quoque interrex 242
 cum Fabio Maximo P. Philonem et P. Cursorem consules pronun-
 ciavit. Cum Rome sepe contentio oriretur, si Alexander domita Asia 243
 in Italiam arma vertisset, quisnam e dictatorio et consulari ordine
 foret, quem ducem cum Alexandro conferrent, primus omnium M.
 Valerius Corvinus succurrebat. Is etiam in tumultu Etruscorum cum 244
 P. Decio consul creatus preclare se gessit et rebellante deinde Etru-
 ria dictator creatus est, Marcumque Emiliu Paulum magistrum
 sibi equitum optavit. Adversus Pyrrhum Valerius Levinus consul 245
 proficiscitur. Cum C. Sempronio Valerius Maximus censor fuit. Item 246
 Valerius pretor in Macedoniam missus contra Philippum. Nonnulli
 preterea ex ea familia per totum bellum Punicum claruere. Post- 247
 quam ad Syllana tempora perventum est, L. Valerius Flaccus prin-
 ceptis senatus sententiam dixit, ex qua senatus consultum factum
 est, ut legati ad Syllam de pace mitterentur. Huic Valerius suc- 248
 cessit, qui in Sardinia contra Marcum Lepidum arma tulit et in
 bello Mithridatico in Asia Pontoque legatus L. Luculli fuit. Vale- 249

rius Triarius huius filius repetundarum M. Scaurum M. Scauri filium pridie Nonas Quintiles apud Catonem querentibus de eo Sardis accusavit. Ne pretermittendum quidem ducimus Publium Valerium nepotem, qui cum Marco Antonio et Appio Maiore contra Milonem dixit defendente Cicerone; item Valerium Catullum, qui in Cesarem versiculos edidit contumeliosos, et Valerium Nepotem, cui dividendis agris preposito a Cesare Volaterranos elegantem epistola Cicero commendavit. Postquam vero Cesar potitus est rerum, M. Messala Corvinus in republica floruit, qui post mortem Cesaris a Bruto et Cassio victus communi consilio condemnatus est.

Verum enimvero, ut, quemadmodum in Pannoniam et Daciam Corvinum olim nomen penetrarit, non ignoretur, ex ordine referemus. Quis enim Corvinum Messalam Romane eloquentie parentem, poetarum quoque non mediocre presidium silentio preterierit, qui Tibullum mirifice dilexit, quem Tiberius imperator adolescens senem tantopere observavit et in oratione Latina imitari studuit? Hic primus Alpinos Pannoniosque populos superavit, primos quoque Dalmatie montes aditusque inaccessibiles patefecit, primus Corvinum nomen ultra Danubium distulit, primus denique prefectus urbis ab Augusto factus sexto die pre nimia mansuetudine animique modestia se magistratu abdicavit incivilem potestatem illam esse testatus. Valerius igitur iste Messala Corvinus Augusti auspiciis Pannonios vicit, quin etiam Valeriam provinciam, que Danubium Dravumque interiacet, a Valerio Messala Corvino cognominatam esse arbitror. Item regionem, que inter Dalmatiam et Pannoniam sita est, a Messala Corvino Corvatiam adhuc non immerito nominant. Preterea prope Teutoburgium Corvacum oppidum fuisse legimus a Corvinis edificatum. Imperante Iulio et Octavio per Alpes Iulias iter patefactum et victis Alpinis Noricorum provincie accessere. Dardanos et Mysios Europe Curius proconsul subegit. Tiberius Cesar Reticum, Vindelicum, deinde Pannonicum Germanicumque bellum perfecit in dicionemque redegit populi Romani, quicquid est inter Italiam, Noricum, Thraciam, Macedoniam, Danubium ac sinum maris Adriaci, de quibus cum triumphasset, Pannonicus cognominatus est. Batonem Pannonicum regem multis premiis donatum, quem sub triumpho duxerat, Ravennam transtulit gratiasque retulit, quod se locorum angustia obclusum evadere concesserit. Imperante Claudio ad res novas Gallus Asinius et Statilius Corvinus conspirarunt Pollionis et Messale oratorum nepotes.

Tante insuper dignitatis splendorisque Corvina domus Rome semper est habita, ut cum imperatoribus sepe Romanis affinitatem sane contraxerit. Claudius imperator Valeriam Messalinam consobrini sui filiam duxit uxorem. Nero huic Statilium Messalinam Corvino sanguine natam Tauri bis consulis ac triumphalis abneptem sibi desponsavit. Domitianus autem, qui de Dacis et Germanis, Traianus, qui de Dacis et Scythis ac victo rege Deceballo Daciam in provinciam redegit, multas in eam colonias deduxit, Iberos, Sauromatas, Asreneos, Bosporanos et Colchos domuit. Item Adrianus,

qui in Sarmatica expeditione, et Antoninus philosophus contra Germanos, Marcomannos, Quados, Sarmatas et Dacos bellum parans optima hi omnes Corvine domus opera in his expeditionibus usi sunt. Testantur id innumera, que in Pannoniis ac Daciis epigrammata reperiuntur, imprimisque illud Valerie Cocceie, cum Valerii et Corvini, ut supra memoravimus, congenites fuerint. Epigramma tale est: Cocceie Valerie P. Tenacius Gemellinus aug. col. Apul. ex testamento P. Tenacii Vindicis J. leg. P. C. L. D. D. D. Item Valerius Heliodorus, ut in sepulcro quodam in Bude suburbanis legimus, magne tunc auctoritatis in Pannoniis est habitus. Horum nanque, quos diximus, imperatorum tempore Egnatius leg. aug. pro pr. . . ., Piso legatus leg. Melio et Maximo cons. Item P. Marcius P. f. Sextianus Epheso. Preterea Aurelius Laurentius Marcie Candide filius, Septimius Longinus et Sabucius Modestus nonnulla preclare gesserunt. Insuper Lucius Annius Fabianus duumvir capitalium, Valens et Pcurius Saturninus in Dacia claruere. Post hec Modesto et Probo consulibus in Pannoniis Flavius Elianus, Elius Optatus, Macer Sabinianus, Iulius Secundanus, Iulius Emeritus, Cassius Fuscinus, Iulius Probinus, Elius Urbanus, Valerius Fesius, Iulius Alexander, Flavius Emeritus, Valerius Clementinus, Iulius Priscianus, Verus Verissimus, Iulius Ingenuus, Iulius Celerinus, Iunius Adiutor, Aurelius Lupus, Flavius Celsinus cum Aurelio Pertinace frumentario in legionibus prima et secunda adiutricibus piis fidelibus Severinis, ut in epigrammate schole speculatorum legimus, ne mediocri quidem virtute in Ungaria claruere. Ex his colligi potest nunquam Valerianum Corvinorum sanguinem apud Pannonos defecisse. Imperante Severo Valerius Catulinus et Valerianus e patricio uterque genere floruerunt, quorum virtus cum imperatori formidolosa videretur, cum multis quoque patriciis cesi sunt. Verum imperante Alexandro Mamee filio Valerius Cordius imperatoris preceptor et moderator erat; quin etiam eadem tempestate alius Messala Corvinus vehementissimus orator in pretio fuit summa fortitudine ac disciplina bellica peditus; quare Alexandri ad matrem adhuc extat epistola, qua eam consulit, an generum malit Maximum Maximini filium, an Marcum Corvinum oraorem summum et virum fortissimum, si rebus bellicis applicetur. Sed Maximinus de vico Thracie Alexandro successit. Ex hoc etiam vetustissimo genere Valerianus duxit originem princeps senatus, deinde imperator, pater Valeriani Iunioris et Galieni a Sapore Persarum rege captus, fortunam virutis sue comitem nequaquam sortitus. Tanta hunc probitate historici fuisse ferunt, ut, cum a Deciis consulibus ad senatum de censore eligendo referretur, omnes interrupto dicende sententie modo dicerent: Valeriani vita censura est; ille de senatu censeat, qui omni crimine caret; ille de vita nostra sententiam ferat, cui nihil obici potest. Valerianus a prima pueritia censor fuit, prudens senator et modestus, amicus bonorum, tyrannorum inimicus, hostis vitiorum, patricius genere, nobilis sanguine, emendatus vita, doctrina clarus, moribus singularis, exemplar anti-

quitatis. Adde, quod Aurelianum Syrmii natum et Aurelium Vale- 281
rium Probum e Syrmienti urbe oriundum, qui Almeam Aureumque
montem apud Syrmium militari manu vitibus consitum provinci-
alibus colendum dedit, ex hac plerique gente originem duxisse pu-
tant. Quin et Valeriam Diocletiani filiam e Dalmatia oriundi Galerio 282
imperatoris desponsatam a Valeriis quoque profluxisse credunt, quam
cum Dalmate Valachiam propria lingua dicant, hinc Valerium, ut
aliqui putant, provinciam suam Valachiam appellasse prodiderunt;
quanquam varie barbarorum eruptiones Daciam populi Romani 283
provinciam et Getarum regionem una cum Pannoniis inundassent,
colonias tamen legionesque Romanas, que recenter excreverant, non
potuisse interire. Inter barbaros obrute Romanam tandem linguam 284
redolere videntur et, ne omnino eam deserant, ita reluctantur, ut
non tantum pro vite, quantum has a profana incolumitate certasse vi-
deantur. Quis enim, assiduas Sarmatarum inundationes et Gotho- 285
rum, item Unnorum, Vandalorum et Gepidarum eruptiones, Ger-
manorum excursus et Longobardorum si bene supputarit, non ve-
hementer admiretur servata adhuc inter Dacos et Gelas Romane
lingue vestigia, quos nunc Valachos ab optima sagittandi disciplina
dicimus?

Hic igitur per tot deinde tempora sanguis Corvinus sane de- 286
lituit, in Corvino tandem pago repullulavit. Ne id quidem sine ma-
gno divum numine factum est, ut, veluti Corvinis auspiciis per tot 287
annos populus Romanus a barbaris, ita nunc iisdem ducibus Chri-
stiana respublica provincias has a profana servitute liberaret. In 288
hoc itaque vico Ioannes Mathie pater natus est, cuius virtus ac glo-
ria, quanta fuerit, ex his, que supra scripsimus, facile intelligi pot-
est. Mathias eius filius in Transylvania ad Colosvarum natus et 289
ad tirocinii usque tempus etiam immaturi educatus est.

Hec fortasse remotius, quam res ipsa postulare videbatur, re- 290
petiisse existimamur, scriptoris ambitum plerique damnabunt, ve-
rum ne ab re quidem id fecimus, quando Mathias antiqui sui ge-
neris haud inscius nil molestius ferre videbatur, quam si quis ex
invidis obscuritatem sibi gentis obiecisset aut barbara nobilitate
tumens citra proprie virtutis merita se preferre studeret. Non igno- 291
rabat adversarios ignobilitatem sui generis improbasse; vulgo quo-
que dicere Valacha ipsum gente oriundum; nonnullos hybridam
appellasse, quem dissimilis lingue parentes ediderint; id imprimis 292
citerioris Ungarie procures dicere Valachorum regulum non esse
ferendum; Fredericum quoque imperatorem iniquissime pati opu-
lentissimum usque adeo regnum ab adolescente et peregrino pene
rege possideri et, ne coronam redderet, ab infestis nonnullis op-
timatibus quotidie admoneri. Quin etiam Alemanni suapte natura 293
Ungaris infensi, ne Corvino sanguine Mathias ac pater, quemad-
modum gentilicia Corvi insignia testabantur, natus esse videretur,
auctore Celie olim comite fabulam haudquaquam insulam commenti
sunt. Sigismundum aiunt in Transylvanis agentem cum ingenua 294
venustissimaque Valachi cuiusdam nobilis puella concubuisse, hanc

tertio a se mense repetitam gravidam deprehendisse, donasse magnifice ac symboli loco anulum reliquisset, mandasse, ut, quicquid pareret, diligenter aleret educaretque educatumque ad se cum symbolo mitteret; hanc deinde ample donatam Valacho haudquaquam ignobili mox detecto facinore nupsisse, qui ob dotis amplitudinem et ingenui stupri gloriam oblatam a puella condicionem minime recusavit; scitum et elegantem hinc puerum in tempore fuisse editum, quem mater Ioannem appellavit; cum infans in matris gremio iaceret, advolasse corvum et anulum symboli loco datum abstulisse; parentem ingenti dolore correptam virum subito exorasse, ut corvum insectaretur et anulum recuperaret, ne pueri spes magna inauspicata avis rapina perderetur; virum tandem confosso sagitta corvo anulum continuo recepisse; Ioannem eximie deinde pulchritudinis adolescentem materno iussu ad Sigismundum venisse et ostendisse anulum; recognito regem anulo prediis ac villis eum ample donasse. Quod, si vera hec fabula fuisset, quis ambigat Sigismundum profusissime prodigalitatis imperatorem non solum agro, sed regno, cum virili prole careret, hunc esse donaturum? Vestatis cognitionem, qui talia confabulantur, livor ademit, quando adolescentis imperium facile tolerare non poterant. Nesciebant avita adhuc insignia corvum retinere, ne vetustissimi generis et Romane nobilitatis indicia deforent; non ficta, non usurpata, non nuper excogitata hec insignia fuere. Multa hec eadem imperatorum Romanorum nomismata referunt. In Budensi agro ex ere et argento multa reperiuntur, que ex altera imperatoris Constantini caput ac nomen, ex altera parte virum cum conservatoris inscriptione nudum referunt, qui frameam dextra tenet, leva vero hasta nititur; corvus est ante pedes anulum rostro gerens, qui sicco ramo desedit stantemque virum non secus ac dominum respicit; quare multi Constantinum imperatorem inter Corvinos non immerito retulere. In vetustis quoque lapillis geminas Corvinorum imagines gravi armatura munitas esse vidimus ac consimilem pro pedibus adstare corvum. Tot igitur Corvine domus monumenta in Ungaria reperta sepius admirati sumus, quin et Bornamyssa, qui urbano questori a rationibus serviebat, nomismata multa nobis ostendit, que corvum cum anulo respicientem referebant et in Pannoniis ac Dacia reperta fuisse affirmabat. Hec hactenus de Mathie regis origine dicta sint. Nunc regno politus adolescens a principio que bella gesserit, cum nunquam otii compos fuerit, in proximum librum transferamus.

LIBER X.

Ab initio regni tria Mathie regi gravissima bella fortuna proposuit, ut non secus ac Hercules ad maximos labores natus esse videretur, que quidem non modo adolescentem, sed alterum Hannibalem Alexandrumve postulassent; alterum cum Romano, cum Turcico alterum imperatore intercedebat, tertium cum Bohemis, qui

initis inter se societatibus, quas fratrias appellabant, duce Giscra universam ulterioris Ungarie plagam, veluti supra diximus, latrocinii et populationibus assiduis sic infestam plane reddiderant, ut ne domi quidem, nedum foris quisquam tutus esse posset; quin et suburbana Pesti quotidie incursabant diripiebantque; fumum Bohemicaque presidia a Nova Buda prospectare licebat. Nam, postquam Elisabetha regina Bohemos cum Giscra et Telepho in Ungariam introduxerat, eam usque adeo latrociniiis, cedibus et incendiis fecerat obnoxiam, ut nulla orbis ora ista miserior dici posset.

Cum duobus igitur terrarum imperatoribus bellum immineret, quod quam arduum ac formidolosum foret, pro se quisque facile animo metiri poterat. Ex his alterum Turci ambitus perpetui quidem hostis et late imperandi cupiditas redintegrabat, quippe qui expugnato Pannone se ceteras Christiane reipublice provincias facile domitum esse confidebat. Ne cladis quidem immense gravitatem, quam ad Albam olim Grecam a Ioanne Corvino acceperat, oblivioni tradiderat, immo, quamvis nuncium de Mathie regis declaratione tristis accepisset, ne Corvinis iterum auspiciis ad internecionem cederetur, instaurabat tamen audaciam adolescentis huiusce inexperientia et rerum inscitia, cum per etatem adhuc reformidari non deberet. Alterum Frederici imperatoris ambitio ac Nicolai Uilacchi factio fecerat, qui, cum ad regnum aspirare nequiverit, Cesaris quam Corvini adolescentis imperium subire malebat. Hunc Grophnich, Pauchircher, Hilderbon, Paulus Pamphi, Ladislaus Palosius ac nonnulli alii citerioris Ungarie principes sequebantur. Item comes Sigismundus, cui de sancto Georgio cognomen erat, nobilissimo genere natus, opibus, agris, villis, oppidis, clientelis cognationibusque precellens, cum inter Ungaros et Australes hic regulus dominatum haberet, Alemanorum factionibus adhesit. Hi Cesari suadebant, ne coronam redderet, pro se asservaret, eiceret e regno puerum ac late demum in Ungaria imperaret. Promittuntur auxilia multa, commeatus, arma, opes, quibus excitatus Frederici animus ad deturbandum regno Mathiam confestim incenditur. Preter tria hec formidolosissima bella, que imminebant, exhaustum accedebat erarium, intestine discordie, factiones principum, varia Ungarorum studia et nutantes animi, que quidem omnia non modo tenellum regis animum, sed fortissimum profecto quenque virum consternassent. Quin et multi inter Mathiam et avunculum gravia discordiarum semina interserebant, ut variis adolescentis animus erroribus implicitus in diversa preceps ferretur ac demum ultro regno cedere cogeretur.

Rex igitur tot periculis difficultatibusque obsitus haudquaquam animo consternatur, sed hec cum avunculo Michaeli communicat, qui gubernatoris munus recte gerebat; amicos paternos consulit, imprimis Ioannem Varadiensem episcopum, Ladislaum Canisam, Sebastianum Rosgonium, Emericum questorem et Pancratium. De his tandem periculis gravissimisque rebus ad senatum retulit, quo inconsulto nil agere decreverat. Senatus censuit, cum triplex

bellum immineret ac nullum declinari posset, ut très uno tempor¹⁷
imperatores crearentur ac suam quisque provinciam sortiretur, qui
rem foris curent. Hi designantur Magnus Simon, Sebastianus Ros-
gonius Michaelque Sillagius; Simon in Fredericum Cesarem, qui
sacram coronam a legatis repetitam abnegarat, Sebastianus in Bo-
hemos, Michael in Turcos expeditionem rite sortitur. Creatis duci-¹⁸
bus delectus habetur. Ungari tot periculis circumventi, ne impune
ab hostibus obrui viderentur, certatim dedere nomina; legionibus
supplementa decernuntur. Et, cum exhaustum foret erarium, opti-¹⁹
mates et pontifices pro virili quisque sua turmas equitum et co-
hortes sine publica stipe mittere coacti sunt.

Vix hec, que diximus, referente rege senatus plane decreverat,²⁰
cum rumor effunditur Nicolaum Uilachum, Pauchircherem, Hel-
derbonem, Sigismundum ceterosque Alemanice factionis sectatores
a rege ad Fredericum imperatorem una fere cum tota citeriore Un-
garia defecisse. In uteriore Bohemi quotidie grassabantur et cedi-²¹
bus ac latrociniiis ad Pestum usque reddiderant infestam. Turcorum
incursiones reformidabantur in dies. Primum ex Austria bellum eru-²²
pit. Cesar enim in spem potiunde Pannonie tractus suum prefectum
cum quinque milibus hominum, veluti sibi cum Nicolao ceterisque
suarum partium sectatoribus convenerat, superiorem Pannoniam in-
vadere iubet. Sabarianum is agrum ex mandato imprimis adoritur,²³
vicos diripit, multa per deditionem oppida cepit, parere Cesari re-
cusantes populatur, multos captivos trahit, plerosque obstinatius
agentes cedibus, incendiis rapinisque multat. In conventum tan-²⁴
dem, quem Castri Ferrei comitatum appellant, progreditur, ut sociis
pariter castra coniungat. Ex inferiore Pannonia ex composito Nico-²⁵
laus cum tribus milibus equitum occurrit, ex quibus mille cata-
phracti, expediti ceteri fuere; item quattuor peditum cohortes addu-
xit. Cum copiis quisque suis alii coniurati extemplo convenerant.

Mathias autem hoc tumultu haudquaquam consternatus Ma-²⁶
gnum Simonem ab urbe cum exercitu in hostes properare iubet.
Ex belli magnitudine animum non deiecit, sed exauget ralus se ad-²⁷
versus Romanum imperatorem tuto pugnare posse, quandoquidem,
si superarit, magna sibi gloria, si succubuerit, nulla adolescenti tur-
pitudine futura est. Quare tot bellis circumventus nequaquam ani-²⁸
mum remittit, immo maiorem ex amplissima materia bellorum spem
immortalitatis concipit. Addebant animum optimi proceres et amici
paterno bello exercitati, peritissimi discipline bellice et domi foris-²⁹
que prudentes et magnanimi. Simon adversus hostes castra movet,³⁰
quacunque per eorum agros et oppida, qui defecerant, iter facit,
passim cuncta diripit ac vastat. In reos perfidie sevit, multos vi-³¹
cos incendit; ad Cermen tandem oppidum pervenit, quod in con-
ventu Castri Ferrei situm est, ubi hostes castra metatos fuisse au-
diverat. Forti mox animo e conspectu castra posuit et e prospectu³²
inimicorum vires emens in loluit, quod tam cito properasset; se
numero ac viribus illis inferiorem esse sensit et prepropere festi-³³
nationis repente perteso, quid potius ageret, haud facile succurrebat.

Pugnam sine feda fuga declinare non licebat et capessere sine clade 34 non poterat; neque illud etiam latebat audacibus sepiissime favere fortunam. Spectatum sibi militum robur, ne pugnam detrectaret, 35 hortabatur; demum in certamen descendere quam terga vertere maluit. Cum hostem iam exercitum in aciem educere prospexisset, 36 ipse quoque aciem instruit et collatis utrinque signis pugna conseritur. Nicolaus dextrum, sinistrum Sigismundus cornu tenuit, in 37 medio Alemanorum acies constituta certabat. Magno utrinque impetu concurrere. Nicolaum rei bellice peritissimum fortissimumque 38 ducem maxima pugnandi libido ac furor incesserat veritum, si regio exercitui cesserit, multa se mala mansurum, si vicerit, adhuc pro rege dominaturum. Ne minor quidem metus Cesareos invaserat, 39 qui perpetuam Cesaree maiestati notam inustum iri reputabant, si qua fati iniquitate succubuissent; magnitudo virium animos augebat. Contra Simon fortune tantum fidere, Ungaros et presertim 40 veteranos in acie hortari, ut strenue dimicarent, ne qua clarum nomen turpitudine inficerent; trepidos ac fugientes revocare in ordinem, succurrere laborantibus, confirmare nutantes, nullum boni militis ac ducis officium pretermittere; at illi nihilo segnius cuncta 41 agere; in sinistro cornu a Nicolao regii primum inclinati. Quod 42 ubi Alemanni conspexere, cum pretorianis cohortibus et cataphractorum equitatu tantum in medio impetum fecere, ut Simonis aciem retroflecterent, que militum defectu nullis subsidiis obfirmari poterat. Cum hactenus in prelio multi utrinque cecidissent, Simon 43 desperatis rebus, ut fuga saluti consuleret, mox terga verti omnesque dato signo secum fugam rapere iubet; a tergo munitissimum relinquit equitatum, qui persequentium impetum remorarentur. Si 44 gismundus ac Nicolaus continuo receptui canere iubent, ne Alemanos in patrium sanguinem sevire paterentur, quando victorie non crudelitatis gratia dimicabant; nonnullos spectatis quorundam Ungarorum cadaveribus penitentia simul et dolor incesserat, lacrimas emisere plerique et multi inter certandum, cum Ungaros ab Alemanis trucidari conspicerent, pertesi discordiarum civilium remissius 45 dimicare ceperant. Simon fusus fugatusque ad Mathiam rediit. Cesarei insolenti victoria elati in Austriam solutis castris rediere.

Cum regii milites primo bello Simonis ductu et auspiciis parum 47 prospere pugnassent, tanta verecundia et dolore correpti sunt, ut se a rege decimari postularent. Hos ille vultu haudquaquam tristi, 48 sed hilari iucundoque excepit talibus consulatus optima future victorie hec auspicia esse; felicitis esse principis fortunam a principio iniquam sortiri; eam inconstantem esse ac variam; si principia 49 fausta tulerit, finem deinde amarissimum prebituram; si ab initio infesta fuerit, felicem exitum ob inconstantiam procul dubio allaturam; Alexandrum in perpetuo victoriarum successu deos semper 50 orasse, ut adversi aliquid interiicerent, ne exacto tenore felicitatis imminenti miseriarum mole premi cogeretur; Polycratem a principio diu felicissimum, exitum tandem miserrimum habuisse. Proinde 51 orare omnes bono esse animo, nihil e pristina fortitudine et audacia

ex hac fuga remittere, quando numero ac viribus ipsi hostibus fuerant inferiores; id demum in posterum enitendum, ut clara hanc notam victoria abolere studeant.

Rex igitur haudquaquam animo consternatus auxilium ab arte querit, conspiracy hanc intelligit dissolvi oportere, funem, ut aiunt, ex compluribus funiculis contortum, nisi dissolvatur, non facile dirumpi posse. Ad potiores conspiracy auctores ac im- primis ad Sigismundum et Nicolaum oratores mittit, qui utrunque ab inceptis avocent suadeantque rempublicam intestina dissensione diu labefactatam non ultra vexandam, e superioribus malis futura coniciant; honestius congenitili ac legitimo regi, quam peregrino factiosoque parendum; item domi amplissima queque munera, latiores dominatus et commune cum Mathia imperium polliceantur; se regalem preter titulum a republica traditum nil sibi reservaturum; demum admoneant, ut in posterum perfidie parricidique notam et universe Ungarie invidiam evitent. Assiduis huiuscemodi legationibus sollicitati tandem ambo vincuntur ad regiamque fidem redeunt; superiore nanque bello experti, quam calamitose reipublice intestine discordie forent, quamvis novi regis et adolescentis imperium egre ferrent, tamen id potius cum utilitate ac dignitatis accessione tolerandum, quam Ungariam in Cesaris servitutem asserendam esse censuere; quibus deinde, cum vellent eam redimere, haudquaquam foret integrum. Ad condiciones deinde pacis perventum est; Nicolaum Mathie competitorem genere opibusque polentem, ut a rege deficeret, ambitio impulit; Sigismundum Austrie vicinitas, qua a Cesarea voluntate non sine periculo dissentire posse videbatur. Sed, cum multo plus periculi ab Ungaris quam Australibus immineret, redactus in angustias Ungaricam tandem salutem tueri, quam Cesaream ambitionem fovere maluit. Mathias ab ineunte elate callidum versutumque ingenium sortitus utriusque habendam rationem censuit. Nicolai ambitum promissa Bossoniensis regni corona explevit, Sigismundum prefectura superioris Pannonie sibi conciliavit, Ioanni vero fratri provinciam Transylvanie cum imperio promisit. Ablatis duobus ex imperatoria factione principibus, qui viribus, consilio et auctoritate prepollebant, ne parum quidem dein imperatoris partes enervate sunt. In eum statim exercitus reparatur, ne regnum, cuius nullum illi ius erat, impune invasisse videretur.

Contra Cesar, qui e superiore victoria iam animum adauxerat, quamvis horum resipiscentiam inique toleraret, fortunam tamen suis ceptis a principio aridentem prosequitur. Novas in tempore copias instaurat, cogit auxilia, factionis auctores promissis onerat et adversus regem iterum, ut arma sumant, hortatur; quod illi multo remissius facere visi sunt; deferbuerat enim ille furor et conscientia sua correpti ad sociorum, qui ad fidem regiam paulo ante redierant, exemplum animos intendebant; tandem a Frederico vexati socia iterum castra coniungere. Mathias Sigismundum, cui legiones duas et supplementa dederat, cum Simone collega adversus hostem ire iubet; accepto is exercitu forti animo contra proficiscitur; cum

Cesareis in superiore Pannonia occurrisset, prelium nequaquam detrectandum esse duxit, sed cum collega, haud mora, dimicandi consilium init. Nunquam reges, inquit, Simon, sine aliqua secusione creari queunt, nam, cum varie sint hominum mentes et diversa studia, nunquam uno consensu res, que tanti momenti est, decerni potest. Post dissensionem experientia duce, que rerum magistra est, resipiscunt homines et depravata sua iudicia recognoscunt. Ingenue fateor me a rege defecisse, quando violenta regis fuere comitia, in quibus suffragiorum fuit adempta libertas, et subire nondum coronati adolescentis imperium vix mihi suadere poteram ex usu reipublice fore neque precocem regi sapientiam inesse credebam. Tu quoque, qui iussu regis in nos castra movisti infeliciterque pugnasti, aliqua te nota infectum non diffiteris. Nunc, mi Simon, tempus adest, quo suam uterque notam abolere potest; ego fideliter et tu cautius pugnando utranque nunc, queso, turpitudinem exuamus. Exploratores dudum hostes propius adesse retulerunt; si idem, quod sentio, tibi visum erit, cras ante lucem instructa acie in Cesareos, oro, prodeamus. Audacia quandoque deterrendus est hostis et presertim Alemanus, qui suapte natura superbus, si quem in hoste metum intelligit, tantam hinc insolentiam concipit, ut obstare nemo possit; si absterreatur, audacia sic animo decedit, ut facile suscitari nequeat. Proinde convocatis centurionibus et prefectis consilia communicemus admoneamusque, ut, antequam illucescat, arma parent et hostes dato signo adorian-
70
71
72
73
74

Simon Sigismundi consilium non improbat, quippe quod fortis et astuti ducis erat. Cum tribunis militum, centurionibus et prefectis id ipsum decernunt, ex composito nondum illucescente die Cesareos adorian-
75
76
77
78
79
80
81
82
83

tur; illi, cum ex improvise Pannonienses adesse vident, haud parum animo consternantur. Quamvis carrorum circumsepti se pro vallo muniverant, hostis tamen impetum haud facile excipiebant; elato utrinque tumultu ingentique clamore tanta confusio in castris oboritur, ut, dum alii castra tuerentur, vix alii tumultuariam aciem instruerent. Mox, cum extra prodissent, ab Ungaris continuo profligantur; ceteri, cum insultantium agmen tolerare non possent, ab aversa castrorum parte relictis impedimentis terga vertere. Instat cum equitatu a tergo Simon et multos in fuga cedit. Sigismundus castris potitus signa receptui canere iubet laudatoque milite ad regem ovans exercitum reducit. Rex igitur, qui duplicem in Fredericum expeditionem per legatos iam susceperat, in priore victus, in altera victoriam assecutus est. Imperator, cum profligatum a Sigismundo exercitum accepisset, vehementer indoluit diffusoque rubore huiusce belli subinde penituit. Cesarem ab adolescente superari turpissimum esse reputavit et regni spe decedit et mitiora in posterum consilia inivit. Illegitime ambitionis penitentia correptus in proprii decori cogitationem recidit et, qui paulo ante de sollicitando alieno regno cogitavit, dum longius futura prospicere nititur, imperio deinde suo timere cepit. Sed utinam, veluti futura providit, sic commoda, uti res ipsa postulabat, consilia subiecisset.

E diverso Mathias de repetenda pertinacius corona sacra cogitat; legatos alios e senatus consulto decrevit, qui longe maiora quam antea humanitate debitum sibi diadema repeterent, nullum insolentie indicium ederent, quod in Corvina maiestate nunquam deprehensum est; preterea de pace agerent eumque hortarentur et exorarent, ut loco filii Mathiam haberet, patrocinium, ut par erat, Ungarorum acciperet et inter Ungarum et Alemanum nullum utrinque discrimen ageretur. Legationis princeps Varadiensis antistes erat. Hi, cum ad Australem Neapolim Cesarem convenissent, regia rite mandata exposuerunt, mitiorem quam antea principem invenere et, cum antistes illum magis exorabilem nactus esset, sapienti et ornata dicendi copia eo rem adduxit, ut redditurum se coronam ingenue polliceretur et Mathiam loco filii habiturum, percussurum quoque perpetuum cum Pannone fedus, dummodo id equis utrinque condicionibus efficeretur. Pro corona, quam apud se depositam esse non infitiebatur, multa preter equum et fas mala se tolerasse fatebatur; obsidionem hinc Neapolitanam, varias calamitasque incursiones, agri vastationem, rapinas pagorum et incendia se fuisse perpersum aiebat; quin etiam insanos pro Ladislao fecisse sumptus, quarum quidem omnium rerum haud immerito rationem haberi oportere asseverabat; posthac affirmare se intellecto Mathie regis animo, qui pacem postulat et a salubri otio non dissentit, nihil in Ungariam ultra moliturum et presertim, si veteres amicos et assertores sui nominis, quos habet in Ungaria, a rege senserit bene tractari et factiones ac simultates extinguere. Ad hec legati regio nomine asseveranter spondent Mathiam data pace redditaque corona omnium immemorem iniuriarum fore et multo melius Cesareos quam Corvinos in posterum homines tractaturum. Eo demum pacto legati a Cesare dimittuntur, ut de rependendis sumptibus redimendaque corona, cum rege agerent, rem haud immature tractarent, de condicionibus ultro citroque decernerent et Cesari referrent. Interim inviolabiles ac sacrosancte indutie forent.

Legati Budam reversi regem offendunt Bohemico bello occupatum; Sebastianum enim Rosgonium ad purgandam latrocinii ulteriorem Ungariam, quibus Bohemi ab Elisabetha primum duce Giscra introducti fecerant obnoxiam, cum duabus legionibus Danubium traicere iusserat, quin et Ladislaum Hedervarium Agriensem episcopum in eos arma sumere coegerat. Auditis oratoribus et intellecto morbo Cesaris, quem avaritia nimium laborare senserat, non parva letitia et animi magnitudine affectus est, quippe qui ex tribus bellis primum et gravissimum expleta Cesaris avaritia extinctum iri sperat, reliqua prospere se gesturum esse confidit. Responsa Cesaris ad senatum retulit, ex quibus patres ne minorem quidem letitiam concepere; de condicionibus pacis et redimenda corona otiosius agendum esse censuerunt; unam tantum in ea re difficultatem esse sentiebant eamque haudquaquam perdifficilem multa pecunia opus esse, quam etiam, si res ipsa tulerit, undique corradendam esse decreverant. Res multo minoris a Ma-

thia quam senatu fiebat, quando e collata etiam stipe sacram coronam Ungaros ultro redempturos esse noverat. Interea Michael 97 regis avunculus inferioris Ungarie fines adversus Turcos lateuebatur et de initis cum imperatore indutiis certior factus gravissima sollicitudine animi levatus est.

Sub iisdem fere temporibus regales nuptie celebrate, cum 98 post mortem prioris sponse, de qua supra diximus, filie Georgii regis Bohemie iam nuptie instarent, quam, antequam emitteretur e carcere, desponsarat. Hanc magnifico duxit apparatu miroque amore 99 dilexit. Bohemi hanc proceres Trincinium usque duxerunt, hinc regali pompa pontifices et optimates Ungarici acceperunt Budamque duxere, ubi nuptiarum sollemnitas celebrata. Catherine huic nomen 100 fuit. Vix quantum cum rege annum clausit et ante coronationem immatura morte surrepta in divique Sigismundi ede sepulta.

Bohemicum igitur bellum instabat, quo misere Ungaria vexa- 101 batur. Huiusce mali Elisabetham Ladislai regis matrem causam fuisse ferunt. Hec prima Giscram ac Telephum introduxerat, quos Cassiovie, Zolio, multis quoque oppidis in ulteriore Ungaria sane 102 prefecebat. Successere deinde fraterne Bohemorum societates, que varia circum castella temporanea erexerant impositisque presidiiis hinc discurrentes cuncta longe lateque loca vastabant, latrociniiis victum querebant, cedibus, rapinis ac incendiis omnia fedabant. Annos circiter octo et viginti pestis ista in ulteriore Ungaria de- 103 bacchatur; universam regionem ad Pestum usque latrociniiis infestam facinorosa multitudo plane reddiderat. Ioannem Corvinum bis 104 ibi fusum fugatumque fuisse scripsimus. Nemo tanti fuit, qui funestam gentem extirpare et hac regnum labe preter Mathiam purgare potuisset. Bellum atrox arduumque fuit et quod vix annis 105 quinque absolvi quiverit. Preter eos, quos diximus, facinorose multitudinis duo alii principes erant, qui prefecture munus gerebant, alter Comoroskius, Valgata alter dictus est. In horum manu Syoch- 106 varum, Secchum, Cassiovia, Zolium, Bistricia, Sepusium, multa quoque alia oppida fuerant, item castella duo Comoroczkius et Valgata in montibus temporario opere nuper erexerant, unde longe lateque tutiora 107 latrocinia exercerent. Nondum primus regni annus exactus erat, cum rex composito fere cum Cesare bello expeditionem Bohemicam invivit. Sebastianus Rosgonius, cui belli huiusce summa data fuerat, traiecit, 108 ut dictum est, Danubio Agriam versus castra movit, ut se cum Ladislao Agriensi tunc antistite coniungeret. Agriam celerrime pervenit, ut, antequam Bohemi illa duo castella, que in montibus nuper erexe- 109 rant, munitionibus ac milite confirmarent, quamprimum demoliretur; uni Galgosio, alteri castello Vadne nomen ab his nuper erat inditum. Sebastianus imprimis Vadnam in edito monte sitam 110 adoritur, quam nondum absolverant; fratrum exercitum in campo dimiserat, ut desilientes ex presidiiis Bohemos inhiberet, ne quo confugerent. Primo insultu Bohemos cum ducibus ambobus offendi- 111 dit, qui extra discumbebant. Valgata elato tumultu cum non parva manu Vadnam insiluit, ut eam adversus Ungarorum impetum tue-

retur, sed, cum Sebastianum tanto impetu oppugnantem e propugnaculo despectasset, ut nullo modo protegi posset, defecto statim animo aversa ex parte desiliit et in Golgosium effugit. Cum Rosgonius Vadnam nihilo segnius oppugnare contenderet, tertia, qua ceperat, hora cesis tantum septem ex hostibus castello montano potitur, reliquos captos ad regem misit. Mox pari furore ad Galgozium properant, quo Comoroczius cum Valgata paulo ante confugerant. Hi, cum Vadne expugnatione consternati forent, desperato Galgozii presidio non expectato hoste sese inde deripiunt, ut ad Sechum se reciperent, quod non procul ab Agria remotum est. Sed, cum ad plana descendissent, a Ladislao episcopo copiisque regiis inhibiti, quas Sebastianus ad radices montium late diffuderat, ut diffugientes obcluderent, Sechum intrare nequiverunt. Quod ubi prospexere, utrique duces cum septingentis fere Bohemis in proximas profusam fugam sylvas continuo rapuere; instat a tergo cum expeditissimo episcopus equitatu et in sylvis multos cedit; imminente iam nocte immissisque multis equitibus, qui eos assidue insectarentur et disquirerent, is in castra rediit. Qui eos sequebantur, in sequenti die ingentem rusticorum manum in eos excitaverunt, quare cedes ingens continuata. Hi ne longius vagarentur, tertio die cum CC et L captivis in castra rediere. Rustici infensam ac execrabilem Bohemorum multitudinem octo circiter dies sine intermissione sequuntur cedemque continuant, per nemora, saltus et pagos, ubicunque deprehendunt, sine ulla commiseratione trucidant. Demum ad internecionem omnes cesi preter CC et L captivos cum duce Valgata, qui in sylvis captus est, quos Sebastianus omnes ad regem misit. Quare e septingentis preter alterum ducem nemo superfuit. Hoc prelium, quod in Bohemos primum fuit, circiter divi Georgii ferias gestum.

Sebastiani victoria usque adeo populis omnibus grata fuit, ut ad liberandam ceteram regionem tot annos Bohemorum latrociniiis obnoxiam multi gratuito militarent, quin etiam ita cunctorum studia succendit, ut e rustica multitudine hominum circiter quinque milia ultro arma sumpserint crucisque tesseram altero humero subsutam gestarint, ut ad sacram alios expeditionem incenderent. Hi ad Sebastianum et Maiorem Blasium convenere; tertio ante Pentecosten die castellum Myslie, quod ad templum dive virginis illi quondam exedificarant magnoque presidio munierant, mira celeritate circumveniunt (id a Cassiovia tribus milibus passum remotum est), tanto impetu oppugnare ceperunt, ut pugnam nunquam intermiserint, donec presidium expugnarint. Quadringenti, qui intus erant, ad unum omnes trucidati; una tantum muliercula superfuit, cui ratio sexus ignovit. Haudquaquam in tanto successu et animorum ardore Sebastianus et Ladislaus frater cum Maiore Blasio cessandum esse censuere; circiter Pentecosten Galsech Bohemorum presidium adiungunt et vi capiunt. Mox in Telephum et Amaxithum insignes latronum principes castra movent, qui Saron Pathach et varia castella tenebant; cum utroque ad Saron prelium

conserunt. Sed, cum Bohemorum duo tantum milia Telephum se-¹²⁷
querentur, tante multitudinis impetum perferre nequivere; non est diu
pugnatum, quamvis initia pugne truculenta fuere; sexcenti ex his
quamprimum cesi, capti vero CC. Cum ceteri terga dedissent, in¹²⁸
hos rustici seviere. Ad postremum e duobus Bohemorum milibus
vix CC evasisse memorant. Axamithus in acie interfectus est. Cum¹²⁹
quattuordecim tantum equitibus Telephum fugam rapuisse ferunt.

Victoria Rosgonios et populorum studia Bohemicum bellum¹³⁰
continuaere iubent, quamvis id ipsum etiam quotidiana Mathie di-
plomata imperarent. Fugientem Telephum Ladislaus insequitur, qui¹³¹
ad Saron se receperat oppidum quidem in arduo monte situm et
non modo natura loci, sed arte quoque munitissimum. Dum hunc¹³²
insequitur, Iason Bohemorum presidium ad templum quoddam edi-
ficatum obsidet, ubi Uderchsiium unum e principibus facinorose
gentis esse senserat. Uderchsius nocte clam elapsus ad aliud pre-¹³³
sidium, quod in Polonie finibus erexerat, effugit, quod Brezevize
nominabant. Iason Ladislaus in sequenti die per deditionem accepit.
Quamquam Uderchsii fuga ad obsidendum Brezevize ipsum horta-¹³⁴
retur, Saros tamen, ubi Telephus erat, remoratur. Quod cum obse-
disset, paucis post diebus facta deditione recepit. Mox Uderchsiium¹³⁵
repetit, quem cum ad Novum Castrum in finibus Polonie situm
confugisse per exploratores plane novisset, imminente hieme in
Ungariam ad regem ovans revertitur. Ea estate hec omnia, que¹³⁶
diximus, in Bohemos feliciter gesta sunt. Quod quidem bellum post-
hac vix annis quattuor transigi potuit.

Sub eodem fere tempore invidorum opera arteque Michael¹³⁷
Silagius in regis invidiam usque adeo ducitur, ut de avunculi morte
de se optime meriti cogitarit. Simultatis causam nemo sat explo-
ratam habuit. Nonnulli probum virum summa integritate peditum¹³⁸
et ab omni denique ambitione alienum affectate tyrannidis insi-
mulant, quam si affectasset, oblatum in comitiis regalibus regnum
a multis optimatibus accepisset neque pro nepote tantopere labo-
rasset. Qui vero equius iudicare visi sunt, ob invidiosum guber-¹³⁹
nationis munus et auctoritatem maximam conflata in hunc invi-
diam ab adversariis eiusque severam adversus regem censuram
huiusce mali causam fuisse prodidere. Haud secus atque pater pro-¹⁴⁰
fusam Mathie adolescentiam liberius castigabat, corripiebat clam te-
triciis quandoque verbis, ne etatis vitio in gravem intemperantiam
prolaberetur. Qui autem regis gratiam voluptatum lenociniis inire¹⁴¹
nitebantur et quicumque Michaelis aut potentia reformidarant aut
inviderant dignitati, utrique certatim in nepotis odium adducere stu-
duere; alteri, ne dissimilem sui regem haberent, alteri, ut invisi¹⁴²
hominis auctoritatem attenuarent et inusitata in comitiis audaciam
ulciscerentur. Quod ut facile assequerentur, variis apud regem cri-¹⁴³
minibus eum afficiebant; accusabant anhelate tyrannidis, suspicio-
nes varias suscitabant et liberas illius increpationes severamque
censuram in malam utrique partem interpretabantur. Accedebat ela-¹⁴⁴
tus regis animus, qui senis imperium et admonitionem haud facile

tolerabat. Atqui memini Mathiam Vienne paulo ante mortem sepe 145
dixisse se in administrando regno nunquam alieno consilio esse
usum, quin etiam a sui regni principio vix unius anni gubernatoris
moderationem et consilium tolerare potuisse. Quare factum est, ut 146
tanto magis delatorum criminibus foret obnoxius. Eo igitur male-
dici rem adduxere, ut ad coniiciendum in vincla Michalem regem
sane perpulerint rati quoque exin ad mortem adducturos. Rex male 147
persuasus avunculum gravissimi colloquii gratia ad Tibiscum am-
nem festinare iubet se illic propediem affuturum esse significans.
Is nepotis chirographo admonitus cum expeditissimo festinavit 148
equitatu neque non veritus, ne qua malevoli suspicione regis ani-
mum depravassent, quorum iniquam in se mentem esse intellexe-
rat; verum ius sanguinis, vis paterne charitatis et immortalis bene-
ficii magnitudo omnium mentem suspicione abalienabat.

Cum utrique ex composito ad colloquium convenissent, Mi- 149
chaelem in proximo Tibisci pago a validissimo equitatu circum-
ventum repente capi iubet et in vincla coniici. Vix hec dixerat, cum 150
a pretoriana cohorte ex insperato capitur non parum nepotis facinus
ac rei insolentiam admiratus, quin etiam aliqui non probe sentientes
exposcente rege manicas et pedicas avunculum respondisse ferunt:
In meo curru disquirite, quas regi compararam, ut, si quid im- 151
proborum criminibus impulsus in avunculum auderet, tales guber-
natori penas daret. Ex his verbis falso aliqui virum illum integer- 152
rimum calumniis affectate tyrannidis afficiunt. Contra, qui affuere, 153
Quid hec rei insolentia, Mathia, sibi vult, protinus exclamasse di-
cunt; hem, hec pro dato regno merita avunculo rependuntur? hec
gratia cumulata refertur? Num hec Michaelis fides et charitas pro- 154
meretur, qui pientissimi te loco parentis ad ultimum cum ipsa domo
redactum interitum, e carcere eductum ad regni fastigium evexi.
Huc te improborum consilia et delationes adduxere, ut regnum ab 155
inaudite ingratitude infamia auspicareris? O infausta regni au- 156
spicia, o inauditam nepotis impietatem, o insignem ingratitude
gentium ubique predicandam! Si tuis hostis fueris, quem alienum
tibi fidum inveneris? Non me propria calamitas et illata preter 157
equum et fas turpitudine, sed gravis tui nominis expectationisque
iactura vehementer angit; sat vixi satque laudis domi forisque mihi 158
comparavi; ego nihil mihi timeo, conscientia rerum bene gestarum
me bene sperare iubet. Sed, que te ex hoc facinore supplicia ma- 159
nent, que tibi numinibus lese pietatis ultoribus expendenda sunt,
hec ipsa me sane deterrent.

Talia obclamantem rex ultra tolerare non potuit, imperavit in 160
vincla coniici et mox ipse terga vertit. Circumstabant illi, qui ob- 161
struendas avunculi dictis aures esse suaderent asserentes iure cap-
tum, aliud nunc dicere in regem, aliud esse molitum; verba cum
rebus haudquaquam consentire; nepoti semper durum morosumque 162
fuisse nullave lenitate usum, sed dicta factaque pariter improbasse
et, ut sibi cunctarum rerum laudem compararet, hanc in guber-
nando artem usurpasse; duos Ungariam reges paribus auspiciis 163

imperantes nunquam habuisse; Mathiam regno satis esse et ea quidem sapientia, ut neque tutore neque curatore indigeat, qui his ex lege dari solent, qui rationis impotes et consilii reputantur. His igitur animum adolescentis sic incendunt, ut colloquium regis efflagitanti obstinatius abnegaretur. In sequenti die Michael iussu regis vinctus ad Vilagusvarum, quod Lucidum castellum interpretantur, Turcis quoque finitimum non sine cohortis pretorianae custodia ducitur. Committitur duobus castelli prefectis, qui ob Turcorum metum cum valido id presidio tenebant. Horum alteri Gregorio Labathano, Georgio Dalchio alteri nomen erat. Commissum sibi virum in carcerem coniiciunt, custodes preficiunt, omnes evadendi modos inibent. Ceterum pro viri dignitate bene tractant. Exoranti, ut veterem fidumque coquum domini gulam probe callentem sibi servire permitterent, concessere.

Interim Michaelis inimici haudquaquam ultra cessandum rati multa apud regem in eius mortem moliuntur et tot miserum criminibus onerant, ut nepotem ad indicendam avunculo necem impellerent. Vincitur tandem iniquis persuasionibus tenellus adolescentis animus et pro invidorum libidine prefectis custodie regio diplomate mandatur, ut extremo supplicio Michaellem afficiant. Id inscio rege sub adulterinis plerique litteris factum existimant, qui rei veritatem diligentius explorarunt. Gregorius et Georgius hunc capite multare iussi ne precipiti quidem consilio in re tanti momenti utendum esse censuere; id improborum scelere ac inscio rege factum esse rati consilia inter se conferunt alterumque ex ipsis ad explorandam regis voluntatem omnino mittere decernunt et de Michaelle supplicium sumere non deliberant, quousque ex ipso regis ore imperiosum mandatum explorator non acceperit; in regium sanguinem nequaquam temere neque uno, nisi altero ac tertio eodemque capitis ac rerum supplicium interminante edicto seviendum esse arbitrantur. Gregorius ad explorandum regis animum proficiscitur.

Interea coquus astus ac fidei iuxta compos cum tribus conservis pari fide peditis liberandi domini consilium init; improvisum ad rem perficiendam Turcorum incursum comminiscitur; ex arce Turcos adesse clamitans presidariam cohortem adhibitosque custodes omnis arma sumere iubet, se quoque in arma furere simulat. Credula e castello multitudo prodit; novissimus cum tribus conservis iste subsequi fingens mox egressis a tergo portam obstruit et quibusdam cesis, qui in arce remanserant, fracto carcere Michaellem educit, in pristinam libertatem asserit castelli dominum statuit. Ad falsum quicumque tumultum prodierant, cum nihil vidissent, subinde reversi occupatum a Michaelle castellum et obclusam sibi portam comperiunt; cum vi recipere niterentur, illico reiecti abiire. Michael igitur salute simul et arce ex insperato potitus rustica manu sibi deditissima commeatibusque oppidulum complevit, mox accitis amicis ac suis legionibus imposito presidio obfirmavit. Memorabili nimirum moderatione posthac usum ferunt, quippe qui recuperata salute viribusque suis non ad ulciscendas nepotis inimi-

corumque iniurias, sed ad vindicandas a Turcorum incursu inferioris Ungarie oras animum intendit; in posterum se curia abstinendum esse censuit. Ad regem mox nuncium salutis sue misit se plus coquo quam nepoti debere significans, quando alter inique in carcerem coniecisset, coniectum fide liberasset alter et hic ingratitudinis, fidelitatis ille perpetuum sibi nomen comparasset. Ne parvo quidem hinc Mathias rubore suffusus esse dicitur; nec aliquod doloris indicium edidit. Sevitiam aliena culpa patratam recognovit et faciles maledicentibus aures haudquaquam adhibendas hinc primum didicit. Rescripsit ad avunculum liberationem suam, que propediem instabat, fuisse gratissimam atque id dumtaxat tristitie attulisse, quod non ingenue fatetur coquum liberationis auctorem pietatis et resipiscentie sibi laudem preripuisse. Id nonnullorum scelere factum esse non infitatur, quorum libidini se regni initium, etatis vitium auctoritasque regia nondum obfirmata fecerat obnoxium; se nihil in eum cogitasse affirmabat, quod propter beneficii magnitudinem et sanctitatem cognationis esse videretur. Quin etiam haud parum auctoritatis ex hac re sibi comparasse fassus est, cum improbi plerique proceres hinc maiestatem regiam revereri et timere dudum occeperint. Eum igitur bono animo esse iussit et futuram propediem honestissimam reconciliationem nunciavit. Sunt, qui ferant id ex industria a Mathia factum, ut debitam sue maiestati reverentiam et optimum metum ab avunculo primum auspicaretur. Sed de his hactenus.

Insequenti anno, cum Bohemicum in visceribus Ungarie bellum et necessaria Michaelis reconciliatio superesset, Sebastianus primo tempore Rosgonius iussu regis in Bohemos castra movet; ipse propediem, ut se avunculo reconciliaret, ad Tibiscum amnem profecturus erat, quamvis regni negotia cunctationis aliquid interiicerent. Bohemi ligneum in monte castellum fecerant, quod Batha nominarant, non modo loci natura, sed arte ac presidii robore magnitudineque munitum. Id imprimis prefectus regis adoritur obsidetque; primo die, cum se ad expugnandum accingeret, intercedens pluvia prelium diremit; secundo pugnam instaurat, completa fossa vallum aggreditur, militem quenque fortissimum lignea menia subire iubet. Contra illi, cum se acriter oppugnari cernerent, subeuntes deturbant, admotas muro scalas reiciunt, in hos saxa devolvunt, alios discusso securi capite diruunt. Ipsi quoque sagittis, lanceis sulphureisque missilibus petiti haud impune seviunt. Multi utrinque eo die cesi, saucii vero multo plures. Cum irritos sibi conatus Rosgonius fore existimaret, ne frustra tempus tereret, ad regem venire decrevit haud ignavius hoc bellum regias quoque vires addecere. Audit ad Tibiscum amnem reconciliationis gratia illum iter facere; quare extemplo secutus in citeriore Tibisci ripa ad Varcon regem adhibet. In ulteriore ad Tyssavarsian Michael erat avunculus; dies ibi aliquot acti sunt; colloquium in Tibisci ripa celebratum; pauci utrinque arbitri affuere. Multe a principio ultro citroque intercessere incusationes et querele, multe utrinque purgationes interiecte. Ad po-

stremum postulata et concessa mutuo venia pacati animi et admotis
 deinde pontificibus, prefectis legionum et proceribus reconciliatio
 non sine lacrimis ac icti perpetui federis sollemnitate transacta.
 Post hec Michael Silagius regem Agriam usque secutus, ut fre- 200
 quens ibi de imminentibus bellis et distribuendis expeditionibus
 conventus haberetur. Hic Michael recuperata dignitate pristina in- 201
 ferioris Ungarie provinciam cum imperio sortitur, ut adversus Tur-
 corum incursiones eam solita diligentia et fortitudine tueatur. Seba- 202
 stianus ductu auspiciisque regis in Bohemos revertitur, ut una cum
 rege ceterisque proceribus superiorem Ungariam latrociniiis et ser-
 vitute Bohemica liberet. Michael in provinciam mox profectus ca- 203
 stellum Chevi, quod prope Synderoviam situm est, mira arte ac
 omni munitionum genere, ne quid a Synderovia, a qua nimium
 sibi timebat, mali iam acciperet, obfirmavit.

Mathias reconciliato avunculo omni fere improba sollicitudine 204
 liberatus expeditionem Bohemicam forti animo adoritur imprimis-
 que Patha, ubi Sebastianum frustra pugnasse diximus, dura obsi-
 dione circumvenit et ea quidem mente, ut nunquam hinc recederet,
 donec hostili et calamitoso oppido potiretur, quod latrocinantium
 asylum esse noverat. Hostes presentia et apparatu regio constern- 205
 nati per internuncios imprimis cum eo agere ceperunt, ut quadri-
 duanas secum indutias faceret, interea de facienda inter se dediti-
 one decernerent. Dantur indutiae et pactiones inter eos factae, ut, 206
 si ad statutum diem auxilia non haberent, sese dederent. Que cum
 habere nequivissent, cum omnes rex aditus occupasset, ad presti-
 tutum ex compacto tempus deditionem fecere. Multa adhuc oppida 208
 et castella supererant partim olim ab Ungaris, partim ab ipsis
 erecta, que Bohemi pertinaciter retinebant. Recepta Patha Mathias 209
 Syagiohymti Syagiophique castellum obsidet, que in superiore Un-
 garia olim erexerant, eaque sine magno negotio recepit. Deinde ad 210
 Baloswar castra movit et potitus oppido paucis mensibus tria pre-
 sidia expugnavit, imprimis Gemerthum, deinde Dreneh, tertio Usdyn.
 Supererant et alia, que Bohemos adhuc Ungaria cedere non patie-
 bantur; hec non multo post tempore Mathias in dicionem suam
 plane redegit. Nanque Rymam, Secchum, Serchietum, Zaygriapheon, 211
 Sagylgon et nonnulla alia partim vi, partim ex deditione cepit. Duos 212
 hic annos a Pathe obsidione in hunc usque diem exegerat, Gisgram
 autem nondum attigerat Bohemorum principem et huiusce belli
 moderatorem, qui ad Zolium late dominabatur.

Expugnatis rex presidiiis et oppidis, que paulo ante retulimus, 213
 Budam rediit ibique Emericum questorem regni cum magna po-
 testate reliquit. Nam in superioribus Emericum e paternis amicis 214
 haud dubie primarium spectate virtutis et sapientie virum, in in-
 ferioribus vero Ungarie partibus Michaellem avunculum rite pre-
 fecerat. Quin et Emerico Stephanum Batorem collegam adiecerat 215
 vetustissimo Ungarorum genere natum, veluti variis in locis ex uni-
 versa historia colligi potest, virum profecto impigrum, ad gerenda
 tantum bella natum, ab initio etatis de se maxima queque polli-

centem quando a tirocinii sui die tantam fortitudinem, prudentiam, severitatem cum inaudita castitate coniunctam pretulit, ut ex eo tempore, quanti foret, augurari quisque facile potuisset. Stephanus 216 Emerici frater natu minor impari auctoritate, contra tunc fortitudine et probitate pari, ut cum fraterna laude certaret, in eo bello fuit. Saron oppidum haud invito fratre circumvenit, ubi cum validissimo 217 sane presidio Pan Mathiam, Corobin, Maczyn, Belian et Russiam explorete virtutis ac fidei centuriones Giscra prefecerat. Id in edito 218 monte situm ad radices ligneum castellum fuerat Bohemorum, quod Ungari vi ceperant. Stephani peditatus absente inscioque ipso Sa- 219 ron adoritur et oppugnat. Cum pugnam temere inivisset, parum prospere dimicatum; plures enim ex Ungaris quam Bohemis in eo prelio cesi captique. Saros ab altera Eperies, ab altera Sibinium 220 parte habet; ad quintum lapidem est Eperies, ad decimum vero Sibinium, ubi Stephanus hibernabat; quod quidem totum e materia confectum est. Bohemi recenti victoria elati e Saro in Sibinium de- 221 scendunt, ut ligneam civitatem incenderent Stephanumque cum cohortibus caperent. Equitatus autem, qui in castris erat, prospecto 222 Bohemorum insultu a tergo adurget. Cum illi Sibinium oppugnare succendereque cepissent suburbanaque diriperent, instant a tergo isti universumque in se impetum convertunt. Pugna hic atrox et 223 fedam committitur; diu variante fortuna pugnatum et multi ultro citroque saucii et interfecti. Bohemi tamen numero viribusque in tu- 224 multuario illo prelio superiores Ungarorum tandem equitatum inclinaverunt; is terga dare coactus raptim in proximas sylvas fuga diffunditur et instante nocte pugna dirimitur.

Cum a suis male pugnatum Emericus ac Stephanus accepissent, irritatis multo magis quam olim animis et artiore quidem obsidione Saron obducunt, locum natura arteque munitissimum et vi nequaquam expugnabilem inedia superandum esse decernunt, vias omnes preoccupant, ne quid commeatum a Giscra posset inferri. Bohemi, postquam sibi aqua et cibo ab hoste interdictum esse intelligunt, ne fame absumerentur, ad Emericum Stephanumque Batora litteras mittunt, quibus colloquium sibi dari postulant, quod cum facile impetrassent, Pan Mathias cum collegis de deditione Sari legibusque eius agere occipiunt. Post dies aliquot eam transigunt et ea quidem condicione, ut salvis corporibus et impedimentis oppidum dederent. Condicionem Emericus accepit tertioque die Saro potitur. Post hec recepto Saro, quod magni momenti 228 esse videbatur, ad recipienda finitima oppida, que adhuc gravi Bohemorum imperio premebantur, ad Uivar mox castra mota paucisque mensibus Uivar, Richno, Sepusium, Kezmarchumque recipitur. Cetera quocumque castella Bohemorumque presidia partim deditione, partim pecunia recepta sunt. 229

Solos Giscra supererat calliditate, experientia et animi magnitudine prestans; is intellecto regis ingenio, cum se viribus imparem novisset, subornata cum eo liberalitate agendum esse reputavit, ut arte potius se suaque tueretur, quam regem beneficio superaret. 230

Conflatum in se regis impetum ac Ungarorum invidiam brevi qui-
dem epistola declinavit: Ex ingenti mea in Ladislaum olim regem
charitate, rex inclyte, in impietatem et latrocinia incidi, sic me deus
adiutet, invitus; Elisabetha regina, ut postumi adversus Polonum
regni iura tuerer, hanc mihi ulterioris Ungarie oram introducens
dedit. Post hec varie facinorosorum manus insecute, quas liben-
tissime data magna licentia admisi, ut facilius, utcunque possem,
delegatam provinciam propugnarem. Feci id pro virili mea non
minus obstinato, quam fido animo. Polonos sepe fudi; cum patre
tuo bis prospere conflixi Ungarorum potius invidorum proditione
quam mearum legionum viribus adiutus. Ad hec usque tempora
traditam mihi provinciam in mea potestate servavi atque, si adhuc
Ladislaus viveret, sub eius ditione servarem. Nunc autem, quando illo
mortuo te e carcere non sine divino numine ad regie maiestatis fa-
stigium preter opinionem omnium elatum esse video, nimirum haud-
quaquam sic humanitatis expers sum et ab omni ratione destitutus,
ut inter Ungaros ultra sevire et cum divina voluntate colluctari ve-
lim. Quid paterna virtus ac merita, quid indigna fratris mors et
generosa tua indoles ac intempestiva sapientia mereatur, non me
latet. Facinorosas hactenus societates, que hic sub tutela nomine-
que meo longe lateque latrocinia agitabant, forti animo eiecisti et
extirpasti omnes; solus Giscra superest ad hunc usque diem in-
festus, qui, nescio, quid magni de Mathie triumphis et gloria au-
guratur. Proinde, ne laudis victorieque tue primordia invitis ul-
minibus intercipiam, id mihi certum esse scito me provincia nullo
cessurum, obtemperaturum victrici Mathie dextre et ubique gentium
ipsius imperata facturum acceptisque legatis civitates et oppida
sponte resignaturum.

Haudquaquam spes Giscram consiliumque fefellit. Rex perlec-
tis litteris se ab hoste multo pulchrius armis quam beneficio vinci
posse ratus ad eum continuo legatos misit, qui oppida reciperent,
Giscram abire volentem suo nomine remorarentur, condicionem
optimam et amplissima queque dona pollicerentur. Legati mandata
transigunt compositisque rebus ad regem Giscram promissa inco-
lunitate ducunt. Gratissimo ac hilari a rege vultu his verbis ex-
cipitur: Nunquam me beneficentia, mihi crede, Giscra, superabis;
turpe est reges acie vinci, sed beneficio turpius; immo, quicquid
in regem meriti confertur, feneratorium illud esse debet, ut regia
dignitas rite servetur. Sat mihi tua fides virtusque spectata est. Tu
autem, quando inter raros referendus es, ad aliena te servitia exire,
Giscra, non patiar. Sub Mathie ductu et auspiciis eadem, qua sub
Ladislaao quondam, fide stipendia facies. Quare, quod nostra sine
bello reddideris, quod nihil ultra negotii facessere decreveris, quod
liberalitate nobiscum potius quam acie agendum esse censueris,
hec imprimis a Mathia tuo nunc habeto: Lippam et Zolium oppi-
dum tibi recipito, quinque ac XX aureum milia dono nunc acci-
pito, honestissima te cum proceribus Ungarie affinitate coniugari
tolerato commodissimamque mecum militiam gerito. Giscra ad hec

regia liberalitate confusus, cum supplicio potius quam magnificis donis se dignum esse iudicaret, in lacrimas convertitur et pauca respondens fidelissimum perpetuumque obsequium interiecto sancte iuramento regi pollicetur et devovet. Paucis post mensibus Ioannis 248 Ursach, prestantis quidem proceris e multis filia deligitur, quacum Giscra cum sollemni apparatu nuptias celebravit et addictam regi fidem ad mortem usque sancte servavit. Telephus autem, qui ante 249 fusus fugatusque erat, in Bohemiam rediit. Cum datam nemini fidem prestitisset, eo miseriarum redactum fuisse ferunt, ut in foro sportulam circumferret et vix quandoque obulum haberet, quo ad popinas paululum carnis emeret. Tales igitur perfidie latrociniiue 250 sui penas facinorosorum ille princeps expendit. Hic demum belli Bohemici finis fuit. Nam, postquam Giscra cessit, nil ultra super- fuit. Miseram tandem Ungariam, que annos octo circiter et XX 251 Bohemorum latrocinii et rapinis obnoxia fuerat et nulla unquam vi liberari potuerat, Mathias inito regno grassatoria turba purgavit.

Sub iisdem temporibus Turcorum bellum oboritur; Maumethes 252 enim consternatam ex Albana quondam clade spem ad subigendam Pannoniam resuscitare ceperat. Impellebat ad hoc adolescentia regis, 253 procerum discordie, Frederici ambitus et intestina finitimaque bella, que nondum adhuc neque tam feliciter composita esse noverat. Ali- 254 bechum igitur superioris Mysie prefectum Pannoniam trajecto Savo incursare, ferro ac igni cuncta vastare iusserat. Syrmiensem imprimis 255 desidente Savo agrum invadit, Cheulpen Sanctumque Demetrium populosa tunc oppida diripit et incendit; adaucta mox audacia longe lateque populatur, ad Futhachum usque discurrit opulentum sane oppidum in Danubii ripa situm, quod vix fossa lignaeque menia a fere gentis incursu servare potuerunt. Effuso rumore pro Turco- 256 rum libidine omnia misceri diripique extemplo Michael et Petrus Socoli Canadiensis episcopi pater, vir impiger ac strenuus ne mi- nori quidem animi magnitudine, quam rei militaris disciplina pre- stans cum tumultuariis copiis occurrunt, ne ultimum illum inferioris Pannonie tractum, quem adhuc magnam Italiam appellant, in Tur- corum servitutem conici paterentur. Haud procul a Futhacho 257 genti preda onustos adoriuntur. Alibechus obstricta artius captivo- rum turba et deposita preda instructum in hos equitatum con- vertit. Pugna vehementi utrinque impetu inita, quando abactam hi predam efferre, contra isti spolia recuperare studebant; paribus utrinque viribus aliquamdiu dimicatum. Sed Alibechus intellecta Un- 258 garorum pertinacia roboreque dimissa tandem preda terga vertit, ne ditandi gratia vitam amitteret; id ipsum reliqui fecere Turci equorum pernecitate freti. Instat a tergo Petrus et recuperata preda 259 longoque captivorum ordine adhuc latrocinii ab hoste penas exigere contendit. Cum eo pari celeritate expeditissimus regis equitatus inse- quitur. At, ubi ad Savi fluentia perventum est, maxima in ripa cedes redintegratur; nam e Turcis, quicumque instantem a tergo hostem reformidabant, pars in amnem se proicere, peti telorum multitudine ac iuxta demergi. Alii, ne inulti caderent, in hostem se convertere 261

et ad mortem usque obstinatius dimicare. Multi instaurata in ripa
acie animosius agere et pulchre ibi oppetere. Pauci demum cum
equo Savum tranantes Synderoviam se recepere. Ad Sarnon usque
oppidum hos Petrum profligasse ferunt.

Alibechus Synderoviam aufugerat; fede fuge turpitudine usque
adeo angebatur, ut eam propediem abolere decreverit. Quattuor
milia expeditissimorum delegit, ut clandestino incursu Transylva-
niam invaderet et magna cede incendioque patrato in Mysiam se
repente reciperet. Mathias, qui preter etatem profani hostis astum
noverat, illum haudquaquam quieturum esse ratus omnis legionum
prefectos eo diligentius fines tueri et cautius cum Turco agere iubet.
Clandestinis, quid ille moliat, exploratoribus scire precepit; fu-
turam in Transylvaniam illi excursionem referunt. Rex Pancratium
imminentis periculi admonet imperatque, ut impositis ubique specu-
latoribus provinciam a Turcorum incursu tueatur vel, si eos alio
iter capere senserit, occurrat. Pancratius regia mandata servans ad
Themesvarum cum validissima Sithulorum manu Turcis occurrit;
cruentum hic prelium initur. Alibechus recenti turpitudine se exuere,
contra Pancratius provinciam tueri et perniciose gentis audaciam
proterere contendit. Multi utrinque cadunt, sed, cum Turci Unga-
rorum vires ultra tolerare non possent, haud invito Alibecho fugam
rapiunt. Instant a tergo Sithuli duceque Pancratio ne parvam qui-
dem stragem patrant et ad Danubium usque sequuntur. Alibechus
fusus fugatusque Synderoviam revertitur et prospecta novi regis for-
tuna multo posthac cum adolescente cautius agendum esse repu-
tavit. Duplici iam clade confectus graviter angitur, cum suo mul-
tum nomini hinc detractatum iri vereatur.

Mathias contra maiore fit in dies animo, maiores pectore spi-
ritus concipit et, cum pro vita, ut ita loquar, hucusque pugnarit,
pro gloria posthac certare decernit. Unum obstabat, quod, antequam
rite coronaretur, nil sine magna sollicitudine se moliri posse cer-
nebat; quare corone redemptionem Ioanni episcopo Varadiensi spec-
tate fidei et prudentie viro commiserat. Is clam cum imperatore ne
inconsulto quidem rege rem ita composuerat, ut coronam Ungaria
milibus aureum septuaginta redimeret. Cum id proceres forte sen-
sissent, ad imperatorem scripsere se conventionem cum Ioanne Va-
radiensi transactam dudum accepisse nimiumque mirari propriam
tanti coronam redimere oportere; eius maiestatem admonere, ut cum
Ioanne cautius agat, a quo, ne verba dentur, admodum vereatur,
cum nihil de conventionem hac gravissima ad senatum hecenus sit
relatum; ipsam fine senatus consulto nullo modo fieri posse; que-
cunque a Ioanne ultro citroque agitata sunt, ipsis hec invitis ac in-
sciiis fuisse tentata. Cum has imperator litteras accepisset, ad Ioan-
nem quamprimum scribit; initis inter se pactionibus, quantum ex
illorum litteris intelligere potuit, regni proceres stare nolle, obmur-
murare passim et conqueri pretii gravitatem, quod solvere non
possent atque, si etiam solvendo essent, tanti nunquam redimerent;
proinde petere se ocissime fieri certiolem, anne paciones inite pro

factis an irritis et infectis haberi debeant. Ioannes perfecta impe-
 ratoris epistola, cum forte Varadini foret, extemplo ad Mathiam,
 qui Segedini copias comparabat, ut in Transalpinos proficisceretur,
 suas cum Cesareis litteras misit, quibus optimatum quorundam
 avaritiam et improbitatem patefecit. Rex, ubi utrasque perlegit, ne
 Cesari verba dare videretur, Varadinum cum proceribus extemplo
 concessit ibique coacto senatu de bello et corona agi ceptum est.
 Inde profectus Cibinium venit, ubi postquam de redimenda corona
 decretum est, ibidem septemviri quoque creati ex consulto patrum,
 qui sacram coronam redimerent redemptamque cum decenti, ut
 par est, apparatu referrent. Septemviri designati hi fuere: imprimis
 Ioannes Variadiensis antistes, Stephanus metropolita Colociensis, Ni-
 colaus Uilachus, Ladislaus Palocius, Emericus questor regius, Le-
 remberger et Benedictus Turcius. Soluta senatu rex in Transal-
 pinos, legati ad Cesarem festinarunt. Sed de Mathia prius, deinde
 de corone redemptione dicatur.

Rex in Transalpinos ad liberandum Draculam e Turcorum
 manibus contendere dicebatur, cui mulierem suam quoque consan-
 guineam legitimo matrimonio coniugarat. Illuc profectus, nescio, qua
 causa, quando id nemini satis compertum est, Draculam in Tran-
 sylvania cepit, alterum vero Draculam a Turco in provincia pre-
 fectum preter omnium opinionem approbavit. Hunc Budam capti-
 vum duxit decennalique carcere multavit. Inaudite crudelitatis et
 iustitie Draculam fuisse memorant. Hunc aiunt Turcorum legatis
 in preveneratione pilea Phrygia ex patrie instituto deponere recu-
 santibus confirmandi moris gratia tris capiti clavos affixisse, ne
 amplius amoveri possent; innumeros palis Turcos prefixisse et in-
 ter eos cum amicis laute discubuisse; mendicos insuper omnis
 deperdite ignavie miserabilisque validudinis et fortune lautissimo
 convivio excepsisse, deinde cibo vinoque completos iniecto igni ab-
 sumpsisse; item Turcis sepe captivis cute pedes exuisse contuso-
 que sale perfricuisse, mox lingentes salsas plantas capras adhibuisse,
 que lingue asperitate cruciatum augerent; mercatorem Florentinum
 de asservandis pecuniis sollicito percunctantem in media deponere
 via iussisse et nil de numerata nocte pecunia mentientem incolumem
 dimisisse; in barbara regione tanta severitate usum, ut in
 media quisque sylva cum rebus tutissimus esse posset. Hunc de-
 inde Mathias in pristinam dignitatem sane restituit; sed in Turcico
 demum bello cesus; caput ad Maumethem dono missum.

Equitum legiti circiter tria milia duxere, ut coronam pro di-
 gnitate referrent. Cum in Australi Cesarem Neapoli esse sensissent,
 Sempronium venere, sed, antequam urbem inirent, a Cesare pote-
 statem impetrarant, ut Sempronensium hospitio uti liceret, donec
 de corona transigeretur et re transacta integram civitatem relin-
 querent. Sempronium enim olim una cum arce Elisabetha Cesari
 oppignerarat. Deinde cum universo Neapolim equitatu oratores con-
 tenderunt. Cum urbi appropinquassent, Cesar ab arce copiarum
 multitudinem admiratus ex insolentia rei formidare cepit, mox portas

iubet obcludi, disponi per menia stationes; et hanc non legationem, sed hostilem exercitum reputare. Cum portas propius accessissent easque sibi legationis iure patefieri postularent, eo obfirmatius obdite. Paulo post Cesaris orator urbe prodiit non tot dicens copiis nec tam expedito coronam equitatu repeti, sed insidias obtendi, expugnari civitates, predas abigi et agros vastari solere; demum, ne inite concordie pactiones rescindantur, Cesari placere Ioannem tantum Varadiensem episcopum cum ducentis equitibus urbem tuto intrare exireve. Respondere oratores sacre corone religione se adactos cum magnifico equitatu venisse; nullam suspicionem concipi oportere, se a Cesaris voluntate nequaquam dissentire. Quare Ioannes cum ducentis duntaxat equitibus Neapolim ingressus est; ceteri college Sempronium rediere. Mensis hic a Ioanne actus. Demum re composita cum imperatore peregit, ut Ladislaus Palocius Sempronio Neapolim advocaretur, qui sacram coronam recognosceret. Duas coronas adulterinas affabre ab imperatore factas rumor erat, ne vera dignosceretur, atque id quidem Romanorum exemplo, qui duodecim ancilia, ne verum facile intercipi posset, Mamurio auctore fabricati sunt. Ladislaus accitus veram sacramque coronam primo obtutu signo quodam recognovit. Pauchirher et graph Micher a Cesare Sempronium ad reliquos missi, qui eos ad urbis menia ducerent et allatas pecunias explorarent. In sequenti die ad suburbana perventum. Tunc iterum citro ultroque redintegrata contentio, nam nec coronam hic sine pecuniis nec illi pecunias sine corona dare volebant. Par utrinque intercesserat differentia. Varadiensis tandem et Pataviensis episcopi interventu prestita utrinque fide factum est, ut ad portas urbis uno eodemque tempore et hinc corona legatis et hinc pecunie Cesari traderentur unoque momento compensatio fieret. Itaque res ex composito transacta et sacra LXXX milibus aureum corona redempta, condiciones perpetue pacis eodem exemplo exscripte utrinque date, ne violari aut aboleri facile possent.

Quicunque Cesaris Frederici et Mathie Corvini Pannoniarum regis initum nuper fedus et concordiam scire cupit, ista legito: Cesar, ut exortum e deposita sibi corona bellum extinguat, Pannoni, cuius est, ne regnorum moderator iniuriam facere videatur, eam reddito, pactam iuste pecuniam accipito, Mathiam filii loco semper habeto, ius omne regni illi cedito. Contra Mathias, ut parem beneficio gratiam referat, Cesarem tantum parentem agnoscito; si liberis absque legitimis diem extremum obierit, Pannonici regni ius Cesaris mox esto, quin et nonnulla Neapolitane dicionis oppidula vicique intra Pannonie fines effusi potestatis quoque Cesaree sunt; Alemanus et Ungarus sine ullo discrimine ab utroque principe tractator, veterum iniuriarum sectator instauratorve discordiarum capitalis esto; quicunque demum fedus rite sancteque percutsum leserit sanctionemve hanc cum summa per legatos potestate initam violarit, veluti publici et communis otii pacisque interceptor et eorum penatium violator igni ferroque, ut feda porca, feritor.

Coronam igitur Sempronium, que annos quattuor et XX sub

Cesarea potestate fuerat, singulari pompa leti festivique haud aliter, atque rem celo demissam, teniis advehunt. Ibi oratorum auctoritate 311 promulgatur edictum lateque diffunditur, quicumque recuperate sacre corone gratia et religione capiuntur, liberam visende recognoscendeque potestatem omnibus triduo Sempronii fore. E finitimis oppidis 312 et pagis religionis amore innumera multitudo confluit, agnovit agnatamque prae reverenter adoravit; mox Budam delata in arceque recondita. Sed legati ad regem festinarunt, quem in Syrmienti agro 313 adversus Turcos agentem invenere. Hinc enim Turcos per Ladislaum Marcum prefectum legionis nuper eiecerat et hoc bello succensus adauctusque animo, quod sacrum diadema redemerat et cum altero imperatore terrarum pacem fecerat, ad obsidendam layzam properabat. Hec urbs est in edito monte sita in mediterranea 314 Illyrici regione, quam duo amnes circumfluunt prae ruptisque rupibus et vadis obfirmant, ad radices montis et urbis ambitum confluunt admixtique una in Savum deinde feruntur; a tergo profusa planities (Bosseniensis quondam regni hec caput erat) inexpugnabili 315 arce et hostibus inaccessibilis. Res est altiuscule repetenda.

Georgio despoti, de quo multa supra diximus, liberi Iris mares 316 fuere: Stephanus, Gregorius et Lazarus; Stephanum et Gregorium Turcus excecavit. E Stephano Lupus mire fortitudinis, e Gregorio 317 despote nostri temporis Ioannes ac fratres sunt geniti. Lazarus, qui regno successit, unam tantum filiam genuit, quam Stephanus Bossinensium rex uxorem duxit. Is defuncto Lazaro socero suo non 318 solum uxore, sed regno quoque una potitus Bossene et Rascie iuxta dominabatur truci ingenio, summa impietate et profana religione peditus. Anno salutis quadringentesimo sexagesimo tertio supra 319 millesimum, cum in superiore Mysia late imperaret, blanditiis Mamethis Turcorum imperatoris e castello clam evocatur, accitus in colloquium repente capitur, barbari iussu cute exuitur; regnum, quod a patre dolo surripuit, cum vita simul amisit. Huius igitur 320 temeritate scelereque Rascia et Bossenna cum magna Servie parte in Turci ditionem pervenit.

Mathias igitur, cum Savo tantum se a Turco disternari 321 conspicaretur, rem sacra profecto corona dignam aggredi constituit. Exploratis layzensium animis, qui Turci iugum egre ferebant, ex templo cum magno exercitu Savum traiecit layzamque contendit quattuor dierum itinere a Savo remotam. Ad clarissimum facinus 322 iuveni animum addiderat diffusus rumor Pium pontificem ab urbe Roma universam in Turcos Europam suscitare. Quare primo impetu ne obversantibus quidem oppidanis urbe potitur. Arx sola 323 supererat, quam Turcus cum validissimo presidio retinebat; hanc die noctue oppugnare adoritur non modo loci natura, sed arte, milite, machina et com meatibus munitissimam. Dies noctesque 324 arte quavis et ingenio, praeterea vi, prece doloque vexat. Aramechus tandem prefectus arcis colloquium regis petit; datur adeundi copia. Cum honorifice a rege exciperetur, aliquantisper utrinque subciturum. Turcus tandem exorsus arcem ob rerum inopiam se redditurum 325

pollicetur, si abducendorum captivorum copia salvis corporibus et impedimentis fiat; sin minus imperatorem propediem affuturum interminatur. Respondit rex liberandorum captivorum gratia bellum hoc nuper suscepisse et se ne minimum quidem famulum concessurum. Conventio tandem de deditione arcis transacta; Turcis data potestas, quicumque sub rege stipendia facere vellent, commode possent; qui nollent, tuto dimitterentur. Arambechus regem secutus cum CC equitibus coronationem eius recentis victoriae testimonio decoravit. A Kalendis tandem Octobribus urbem ceperat, XVII. Kalendas Ianuarias arce potitur. Eodemque tempore, ne ingrato hibernare otio videretur exercitus, septem et XX circum finitima oppida recepit. Compositis in provincia rebus impositoque layze presidio servatoris nostri natalibus victor ac ovans Budam ingressus et cum ingenti senatus populique letitia ac plausu exceptus est. Supplicationes diis immortalibus institute, apud omnes aras res divina facta. Tantum hinc nominis Corvino regi comparatum, ut non modo Pannonēs sacro diademate dignum, sed Veneti, pontifices ceterique Christiane reipublice principes hunc unicum adversus Turcos imperatorem creandum esse censerent.

Maumelthes Othommanus audita layze captivitate, quae illius regni caput erat, usque adeo indoluisse dicitur, ut parum abfuerit, quin corde disrumperetur. Exercitum circiter triginta milium hominum mira celeritate comparavit; ante per sevitiam hiemis layze succurrere nequiverat. Nunquam enim arcem tam cito captum iri sibi persuaserat. Ad hec testudines, catapultas, arietes ac cetera tale genus parat, sulphurea imprimis tormenta; nove munitionis nullum genus omittit ac desidente hiberna vesania, cum primum licuit, layzam oppugnare adortur. Urbeculam Ungarorum presidio munitam ariete aeneisque machinis, quas circum collocaverat, die noctuque quassat, nunc tormentis territat diruitque, nunc nocturna oppugnatione pertinacissime vexat. Nulla oppidanis requies datur, quippe modo menia resarcire, modo interiore fossa, vallo aggereque communire nituntur; mulieres et pueri militaria eque munia obeunt, pro communi salute pari studio quisque decertat. At, ubi Maumelthes sat murorum dirutum esse putat, aperto Marte civitatem capere audet, preterea tot acies instruit pre multitudine copiarum, ut dies tris pugnam continuare possit. Nam, antequam novissimi defecerint, primi instauratis viribus prelium redintegrare facile poterant. Quare ex omni parte urbem adortur; non solum pervia, sed inaccessa quoque loca milites tentare iubet; ipse a tergo instat, omnes ad prelium hortatur, preter murales coronas ingentia militi premia pollicetur, recuperandam layzam obclamat. Cum nihil Turcus ceperit, quod vi amiserit, patratum sociorum ignavia dedecus obicit ingeminatque, quod presenti virtute abolendum esse vociferatur. Turci tanto impetu menia subeunt, ut multi pinnas vel muros conscenderint, plerisque signa menibus imposuisse visi moxque ab oppidanis reiecti sunt. Clarissimum Ungari facinus commemoratur, qui, cum Turcum imperatoria signa turri imponere contendentem

suspiceret, correpto simul hoste se precipitem ex alto dedit, ut
Corvina adhuc signa stare viderentur. Tanta cedes eo die facta est, 343
ut fossas hoste compleverint. Ex oppidanis multi cesi, saucii fere om-
nes. Mathias audita sevissima layzensium obsidione Emericum Se-
pusiensem mox cum duabus legionibus accurrere iubet. Vir ille 344
impiger ac strenuus non minus animo quam prudentia et astu pre-
stans ocissime mandata peragit, nuncios multos premitit, qui ru-
mores differant Corvinum regem cum innumeroso exercitu propedi-
diem affuturum. Sentit Turcus undique Ungaros propediem affutu- 345
ros. Quotiens et quam infelicitur Ambrates pater et ipse collatis
signis cum Corvino duce pugnarit, memoria repetit. In repentinum 346
subinde timorem coniicitur eumque auget recens et improvisa
Mathie victoria. Increbrescentibus deinde rumoribus de Corvini regis
adventu, cum dudum affore nunciaretur, pre nimia trepidatione
relictis munitionibus, machinis et impedimentis in Macedoniam se
recepit. Emericus sola fama civitatem acerrima obsidione liberavit. 347
Instaurato mox presidio et obmunita layza ad coronationem, quam
rex edixerat, festinavit. Hic tertie decadis finis erit. 348

ANNOTATIONES CRITICAE.

corr.: correctum - *del.*: deletum - *om.*: omittit, -unt - *omn.*: omnes (codex e et editiones) - *ras.*: rasura

e: codex Cracoviensis. h: editio a. 1606. Hanoviae.
b: editio Brenneri a. 1543. Basileae. i: editio a. 1690. Coloniae Agrippinae.
[c: editio Helti a. 1565. Claudiopoli.] p: editio a. 1744. Posonii.
s: editio Sambuci a. 1568. Basileae. l: editio Caroli Andreae Bel a. 1771.
f: editio Sambuci a. 1581. Francofurti. Lipsiae.

o: b, s, f, h, i, p, l

u: b, s, f, h, i, p

k: b, f, h, i, p, l

De codice et editionibus, item de codicis et editionum affinitatibus v. Introductionem in tomo I.

Scripturam codicis v. pagg. 226—27. tomi I. - E nominibus propriis ad Scripturam attinentibus haec sola tria in Annotationes Criticas non assumptus: Bohemus] Bohemus; Christus] Christus, Cristus; Elisabetha] Elisabetha, Elizabetha, Elizabettha, Helisabeta, Helisabetha, Helisabetta, Helizabeta in codice inveniuntur.

DECAS III.

LIBER I.] Tercie decadis rerum Ungaricarum liber primus e, Antonii Bonfinii rerum Ungaricarum decas tertia. Antonii Bonfinii rerum Ungaricarum decadis tertiae liber I. b, Antonii Bonfinii rerum Ungaricarum decadis tertiae liber primus s, Antonii (Ant. fhi) Bonfinii rerum Ungaricarum decas tertia. Liber primus fhipl - 1. Ungarie, Polonie altera *om.* e. - 2. Adi(j)uga u - Adree e - 3. Cararii e - 5. Taru(v)isino k - 6. etiam] demum o - 7. Plavim l - la-notum e - Hetruriam o - 8. Ferrebachum, c *in corr.* e, Ferrobrachium o - Hetruriam o - 10. equitum *om.* e - Arentinum e - Guelforum, *corr. fortasse* ff e ph e - 11. XL-ta e, quadraginta o - 13. abeat e - 15. Ferebachumque e, Ferrobrachiumque o - 16. factionis o - Gebellinos e - 18. e *apud nos mendum typogr. pro* a - plebe] pede hip - Gebellini e - 19. Tuderno e - Gebellinorum, *littera quarta e in corr.* e - 20. Ferebachus e, Ferrobrachius o - 21. centum o - 22. Andegavensis, Ande *in ras.* e - XXX-ta e, triginta o - desidit e - 23. Ferebachum e, Ferrobrachium o - 25. post] secundum o - Andegavio o - 26. Gualfis e - immisi e - Giballinis hip - 28. Andegavius o - 33. is *om.* l - in *om.* hip - 34. dirimeret] dimitteret e - 36. mari e - 37. naretur e - 38. Brandeburgensi o - 42. piia e - 43. non *om.* hip - materna] matiiena e - il-lam hipl - 47. adductum e - 54. preferet e - 55. e] et hip - 57. inferre e - 59. Zagrabiensem o - waiwodam e - Transilvanum e, Transsylvanum o - Symon-thoru(v)iam bsfhi - Corvacie e, Croaciae bsfhi - ac] et o - Auronaque u - 64. Hiis e - quoque] quidem e - 65. hii e - 69. Sypontum e - Neapolym e - 70. impetrata] imperata e - aloquitur o - 73. oportet (*sic*) e - 75. te *om.* e - usur-patum] uspartum e - 80. is] hiis e - attenuare e - 81. viris] iuris e - 82. e *corr.* ex et e - demum *om.* e - 83. nobilium u, et nobilium l - nequit] nequid e - Phaeton e - excusa e - 84. vanae i - 85. me *om.* b nunc venire me s fhipl - 88. Quod hip - 89. haberi e - si *om.* e - Italiam o - 91. studio e - potuit *om.* e - 92. Gotos e - Nortmannos k - Arragonesque il - Saracenos *omn.* - possidetur e - 98. Hungaria e - 99. que] qui e - quoque] quidem e - 100. pollo e - altiore] arcioe k - forti] fori hip, fere l - sevi e - 103. pa-candum i - 105. haereditarium tibi o - tantum tantum e - 107. divorum regum] et singulis e - Panoniasque e - 108. formidolosa semper o - 109. a]

et e - dextra o - 111. Zagrabiensis pl - antistem e - Ungaricis proceribus o - ait] agit o - 112. hospito *om.* e - 115. prospicere oportere prospicere e - Hungaris e - utroque utroque e - 118. sunt u - Appulorum e - 121. quando potestas] tempestas e - 123. Hungaria e - 125. habitum *om.* e - 127. ii] hi o - 128. Scitices e - 133. femine e - 136. Orthonem e - repulisti e - 137. XXX-ta e, triginta o - medicando e - 138. exicium (*sic*) e - 139. Hiis e - divina e - 144. quocunque i - 145. Zagrabiensis o - 147. ne regni] regni e - omnes o - 148. instauret e - 149. hec] hac hip - 151. Sypontum e - molitus e - 152. ibi] sibi o - Segniam o - 153. apulsum e - 154. Segniam o - 155. Zagrabiam o - 156. immanitas hi - 161. capesendum e - 164. quam] quod k - 165. Transacturum e - admodum sibi admodum e - 176. et, quanti—ostendisti *om.* il - re] te i - 177. patre tuo] parte tua e - 179. et *om.* i - tuamque] tumque i - 180. ait] agit o - 183. omnes o - 185. declinandum e - 187. Hungaros e - hiis e - 190. ut ibi] et ubi o - 192. fere] ferre e - 193. preparavit e - 196. nunquam resignabo mihi iure datum o - hanc] hac o - 198. minimi e - 201. omnemque e - 206. minus] magis sfipl - 207. impunitati e - 210. poteras e - hiis e - 211. coronam] coram e - procipit e - afferi e - 212. Helyschabetam e - 213. etiam] etiam e - 215. imparem dissimulationi o - dissimulationem, onem *in. corr.* e - 218. tumultum i - 221. dignitates i - 222. celerrima] celeri me ebsf, celerrime (*sic*) l - hiis e - 228. quin etiam] qui etiam hipl - 232. preferetur e - occuparat e - 233. tonitruis o - xilimbrices e - hiis e - 234. hiis e - 235. Hiis e - 236. tantum] adeo e - 237. praecepta] precepta e - recuperare *corr.* e - recuperari e - neque Lodovici] deque Lodovici hip - 240. Ghymes o - propagatos e - Blassio, ss *in corr.* e - 243. iubet] Lubet e - 244. accepta e - 245. caucicius, litterae 5. et 6. incertae lectu e - 246. dies *om.* e - Blassium e - nate] gnatae o - 248. Blasio *corr.* e Blassio e - 252. millites e - ii] hi o - Itali] ita o - 256. Mariam—exclamat *om.* k - exclamant e - 257. sexui] servi e - 259. Vissegradi o - 262. auspicantur] suspicantur o - 264. super o - tredecies k - 265. Galleacius e - Meddoacie e - vincula o - 266. prius prius e - Terolonam e, Tortonom l - Appeninum o - Landem b - 269. Ladislaus vero hip, Ladislaus fere l - ii] hi o - Cai(i)etanam sfipl - 270. Verbanus e - 271. ii] hi e - alii, alii] alii e - 272. deturpaturum e - 274. hiis e - Cai(j)etanorum sl - 275. est *om.* e - XX-ti e, viginti o - 276. Bonifacius *omn.* - sextus] sexus hip, *om.* l - 277. Cai(i)etanum sl - 279. Taru(v)isium k - 280. Taru(v)isium k - Lepoldum e - 281. Vincenciamque e - 282. Patau(v)inum *omn.* - 283. Dilphius o - 284. Galleacius e - 285. auffugit e - Taru(v)isium k - 286. Patavinum eb - Belunum o - Taru(v)isium k - his] is e - 288. hiis e - Vincenciam e - Belunum o - 290. humana hi - plene hipl - 291. Sirmium e - Misiosque e - 293. Diokum l - iniquam] inquam e - 299. patebatur hipl - 300. Subire hip - feritatis o - 301. Croaci eu - et in] ad o - 303. saltim e - 304. innocentem e - 309. Horu(v)ati u, Horvathi l - 311. Bozotham bs, Bozotam fhip, Boszutam l - 312. Horu(v)ati u, Horvathi l - 313. barbarico o - 315. humi] humili hi - 320. sperari k - 323. que] quem e - 324. Krupae l - iubet] lubet e - hiis e - pertinet hip - 326. concurre e - 329. hiis e - 330. cogitabam k - 331. posset hip - nihil o - si corrigi nequeunt *om.* o - 333. potest] posset hipl - qua] quod o - 334. Hiis e - 344. incolumen hi - 345. Hic o - 347. diu] D(d)iu(v)us o - 348. gnaviter] graviter o - 351. post hec] posthac o - 352. Hiis e - 353. dexteram hipl - 354. dextra o - 355. intonans] matronas k - sollemnitate] celebritate e

LIBER II.] Tercie decadis rerum Ungaricarum liber secundus e, Rerum Ungaricarum decadis tertiae liber II. (secundus I) o - 2. sumus eb - hiis e - 4. impullerunt et - 6. quod in] in o - quod e—censuistis *om.* e - 7. ipsa—est *om.* il - fere] ferre e - 8. posset] potest o - 10. relaturum e - 11. et dignitate] ac dignitate o - quando || quando e - beneficio o - 12. hiis e - 13. ni *corr.* e nisi e - omnes o - 23. ammotis e - 29. || post—patris *om.* i - 30. que] quem e - 35. etiam] eter ia e - 36. tradit e - 38. Initis] Inu(v)itis hp, indictis il - 39. antistibus e - supra] super o - tredecies k - 41. illata] collata e - 44. Corvacie e, Croaciae bfi - 48. nemo facere k - vaiwode e - Simonthorna u, Simonthornia l - 49. parte] patre e - Usoram hip, Uzoram l - Zagrabiensem

o - 50. universe e - 52. hii e - 55. Quinque ecclesiarum e, Quinqueecclesiarum bsfhi, Quinque-Ecclesiarum p, Quinqueecclesiarum (sic) l - 56. pro dira] prodita e - revictis e - circumvectis hip - Gemonios l - frustra e - facinororum b, facinorosam s - 57. Zagrabiensis o - 58. hec om. e - Valachos apud nos mendum typogr. pro in Valachos - Walachos e - infausta] infesta e - Walachi e - 59. vaiwodam e - Transsalpinam e - 60. pedites] pedes e - 62. deturpant e - gladii e - 63. vaiwode (sic) e - 67. dextra o - 70. hiis e - proterere e - sibi] in i - 72. ne] non o - 73. quando om. o - 74. reverentius] impendencius e, vehementius b - 76. reddit] respondit o - 78. impetrata] impera e - posthac om. e, posthaec il - 83. ii] hi o - Tracia e - 88. ii] hi o - 90. expugnare] oppugnare o - 91. deprehensi o - fructus] funtus o - 96. Kanyssa o - oclisit o, oclussit o - 98. nanque om. e - 99. diversis e - 100. obfirmati hipl - parvicacia e - 101. Konthum l - 102. Hii e - dio o - 103. ii] hi o - Vaidaffium o - 104. fide e - dio o - 105. hiis e - illuxerat sfhipl - Korpadium l - 106. timere om. e - 108. Karom o - vincula o - Budam om. e - 109. itnera e - 110. raro] rato i - abduxere o - 111. littore e - 112. litore e - litorem e - 113-130. genus—Coercebatur om. e - 114. Ghioka fhipl - 117. parteis bphi, partes spl (v. 113-130.) - 125. li] H(h)i o - 131. mercenarium o - recipiat o - 132. Helespontum e - 133. Grecorum] gregorum e - 134. nectabat e - bello om. e - 137. magne e - Traces e - late longueque o - defadigatos e - 138. Pasagites e, Bai(j)azethes o - Traciam e - Tessaliam e - Actiam e - 139. Mysios e, Mysios o - 140. rumoribus] tumoribus e - Bai(j)azethem o - et provincia] e provincia e - 141. ferre e - preferre e - 142. huic] hinc e - sibi hoste agendum sibi e - 143. tredecies k - iubentur] lubenter e - 146. Misya e - 149. quorundam e - 150. Bai(j)azethem o - Chaladinum hipl - hiis e - 152. in dies om. k - 153. dimigandum e - 154. acie om. e - 155. ii] hi o - 160. in fugam omnes plane o - 162. nisi—traieccisset om. e - Assiam e - mil(l)ia Christianorum o - sexaginta mil(l)ia o - 163. Traciam e - Rodum e - Dalmaciae (sic) e - 164. hii e - 165. hiis e - 166. waiwode e - Simonthorua bsfh, Simonthornia ipl - 167. li] Hi o - 169. Hiis e - 174. Quanquam illi] Quiaquam illi illi e - 177. li] Hi o - 178. Kanyсарum l - Marothi o - 179. firmato e - 181. Nicopolitana—obitus om. b - minora] maiora e - 184. Horu(v)ato u, Horvatho l - 185. ex] a o - cesum fuisse cesum e - 187. ultro citroque o - 189. Sokles u, Siklós l - 194. ac] ab hipl - 195. nunciaretur e - 196. hiis e - disseminatis] dissimulatis b - 199. reliquam] aliquam hip, aliam l - 200. Cuncantius hipl - 201. nuntii e - ex om. o - referrebant e - 202. Appulie e - 203. ladrensibus] Latrensibus e - 204. Sokles u, Siklós l - hiis e - 205. quodam] condam e - 206. imicius e - iudicarat hipl - 208. hiis e - 209. et aeternam hipl - despiciatam] deputatam o - 210. quid plus oneris] qui plus oneris e - 211. Horu(v)ato u, Horvatho l - Garae domus o - 212. vincula o - 217. auditurus hip - 223. et metum] metum i, metumque l - 224. quoque o - 227. in om. hipl - 229. duo] mea e - 231. mei] viri k - 232. lese] laesum regiae o - 233. quam] quem i - 234. iusisti e - gratitudinis e - 235. uti] ut hipl - 236. percucior e - 237. frustra e - 239. Bohemiam e, Boemiam o - 240. Sigismundi fuit o - Ciliae o - 242. sentiant] sentenciant e - 243. fero e - 244. Maroth o - 248. elusus elusus e - 249. approbant k - 250. Mocenigum k, Moceuigum s - 252. hiis e - li] Hi o - iure om. e - 256. erogassent—258. Dalmatia om. e - 256. regebantur o - 259. istius] huiusce o - ii] hi o - 260. quoque u - 262. hiis e - 265. Connestabilem o - 266. Vigesimo o - Bonifacium omn. - 267. littore e - 270. pontificis apud nos mendum typogr. pro pontificiis - est om. e - 271. inter om. e - Cortonam] Tortonam o - vendit o - 273. Florentiorum hip - 274. Parvi] Pacis e, Pazi u - 275. tredecies k - 276. conclamant e - 278. Vincesus e, Wenceslaus l - Bavarius e - 279. Gallearium (sic) e - 280. Galleacii (sic) e - 282. atrittis e - alligaverat] allexerat e - 283. Eypcios e - 287. hiis e - 288. oculis e - 289. prebetur e - ut] ut his o - peccarent e - 290. Keures Duarhel u, Körös-Vásárhely l - 291. vaiwoda e - ac] quam e - 295. voiewodam e - memoratur e - 296. cladem om. e - Bai(j)azethem o - copiis—opibus] opibus et auxiliariis copiis o - 297. Sigismudi e - 298. Sirmiensis e - 300. Wenceslao l - 301. Wenceslaus l - non admodum o - se om. e - tres o - 305. Usitarum e, Hussitarum o - 306. Prangense e - Teuthones u - 307. hiis ter

e - Britanie e - Vicleffii u, Wicleffi l - haud] aut e - 308. Viclevistarum i, Vicleffitarum p, Wicleffitarum l - Teuthonum u - 309. dyalectice e - depratarum e - Teuthonicos u - 310. Wenceslao l - professoribus omnibus o - 311. Lipsiam o - Mysnae bñhip, Mysniae s, Misniae l - 312. hymnasium e - 313. Bethlehem e - 314. veneficiis e - 315. Wicleffum l - extollere *om.* e - 316. hi primum o - 317. nonnullosque] nullosque hipl - 320. inferris e - 321. irritandam] irridendam o - omnes o - elemosinisque e - 322. crisma e - 323. coarctare (*sic*) e - sacerdocie e - 324. eucaristiam e - 325. eorum eorum e - 3-6. horis *om.* e - 327. Sbincolepus, b *corr.* e p e, Sbinko l - Vichliffi e, Vicleffi u, Wicleffi l - 329. elemosinas e - 330. Trasensis ebsfhip, Dresdensis l - 331. Theotonibus e, Teuthonibus u - 332. coinquinati e - 333. Wenceslaus l - Sbingo e, Sbinko l - 337. Sbinko l - Albricus e, Albricus bsf - 339. pontificium o - 340. tres o - 341. li] Hi o - 342. hiis e - ubi] ibi hip - 343. purpurea hi - hiis e - 344. Beethlehem e, Bethlehem o - 345. proceres *om.* e - 346. Ieronimum e - 347. Ieronimus e - hiis e - 351. patrum *om.* hipl - 352. Hieronimo e - 353. flama e - 356. Usitarum e, Hussitarum bsf, Hussitarum hio - prestanti *om.* e - 357. Multavie e - 358. trecentas] tria centa e - 359. Wenceslaus l - Vissegradensem u, Wissegradensem l - disiuctam e - 360. Cuniragigae (*sic*) u, Kuniradek l - quintum] quartum o - 362. consolum e - 364. Wenceslaus l - duodevicens] deviceno e - 365. Wencesla, l - Zisca u, Ziska l - Trosvanie e, Trosnaviae s, Trocnoviae l - 366. Hussitarum o - Cartusiensium e - 367. Usitica e, Hussitica o - ii] hi o - Zisca u, Ziska l - 368. Ziscam u, Ziskam l - 369. adversum o - Sismundum e - 370. Zisca u, Ziska l - Pelzinam *omn.* - 371. Vissegradensem o, Wissegradensem l - anxia] ansia e - Zophie e - 372. parteis bsfhi, partes pl - 376. Tenchone bñhip - Multavie e - 378. hiis e - Sternbergius hip, Sternbergius l - Usitarum e, Hussitarum o - 379. recepisset i - coniunctis animis] cum animis e, cum aliis b - instaurarunt o - 380. Vissegradensi u, Wissegradensi l - 381. Ziska el, Zisca u - Pelzinam bl, Pelzinam s - 382. pacatior] paucior b - 384. intellexere o - 385. Brunam p - 388. Bruna p - Usitarum e, Hussitarum o - 389. Slesiam u, Silesiam l - Vratislaviamque bsfpl, Vratislaviamque hi - 390. Vratislaviensium o - 391. Tenchonem b - Sclawonice e, Slavonicae l - Ieronimum e - 392. Ziska el, Zisca u - fudit *om.* i - fugavit e - Auscam eu - Lusinicium e - ne] nec o - Hussitarum o - 393. Liczium o - 394. vasanie e - Ausca eu - 395. possit sñhip - Cycha e, Zisca u, Ziska l - 396. Cische e, Ziscae o - motibus] moribus e - 397. Affrica e, Aphrica bsfhi - 398. Piccaurdus e, Picardus l - Reno e - 399. iubebat] lubebat e - 401. grassari hip - dyaboli e - 402. Ciche e, Ziscae o - 403. asseverebant e - 404. Sclesiae bñhip, Silesiae sl - 406. Cischam e, Ziscam u, Ziskam l - omneis bsfhi - 408. ii] hi o - 410. Corado e, Conrado o - Veswala e, Vestphala l - 411. Cisca e, Zisca u, Ziska l - 412. Cisca e, Zisca u, Ziska l - 413. Mynsenses e - impartem e - deturbat e - 414. Cisca e, Zisca u, Ziska l - 418. ita *om.* o - itaque—necessitas *om.* e - 419. hec *om.* hipl - Vissegradenses u, Wissegradenses l - 420. diem *om.* e - 422. Cicha e, Zisca u, Ziska l - Bohuslaum l - Cingneo e - Rhoetium bñhip, Rhetium sl - 423. Cisca e, Zisca u, Ziska l - Pelesinensi e, Pelzinensi l - combusit e - huc] hic e - Cisca e, Zisca u, Ziska l - 424. Cisca e, Zisca u, Ziska l - Pelesinam hip, Pelzinam l - Comitau(v)iam u, Cometaviam l - sed sex e - 425. Cicha e, Zisca u, Ziska l - Orbitorumque hipl, Orebitorumque l - 427. Brunnam] Veronam e, Brunam hipl - 428. Teuthonica u - 429. Mynsensis e - 430. soli i - 431. Moguntinus l - Alamannia bñl, Alemannia ship - tetarchaeque i - 432. Sazium l - 433. Hungaris e - 434. Cisca e, Zisca u, Ziska l - agminis e - fere] ferre e - 436. Cischam *corr.* e Cicham e, Ziscam u, Ziskam l - Teuthonicorum u - Cisca e, Zisca u, Ziska l - 437. Imparator e - 438. Cicha e, Zisca u, Ziska l - anteea e, ante hipl - 439. divas] divorum o - permittere] promittere (*sic*) e - Cischam e, Ziscam u, Ziskam l - 440. loamis apostote e - hiis e - littore e - 441. apparuit (*sic*) e - 443. divorum] numorum e - 444. Purgellinum o - hortodoxe e - Pelzinam e, Pelzinam l - 445. ob] ab e - hiis e

LIBER III.] Tercie decadis rerum Ungaricarum liber tercius e, Rerum Ungaricarum decadis tertiae liber III. (tertius I) o - 1. hiis e - 2. Brutho e - 4. polleret *om.* e - 5. capesendum e - 6. Cische e, Zisca e o - hiis e - que] qui e - regiam servitutum o - etnico e - ritu] iure e - 7. Coributhum e - 8. Nam, cum] Nancum e - 10. quibus] quia e - tabidis] rabidis e - 11. Obsesi e - 12. Vratislai] V(U)ladislai o - 13. hiis e - egressi *corr. ex* egressi e - 15. Cischam e, Ziscam u, Ziskam l - usque *om.* e - calidus e - Cicha e, Zisca u, Ziska l - 16. ryppam e - 18. eadem] ea o - Hussitarum o - Cisca e, Zisca u, Ziska l - 20. Hispaniae (*sic*) e - Portugaliā e - 21. Lutemburgum e - mentes *apud nos mendum typogr. pro* menses - tres o - 22. Hussitarum o - 19. Cische e, Zisca e o - Lutemburgum e - 23. Mynensium e - Austam, que] Auscam, qu(a)e s - multe e - Auscam Cysca e, Austam Zisca u, Austam Ziska l - 24. Misnensius e - langraphiusque e, Landgrafiusque l - obsesse e - afferent e - Thuringia l - Misna e - Auscanis e - 26. Burgravii l - Querfurtenses Gleichensesque l - hiis e - 27. Ausca e - eam evertit o - 28. Cisca e, Zisca u, Ziska l - 29. diripuit hipl - 30. intelligenter e - 31. Pogiebracium u, Podiebradium l - 32. Ciche e, Zisae o - 33. Cisca e, Zisca u, Ziska l - 34. Cisca e, Zisca u, Ziska l - 36. Cyscha e, Zisca u, Ziska l - animum *om.* hipl - adauxit] egit l - 37. intestinum inter se o - dessidium e - hi] ii e - Cischam e, Ziscam u, Ziskam l - 39. a Cisca e, a Zisca u, a Ziska l - urbs] urs e - Reche zane (*sic*) e, Rockyane l - Cisca ita e, Zisca ita u, Ziska ita l - 40. Cyscham e, Ziscam u, Ziskam l - 43. Accipit hipl - Priscaniam] Poztoniam bfhpl, Poztoyam s, Przibislaviam l - 44. ariollabatur (*sic*) e - 45. Cische e, Zisca e o - 46. populus] exercitus o - Cische e, Zisca e o - partes o - 49. dio o - 50. Silesiam l - 51. Teuthones u - 52. Orebitarum el - Strassicensis l - 53. Sueciam] Zwethal l - ferre e - 54. ammissis ad e, admissis ad hipl - 55. Rasae u - Rh(o)etium o - Boholaus e, Bohollaus u, Bohuslaus l - Cigneus e - 56. Recium e, Rh(o)etium o - 57. Burgrau(v)ius sl - Magdeburgensis l - adductus e - 59. tendere e - impetum e - 62. hiis e - 65. Britanie e - 66. Brandenburgensi s - Renenses eb - Orthone e - Trevirensi l - 67. Prichicho u, Prichiko l - 68. Tacouiam s, Tachoviam l - 69. cardinale o - 70. hiis e - 72. Bassiliensi e - 73. octavo e - 74. Brandaburgensi e - ut] et e - 75. Cristoforusque (*sic*) e - iter in Bo(h)emiam o - 76. Moguntini, Trevirensis l - 79. caedem plane o - relinquunt e - 81. Horphanis e - 82. et nondum o - 83. ingenteis bsfhi - insequentur e - 85. Prezeroviani sl - traditam *om.* e - 86. id *cm.* hipl - 87. pontifice o - 88. qui *om.* hipl - quo] quum (cum) o - Augustales e - legitime fuerit o - 90. ignotum] ingratum bsfhi - 91. et *om.* hipl - desciscant] desistant e - 94. Vilelmus e - Kozka u, Kosteka l - Rockyzana l - Galec l - 96. hiis e esse *om.* il - 97. Bohemiis e, Boemis o - 98. hiis e - Hussitae o - de] cum o - hiis e - 100. Mainardus o - 103. Mainardus o - 104. Alexius Risemburgensis l - Mainardo o - 105. Pilsenam l - 106. Mvnardus e, Mainardus o - Alexius l - 108. Chocha e, Cozca u, Kotzka l - Mainardum o - 109. Mainardi o - horea e - 110. impexo] impenso e - cuthe e - ferugineoque e - 111. imparator e - Philippi e - 112. XXX-o e, trigesimo o - 113. Aquisgranii e - 114. dessidium e - intelligat *om.* i, videret l - 115. Licius e, Lycius o - 116. nuncio e - 119. Ratisbonam o - 120. hiis e - Czapek et Rockyzana l - Basileenses l - 124. voluerimus o - 125. Bossennorum e - 126. Hernoi(j)a u, Herwoja l - Spalethi pl - 127. hiis e - 128. reliqua k - 130. Chupor l - 131. Bossennorum e - 133. impares] pares e - prelio] bello b - consternerent] conservarent b - 134. ii] hi o - 137. decursui e - 139. Morath e - dum *om.* e - turbiter e - 141. erat] est o - Hernoi(j)a u, Herwoja l - hiis e - 142. Nam—preferret *om.* b - 143. hiis e - est] et e, esset b - 144. Losoncizio l - 145. Merche l - 147. Merche l - 148. Losonczius l - 150. dimicasset *corr.* e dimicassent e, dimicassent o - Losonczius l - opettit e - 158. imperata e - 159. cladis u - 160. Hystrianas e - Themeskezum u, Temesköz l - 161. Mysis o - 162. strategematum u, stratagematum l - 163. Mahumethes b, Mahumetes sfhipl - Misy e - Ikach o - 165. is] iis e - 166. plebe *corr.* e gente e - 168. Ikach o - quando] quem o - 169. Ichchach e, Ikach o - 171. impacta hip - guturi e - 174. multo] inulto e - 175. virum] viru e - 177. nosceret] nosset o - omnes o - capi] rapi o - ingentes o - 179. pallatique (*sic*) e - 183. Wenceslai l -

186. impertivit o - Palocziorum l - Rozganorum e, Rosgoniorum u, Rozgoniorum l - 187. Orzai e, Országi l - Ozorta e, Ozorae u, de Ozora l - Philippus e - 188. exultis e - 189. ex] et e - 190. profectus e - 192. Misie e - 193. Taurinium u, Taurunium l - 194. Zalamcenem e, Zalonkemem u, Zalankemen l - Bechium u, Békés l - Kelpem u, Kelpen l - Vilagosu(v)arum u, Világosvár l - Thoium, u *in corr.* e, Tochaium u, Tockajum l - Monkachum u, Munkatsium l - Thaaliam u, Tálíam l - Rhegezum u, Regetzum l - Zathmar u, Zathmár l - Bezermen u, Böszörmén l - Debreczem bñhip, Debrezum s, Debreczen l - Vásony l - 196. Thernau(v)iam bñhip, Thirnauiam s, Tirvaniam l - Thernau(v)ia bñhip, Thirnauia s, Tirnavia l - multitudo] multitudine o - 199. Anthonius e - Transsylvanis u - exuende] exeunde e - hiis e - nolent e - 200. Anthonianas e - nova o - 201. Nyrium u, Nyir l - Zamascenum e, Zamoskenium u, Zámorskőz l - 203. nepharia scelera o - 204. hiis e - 205. Dalmacie e, Dalmaticae o - decrescere] deterere e - devenerit hipl - 206. Appulie e - 210. facta *corr.* e pacta e - 212. Siccum e - eo] Eeo e - hiis e - 214. Bucechalinum o - 215. Siccum e - omnes o - subdia e - 219. Scalariorum u, Sclarum l - Philipum e - 220. hiis e - Pannoniis o - 225. Federicus e, Fridericus l - Sau(v)orguanus u - 226. Urinenses i - Pannoniis o - Taru(v)isinorum o - Seravallum l - 228. referrunt e - 230. Taurinoque e, Taru(v)isinoque o - 231. superfuisset hipl - 232. Mocenigus o - quinquenniales e - 234. Tymauoque e - 235. hii e - Sau(v)orguanae u - 237. invadendi e - Civitadenses e, Civitatenses i - 238. Civitadenses e, Civitatenses i - 239—40. cuncta—oppida cuncta—oppida e - 240. Bellunnum e - Foroiulianus e - 241. Philipus e - Sau(v)orguanae u - ad Cividatum pertinet] pertinet ad Cividatum, *ante pertinet del. ad civitatem (corr. in civitatem)* e - 245. Federicum e, Fridericum l - 248. Clusimam hip, Chiusam l - 254. quin etiam] quinti eam hi - 257. in Bohemiam] in Boemia e, in Boemiam o - Iglariam bñhi, Iglaniam s - 260. altero] alterutro o - 261. rependeretur] redimerentur o - 262. Rockyzanae l - 263. Rockyzana l - 264. sollemnitate e - 264. Rockyzana l - 265. Polonior bñhip, Polemar l - 266. sanctum e - concordiam] victoriam e - 267. trigesimo o - esse] se e - 271. ij Hi e - revocare abrogatas o - reffere e - omnes o - 272. Rockyzanae l - ecclesiam *om.* e - 273. redigerant e - 274. Hierosolimitani e - 275. ebdomadati e - 279. conservat eb - 281. Rockyzana l - 282. Rapustoni e, Pappausseko l - 283. Rohatek l - Syon e - in libertatem aliquando o - 284. Iglariam bñhi, Iglaviem p - 285. advehebantur o - 286. Ptascon e, Placzek l - Rohateko l - 287. hiis e - Usitarum e, Hussitarum o - enecti] evecti e - 289. Placzek l - Atscionem] Alexium l - Sterrenbergium e, Sterenbergium u, Sternbergium l - Pogiebrachium¹ l, Podiebradium l - 290. hiis e - 292. Ciliae o - partes o - 294. *ante nervos del. consilii* e - nervos ingenii e - 295. Nec sñhipl - Ermesto e, Hernesto bsñhi - 296. de] e o - 297. Snoymam e, Znoimam o - Ciliae o - traditur o - auffugit e - 300. vos] nos il - 303. illa *om.* il - itaque] ita quod o - supersint sñhipl - 304. curati e - 305. ac] a e - 306. delegi *om.* b - 307. nobis est] vobis est b, is est s, est fñhipl - 308. omnes o - debetis o - 309. omneis bsñhi - 310. ac] hic e - 312. me *om.* e - 314. paralitici e - omnes o - 316. Hiis e - anuere e - omnes o - 317. deinde] denique o - 319. Caspar l - Slickius o - Pyo e - 320. treis bsñhi - 321. Chubito k - Friderico el - 322. Snoym(a)e ep, Suoymae bsñhi - quadrigentesimo e - vigesimo k - 324. criski k - 325. Animo] Anno e - prodiebat e - omneis bsñhi, omnes pl - nihil fñhipl - hiis e - 326. hiis e - 328. hiis e - nam, cum] nancum e - 329. Heydelbergam bñhip, Aldelbergam s, Heidelbergam l - 330. Peniscolae l - Teraconensis e, Tarraconensis l - 332. Hussitarum o - 334. Philipum e - 335. Philipo e - 336. Hetruriam o - 337. aliquod e - 338. Eurialus eb - 340. Eurialus eb - 342. Philipo e - tres o - 345. arcem e - referrens e - 346. ferre e - subdivalia es - 347. Pesthana k - 348. Misye e - 349. Nun(m)quam Sigismundi o - 355. decidebant] recidebant o - 359. hiis e - 360. Philipi e - Arragones el - 361. virillem e - 362. Tharaconensis e, Tarraconensis l - 366. Braccius o - Arragones l - 369. Hispania e - Amedeus u, Ama-deus l - 373. Ethyopes e - Gorgiani e - Lybya *corr. fortasse in Libya* e

LIBER IV.)*] Tercie decadis rerum Ungaricarum liber quartus e, Rerum Ungaricarum decadis tertiae liber IIII. (IV. hip, quartus I) o - 1. Hermani e - Ciliae o - 2. calendas b - 3. Eademque o - uterque uterque e - 5. iniquum e - 11. hiis e - 12. Ii] Hi o - 13. Alexius Sternbergius I - 14. aurei o - constituuntur sphipl - 16. Alamannicaque bfhi, Alemannicaque spl - Alamannia bfhi, Alemannia sp, Alemannica I - ex] et o - Ungarica I - 18. Alamanni bfhi, Alemanni spl - eorum eorum e - 19. Alamannum bfhi, Alamannum spl - 20. Euthu(v)es u, Oetves I - hiis e - Alemannorum bspl, Alemannorum fhi - 21. modo *om.* e - Alamannorum bfhi, Alemannorum spl - 22. ii] hi o - 23. vincula o - guturi e - 24. Alemannis espl, Alemannis bfhi - hiis e - 26. Alemanni espl, Alemanni bfhi - id] has o - arma *om.* e - 27. ac] et o - 28. urbs] urs e - 30. Ihesu e - 31-32. iniurias - seviunt *om.* e - 33. Alamannorum ebf, Alemannorum sphipl - hiis e - 35. Ptarsco u, Ptaczek I - Alexio I - Hussitica o - tredecim o - 36. Francordiam e - Alberto *om.* e - Romanae reipublicae o - 38. gratulatione k - 39. Rabensteinius I - Placius u, Ptaczek I - ii] hi o - interturbant e - potest] posset o - 42. Alemannos *omn.* - 45. Teuthonum eu - 48. Iglariam bfhi, Iglariam s - Rosembergius I - Mainardus o - 49. Ptarsco u, Ptaczek I - 51. taidem] demum o - 52. Ptarsco u, Ptaczek I - 53. Ptarsconis u, Ptaczeki I - 54. Ptarsco u, Ptaczek I - 56. omnes o - 57. inactorat e - 58. Soboslau(v)iam o - 59. Beneschaviam I - 64. extrema] extra u - tantum aulem e - 65. Cristophorus e - Fridericus pl - 68. disfringere u - fedara e - 69. Pogebracius u, Podiebradius I - Ptarsconi u, Ptaczeko I - Thabor u - 70. terere *om.* e - 71. Fredericus pl - cum] dum o - et fuis *om.* e - 72. Slesiam bfhi, Silesiam spl - 73. Ciliae o - Bohemiae *om.* b - Schlesiam e, Slesiam bsfhi, Silesiam pl - quae Bradislaviensium] inde Vratislaviam, quae I - V(U)ratislaviensium bfhip, Bratislaviensium s - Schlesitarum e, Slesiarum (*sic*) bsfhi, Silesiarum pl - 74. V(U)ratislavienses k, Bratislavienses s - et - exigeret *om.* e - 75. Rodericum o - Brugensem u - 77. Vratislau(v)iam bl, Vratislauum f, V(U)ratislauum hip - regi I - 78. ex auspicato] exin auspicato u, ex inauspicato I - 81. subducendum b - illico subtraxit] exemplo subtraxit o - 82. exauctoratum, *littera* 10. c in *corr.* e - discessit o - Mainardus o - 85. Senderoviam I - Ungariam] Ungariam in *fine corr.* e - 88. Paloczii I - supellectile o - asservat e - 90. Amurathem o - Tybiscum e - 91. Senderoviam I - neque extremis] nec extremis o - 93. exerunt] eruunt o - 94. hiis e - Gergio e - 95. ho e - cadens i - exsicali (*sic*) e, desiccati o - 97. Send eroviam I - 100. dissenteriam e - 101. praevisa o - Vyenam e - Neszmély I - 106. omnes o - 108. Amrathes e, Amurathes o - 109. omnes o - Thessalonice (*sic*) e, Thessalonicae b, Thessalonica sphipl - Etholiam e, Aetholiam bfhip - aut barbaro] an barbaro e - 110. hiis e - 112. Bomi e - 113. Mayas e - 114. Rockyzana I - 116. commonionem e - quid post] qui post hi - 118. quoque hip - 128. omnes o - 129. ne me - iubeatis ne me - iubeatis e - 131. que] quem e - reliqua] re aliqua hip, re alia I - 133. V(U)ladislaum o - 134. praepropera o - tutius] sac(t)ius ebsf - 136. hiis e - V(U)ladislaui o - 137. Tinniensem bfhip, Tinniensem I - Makthonem I - Marcellinum o - vaiwode e - Paloczium I - 138. V(U)ladislaum o - quia] quem o - 139. Graccoviam u, Cracoviam I - 140. hiis e - 141. V(U)ladislaus o - 143. Craco e, Graccoviae u, Cracoviae I - Tracia e - 144. Hii e - Amurathis o - V(U)ladislaui - 145. condicione] concione k - V(U)ladislaus o - 146. V(U)ladislaus o - 148. resarcire o - 149. V(U)ladislaus o - 150. V(U)ladislaum o - nowo e - 151. V(U)ladislaus o - comitetus e - Taurinenses o - Ostrorogei u, Ostrorogi I - Tarnini] Tarnou(v)ii bfhip, Tarnou(v)ii sl - Scidova] Swidra I - Sciamantulei hip, Szamotuly I - Lassocki I - Sau(v)oceus o - 153. Rozgonius I - Apperiascium e, Eperiessum o - Chesmercum eb, Kesmarkum I - Andrea] Aucha o - Taurinensi u, Tauriensi I - Sciamantuleio u, Szamotuly I - Fridericus pl - Ciliae o - 154. de Hedervár I - anno] animo e - ac in] et in o - 155. V(U)ladislaum o - 156. genuisse i - 157. quaddam e - 158. V(U)ladislaus o - 161. ii] hi o - 162. Dionisius e - Zeech u, Zéech I - 165. Vesprieniensis u, Vesprieniensis I - Ciliae o - Huilach e, V(U)ii] Iaki o - Both o - Emericus e - Chanisii] Thamisi (*sic*) e, Kanisat o - Zeech u, Zéech I - 165. comes Celie e - Ciliae

*) Ed. e: 259. [IX. 194-96.], 258., 259-61. [IX. 196-202.], 261-71., quae sententiae mutatae, mutilatae et transpositae non ad verbum collatae sunt.

o - 167. omnes o - 168. Vissegradum o - 169. omnes o - 170. Fridericum spl - Stirigeque e, Sitiriaeque i, Styriaeque l - Alamannis bfhi, Alemannis spl - 172. Bohemij Bohemiam e - 174. Rabensteyn bsf, Rabenstein hipl - 176. Ptarsco u, Ptacek l - Sigismundus e - 178. Ptarsco u, Ptacek l - 180. admiraretur u - 183. itercedunt e - 190. hiis e - 192. consultusque i, consultisque l - trahitur, itur *in corr.* e - 195. principium hip - natum *om.* b - 197. omnes o - 203. omnes o - 205. Fridericus pl - 207. divina Ladislaum o - *ante tutela del.* tutela e - 208. Rhemo k - Tyberim *omn.* - 209. sequamini o - e regia] a regia bsf, regia hipl - 210. Quem nanque] Quem nam bshi, Quem non p, Quemnam pl - 213. ingratitudeisve o - 216. Fridericus epl - 217. referetur e - ii] hi o - Wenceslaum pl - 218. Ulrichus u - hiis e - 219. Fridericum epl - 220. Fridericus epl - 226. Ptarsco u, Ptacek l - 228. sunt *om.* o - 231. Ptarsco u, Ptacek l - Mainardusque o - 232. alter catholice] aliter catholice e - Rochesane e, Rockyzanae l - 233. Ptarsco u, Ptacek l - interit o - Mainardi o - 234. Podiebradium l - 235. partes o - Mainardum o - Roche: ane e, Rockyzane l - suorumque salutij] salutique o - 236. Mainardo l - 237. Rockyzanam l - 240. Mainardus o - 242. redire] venire o - 243. Friderico epl - hiis e - V(U)ladislao o - 244. Alemanno espl, Alemanno bfhi - incesserat il - V(U)ladislaus o - mansuetudine - probitate *om.* e - ingeniij] ingenti o - 248. prodissit o - Hiis e - V(U)ladislai o - 249. Vilach u, Ujlak l - Croaci(a)e bsfhi - pupilli] populi e - V(U)ladislai o - 250. Rozgon l - 251. Rozgone e, Rozgoniae l - Vespriniensis bsfhi, Vesprimiensis l - Dionisio e - 252. Rozgonia l - V(U)ladislai o - 255. Walachos e - colonis e - 256. comparat e - 258. hanc] huic k - duodecim o - Zagabriensi o - Philipo e - secutus *om.* e - 259. e] et e - Transalpynis c - Transsylvaniam o - Uniatibus donasse e, Hunniadicis u, Hunniadicis l - Transilvanie e, Transsylvanicae o - Walachiam e - *ante* Ungaro *uni verbo loco vacuo relicto* e - ale] halem e, Haleo o - 261. primum] premum e - bono tirone] bone tyranne e - 262. Chereborum o, Ghereborum c - 263. Corvinarum *om.* c - Romanam] vel[erum] heroum c - 265. barbara bsfhp, barba il - 266. obligando e - 267. hiis e - 268. assequi o - 269. Hunniadico u, Hunniadico c, Hunniadico l - atque] ac o - 270. Corvinus] Hunniades c - Transsylvaniam (sic) e, Transsylvaniam o - 271. vaiwoda e, waywoda c - laborare e - V(U)ladislai o - trans- | gieretur e - 273. passim e - 274. Dionisius e - Vissegradiensis o - 276. Vissegradum o - 277. V(U)ladislao o - Vissegradum o - recensendum] reserandum u, referandum l - accipiendum l - 284. sulfraganeorum k - V(U)ladislaum o - 290. Hi] li e - Alamannos bfhi, Alemannos sp - 291. Scithice e - 293. Korogus l - Arapco] Harapco bsfhi, Harapeo p, Harapko l - Thanasii e, Thamasi l - vaywode e - 294. Hii e - 295. Zykador] Zeghzardom u, Szék-szárd l - Báta l - Zic] Zeek u, Zeek l - 296. Transilvaniam e, Transsylvaniam o - 297. Wylak e, Wylach u, Ujlack l - Makoviensis u - 302. hiis e - 306. Philipum e - 307. Simonthorniam o - Siklós l - 308. proficerent ob-sidendo e - V(U)ladislai o - 310. ferre e - Szaladiensi l - V(U)ladislao o - 311. Zéech l - Dyonisii e - pupilli] populi e - 312. Komarom u, Comarom l - 313. ingenteis bsfhi - 315. aquas *om.* k - Felheuyz u, Felhövizs l - Stitice e - edibus *om.* b - 318. V(U)ladislaus o - hiis e - 321. prodeuntium coercere o - 322. Dionisius e - 323. pupilli] populi e - 324. V(U)ladislaum o - 325. pari *om.* e - 326. V(U)ladislaus o - his] hic ebsfhp - Szaladiensem l - Alemanni espl, Alemanni bfhi - Pakan u, Párkán l - Kigios o, Kigjós l - hiis e - 327. hiis e - 328. V(U)ladislao o - 329. Gizkrae l - Zólyom l - 331. superiores u - 332. esse] usque e - atque] at e - externum] extremum e - consueverit bshp, consueverat sl - 333. satis] sacris e - 334. Lypthou(v)iensis u, Lyp-toviensis l - Komorowzky l - Axamythus bsfhi, Axamythus p, Akzamythus l - Telephus u, Thalafus l - Rybaldus l - Cherezecus u, Kerczky l - Uricus] Wryk l - Zlonacchus bsfhp, Zlonacchus i, Zlonachko l - hiis e - Slavorumque l - 338. Ciliae o - 339. refragra dicebatur e - 340. V(U)ladislai o - omnes o - 341. Gyscra e, Gizkra l - 342. hiis e - queque] quae o - 343. ferre e - Amurathes o - Misiam e - Gregorio i - 344. Misia e - regni] animi e - Taurunum o - 345. Mathei e, Mat(t)hae o - Croaciae bsfhp - 347. Turco *om.* e, Turcae o - 348. stationes - potest stationes - poteste - 350. Amurathes o - 352. labescunt e - hostem e - 353. ii] hi l - suspicerent l - 354. hos demittere] eos demittere o - delurpare e - 359. sib e - 360. tergo] regno i - 369.

novit *om.* e - 371. Amurathes o - 372. hominum *om.* e - 373. Traciam e - 376. Mysiam e - 377. Transsylvaniae (*sic*) o - Temesiensisque el - 381. Hungarus e - 382. Amurathes o - opem u - 383. Tybiscum e - Drawmque e - 386. vere u - 387. Isach u, Isack l - Temesum l - Sinderou(v)iam u, Senderoviam l - 388. Dacie] Misie e - Isach u, Isack l - 389. Amurathe o - quo *om.* e - queque] quoque u - 392. omnes o - 393. eiectus] reiectus o - 394. longaque *om.* o - Vilacho bsf, Tilacho hip, de Ujlak l - Senderoviam l - 395. Isach u, Isack l - audacissimus] avidissimus o - 397. posthec] post e - hipobalistas e - cataphractorumque] cataphractorum quoque o - hiis e - 399. Collatis] Collocatis e - pugna cruenta k - continuo ab his o - hiis e - 401. hii e - 402. Isach u, Isack l - fere] fore e - Sinderou(v)iam bfhi, Senderoviam l - 404. Sinderou(v)iae bfhi, Senderoviae l - 405. Isach u, Isack l - 406. V(U)ladislaum o - dii e

LIBER V.] Tercie decadis rerum Ungaricarum liber quintus e, Rerum Ungaricarum decadis tertiae liber V. (quintus sl) o - 1. Dum] um (*litterae initiali relicto spatio*) e - Misiaque e - 3. desidisse e - 6. pupilli *corr. e* populi e, populi o - Gizkrae l - 10. sumpta *apud nos mendum typogr. pro* sumple - sumptio e - 12. effeto] affecto k - 13. Gizkrae l - 14. Gizkra l - 15. Sed—est *om.* e - 16. Lasaro e - 17. recondisse i - 19. versatus e - Amurathis o - paciatu e - 21. Amurathis o - 23. Irenem pl - coniugem] Gingeui (*sic*) b - potius] potitus e - 24. Irena p, Irene l - 25. cecitate] civitate fhi - 26. V(U)ladislao - 27. V(U)ladislaum o - deferent e - 28. V(U)ladislao o - 30. Turca—instaurarit (*sic*) bfhip, Turcae—instaurarunt s, Turca—instauraret l - Transsylvanis o - 31. Transilvana e, Transsylvana o - 32. Mezethum o - Transilvanam e, Transsylvanam o - 33. primo quoque o - 35. Lepem e - 36. cogerentur o - 40. libidini hi, libidene p - 42. in convallibus] convallibus hip - agent e - 44. palantes o - fugerunt i - 46. Mezethi o - 48. communi] coniugum o - 49. uxoribusque] et uxoribus o - 50. Mesetho e, Mezetho o - 51. Adera e - Mezethus s]hipl - decernabat e - illuque e - quibusunque] quecumque e - virum *om.* e - 53. praesentaneumque o - Camonia e, Kemenia u, Keménia l - Symon e, Simoni l - 55. conferendae e - 58. bellandi—fuerat] causa fuerat e, bellandi—fuerat praelium b]hip - hii e - ne imparibus] imparibus k, ne paribus s - 60. Symonem e - 62. dexteris f]hipl - 67. Mezethus o - intelligit—duceretur] aliquantisper duceret b - Mezethus o - 68. destitutus] constitutus e - 69. Mezethus o - 71. aliquod e - 73. omnes o - 75. vox] vos e - 76. et supplicationes] supplicationes h]pl - 77. dii e - 78. XX-ti e, viginti o - desiderata] milia desiderata o - Transilvanis e, Transsylvanis o - 79. desiverant e - Amurathes o - 80. Mezethi o - 81. V(U)ladislaum o - 82. depositis e - 84. Mezethi *omn.* - Frigia e - 85. qui hip - 89. hiis e - 90. Mysios o - Illirici e - spem in] in spem hip - 92. V(U)ladislaus o - 93. hiis e - 94. Gizkram l - V(U)ladislaum o - Ciliae o - 95. Mysia e - Gizkra l - Zoilum e, Zolium u, Zolyom l - Cascioviam e, Cassou(v)iam spl - 96. Sau(v)oceum o - Lithuania o - aliqui h]pl - 97. expectarentur o - Sau(v)oceus o - nupe e - Slavorum l - Curvaciamque e, Croaciamque bfhi - V(U)ladislai o - 99. felicitati e - Gyscra Ioannes e - Gizkra bis l - Perényus l - Eperiessum l - Saruscium u, Sarosium l - Clitichiumque *om.* l - 100. occuparat l - Cascioviae eb, Cassou(v)iae spl - Gyscram i, Gizkrani l - Perényus l - 101. id rationibus id e - 103. Friderico pl - 104. singulari apparatu o - 105. V(U)ladislaus o - acceptis] adeptis h]pl - 105. Gyscram e, Gizkram l - 107. Poloniae finibus o - appropinquarit e - 108. Cassou(v)iam spl - 109. Hiscram e, Gizkram l - 110. Cassou(v)iam spl - 111. Galearo o - Perénno e, Perénno l - Kesmarki l - 112. Gizkra l - Cremniciae o - numismata o - 113. Galearus o - Perénno l - Cassou(v)iam spl - obsedit o - Gizkra l - 116. Chesmarcum eb, Kesmarkum l - 117. Cassou(v)iae spl - Galearus o - Perénno l - Kesmarkum l - Gizkrani l - proditionem] conditionem h]pl - 118. Perennus e, Perényus l - 119. Komorowski l - Gizkranis l - 120. Cassou(v)iam spl - 121. Rozgonius l - Tirnavianum l - Tirnavianos l - V(U)ladislai o - 122. Taurinensem o - Tirnaviam l - 123. Tirnaviam l - hii e - 124. Alamannorum bfhi, Alemannorum spl - Pissonio e - 125. deinde *om.* e - hi *om.* e - 127. V(U)ladislaus o - obfirmarit e - 128. Andronansano e, Odrowaszio l - 131. Cassou(v)iam spl - 133. Odrowaszium l - 134. Hij li e

- Telephus *omn.* - Cassou(v)iensis spl - 135. semisones e - 136. Thelephum e, Telephum o - 137. Odrowaszium l - Thelephus e, Telephus o - Solomeo b, Stomae l - 139. Telephini *omn.* - hii e - 140. Telephus *omn.* - 141. Stoma l - Odrowaszium l - Czuderis l - 142. Czuder l - Odrowaszium i - V(U)ladislao o - 143. Hiisdem e - Eperiesum l - Cai(j)aca sship, Czayka l - Komorowszkio l - Brzozowizam l - 144. Gizkram l - Richonanam e, Richnawam l - Eperiesi l - 145. Gizkram l - Gizkra l - Caiga s, Cajaca p, Czayka l - Komorowszky l - 146. Gizkra l - Brzozowizam l - Gizkrae l - 147. Lublowiam l - 148. Richnawam l - Gizkra l - acrique] atque b - arteve o - 149. Richonoue e, Richnawae l - 150. ac] et o - extrema] externa u - tumultuarii e - 152. Gizkrae l - nequaquam] nunquam k - 153. Cajacam p, Czaykam l - Komorowszkium l - in *om.* e - Gizkra l - 154. Mascovie e, Masoviae l - V(U)ladislao o - 156. ante de pace o - 157. et quietum] ac quietum o - 158. exprimentis e - Gizkrae l - Agriensi] Argenti e - 159. que *om.* o - 161. hiis e - V(U)ladislao o - 163. intestino bello o - Christianae reipublicae o - 165. V(U)ladislao o - 166. he e - sciti] Scithi e - 170. V(U)ladislao o - V(U)ladislao o - Lithuaniae o - V(U)ladislao o - Sclesia e, Silesia l - penduntur i - 172. vero] non e - V(U)ladislaus o - posthaec fhipl - 173. V(U)ladislaus o - 174. Repetendorum hipl - ipsi eb - 178. et pusillanimitatem] pusillanimitatemve o - 180. ut *om.* e - V(U)ladislaus o - 181. intericte e - 183. disgressu e - Ciliae o - emissus est] emissus k - V(U)ladislao o - Friderico epl - 185. V(U)ladislai o - 186. forte eius quando e - 187. Cassou(v)iiana spl - 188. Hi] li e - 189. hiis e - 190. V(U)ladislai o - levebat e - 191. Gizkrae l - 192. V(U)ladislao o - 195. et *om.* o - 196. hiis e - 197. Amurathem o - 198. Transilvanam e, Transsylvanam o - adiiciuntur] adducuntur e - 199. mil(j)ium o - hiis e - 200. Scytulis o - 201. ubicunque o - 202. Amurathe o - Vallachum e - 203. Transilvanos e, Transsylvanos o - irruat o - 204. Misiam e - 205. Walachos metus e - 206. nequaquam] neque o - 208. Valacchiam e - 210. Walachi e - pars—rapere *om.* e - hii e - 211. Transilvanie e, Transsylvanis (*sic*) k - 212. fortunam] formam e - 213. hiis e - coruscantem] constantem k, corruscantem s - 214. quod *om.* k - 217. confugebat e - 219. Vaskapum l - ad disponenda] adisponenda e, ad disponendum k - 221. diu] dudum o - 222. quatum e - 224. scite e - 226. caretis e - et aras] aut aras o - adfuisset (*sic*) u - firmatum] mandatum e - 228. Tracum e - Misorum e - Iliricum e - 229. hiis *bis* e - 230. illi] ibi b - 233. Ilirici e - reputare hi - nos victores] vos victores fhipl - 238. omnes o - sua dextra] sua dextra o - 239. salvatos Ihesus e - 243. hiis e - preposita e - 247. amplexate o - dextra o - 251. nomine u - Mahumetus bhip, Mahumetes s, Mahumethus l - 253. militi] multis u, militibus l - 255. assequendum o - 257. ianisaros e - 258. quo k - 259. hipobaliste e - a *om.* il - 260. sattariis e - cartorum e - 261. stadiorum sship - 263. unquam o - 268. hii e - 269. ex—equitatu] et expeditissimi equitatus pars o - 270. serissis e - 272. hiis e - 274. ubique] ubi k, ibi s - summas k - decerni i - 276. hoc] huc e, hunc b - 277. omnes o - 279. detrectat e - 281. inclinatur hi - intra carorum *om.* e - 283. optima hipl - referet e - Turcus castris Turcus e - salitus e - divagebantur i - 284. CC-ta e, ducenta o - 285. hiis e - 287. oc(t)ii foret o - Phrygum] Erigum (*sic*) e - morem] mortem e - 283. et—liberatam *om.* b - 289. Vaskapu l - V(U)ladislao o - 290. Corvini victoriam o - V(U)ladislaus o - 292. Iuliani *om.* o - 294. Amurathes o - Transsylvania o - 296. V(U)ladislao o - 298. V(U)ladislaus o - Transilvanum e, Transsylvanarum o - 299. Amurathes o - 300. V(U)ladislao o - 301. rei] regia o - 302. V(U)ladislao o - 304. atque] at e - Christiane *om.* e - sollemni *apud nos mendum typogr. pro* sollemnia - 305. sepe o - 307. V(U)ladislai o - 309. te *om.* e - 310. Ilirico e - 311. et immortalitate] nec immortalitate o - 314. vobis, proceres, opus est o - 315. Expeditione hip - 319. semper] saepe o - regente hipl - hiis e - 320. Misie e - exacius e - 321. se] sed o - 322. eamque] eam o - ansa] causa o - 323. Walachiam l - Transilvaniam e, Transsylvaniam o - 325. V(U)ladislao o - non] ne o - 326. magno *om.* e - 327. in primo o - 329. Walachos l - 330. Walachis l - 333. solennes k - 334. facile castris o - 335. tres o - 337. Gobin il - Sinderoviam eu, Senderoviam l - 339. Zophie e - Sardica l - Transtrianorum e - 341. occupatur e - 342. Transmoravam e, trans Moravam sl - hiis e - 243. et] ac o - 347. hiis e - 349. forte] forte fortuna k - 353. quaque bhip, circumquaque

1 - allatam o - 358. aut humana] haud humana e - 364. immitetur e - 365. V(U)ladislaus o - ovantes *om.* k - 367. Tracie e - 368. Traciam e - 369. Cyabri u - Misiis (*sic*) e - Wltturnum e - Tracesque e - Misiām e - 371. Traciamve e - in-hibeat e - 372. era e - 373. professionis] protectionis e - 374. Slavonico l - 375. Tracie e - 376. perclusum e - Sladiza e - 377. Amurathe o - 381. Tracie e - feracissimam u - 383. Tracia e - 384. confirmatus e - cum] dum o - 387. col-latis] collocatis e - 388. ostendere o - 389. hiis e - Calimachus e - V(U)ladislai o - 390. refere e - 391. ab] ex e - hiis e - Misia e - 392. Turcorum *om.* o - Kelepin l - ipsorum] ipsum k - Amurathis o - 393. hiis e - Amurathes o - Tracie e - 394. Kelepis l

LIBER VI.] Tercie decadis rerum Ungaricarum liber sextus e, Rerum Ungaricarum decadis tertiae liber VI. (sextus sl) o - 1 hiis e - 2. malle] male e - 6. demissuram e - ne incruentam] incruentam e - 8. concurratur utrinque o - 9. pericula belli e - nil o - 10. cum desperatis rem sibi o - 11. Occurrit o - 12. hostes esse o - 18. hiis e - 20. vaenit b, venit sfhipl - 22. veni daturum] vaenundaturum u, venundaturum l - 24. V(U)ladislaus o - 26. V(U)ladislaus o - 27. hiis e - 30. irci e, hirti o - 31. cum *om.* e - 35. Alibei(j)um u, Alibegum l - superiore hipl - 36. Alibe(j)us u, Alibegus l - obfirmavit o - 38. praecipiti o - deduci fhipl - 45. illum] illud o - 47. impedimentis iter o - 48. infestat o - 49. Intercipiebant o - 52. hii e - 53. quam il - uligosa loga e - 56. instauret maior e, maior instaret o - 57. hiis e - 59. quem eb - V(U)ladislaus o - reficit e - 60-61. in—ordine *om.* b - 62. hiis e - 67. Succedebant hiis e - 68. habitum] ordine o - 70. V(U)ladislaus o - 71. V(U)ladislaus o - 72. Rex, *apud nos mendum typogr. pro* Res - spoliis signa o - subtexuit] subnexit e, subnexuit s-a] e e - 74. hiis e - suspectantur o - 76. V(U)ladislao o - 77. Philipus e - et sancte] ac sanctae o - Helespontum e - 78. Tracia e - 80. hiis e - 81. V(U)ladislao o - Gregum e - Tracia e - 83. hiis *corr. in* his e - externis] extremis e - e] et k - 84. partim e - proindi e - revertatur] revertatur, id es, revertatur is (revertaturis i) k - 85. V(U)ladislaus o - 86. Gizkra l - 89. despotus e - 90. V(U)ladislaus o - 91. hiis e - 94. Gizkra l - V(U)ladislao o - 96. Amaxouiis e, Amaxobiis o - 99. omnes o - 100. V(U)ladislao o - omnes o - 101. se *om.* e - Tracie e - 102. Helespontum e - 105. Bithiniam e - intentissimis] intensissimis bs, infensissimis fhipl - 107. Amurathes o - 108. V(U)ladislai o - reputabat—viribus *om.* e - 110. coniurate e - 112. Misie e - 114. Fridericum pl - 115. cum *om.* e - omnes o - quidem fictas e - 116. illudo (*sic*) e - 117. Amurathes o - omnino ibi o - 118. V(U)ladislaus o - sint] sunt o - 119. omnes o - 120. V(U)ladislaus o - 121. Misia e - 122. utrinque *om.* e - 124. patrata i - omneis bsfhi, omnes - 125. Misie - 126. Sanoxeuse, Sau(v)oreus o - 128. Forentini e - Amurathem o - exinata e - 129. Traciam e - Helesponti e - 131. ulla[m] fidam o - 134. tempestivius o - 136. me invito quae k - e] a k - pro] pre e - 138. miserias praiceps o - 141. actore actore et autore e - 142. Misia e - Tracie e - Gregorum e - 143. Tracia e - hii e - 146. posthac] post e - 147. constitutum fuerat] suum erat e - 149. primo quoque o - nostri] vestri o - et estiant] estivant e - 152. oppugnatoremque *om.* e - haud] aut e - omnes o - 153. hoc *om.* o - 154. V(U)ladislaus o - 153. ad id o - 159. Philipus e - tamen hij] tam hii e - 161. Dyomedi e - 164. nunc gentium o - 165. omnes o - experti a] expercia e - 166. Traciam e - 167. Traciamque e - 168. sancta o - Turcio e - 171. Misia e - adduxerant e - Rassiee - 172. V(U)ladislaus o - 173. Lituanorum u - Amaxoviorum u, Amaxobiorum l - 174. Sedino e, Szegedino l - Valachasque e - 175. Orsou(v)am o - 176. usquam] unquam o - 177. Helespontum e - Gregorum e - 178. Gallipolim e - Tracie e - inter *om.* e - 181. V(U)ladislaus o - 182. Danubii e - 185. V(U)ladislao o - Walachie e - 187. salutem *om.* e - 188. obsterari e - referet e - magno suo o - 192. loc e - 193. Sullonum o - V(U)ladislao o - pugnaturas] pugnalturos u - 202. hiis e - 203. Sunium u, Sumen l - Petrecziumque l - 204. hiis e - cesa] esa e - 205. Tarnovii l - Petreczi l - 206. cardinale *corr.* e cardinali e - Amurathem o - Galliopolim bhip - Cheronesi bhip, Chersonesi l - 208. Petreczio l - fuit] fuerat o - Rodopen e - 209. Petreczium l - 210. Gallacrium p, Gallegrum l - Gallata e - sit] est k - 213. Gallachrium b, Gallegrum l - 215. Hadrianopolim e - 217. crure] cruce i - 218. Iulianus e - 219. Rozgonius l -

Franco *omn.* - 220. circumspectu] circumsepta b, circumsepto sfihipl - 224. municipia e - 225. aguror e - 226. nunciaret e - 230. His] Hiis e - 231. currum i - circumspectum] circumseptum o - 233. contenta e - 235-36. scirent-verterent *om.* b - 238. pareretur u - a] e o - 239. reclinantur o - recepit o - 240. Turco e - pasturam] pastorem o - 242. laborare u - Leskone e - 244. V(U)ladislaus o - 245. li] Hio - nunc(t)iarunt o - 246. huc] hic u - 248. et illac] illac hipl - 250. iisdem] hisdem e - 251. Amurathes o - V(U)ladislao o - fugati i - 253. ex-penis] violatae fidei poenas o - 256. magna] manu e - abduci u - 263. non poterat] nequiverat o - 264. incruente hip - 266. sedecim o - 269. Labatlan b - 270. Bathor l - 271. voyewode e - Transylvania o - Themisii o - 276. Fridericus pl - 278. Warnensi l - Amurathem o - 279. V(U)ladislaum o - 282-87. Mox-hortatur *om.* b - 283. Amurathis sfihipl - 285. Amurathem sfihipl - 287. V(U)ladislaus shipl - 289. Macedonia e - 290. Amurathis o - abscindunt sfihipl - 292. Amurathes o - 294. Transilvaniam e, Transsylvaniam o - faciat e - 297. Amurathes o - V(U)ladislao o - 298. Varnansem e, Warnensem l - 299. referet e - 300. V(U)ladislaus o - 303. hii e - 305. Amurathis o - 307. hii e - 309. Cum] Et e - vaiwoda e - 310. Transilvaniam e, Transsylvaniam o

LIBER VII.*)] Tercie decadis rerum Ungaricarum liber septimus e, Rerum Ungaricarum decadis tertiae liber VII. (septimus sl) o - 1. V(U)ladislai o - Warnensi l - 2. oboriture - 3. de eiiciendo] deiiciendo o - 4. V(U)ladislao o - *post* Racon *aliquid derasum* e - Racosi u, Racos c, Rákos l - Pesthi o - 7. Amurathem o - 8. autem *om.* e - 9. XX-ti e; viginti o - 16. Ciliae o - Warnensem l - Croaciam ebfi - Slavoniamque l - 17. Dravum] Avum e - hiis e - super o - Ciliae o - 18. Hi] li e - Hermannii o - 19. Federici e, Friderici pl - Hermannii o - Capruncium e, Capronciumque u, Kaprinamque l - 20. Ciliae o - 22. ad campum *om.* e - Racos uc, Rákos l - propediem instarent o - 25. Vilachus u, Wylakus c, Ujlak l - Corvini] Hunnyadis c - 26. sibi plane o - 27. Corvino] Hunnyade c - 28. Corvinus] Hunnyades c - 30. Warnensi l - 31. vicos] universam occupat e - 33. vaivodam e - 34. regie-suum *om.* b - dominum] regem o - 35. Vyennam e - 37. malivolentie] benevolentiae hipl - 37. Fridericus pl - 41. terrere e - Stiriam k - Carynthiam e - 42. Hiis e - 43. prestare o - 46. genere personarum o - 47. nec ab] ne ab bfihip - se *om.* e - 50. Amurathe o - 51. Asya e - 52. XX-ti e, viginti o - 53. Corensis e - Pelsöcz l - Transilvanus e, Transsylvanus o - Marczall - Raywoldus (sic) e - Rosgoius u, Rozgon l - Franko l - Tholomicius u, Thalócz l - Croaciaeque bsf, Craotiaeque (sic) p - Zéckel l - Losonczius l - Pamphi (bis)] Banffi u, Bánffi - 54. Cháky l - Carrus o - Korothona l - 55. Tybisco e - Misiam e - Misie e - Misiam e - 56. Misie e - 58. nichii (sic) e - 60. Warnesi (sic) i - Amurathes o - 61. quia] quod o - bello *om.* e - 64. si] si h (sic) e - 65. Amurathem o - 66. haudquamquam e - 67. Sándorbegus l - 68. Illirico e - 69. Sándorbegus l - 70. Amurathes o - refere e - 71. Rigomezou u, Rigomezö l - Cosonam k, Consonam s - 72. Schithniza u, Sitniza l - Illirici e - influit] invenit eb - 73. XX-ti e, viginti o - milia] milium s - contra] continet o - celebratur eb - 75. Euge] Heu o - tres o - 76. Scythnisa e, Schithniza u, Sitniza l - Amurathis o - 77. Amurathes o - 78. Sandarbecchi e, Sándorbegi l - 79. Amurathes o - turris] Turcis e - Illiricorum e - Illirico e - 80. Turce *apud nos mendum typogr. pro* Turco - milia hominum o - 82. omnes o - 83. servaturi e - 85. has] his e - 87. pugnatibus e - 88. qui *om.* il - super que e - 89. liceret-commutare *om.* i - 91. nobis] vobis e - 92. obruet u e - 98. hee e - 99. Sándorbegus l - auxiliariis o - 100. datur e - 101. iste labor vobis o - 102. desidit e - 106. nobiscum] nobis e - 107. pugnamus i - moramur e - 108. sat] sae - 109. Amurathes o - 111. cornua ad plana o - 112. Zeckelium l - 114. Losonczius l - inclinat e - 115. Pamphi] Banffi u, Bánffio l - impigre res o - 116. Amurathes o - utro e - 117. ordines se o - incursus] impetus o - 119. Amurathes o - acies colli o - 121. Suppedita e - 122. Amurathes o - 126. serum] celum e - hiis e - neutrique] ne utrique es - ea] et o - 127. arbitrium

*) Ed. c: 4., 22-29., quae sententiae partim immutatae et mutilatae non ad verbum conferri nobis visae sunt.

hi - adituri o - superiore o - hiis e - dimicari] divagarit e - 129. superiore o - 132. et obtestari] ac obtestari o - 133. secius] segnius l - Amurathes o - mauerit k - 134. colati hip - superiore o - 136. possint e - 138. Hii e - dimicari e - 139. Ungarum e - 140. instaurarent e - 141. bello *om.* e - 142. Zéckel l - Marzalius bsfhp, Matzalius i, Marczali l - Banffi u, Bánffi l - media acie] medio k - 143. Amurathes o - iam prima] prima o - Zéckelii l - 144. omnis] omnes o - 145. relictis] relutis e - 146. tempestam e - remorari i - 148. Amurathes o - Schithnizae u, Sitnizae l - 149. circa] circa e - 150. Tuici e, Turcae o - 151. Ladislaus *corr.* e Wladislaus e - Zéech l - Francus] Franciscus o - Zéckel l - Benedictus *om.* b - Lossoncus u, Lossonczius l - Pamphi] Banffi u, Bánffi l - Chiach bsf, Giach hi, Cháky l - Char] Carrus l - 152. Amurathem o - Korothona l - lunium e - 153. Corynthiis e - Amurathes o - 154. hiis e - Illiricum e - 155. dixissimus e - tres o - facit k - 156. latronis gladium o - litigantes] ligantes e - 158. prospecta] profecta e - 160. casam] gazam e - lautius] lacius e - 161. Sinderoviam eu, Senderoviam l - 162. Celie *corr.* e Cellie e, Ciliae o - 163. Szegedinum l - 168. Illircum (*sic*) aufugere e - et ad] etiam ad o - XX-ti e, viginti o - Sandorobechum b, Sandorbegum l - Illiricum recepere e - 170. vasta e - 172. iniure e - 175. Amurathes o - cuius] cui e - 177. Frigibegum l - Crisovicum e, Chrysonicum u, Crusowcz l - 178. Frygibechus e, Frigibegus l - 179. circummunivit o - impetum] imperium e - 184. comparato mox o - is Mysam *apud nos mendum typogr. pro* in Mysiam - 185. Senderoviam l - Danubium e - Rascius e - adorientur e - 186. Crisovici e, Chrysonici u, Crusowczae l - 187. hosties (*fortasse pro* hostiles) e - 188. opinato e - 190. inferetur e - 191. maio e - Frigibegus l - 192. Danabium e - redit hip - 196. Izkram l - Losonrio *corr. fortasse in* Losonxio e, Losonczio l - 197. Izkra l - acerrimum e - 198. Izkra l - 199. se] sed e - 202. Pellusiensis e, Pelsöcz l - 203. Compolthy s, Compolthi p, Kompolthy l - Nana u - Hedervári l - 204. Izkra l - victoria tunc o - elletus (*sic*) e - 205. fortissime se o - 206. Izkrae *bis* l - deinde] diemque e - 207. Izkram l - 208. Saagh l - Ipolae l - Galchure o - Rosnawm e, Rosnanum u, Rosnavam l - 209. hiis e - Derechen u - Izkra l - Valgatham u, Walgatham l - 211. alto vallem] vallem alto o - 213. Zolium e, Zólyoni l - asillumque e - 214. hiis e - Izkram l - 215. Praeterea u - Izkrae l - pullulabant k - caritate e - 216. hii e - asseverant e - 217. Perrus e - Comorowucius e, Comoromucius u, Komorowsky l - Thuroczium l - Ovar, r *in corr.* e, Ovar l - Berenchum u, Bereghum l - Ztrechen l - 220. ferinis o - 221. hii e - 224. hiis e - 226. vel *om.* hipl - 228. Silvius e - Pogiebrachio u, Podiebradio l - Bunschau(v)iam bsfhi, Bunslaviam p, Buntziaviam l - translatus *om.* e - 230. reversus e - tam *om.* e - 231. impendiosus *corr. fortasse ex* impendiosius e, impendiosius i - regie] regine e - 233. si *om.* e - Friderici eipl - 234. felicemque o - 235. regni e - 236. Graeci fhipl - libidinis mulierem o - prostituroque e - 237. increpat e - laute] late e - 239. moribus] moribus e - 240. Heduardi e - 241. ferrent e - cruciatus e - 242. Eyzinger ab o - Eyzzyngerho e, Eyzzynghero bfh, Eyzzyngero sipl - 243. Ciliae o - admittum e - 244. mora conatus o - 245. pernecacia e - Neapolymque e - 247. Poumcircheri e, Paumkircher o - 248. hi] ii e - 249. Enricus e - 249. peditibus] peditibus e - 250. Bogyebachius e, Pogiebrachius u, Podiebradius l - et observantia o - sedecim o - Rosenciumque e - 251. Salsburgensis bfh, Salsburgensis spl - 252. tertio eb - Novembris o - Ciliae o - auctoritate anie decretum conventus o - 253. hiis e - e vestigio] vestio e - 255. Slesitis] Slesitis e, Silesiis l - 256. Guilielmus o - 260. hns e - Ciliae o - 263. cum sua] cum || e - Hiis e - 266. abnegabatur e - 269. tui hip - 270. civilium e - 271. de celo emissum e - 273. decus] decori es - 278. faustum ac sfipl - 279. annos o - frui] frugi e - 281. ut] et eb - eos] nos e - 282. seducti] subducti e - violamus e - illud facinus o - 283. fausta tua o - redidire *corr. in* reddidire (*sic*) e - 290. Ciliae o - 291. reddite] edite e - Corvina] Corvini o - 292. gentilia bfh - 293. Podiebrachius u, Podiebradius l - 295. Prestito e - proclamatio] nibus o - 297. Smirischeus e - Wladislaum e - 298. modo] non e - iuvenem]

inermem es - 300. Ciliae o - 303. contione] convocazione o - Ciliae o - 304. Eyzingerus o - 305. loquitur k - 307. Eyzingerus o - funditus *om.* e - 308. exorat *om.* i - 309. Eyzingerum o - 311. queque e - 316. Sacer e - Rockyzanae l - 317. Rockyzanam l - 320. Hussitarum o - referret o - Vradislauam b, Vratislau(v)iam sfhipl - Slesitarum bsfhi, Silesitarum pl - 321. Pogiebrachius u, Podiebradius l - Vradislauiensibus b, Vratislau(v)iensibus sfhipl - 323. Ciliae o - 324. Friderico epl - 329. Eyzingerum o - 330. agit] ait e - Eyzingerum o - 331. evagari] evacari e - 332. pro honorifico pro e - 333. senserit es - 335. Eyzingerum o - 336. invitum] invicum, m *in corr.* e - se fortunae ludibrio l - se subtraxerit] subtraxerit i - 337. Slesitis bsfhi, Silesitis p, Silesiis l - 339. Ciliae o - avebat] audebat e - 341. pendi—cuncta *om.* e - 343. bis] his i - prodidisset o - 349. Ciliae o - Coche o - 351. inscius] iustus b - 352. Ciliae o - excipietur e - 358. prefecturum se o - hiis e - 359. Ciliae o - permissa e - 360. Hiis e - suspicionem b - remotus i - 361. desiderat e - Ciliae o - 366. Cilianis o - 367. Ciliano o - probosque] fidosque e - 368. gubicularios e - 374. Zékely l - Vlada bsfh, Ulada ip, Wiada l - Canisa u, Kanisa l - Bosgonius bs, Rozgonius l - Corvini o - 375. Ciliae o - 376. quoque k - nihil o - 377. Sed] Quem k - Temeswarum l

LIBER VIII. *)] Tercie decadis rerum Ungarigarum (*sic*) liber octavus e, Rerum Ungaricarum decadis tertiae liber VIII. (octavus sl) o - 1. Amurathes o - Croiam o - 2. Mahumetes o - Octomanni e, Othomanni u, Othomani l - 3. fere] quonque e - 4. revocavit o - 5. uti belli o - Bizancium e - Meotym e - Scithia e - 6. Quascunque—potuerat] Confestimque—quas poterat o - 7. et terra] ac terra o - 13. Misiisque e - 14. Alamannos bfhi, Alemannos sp - 15. asscivit e - 17. vir] pro o - hiis e - secum] ibi secum u - 18. Co(a)elianis u, Cilianis l - 20. Mahumetes o - 21. Illiricum e - 23. Misyam e - nitur e - Trepcliam u, Sztrebernik l - Prifren u, Priserenum l - 24. opimi o - 25. ab] ac i - 29. Ungarico o - ab antiquo sit infesta o - ab *om.* e - 33. Calixtus *omn.* - 35. Ungarica i - 37. Ciliae o - 39. Danubium] Danubio k - 41. Mahumetes o - 42. cuncta] tunc o - 45. frustra e - Crysovicum e, Chrisonicum o - oc(t)ii iam o - 47. calicantem e - 48. concipiunt] conspiciunt e - 49. Trecenti] Tringenti *corr.* e - Quingenti e - 51. Mahumetes o - hiis e - 53. classis cornu o - 54. et supplex] ac supplex o - 58. Illi—coacti *om.* e - 59. reserit] deserit e - 60. Mahumetes o - 61. Amurathem o - Albano hip - 65. Mahumetes o - 66. uti—cogerentur *om.* e - 67. obtritis] obtutis b, obrutis sfhipl - 70. hiis e - 74. hiis e - 75. inermis bfhip - quando e - 76. Mahumetes o - 80. Mahumetes o - pernacissimeque e - 81. campo i - mox o - 84. sui *om.* e - 85. repente] illico (ilico s) o - fagistigio e - prohiberi hipl - 86. Zilagio u, Zilagy l - Kanisa l - Rozgonio l - 87. Hii e - 89. Mahumetes o - ex composito] extemplo k - 91. Mahumetis o - suos k - 92. Mahumetes o - iam dies o - 93. Mahumete o - 98. Asyaticis e - 99. Sarnum l - motis] modis hip - 100. Sarnum o - Assiaticum e - Curtidoan] Kurkutoam o - omnes o - 102. Asye e - 104. cladis e - 105. fuisse nequaquam o - 106. Calixtum *omn.* - 109. felicitatis e - 110. Corvinus] Hunnyiades e - 111. Semlyn u, Zemlin cl - corpus e - 114. Corvinum] Hunnyiadem c - parent e - 115. distulerit] differt c - 116. que probe] qui probe e - ubi] et oc - 118. fidei ort(h)odox(a)e (*sic*) ebc - Corvinum] Hunnyiadem c - 120. Verum—hac *om.* e - in hac *om.* c - versuta i, versutia l - 121. rependit o - 122. quicquam] quisque c - 124. me *apud nos mendum typogr. pro mee* - invidendum] fidendum kc - 126. abituro] habituro e - Corvino] Hunnyiadi c - experiamini oc - 129. enitamini *om.* oc - 130. id *om.* c - 131. Corvini] Hunnyiadis c - suppliciaque hip - proparate b, propra c - 132. apprehensavit chip - 134. Septembris o, Septemb. c - 135. Transsylvaniam o - Julia cl - 136. statura sane corporis o - iucundus] rotundus bc - preferet e, prae se feret c - 137. inter se *om.* e -

*) Ed. c.: 110—32., 134—39., 149—53., 225—28, 231., 243., 244—70., 372., 374., 380., 399—90., quas sententias partim immutatas et mutilatas ad verbum conferri supervacuum nobis visum est.

140. Quot] Quod o - obstrixerit e - 144. Mahumetem o - Corvini o - 145. Calixtus o - 149. E] Ex c, Et i - Corvino] Hunnyiade c - 150. degenerantes c - 151. maiora e - 152. Corvinus] Hunnyiades c - 153. libuerit i - 155. diei labore] lethi dolore o - 156. Huilachum e, Ujlackum l - 159. Ciliae o - 160. letaturus corr. in letatulus (sic) e - 166. ulla] nulla eb - 167. inimicum mors o - 169. se caninum] Secanianum hip - 170. esset] esse e - 171. Corvini o - ac om. k - 172. Futhacum u, Futtakum l - Bachnensi u, Bächienzi l - 174. sensit] agit b - Futac-|chum e, Futhacum o, Futtakum l - 175. recognoscant e - 176. Ciliae o - 177. Alamannorum bfhil, Alemannorum sp - protegendam—oppida om. e - hiis e - Alamanis e, Alamannis bfhil, Alemannis sp - 178. hiis e - 182. admonent eb - Alamannis bfhil, Alemannis sp - 183. eseruit e, asseruit o - 186. oppugna e - 187. competitori om. k - inimicove o - daturus non k - 188. et libidini] ac libidini o - auscul-|turus e - es om. eu - censeat eb - 190. primum] ipsum es - Ciliae o - 191. Vetesium bsfh, Veresium ip, Vörösium l - evehetur] evectus est o - 194. applicuerat e - duos propediem o - 195. hiis e - 196. sacris aderat] a sacris aberat k - 200. Ugaros e - 201. hij ii e - Ciliae o - 204. eius] etiam o - Ciliam o - haudquanquam e - Veneri o - quinquegenarius e - 205. Temesvarum l - Temesi l - et] ac o - 206. Garae u - Ország l - Guttho u, Gutta l - Bani] Banffii bfhil, Banffi si, Bánffi l - Lyndwa l - 208. attanasiam e, anatheosin o - 209. feliciter om. e - 211. trium triumphorum e - 215. A domino ac] a domino et e, a domino a b, ubi a domino ac sfhp, domino ac i - 216. invidendum] congaudendum sfhipl - 218. Ladislaus i - Cilianae o - 219. omnes o - et] ac k - vobiscum una o - 221. oppipera e - 223. facinoroso k - extremi—expedit om. e - 224. et] ac o - 226. ut om. il - 228. credulum] crudelem bc - 229. hinc] hic e - 233. Pamphi] Banffi u, Bánffi l - 234. conciuntur (sic), c littera 4. incertum lectu e - 235. hiis e - Cilianae o - ordines om. i - 236. vincula o - Rozgonium l - Kanisam l - natos] nos i - 237. Bodogasparem e - 238. Modrarem u, Madarász l - Urvatorum Paulos] Paulos, Hornath bsfhi, Paulos, Horvath pl - Fradnahr o - Alamanna bfhil, Alemanna sp - 239. Hij li e - adaucti] adducti hip - 241. Misiis e - 242. Cum] quam hip - 243. Pothabitoque sfhipl - 245. Bani] Banffi uc, Bánffi l - Gyscra e, Gizkra l - Lumbergerius e, Lambergerus l - Alamannus bfhil, Alemannus c, Alemannus sp - 247. Wylakius c, Vilachius i, Ujlack l - wayvoda c - Transsilvanus o, Transsilvanus c - Corvinae] Hunyádicæ c - 249. revictis e - educitur, que] educiturque e - arduo capite om. e - et aurea] aurea c - rege dono c - 250. pauca] parva eb - 251. e] et e - 252. tres oc - abscinderat e - 254. anhelabat e - iubet i - 256. humerum bc - 258. furorem expavit om. e - 260. cum] quando c - infandae sfhipl - 261. huic] hinc bc - 262. subivit] obivit e - inuxere e - 263. que] qui oc - non circumegit] et circumegit e - 264. Dionisio e - 266. Madaratz uc, Madarász l - 267. nimis] intus c - 268. Rozgonium l - Canisam u, Canisa c, Kanisam l - 271. Dionisii e - 278. Vyenne e - 280. Pogiebratium e, Pogiebrachium u, Podiebradium l - 285. mirabundus i - 287. Cum—adhibuissent om. b - 290. Rockyzana l - 291. Pogiebrachio u, Podiebradio l - 292. divinos] diurnos il - 294. praesiliens hipl - ii] hi o - Rocchezan(a)e eb, Rockyzanae l - et compressum] compressum bfhil - 296. Eyzingerus o - 298. spectare hip - 299. Udalicus] Ut Alricus e - 300. splendidissime e - 301. Calixtum o - redigere e - Hussitas o - 305. hominum] omnium e - Decembres o - decima secunda] doudecima o - 306. inguen] linguem e, inguem i - 307. Pogiebrachium sfhip, Podiebradium l - Coru(v)ahoramque o - 308. dimissio e - 310. ad abigendum] abigendum e - 318. recusarum e - 319. ePannoniis] a Pannoniis bsfhipl, a Pannonis i - 320. numen] nomen e - 321. Pogyebracius e, Pogiebrachius sfhip, Podiebradius l - 324. intellexerit e - cruce] pacem es, facem k - spiritum om. b - nullumque] nilque e - 325. supra millesimum om. eb - 326. quendam ori o - 327. rare] rate e - redolet e - 328. Theuthones e, Teuthones u - curam corporis o - hii e - evidentissimi e - 330. Vyennensis e - 331. noluerit k - 332. Rocchezanae b, Rockyzanae l - 333. frequentissimum e - omnes o - Hussitarum o - 334. Pogiebrachio sfhip, Podiebradio l - Rocchezanae b, Rockyzanae

l - 336. Bohemi e - Rocchezanam eb, Rockyzanam l - universamque—celebrasse om. e - septimo e - 339. dominium i - Friderici epl - cogerentur o - 341. admoneretur i - 348. Arragonum l - Tarraconensique o - 349. Mahumetes u, Mahumethes l - Coryntum e - Peloponense o - redegit] rediit e - 350. Calixtum omn. - Rodoricus corr. e Rodorigus e, Rodericus l - 351. Calixtum omn. - Aragonum b, Arragonium l - Appulo Turcioque e - 352. atque] ac o - Britanie e - 357. Rodano e - 359. et om. e - 362. Cipri e - 366. Ciprum e - exactoque bhip, exactisque l - Lodivicoque e - Famagusta l - 369. omnes o - Penthecosten e - 372. Corvinus] Hunnyades c - Georgii Pogdebragii c - 373. quidem] quedam e - 376. Guillelmus e - 377. Fridericum pl - 379. Rocchezana eb, Rockyzana l - 380. Pogdebragius c, Pogiebrachius sship, Podiebradi l - 381. Rocchezana eb, Rockyzana l - 385. deterebat e - 388. Friderici epl - parte] potestate e - 389. Corvinum] Hunnyiadem e - ingenium om. bc - 390. iubet e - Corvini] Hunnyiadis c - quondam] quodam i - beneficiorumque oc - adhuc usque] usque c - sperare] superare e, sperari bcsf - 393. Pogiebrachium sship, Podiebradium l - quem] que e - recidit o - iam vetustate iam e - Walachia l

LIBER IX.*) Tercie decadis rerum Ungaricarum liber nonus e, Rerum Ungaricarum decadis tertiae liber IX. (nonus sl) o, Ex Bonfinii tertiae decadis libro nono c - 1. Corvinum] Hunnyiadem c - Gorgii e - 2. Corvini] Hunnyiadis c - Alamianorum e, Alamannorum bphil, Allemannorum c, Alemannorum sp - 3. multa pro illorum libidine oc - 4. Corvinorum] Hunnyiadem c - Ziglagius bsf, Szilagius c, Ziglagius hip, Zylagius l - omnium] monium c - 8. Corvinam] Hunnyiadem c - 10. Transsilvanis e, Transsylvanis o - post Polonis del. et e - Alamannis e, Alamannisque bphil, Allemannisque c, Alemannisque p - 12. consternatu e - 13. indignitate e - oportere e - 14. oblivionem e - 15. totidemque oc - referet e, om. c - Cacadaemonon e, Cacadaemonum oc - 16. Vetesium u, Vitézum l - transegisse e - 18. Sexagecies e, Sexages fhipl - 19. Michali e - hiis e - 20. Rachos bhip, Rákos c, Rachon s, Rákos l - Pesthi oc - Michal e, Mihael c - 22. Hi Michaellem] li Michaellem e, Michaellem hi o, Michaellem hii c - Szaekel c, Zéckel l - prepositus] praefectus oc - Rozgonius cl - Kanisa cl - Zenchitniclus corr. fortasse in Zenchmiclus e, Szentmiclosi c, Szentmiklós l - Transsylvaniae o - ii] hi o, hii c - Corvinus] Hunnyiadis c - 23. Corvinam] Hunnyiadem c - 24. Wylakum c, Ujlakum l - Corvini] Hunnyiadici c - Lindwanum l - Corvinam] Hunnyiadici c - 25. Hi] li e, Hii c - 26. Auebat] Angebat kc - metum] et metum e, metu kc - 27. Pesthum oc - 28. ut exitus ostendit om. e - Corvine] Hunnyiadici c - 29. omnes om. b - 30. complures] plures o - 31. multa hip - 32. universum instructa oc - 34. nihil] nil oc - 37. possumus kc - 39. Pogiebragium c, Pogiebrachium sship, Podiebradium l - 42. Corvinum] Hunnyiadem c - 44. paterno] pater non e - 44—72. cum paterno—exoro] etc. ec - altus] alitus o - 46. certius] rectius o - 47. sibi om. o - 50. comoti (sic) e - respondit b - 51. infundit mentibus] mentibus effundit (sic) k - observari] observari i - 53. eo natu k - 55. Alamannis ebphil, Alemannis sp - 56. Misia e - 57. videat e - 62. mos] mors h - quam ulcisci—existimare om. il - ac ita o - 63. sancendum] faciendum il - 64. Alamannic(a)e ebphil, Alemannicae sp - 65. Ciliae o - carce e - 66. fratres] patre e - 68. omnesque o - 70. salutare e - 72. omnes om. il - 74. Vilachus u, Wylakus c, Ujlack l - 76. Fridericus cpl - 77. res] re i - 78. pretegendam e - 81. Pesthani o - vices bs - et] ac oc - 83—84. quin—agebant om. c - 84. Pesthana o - 87. ingeminare om. e - 88. Corvino] Hunnyyadi c - patris—filio feliciter om. il - Corviniis bs, Hunnyiadici c - reliquis i - 89. Alamannorum ebphil, Allemannorum c, Alemannorum sp - 92. pacatum e - 93. ymo e - 94. gravissimam sibi oc - 95. poterat u, potetac c - 96. Mat-

*) Ed. c: [IV. 295.], 194—96. [IV. 258., 259—61.], 196—202. [IV. 261—71.], . . . 1—44., 73—83., 85—157., 159—90., 290—92., 304., quarum sententiarum pars prima (194—202.) immutata, interpolata et mutilata ad verbum conferri nobis non visa est.

(t)hia, inquit oc - gaudio mihi praemia referes oc - 97. laetius esse potest oc - 99. Rachos bfhyp, Rákos cl, Rachon s - Pesthanam oc - Corvino] Hunnyade c - Corvinis] Hunnyadicis c - reliquis i - 100. maiori k - 101. mihi idcirco oc - intelliges e - tres oc - Ladislai - obitum] Ladislai || e - nostrorum i - 105. Corvini] Hunnyadi c - 107. Michael Szilagius c - Transilvaniam e, Transsylvaniam o - 109. Varadinensis c - Szaekel c, Széckely l - Rozgonius cl - Kanisa l - 110. Kiocoli e, Zokoli u, Szokoly c, Szokoli l - Io. e, Ioannes u, Ioannes c - Chianadiensis bfhyp, Czanadinus c, Chanadiensis sl - Michael Szilagio c - 116. prestitutam] pristinam e, praestitutum oc - Stratnitzam c, Straszniczium l - Morave] Moraviae i - 118. tinnitus] tonitus e - 119. Hiis ec - et] ut e - 120. Vitaez c, Vitész l - 122. Corvini] Hunnyadici c - 125. hiis e - quibus om. e - 127. Corvini o, Hunnyadici c - 128. Corvinis] Hunnyadicis c - maiore c - potestate om. e - 129. si] sibi e - 130. Alamannorum ebphil, Alamannorum c, Alemannorum sp - 131. et data] data il - 132. Podebragiorum c, Pogiebrachiorum sfhip, Podiebradiorum l - 136. rite illi oc - 137. quodam] p(a)ene oc - 138. repetiretur e - 141. post om. e - 142. utrique] utrinque o, utrumque c - perreverenter s - 146. circumfunditur e - 148. paterna] patria oc - succederent i - 149. conductu] cum e, conuictu c - 1⁵⁰. sarcophaca e - Pesthum oc - 151. Corvina] Hunnyadica c - 152. et sacros - concinunt om. e - 157. vincula oc - 158 - 59. Cum - Hinc om. c - 158. degit Hungaria o - 160. auditu oc - 161. probe] prope e - 162. Dionisius e - 163. Rozgonius l - Cannisa c, Kanisa l - Zocholi u, Szockoly c, Zockoli l - 169. improbat e - 171. increpitus oc - 172. Huilacchus e, Vilachus u, Wylakus c, Ujlack l - 173. gratia om. il - incesserat e - 178. artis hi - 181. Friderici pl - 182. optimatibus] equitibus e - 183. hii ec - 184. Hungaria ebsfhp, Hungariae (sic) c - 185. ac] et oc - creatione] coronatione oc - 186. hii ec - pollicentur kc - 188. Fridericus pl - 189. imparare e - 190. e - patre om. c - Walacho e 19: - 290. Nos - inscius] Matthias c - 192. Buti bsf, Budi hipl - 193. Silagia u, Szilagia l - numerantur] immorantur b - 194. Transylvanieque] et Transsylvaniae (sic) o - venit om. e - Kiacorom e, Chyacorom u, Czakiorum c, Chakiorum l - 195. Chanadino o, Czanadino c - 196. Zagrabiensis oc - quem in kc - audierat apud nos mendum typogr. pro audiret - audiverat kc - 197. Philipo e - Reversurus e - Misiam e - 198. Caloergorum oc - 200. citra] circa hip - preferetur e - 202. Corvinum] Hunnyadem c - ne] nec c - 203. animo om. e - se] de o - Teu(v)adino o - preterit] praeiverit o - 206. Plutarcus e - 207. Hi] li e - Thagieta (sic) e - 208. genus om. e - referi (sic) e - 209. Tacium efhyp - Dionisius e - 210. Thacio e, Tacio fhyp - 211. Hi] li e - Volussus e - Mecius e, Metius u - 212. hiis e - gentiles e - 213. Tuli e - Mecii e, Metii u - Scurium e - 214. Vallerius e - 215. Horatiisque] Oracis e - Titho e - 217. Tertium o - Publio o - Marcus o - Publio o - pugnaverit e - 219. Casio e. Crassio b - Publius o - Caio o - Naucio eu - Emilio] Emidio e, Aemylio o - 220. Marcus o - Titus o - Lucium o - Tricipidinum e - Lucius o - Oracius e - 221. Marco o - Aemilio o - magno e - Veiente il - Marcus o - 222. Alhido e, Algidio bfhyp, Algideo i - 223. Publii o - 224. Lucius o - Lucium o - creasse] Crasso e - 225. Marcus o - 225. Sulpitio o - Tuli e - Camilum e - 226. creavit e - quocum] quocunque e - Marcus o - militis e - 229. os] ob o - preterret e - 230. contione] condicione e - Marcum o - aureque e - 231. Natus] Nactus ebs - tres o - Marco o - 234. Babiloni e - 235. Aristeus omn. - Herodotho e - 236. Tyberio u - 237. exemplo om. e - auspiciatissime e - 238. Traiano e - 239. Publius o - Marcus o - quorum - fuit om. e - 240. Epirotharum e - Marcus o - 241. Marcus o - Marco o - Atilio fhyp - 242. Publium bis o - 243. Alexander e - domita] devicta o - dictatorio] dictario e, dictatore k - Marcus o - 244. Hetruscorum o - Hetruria o - Aemylium o - 245. Pyrum e - L(a)evinus omn. - 246. Caio o - Philipum e - 247. Sillana e - L.] Caius o - Sillam e - 248. Hinc il - Mitridatio e - Lucii o - 249. Marcum o - Scarum e - Marci o - Scari o - Pri. No. e - 251. Catulum e - 252. Marcus o - Messalla e - in republica] Publicola e - 254. Messallam e - praeterit k - Tyberius u - 255. in civilem e - 257. Coru(v)aciam omn. - 258. Theutobur-

gium u, Teutoburgum l - Misyos e - 259. Tyberius eu - Rheticum e, Rho(a)eticum o - Adriatici o - cum] dum e - 260. Baihonom l - Ravenam e - 261. Assinius e - 263. Valleriam Massaliam e - huic] hinc el - 264. Scithys e - Decibalo e - Osroenos l - Bosphoranos e - 265. philozophus e - hi] ii e - hiis e - 266. Dacis *omn.* - Coceie e - 267. J] E *omn.* - C. L.] Cl. o - 268. Eliodorus e, Elidorus o - 269. pro] pr. *omn.* - .] E. C. L. *omn.* - Melio filio - e] e *omn.* - 270. P. Marcus] Marcus o - P. f.] PE. u - Martiae o] Septinius e - Sambucius o - 271. Saturnius hipl - 272. Sabianus hipl - Fuscinus] Iustinus o - Probinus] Probus o - Festus] Sextus o - Vallerius - Pristianus e - Flavius] F. L. e - 273. hiis e - Valeriorum o - 275. Mamme filio e, Mamurci filio u, Severo l - 276. Maximinum o - 277. Tracie e - Galleni e - 280. patricius] primus e - antiquitatis] iniquitatis e - 281. Sirmiensis e, Sirmienise hip - Sirmium e - 282. Gallio e, Galieno o - Valaccham (*sic*) proprie - Valerium] Gallerium e - 283. quanquam] ququam e - colonie - Romane e - noa potuisse] novissime e - interiere e - 285. Gotthorum e - dhuc e - 286n Corvinus] Corvini o - 287. Corvinis u - olim auspiciis es - iisdem] hisdem e - 288. hiis e - 289. Transsylvania bsfhi - 290. remotius *om.* e - quis] quos c - 291. vulgo quoque dicere] dicereque c - hibridem c - 292. Valachum c - Fridericum epl - adeo] deo e - ne *om.* e - 293-30. Quin - affirmabat *om.* c - 293. Alemanni esp, Alamanni bfhil - Ciliae o - 294. Transilvanis e, Transsylvanis o - a] e k - 295. donatam] dotatam o - Valaccho e - nupsisse. misisse e - 296. advolasse] advenisse e - inauspicat] in auspica e - 300] numismata o - 301. frameam] famam e - ac dominum] et dominum i - 303. Bornamissa u, Bornemissza l - numismata *omn.* - 304. de - sint *om.* c - bello. hi - in - transferamus] ordine referemus c

LIBER X.*)] Tercie decadis rerum Ungaricarum liber decimus e, Rerum Ungaricarum decadis tertiae liber X. (decimus si) o, Ex rerum Ungaricarum decadis tertiae libro decimo c - 1. regi *om.* e - Hanibalem e, Annibalem o - 2. Gysra e, Gizkra l - rediderant e - 3. Pesthi oc - Gizkra l - ista] ita e - 5. hiis e - 6. Gregam e - Corvino] Hunnyadi e - Corviniis bsfui, Hunnyadicis c, Corvinus p - 7. Friderici epl - Vilachi u, Wylaki c, Ujlaki l - Graphnitzer bcsfhp, Graphnizer i, Grafnizer l - Paumkircher o, Baumkircher c - Hilderben bc, Hilderborn l - Banphi e, Banffi uc, Bánffi l - Palezius u, Palotius c, Poloczius l - 8. Austriales c - Alamannorum bfhil, Allemannorum c, Alemannorum sp - 9. Hii e - 10. Friderici fhipl - 14. Kanisam l - Rozgonium cl - 15. hiis e - 16. declinari *corr.* e declinare e, declinare u - 17. Hi] Ii e, Hii c - Rozgonius cl - Zillagius u, Szilagius cl - Fridericum epl - 18. habiur e - a tot e - 20. Wilachum e, Vilachum u, Wylacum c, Ujlakum l - Paumkircherum o, Baumkircherum c - Helderbornum l - Alemannice esp, Alamannicae bfhil, Allemannicae c - Fridericum epl - 21. Pesthum oc - 23. Samarianum l - vico i - 26. Simonen e - 28. bellorum materia oc - 29. exercitari e - prudentes] studentes e - 30. et oppida *om.* e - 31. Kermend uc, Kormend l - 31. perpropere e - peri(a)esus oc - 37. Alemannorum esp, Alamannorum bfhil, Allemannorum c - 41. Hungaros c, Ungaris i - 41. regii] Rosgone bfhil, Wylako c, Rozgonio l - 42. Alemanni esp, Alamanni bfhil, Allemanni c - subsidii e - 43. vertit oc - 44. Alemannos esp, Alemannos bfhil, Allemannis c - 45. et dolor simul oc - Alemannis esp, Alemannis bfhil, Allemannis c - 49. infesta] fausta e - inconstantiam] instanciam e - 50. Polycratem] Philocratem e - 51. posterum] postremum il - 52. contortum] constructum e - dirumpi e, abrumpi oc - 55. reddeunt e - imperium *om.* e - 58. habendam utriusque oc - 59. Bossenennsis (*sic*) c - Transsylvaniae o - 60. imperatoris] imperatores e - 63. Novo e - 64. Friderico epl - 67. secessionem] successionem i - 73. Alamannus ebihl, Allemannus c, Alemannus sp - abstereatur e - suscitare e - 75. nondum] non i - 77. prodisset e, prodiissent o, prodiissent c - profligatur e - 79. Fridericum epl - 84. repetendo bphi - Corvina] Hunnyadica c - 85.

*) Ed. e totum librum complectitur; totum contulimus.

Alamannum ebfhil, Allemannum c, Alemannum sp - princeps *om.* e - 86. Hi] li e, Hii c - Neapolum e - mitiorem quam] micriorem | que e - efficeretur] offerretur oc - 87. aiebat] agebat e - 89. posthac] post haec fhipl - 90. Corvinos] Hunnyiadicos c - 92. Rozgonium l - purgandum i - Iskra e, Gizkra l - 94. otiosius] ocy(i)us oc - 98. hisdem e - 99. Tricinum u, Trenchinum c, Trenchinum l - 100. Catharinae oc - 101. Gizkram l - Thelephum e - quo e - Casiovie e, Cassou(v)iae cl - Zogilo e - 102. loca *om.* kc - 103. Pesthum oc - 105. Komorozkius bsfhip, Komorotzkus c, Komorowzkus l - Walgata e, Valgatha oc - 106. Sou(v)arum u, Souárum c, Sôvárur l - Sechum u, Saetsum c, Széckum l - Zogillum e, Zólyom l - Scepusium o - Camoroczkius e, Comorozkius bsfhi, Comorotzkus c, Komorozkius p, Komorowzkus l - Walgatha e, Valgatha oc - 108. Rozgonius cl - 109. Galgozio u, Galgocio c, Galgózio l - hiis e, iis c - 110. Vadenam c - 111. Valgatha oc - 112. Vadanam c - Golgozium bs, Galgocium c, Galgozium fhip, Galgózium l - Rozgonius cl - Vadanam c - 113. Galgocium c, Galgózium l - properatur oc - Comorozkius bsf, Komorotzkus c, Comorockus hi, Komorozkius p, Komorowzkus l - Valgatha bsfhipl, Talgatha i - 114. Hi] li e, Hii c - Galgocii c - Saetsum c - 115. conscendissent e - Saetsum c - 116. cedit] caepit i, cepit l - 118. Hi—vagarentur] li ne longius vagarentur e, Quae longius vagarentur b, Qui longius vagati erant c - die tertio c - ducentis et quinquaginta oc - 119—20. trucidant—interneccionem *om.* b - 120. ducentos et quinquaginta oc - Valgatha oc - 121. e *om.* eb - Gergii e - 123. li e, Hii c - Maiorem] Magiarom b, Magyarum c, maiorem s, Magiar fhi, Magiar pl - Cassovia cl - expugnari e - 125. Maiore] Magiario bfhi, Magyarum c, maiore s, Magjaro pl - Pentecosthen e - Galzech u, Gálszaets c - 126. Axamitum e - Saron Pathak b, Sárospatak c, Saron, Pathak s, Saros Pathak fhi, Saros-patak p, Sáros Patak l - ad Saron] ad Sárospatak c, ad Saros i, ad Sáros l - 127. initia—fuere] saevitia—fuit oc - hiis e, iis c - CC-ti e, ducenti - 128. CC-tos e, ducentos oc - Axamitus c - 130. Rosgonius u, Rozgonius cl - iubet e - 131. Telephum *om.* e - Saros cl - 132. Jászó l - V(U)derczkium o, Vdertzkius c - 133. V(U)derczkius o, Vdertzkius c - Breznice o, Breznitze c - Jászó l - 134. Udenxii e, V(U)derczkii o, Vdertzkius c - Brizevice e, Breznice o, Breznitze c - hortaretur] honorarent e - Sáros cl - 135. V(U)derckium bsfhipl, Vdertzkius c, Uderckium l - 137. Zilagius u, Szilagius c, Szilagus l - Simulctatis e, Simulatis i - 138. omni] avum b - 139. visi] usi e - 140. corripiebat] corrigebat e - 141. reformidabant e - 142. homini e - inusitatem e - 143. interprelebantur e - 145. ante memini *del.* ne e - memini] nemini i - Vienne e - 146. delaturum e - vincula oc - 147. Thibiscum e - cirographo e - 148. neque non *in corr.* e - 149. vincula oc - 151. comparavi oc - 152. hiis ec - 153. Mathiam e - hem] Nem e - 154. caritas e - 155. auspicaris i - 156. hostis tuis oc - alienum *om.* e - fidem si - 160. vincula oc - 163. hiis e, iis c - concilii fhip - 164. Hiis ec - Vilagosu(v)arum u, Vilagosuárum c, Világosvárur l - 166. Labathlano k, Labatlano c, Labatlano s - Dachio o, Dacio c - 168. praemitterent hi - 172. Georgius] Georius e - 173. improborum] in proborum e - 174. temeriae i - 176. omnes oc - furore e - 177. arce] arcere e - 179. oppidum kc - 182. nec] ne e - 183. tristitie] tristi ore b, tristiore animo c - resipiscencie e - 184. libidine bsfhip - 187. hiis] hii e, hiis c - 188. Rozognius (*sic*) c, Rozgonius l - 19. Batha] Patha oc - 191. se ad se i - 192. egreditur e - 196. ceteriori oc - Varkon uc, Várkon l - 197. Thizau(v)arsan u, Tiszszauarssán c, Thiszavásony l - 198. Multa i - ultro citroque] ulloque i - 200. Zilagius u, Szilagius c, Szilágus l - 203. Keu(v)i o - Szenderouiam c, Senderoviam l - Szenderouia c, Senderovia l - 204. forti animo *om.* e - 205. quadriduanas o - 209. Sai(i)omente o, Saionmente c - Sai(i)onque uc Saióque l - 210. Balozuar bsfhipl, Balosuár c, Bolozvar p - Ghemerum uc, Gömör l - Drench u, Drencz c, Trenchin l - V(U)sdin o, Vsdni c - 211. Rhymam u, Rhimam c, Rimaszétsinum l - Zeechum u, Saetsum c, *om.* l - Zyrchietum u, Szirczetum c, *om.* l - Saygriapheon c, Zagriapheon p, *om.* l - Salgon uc, *om.* l - 212. Zogillum e, Zólyom l - 215. Bathorem uc, Bathorium l - augarari e - 217. Sáros cl - Corabin

uc, Korabin l - Macsin c - Russian o, Sussian c - Giskra l - 219. Sáros cl - captique] captive *corr.* e captine e - 220. Sáros cl - Eperies, ab altera *om.* c - Cibenium (*bis*) c, Sebesinum (*bis*) l - vero *om.* kc - materia lignea c - 221. Sáros c, Sáros l - Cibenium c, Sabinium p, Sebesinum l - 222. adurgent e - Cibenium c, Sabinium p, Sebesinum l - 223. coacti e - 225. mal-*om.* e - Sáros cl - Giskra l - 226. Bathora u, Bathorem c, Bathori l - Sárosee c, Sárosi l - 227. condicione] intencione e - Sáro c, Sárosio l - 228. hec *om.* e - Sáro c. Sáros l - Uivar *bis*] Viu(v)ar *bis* bsfhi Wyuar—Wyuár c, Ujvar *bis* p, Uivár *bis* l - Rihno e Bichne u, Biczne c, *om.* l - Scepusium oc - Pezmarchumque e, Kesmaarkumque bsfhp, Kesmarckumque c Kesmarkumque il - 229. Bohemorumque] Bo(h)emorum quoque kc - 230. Discra s, Giskra l - 232. adiuuet es - 237. inter *in ras.* e - Ungaro e - et cum] cum i - 239. Giskra l - 241. Giskram *bis* l - queque] quoquo e - 242. Giskram l - hiis ec - 243. Giskra l - 244. Giskra l - 245. nobiscum *om.* oc - 246. Siulium e, Soliom u, Sóllyom c, Zólyom l - XX-ti e, viginti oc - 247. Giskra l - 248. Ursach] Orzag u, Orsag c, Ország l - 249. fugatusque] et fugatus oc - circumferet e - 250. facinosorum i - Giskra l - 251. que] quo bsfhp - XX-ti e, viginti oc - 252. hiisdem e - Mahumetes oc - 253. Friderici cspl - 254. Halibechum u, Halibecum, c Halibegum l - Misye - 255. Czoelpen c, Kölpen l - Futacum c, Futtakum l - 256. Effuso] E fuso e - Zocholi u, Szockoli c, Zockoli l - Kanadiensis e, Chianadiensis o, Czanadiensis c - occurrunt copiis oc - 257. Futhaco ec, Futtako l - Halibecus c, Halibegus l - hii e - 258. Halibechus u, Halibecus c, Halibegus l - 261. inulti] inulti e, multi i - 262. Soenderouiam c, Senderoviam l - Sarnon] Zaston e, Sarnon c - 263. Halibechus u, Halibecus c, Halibegus l - Soenderouiani c, qui Senderoviam l - Transsylvaniam o - Misyam e - 264. omnes oc - 265. praecipit oc - Transsylvaniam o - excursionem illi oc - 266. senserit capere e - occurrant e - 267. Paugracius e - Themesuárum cl - Scythulorum l - prelium] periculum e - 268. Halibechus u, Halibecus c, Halibegus l - Pancracracius (*sic*) e - 269. Balibecho e, Halibecho u, Halibeco c, Halibego l - 270. Scythuli l - Pangrancio e - 271. Halibechus u, Halibecus c, Halibegus l - Soenderouiam c, Senderoviam l - detractum oc - 276. id *om.* e - 277. verentur e - 279. ocissime] occasione k - 280. Sigedini u, Szegedini c, Szegethini l - Transalpynos c - 282. Cibinium in Transyuaniam c - 283. hii e - Wylakius c, Uilack l - Palócz l - Lamberger o, Lambeger c - Turcius, iu *in correctione certo legi nequit* e, Thurocius uc, Thurócus l - 285. Transalpynos c - 286. Ilac kc - Transsylvania o - decenalique e - 287. Phrigia - tres oc - capiti] capti e - 288. mendicus e - omnes oc - 289. praeferuisse u - salis planta e, salsis plantis oc - 290. iussisse e - 291. sed] se e - Turco e - Mahumeteni oc - 292. referent e, afferrent oc - Austria c - Soppronium c - Soppronienium c - 298. Soppronium c - 299. Palóczium l - Soppronio c - 300. coronas *om.* b - ancylia uc - 301. Paumkircher o, Baumkircher c - Groph Nichel u, Groff Nickel c, Groph Nickel l - Soppronium c - 302. perventum est oc - ultio citroque oc - 303. tandem] tamen oc - Pathaviensis e - compassacio e - 304. LXXX-ta e, sexaginta (*sic*) oc - eodem] edem e, eodemque il - 305. Friderici epl - Corvini] Hunyadiadis c - 306.redito e - 307. agnoscito; si—obierit] si—obierit, agnoscito e - extremum diem oc - 308. Alamannus ebthil, Allemannus c, Alemannus sp - 308. tractatorum e - 309. leserit] deserit e - ferrove e - 310. Soppronium c - XX-ti e, viginti oc - teniis *corr.* in tensis e - 311. Ibi] Ubi oc - Soppronii c - 312. oppidis *om.* e - 313. Sirmiensi e - enim] etenim il - redemerat *corr.* e - redimeret e - layzam] Lagisam e, laytzm c, jaitzm l - 314. Ilirici e - quam] quem e - vadis] vidis e - hambutum e - 315. Bossoniensis u, Bosniensis l - ei] ac oc - 316. tres oc - Georgius oc - Georgium oc - 317. Georgio oc - Ioannes *om.* vacuo spatio relicto e - Bossoniensium u, Bossoniensium c, Bosnensium l - 318. Bossonae u, Bosnae l - truci] Turcico oc - 319. Maumetis e, Mahumetis oc - 320. Bossona u, Bosena c, Bosna l -

321. cum *om.* e - Laysensium e, layzensium c, jaitzensum l - Layzamque e, laytzaamque c, jaitzaamque l - 323. machinis oc - 324. Harambechus u, Harambecus c, Harambegus l - 325. adducendorum e - 327. tute oc - 328 Harambechus u, Harambecus c, Harambegus l - CC-tis e, ducentis oc - Octobris oc - XVII-o e, decimo septimo oc - 329. Eodemque] Eodem quoque oc - XX-ti e, viginti oc - 330. Layze e, laytzae c, jaitzae l - ac] et oc - 332. Mahumetes oc - Othomanus bcsfhp, Othomanus il - Layze e, laytzae c, jaitzae l - 333. Layze e, laytzae c, jaitzae l - 334. nullum novae munitionis oc - Layzam e, laytzaam c, jaitzaam l - 335. collocarat oc - 336. et] e e - 337. Mahumetes oc - diruturum e - capere] invadere oc - tres oc - 339. Layzam e, laytzaam c, jaitzaam l - 341. pinnas] minas e - 342. contentem e - Corvina] Hunnyiadica c - 343. Layzensium e, layzensium c, jaitzensium l - Scepusiensem l - 344. diferrant (*sic*) e - Corvinum] Hunnyiadem c - 345. Amurathes oc - Corvino] Hunnyiadico c - 346. Corvini] Hunnyiadis c - dudum] iam iam s - 347. Layza e, laytza c, jaitza l - 348. erit *om.* c - *post* 348. Ultimi libri rerum Ungaricarum finis b, Rerum Ungaricarum decadis tertiae finis s, Tertiae decadis finis fhyp, Decadis tertiae finis l

[SAECULUM XV.]

RM

- Facius**, Bartholomaeus, *Invectivae* in Laurentium Vallam, ed. R. Valentini. (Apparebunt.)
- Ficinus**, Marsilius, *Epistolae*, ed. P. O. Kristeller. (Apparebunt.)
- Galeottus Martius**, v. Martius Narniensis, Galeottus.
- Hungarus**, Simon, v. Barius, Nicolaus.
- Kostolan**, Georgius Polycarpus de, v. Barius, Nicolaus.
- Martius Narniensis**, Galeottus, *Carmina*, ed. L. Juhász. 1932. — 1.80
- De egregie, sapienter, iocose dictis ac factis regis Mathiae ad duces Iohannem eius filium liber, ed. L. Juhász. 1934. — — 2.60
- De incognitis vulgo, edd. L. Juhász—T. Kardos. (Apparebit.)
- *Epistolae*, ed. L. Juhász. 1930. — — — — — 1.—
- *Invectivae* in Franciscum Philelphum, ed. L. Juhász. 1932. — — 2.50
- Pannonius**, Ianus, *Opera*, ed. I. Huszti. (Apparebunt.)
- Philelfus**, Franciscus, *Sphortias*, edd. I. Fögel—L. Juhász. (Apparebit.)
- Ransanus**, Petrus, *Epitoma rerum Hungararum*, ed. L. Juhász. (Excudatur.)
- Savonensis**, Guilhelmus, *Dialogus*, an mortui sint lugendi an non. ed. H. Maschek. (Apparebit.)
- Seneca**, Thomas, *Historia Bononiensis*. Qualiter Galeatfus Mare-scottus eques extraxit Hannibalem Bentevolum de carceribus et reliqua per utrunque gesta. *Carmen epicum*, ed. I. Fögel. 1932. 3.60
- Strozza**, Titus Vespasianus, v. Saecula XV—XVI.
- Valagussa**, Georgius, *Epistolae*, ed. L. Juhász. (Apparebunt.)
- Vitez de Zredna**, Iohannes, *Epistolae — Orationes*, ed. L. Juhász. (Apparebunt.)
- Zagabriensis**, Georgius, v. Barius, Nicolaus.
- Zovenzonius**, Raphael, *Carmina*, edd. I. Fögel—L. Juhász. (Apparebunt.)

SAECULA XV—XVI.

- Andronicus Tragurinus**, Matthaëus, *Epithalamium in nuptias Vladislai Pannoniarum ac Boemiae regis et Annae Candaliae reginae*, ed. L. Juhász. 1933. — — — — — 1.—
- Bonfinis**, Antonius de, v. Saeculum XV.
- Bohuslaus Hassensteinus**, v. Hassensteinus baro a Lobkovicz, Bohuslaus.
- Celtis Protucius**, Conradus, *Libri epigrammatum quinque*, ed. F. Pindter. (Apparebunt.)
- *Libri odarum quattuor — Liber epodon — Carmen saeculare*, ed. F. Pindter. (Excuduntur.)
- *Ludus Dianae — Rhapsodia*, ed. I. Rupprich. (Apparebunt.)
- *Oratio in gymnasio in Ingelstadio publice recitata. Cum carminibus ad orationem pertinentibus*, ed. I. Rupprich. 1932. — 1.30
- *Quattuor libri Amorum secundum quattuor latera Germaniae — Germania generalis. Accedunt carmina aliorum ad libros Amorum pertinentia*, ed. F. Pindter. 1934. — — — — — 6.60

[SAECULA XV—XVI.]

RM

- Fontius**, Bartholomaeus, Carmina, edd. I. *Fögel*—L. *Juhász*. 1932. 2.—
 — Epistolarum libri III, ed. L. *Juhász*. 1931. — — — — — 4.50
Hassensteinius baro a Lobkovicz, Bohuslaus, Epistolae, ed. A. *Potuček*. (Apparebunt.)
 — Scripta moralia — Oratio ad Argentinenses, ed. B. *Ryba*. (Excuduntur.)
Naldius (de Naldis) Florentinus, Naldus, De laudibus bibliothecae libri IV ad Mathiam Corvinum Pannoniae regem, edd. L. *Juhász*—S. *Mocarski*. (Apparebunt.)
 — Elegiarum libri III ad Laurentium Medicen, ed. L. *Juhász*. 1934. 5.60
Piso, Iacobus, Opera, ed. L. *Juhász*. (Apparebunt.)
Strozza, Titus Vespasianus, Borsias (Fragmenta) — Bucolicon liber, edd. I. *Fögel*—L. *Juhász*. 1933. — — — — — 1.40
Verinus, Ugolinus, Carliás, edd. I. *Fögel*—L. *Juhász*. (Apparebit.)
 — Epigrammatum libri VII, edd. I. *Fögel*—L. *Juhász*. (Apparebunt.)
 — Panegyricum ad Ferdinandum regem et Isabellam reginam Hispaniarum de Saracenae Baefidos gloriosa expugnatione, edd. I. *Fögel*—L. *Juhász*. 1933. — — — — — 2.20
Warda, Petrus de, Epistolae, ed. B. *Iványi*. (Apparebunt.)

SAECULUM XVI.

- Duditius**, Andreas, Epistolae, edd. P. *Costil*—L. *Juhász*. (Apparebunt.)
 — Opera varia, edd. P. *Costil*—L. *Juhász*. (Apparebunt.)
Illicinus, Petrus, Carmina, ed. I. *Ribiczey*. (Apparebunt.)
Merenda, Livius, Hercules — Seilas (Fragmenta). Ludi scenici, ed. H. *Tescari*. (Apparebunt.)
Olahus, Nicolaus, Atila — Hungaria, C. *Eperjessy*—L. *Juhász*. (Apparebunt.)
 — Carmina, edd. I. *Fögel*—L. *Juhász*. 1934. — — — — — 2.80
Sambucus, Ioannes, Epistolae, ed. I. *Gerstinger*. (Apparebunt.)
Sirmiensis, Georgius, Epistola de perdicione regni Hungarorum, edd. L. *Erdélyi*—L. *Juhász*. (Excuditur.)
Stretzinger, Thomas, Oratio de divo Leopoldo III. Austriae marchione in universitate Vindobonensi habita, ed. H. *Maschek*. 1934. 1.—

SAECULA XVI—XVII.

- Istvanffy**, Nicolaus, Carmina, ed. I. *Holub*—L. *Juhász*. 1935. — 3.60